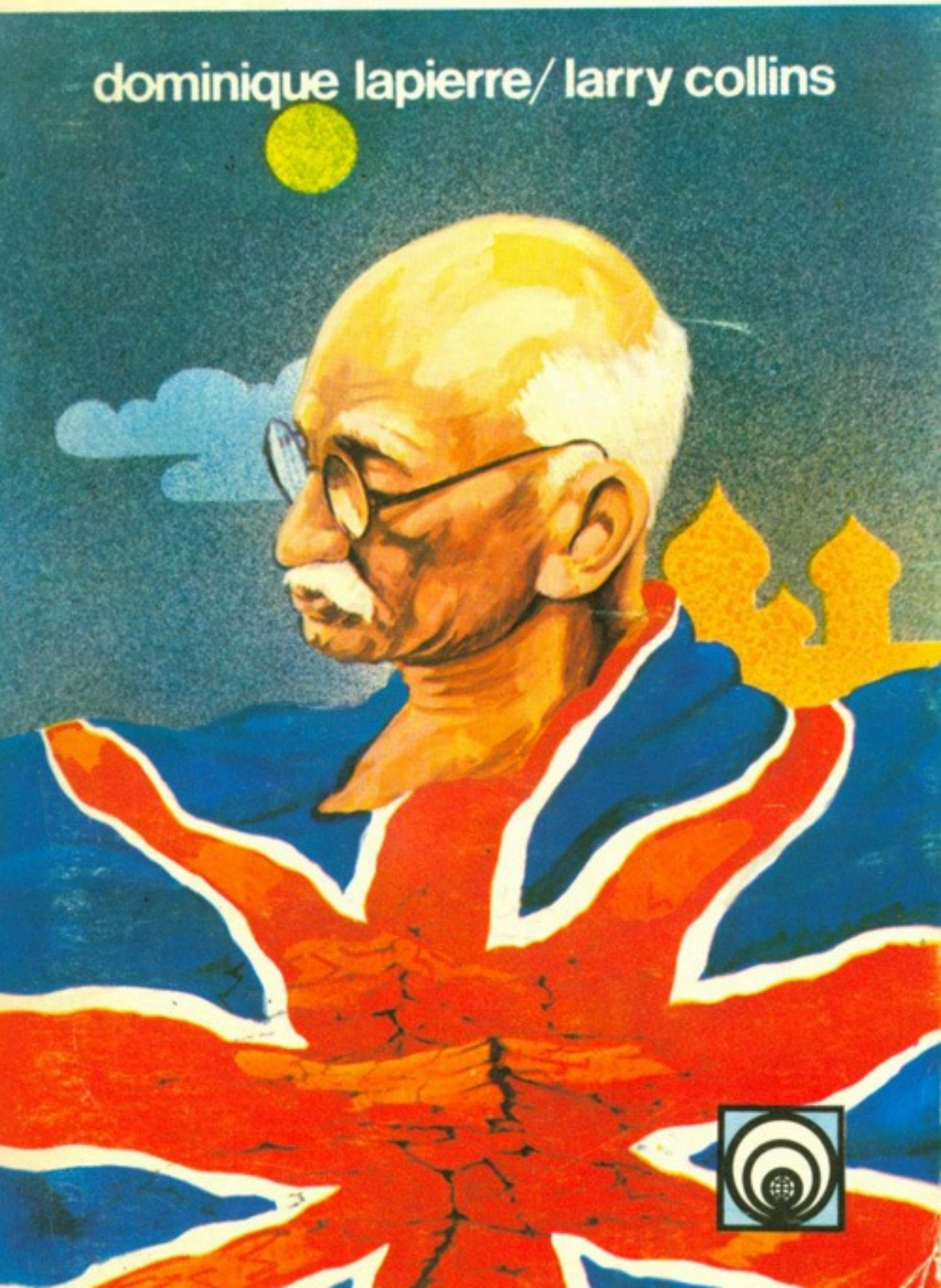
bu gece özgürlük

1. Cilt

dominique lapierre/ larry collins

E YAYINLARI ANKARA CADDESİ 13 TELEFON **26 81 42 / NARLIBAHÇE SOKAK 19 KAT 3-4** TELEFON **27 87 20 /** İSTEK VE YAZIŞMALAR İÇİN KISA ADRES: **E YAYINLARI POSTA KUTUSU 12 İSTANBUL / BELGELER/BİLGİLER/BÖLGELER** DİZİSİ: 22 / KİTABIN ORİJİNAL ADI: **CETTE NUIT LA LIBERTE / İLK** YAYINLAYAN: ROBERT LAFFONT PARİS 1975 / YAYIN HAKLARI: DOMINIQUE LAPIERRE/LARRY COLLINS 1975 / ONK COPYRİGHT AJANSI, E YAYINLARI 1975 / KAPAK: KENAN DİMETOKA / DİZGİ: DOĞUŞ, BASKI: DOYURAN MATBAASI / CİLT: ÇAĞ CILTEVİ / DİZGİ DÜZENİ: 10/12 BATONE NO. 318 / LINOTYPE / BİRİNCİ BASKI: KASIM 1975.

Kırk üç yaşlarındaki *Dominique Lapierre*, on yıl süreyle Fransızların ünlü haftalık dergisi PARİS-MATCH'ın başlıca muhabirleri arasında yer aldı. Kore Savaşında derginin özel muhabirliğini yaptı, Sovyetler Birliğinde serbestçe dolaşabilme iznini alan ilk Fransız gazetecisi oldu. Afrika'da fil avından Brezilya başkenti Brasilia'nın yapımına kadar çok değişik konularda bir sürü röportaj yaptı. «*Santa Maria*» gemisini kaçıran Portekizli asi Enrico Galvao ile ilk konuşan gazeteciydi. 5 mayıs 1960 günü idam edilen Carryl Chessman'la konuşan son gazeteci yine o oldu.

Larry Collins Amerikalı ve arkadaşından iki yaş büyük. O da gazeteci, ünlü haftalık Amerikan dergisi *Newsweek*'in Paris bürosunu yıllarca yönetti. Daha önce dört yıl Orta Doğu'da bulundu, bir süre de Türkiye'de çalıştı. Yaptığı röportajlar özellikle hükümet darbeleriyle ilgili ve raslantı sonucuydu. Tatilini geçirmeye gittiği Dominik Cumhuriyetinde ayaklanma oldu. 1961 nisanında Cezayir'de birkaç general De Gaulle'e başkaldırdığında yine oradaydı.

İki gazetecinin yazar olarak işbirliği «*Paris Yanıyor mu*» (e yayınları; belgeler/bilgiler/bölgeler dizisi: 1) ile başladı, ünlü boğa güreşçisi El Cordobes'in hayatını anlatan «*Yasımı Tutacaksın*» (Papel Yayınları) «*Kudüs... Ey Kudüs*» (e yayınları: belgeler/bilgiler/bölgeler dizisi: 3) adlı kitaplarıyla ülkemizde haklı bir başarı kazanan D. Lapierre ve L. Collins'in en büyük eseri. Üç yıl süreyle uçak, tren, otomobil ve deve sırtında yüzbinlerce kilometre dolaşan, binlerce insanla konuşan, binlerce belgeyi elden geçiren yazarlar Hindistan'ın özgürlüğe kavuşmasının hikayesini hem bir polis romanı kadar ilgi çekici hem de bilimsel bir araştırma kadar özenle sunuyorlar. «*Bu Gece Özgürlük*» Fransa yayın tarihinin en büyük olayı olarak bir defada bir milyon adet basılmıştır.

dominique lapierre
larry collins

bu gece özgürlük

BİRİNCİ CİLT

türkçesi: ömer butur

«Hindistan'ı yönetmek görevi Tanrı'nın akıl almaz bir niyetiyle İngiliz soyunun omuzlarına yüklenmiştir.»

Rudyard Kipling, 1889.

«Hindistan'ı yitirmek, İngiltere'ye öldürücü ve kesin bir darbe indirir. Ülkeyi anlamsız bir memleket haline sokar.»

Winston Churchill, 1931.

«Bundan yıllarca önce, kadere randevu verdik ve artık sözümüzü tutmanın zamanı geldi... Saat gece yarısını vurunca, insanların uyudukları sırada, Hindistan hayata ve özgürlüğe açacak gözlerini, uyanacak. O an işte karşıda, Tarih'in pek ender gösterdiği bir an, bir halkın geleceğe girmek için geçmişten çıktığı zaman, bir çağ tamamlandığı zaman, uzun bir süre bir ulusun boğazlanan ruhu, ifadesini bulduğu zaman...»

Jawaharlal Nehru

Hint Parlamentosu'nda, 14 Ağustos 1947 akşamı, Hindistan'ın bağımsızlığının ilanından bir saat önce yaptığı konuşma.

BAŞLANGIÇ

Bombay limanına hakim yüksek burnun üzerindeki kemerin sarı bazalt kitlesi kibirle yükseliyor. Tonozunun gölgesinde yılan oynatıcılardan ve masal anlatıcılarından, dilencilerden ve turistlerden, düşe dalmanın, ya da esrarın uyuşukluğuyla kendinden geçmiş hippilerden, evsiz barksızlarla aşırı kalabalık bir taşra şehrinin reddettiği can çekişen insanlardan oluşan garip bir dünya bir araya geliyor. Bu anıtın cephesinde kazılı yazıyı okumak için kalkan başlar pek ender: «Majesteleri Kral V. George ve Kraliçe Mary'nin 2 Aralık MCMXI'de Hindistan'a ayak basışlarını anmak için dikilmiştir.»

Oysa bu «Hindistan Kapısı», dünyanın şimdiye kadar gördüğü en büyük imparatorluğunun, üzerinde güneşin hiç bir zaman batmadığı bir ülkeler topluluğunun zafer anıtı olmuştu. Heybetli silueti, yüzlerce kuşak Britanyalı için, uğrunda Midlands'deki kasabalarını, İskoçya'daki tepelerini terkettikleri büyüleyici kıyıların ilk hayaliydi. Askerler, serüven peşinde koşanlar ve yöneticiler, İmparatorluğun en soylu sömürgesine Pax Britannica'*yı zorla kabul ettirmek, fethedilen bir kıtayı sömürmek ve soylarının hükmetmek için doğduğu ve imparatorluklarının binlerce yıl süreceği sarsılmaz inancıyla, beyaz adamın yasasını yaymak için, bu kemerin altından geçmişlerdi.*

Bütün bunlar bugün o kadar uzaktaymış gibi görünüyor ki. Şimdi «Hindistan Kapısı», tıpkı Roma'da ya da Babil'dekiler gibi sadece basit bir tarihsel anıttan başka bir şey değil, bundan yalnızca yirmi beş yıl önce devrini doldurmuş bir çağı öven, unutulmuş bir anıt.

Yazarların, okuyucuya uyarıları.

Alışılanlara saygılı kalarak, Hintçe sözcükleri olanaklar elverdiğince sadeleştirdik.

Örneğin okuyucu, «u» ların yine «u» diye; «j» lerin «c»; «ch» ların «ç» diye söylendiğini bilmelidir. Son sessiz harfler de hep söylenecektir.

Örnekler: «rajput», «racput»; «guru» da, «guru» diye okunacaktır.

KRONOLOJİ

1. İngilizlerden önce Hindistan

MÖ 1500 İran'dan gelen Ariler, İndus vadisine varıyorlar.
MÖ 563 Buda'nın doğuşu.
MÖ 327 Büyük İskender, Pencap'ın bir bölümünü fethediyor.
MÖ 273 Açoka, ilk Hint İmparatorluğunu kuruyor.
MÖ 50 Kuzey Hindistan'da Kuşan Krallığının kuruluşu.
320-455 Gupta İmparatorluğunun yükselişi.
700 Bütün Asya'ya yayılan Budizm'in hızla çöküşü.
711 Hindistan'a ilk Arap seferi.
1398 Timurlenk'in Delhi'yi talan etmesi.
1498 Vasco de Gama'nın Hindistan yolunu açması.
1526-1858 Moğol İmparatorlarının Hindistan'da egemen oluşları.

2. İngilizler döneminde Hindistan

1600 İlk İngilizin Hindistan'a çıkışı. Büyük Britanya'nın sömürgeci girişimi başlıyor.
1746 Hindistan'a sahip olmak için verilen Fransız-İngiliz savaşı.

1757	İngiliz generali Clive'ın Plassey'de kazandığı zafer, Kuzey Hindistan kapılarını İngilizlere açıyor.
1763	Fransızların Hindistan'dan çıkartılmasını sağlayan Paris Anlaşması.
1773	Hindistan doğrudan doğruya Britanya tahtının denetimine giriyor.
1803	İngilizler, Delhi'yi ele geçiriyorlar.
1849	İngilizler, Pencap'ı topraklarına katıyor.
1857	Sipahiler, subayları İngilizlere karşı isyan ediyor.
1858	Hindistan, Britanya tahtının egemenliği altına giriyor.
1869	Mohandas Karamchand Gandhi'nin doğumu.
1876	Muhammed Ali Cinnah'ın doğumu.
1877	Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi ilan ediliyor.
1889	Jawaharlal Nehru'nun doğumu.
1906	Hindistan Müslüman Birliği'nin kuruluşu.
1911	Delhi, Hindistan'ın başkenti oluyor.
1920	Gandhi'nin ilk pasif direniş kampanyası.
1930	Gandhi'nin ikinci pasif direniş kampanyası.
1940	Gandhi'nin üçüncü pasif direniş kampanyası. Müslüman Birliği Pakistan'ın kurulmasında ısrar ediyor.
1942	Gandhi, ««Hindistan'ı Terkedin» kampanyasını başlatıyor.
1947	15 Ağustos'da, Büyük Britanya Hindistan'ı bölüyor. Pakistan'ın ve Hint Birliği'nin bağımsızlığı.

3. İngilizlerden sonra Hindistan

1947	Keşmir yüzünden Hindistan'la Pakistan arasındaki savaşın başlangıcı.
1948	30 Ocakta, Gandhi'nin katli.
1949	Ateş-kes ve Keşmir'in paylaşılması.
1950	Hint Birliği Cumhuriyeti anayasasının ilanı.
1955	Nehru'nun Hindistan'ı bloksuz ülkelerin lideri

yapmak için çaba gösterdiği Bandung konferansı.

1962 Çin-hint savaşı.

1964 27 Mayısta Nehru'nun ölümü ve yerini Shastri'nin alması.

1965 Keşmir yüzünden ikinci Hindistan-Pakistan savaşı.

1966 Taşkent Konferansı: Keşmir konusunda bir anlaşmanın imzalanması. İndira Gandhi, başbakan oluyor.

1971 Bangladeş yüzünden Hint-Pakistan savaşı.

1974 Hindistan ilk nükleer patlamayı gerçekleştiriyor.

1975 İlk Hint bilimsel uydusunun fırlatılması.

4. İngilizlerden sonra Pakistan

1948 11 Eylülde, Muhammed Ali Cinnah'ın ölümü.

1956 Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin ilanı.

1958 General Eyüp Han'ın iktidarı ele geçirmesi.

1963 Çin'le sınır anlaşması.

1965 Keşmir yüzünden Hindistan'la savaş.

1969 General Yahya Han'ın iktidarı ele geçirmesi.

1971 Doğu Pakistan'ın ayrılması ve Bangladeş Devletinin kurulması. Zülfikar Ali Bhutto, başbakan oluyor.

1

Son Romantik İmparatorluk

Bir büyük ulus, homurdanarak söylendiği bir kış geçiriyordu. Sis ve içine kapanıklılığın bastırdığı Londra, o 1 Ocak 1947 günü, soğuktan titriyordu. Britanya başkenti belki de böylesine iç karartıcı bir yılbaşı günü görmemişti şimdiye kadar. O bayram sabahında bir banyoyu dolduracak kadar sıcak su bulabilen yuvalar, pek enderdi. Ve eğlence gecesinin sabahında içkiden dolayı felaket bir suratla uyanan Londralılar, belki daha da enderdi. Yılbaşı dolayısıyla satışa arzedilen bir miktar viskinin şişesi, sekiz sterline fırlayıvermişti, yani bugün bizim paramızla 320 liraya. Issız sokaklardan tektük otomobil geçiyordu, benzinsiz kalan bir ulusun kaçamak hayaletleriydi onlar da. Altı yıl süren bir savaştan sonra, lime lime olmuş ve modası geçmiş pardesülerine ya da uyumsuz ve eski püskü üniformalarına bürünmüş insanlar, boyunlarını omuzlarının içlerine çekmişler, suratları bir karış asık, telaşla yürüyorlardı. Yağışlı günlerde sokakları özel bir koku sarıyordu: Şehre öbek öbek dağılmış yıkıntılardan çıkan çürük ve yanık ko-

kusu. Rıhtımlar ve St. Paul katedralinin çevresindeki semtler, hâlâ karmakarışık moloz yığınları halindeydi. Bazı kavşaklarda uğursuz görünüşlü beton koruganlar hâlâ yerli yerindeydi ve Green Park'ın çimlerinin üstünü dikenli teller kaplıyordu.

Oysa bu hüzünlü ve mahvolmuş başkent, savaştan galip çıkan bir ülkenin başkentiydi. Ingiltere sadece on yedi ay önce, insanlık tarihinin en dehşet verici savaşını kazanmıştı. Halkının başardıkları, rekabet karşısındaki cesareti ve sınır tanımayan inatçılığı, ona bütün dünyanın hayranlığını kazandırmıştı. Ama şimdi de bu zaferin yüklü faturasını ödüyordu. Sanayii felce uğramıştı, kasaları tamtakırdı. Iki milyonu aşkın Ingiliz, işsizdi. Yeni başlayan yıl, amansız kısıtlamalarla geçirdikleri sekizinci yıl olacaktı. Bütün ya da bütüne yakın tüketim malları, sert bir karnelendirmeye bağlıydı: Besin maddeleri, her çeşit yakıt, alkollü içkiler, enerji, giyim, hatta meyhanelerin ünlü **stout**'u ve kriket toplarına kadar. Gazeteler, tuvalet kağıtlarını kullandıktan sonra bir daha «devreye sokmak» için mizahçıların buluşlarını öneriyorlardı. İnatla zafer işareti «V» yi yapa yapa Hitler'i alteden bir halkın yeni dövizi, «Kemerleri sık ve üşü» idi. Noelde ancak on beş aileden biri, bir hindi pişirmek lüksünü göze alabilmişti ve oyuncaklardan yüzde yüz oranında vergi alınıyordu, bu nedenle o Noelde ocaklara asılan çocuk çoraplarının çoğu boş kalmıştı. Mağazaların tezgahlarında ve vitrinlerinde sık sık, «...yok» gibi tabelalar görünüyordu. Patates yoktu, odun yoktu, kömür yoktu, sigara yoktu, domuz salamı yoktu. Ingiltere'nin o yeni yıl sabahında yüz yüze geldiği karanlık

gerçek, en büyük ekonomi uzmanı tarafından acımasız bir cümlede özetlenmişti: «Biz yoksul bir ülkeyiz,» diyordu vatandaşlarına John Maynard Keynes, «dolayısıyla buna göre yaşamayı öğrenmeliyiz.»

Oysa Ingilizler zengindiler. Mavi ve altın sarısı renginde bir belge, yani Ingiliz vatandaşı pasaportu, onlara dünyada hiç bir ülkenin hiç bir vatandaşının erişemeyeceği kadar çok yere serbestçe girmek ayrıcalığı tanıyordu.

Britanya İmparatorluğunu oluşturan olağanüstü sömürgeler, koloniler, himaye altındaki ülkeler ve dominyonlar topluluğu, o 1 Ocak 1947 tarihinde de dokunulmamış olarak varolmaya devam ediyordu. 563 milyon insanın varlığı —Tamul'lar ve Çinliler, Bushmen'ler ve Güney Batı Afrika'nın Hotanto'ları, Iskoçyalılar, Kanadalılar ve daha nicelerinden oluşan gerçek dışı bir halklar topluluğu— hâlâ ısınma enerjisinden yoksun kalan Londra'da tirtir titreyen şu Ingilizlerin verecekleri kararlara bağımlıydılar. Gezegenin dört bir köşesine dağılmış bulunan bu imparatorluğun 291 sömürgesi arasında, Kanada, Hindistan ya da Avustralya gibi uçsuz bucaksız olanları da vardı, Bird Island, Bramble Bay ve Wreck Reef gibi mini mini ve hiç bilinmeyenleri de. Ne Büyük Iskender, ne Sezar, ne de Charlemagne, bununla kıyaslanacak topraklara egemen olabilmişti. Ingiltere'nin en büyük gurur nedeni, haklı kalmakta devam ediyordu: Big Ben'in saatının Londra'nın merkezindeki yıkıntılar üzerinde her vuruşunda, Britanya İmparatorluğu'nun herhangi bir köşesindeki bir bayrak direğine, üç renkli Union Jack çekiliyordu. Üç yüzyıl boyunca, dünya haritalarını istila eden kırmızı işaret-

leri, İngiliz okul çocuklarının hayal gücünü, tüccarlarının iştahını, serüven düşkünlerinin tutkularını coşturmuştu. Hammaddeleri, sanayi devriminin fabrikalarını beslemiş, sömürgeleri ise, ürettiği mallar için ayrıcalıklı bir pazar haline dönüşmüştü. Nüfusu elli milyondan da az bir ada üzerindeki küçük krallığı, İmparatorluğu yeryüzünün en güçlü ulusu, Londra'yı da evrenin merkezi haline getirmişti.

O sabah siyah bir Austin Princess hiç gürültü etmeden, adeta kaçar gibi, şehrin merkezine doğru iniyordu. Araba Buckingham sarayının önünden geçip Mall'a saparken, içindeki tek yolcusu hüzünlü bir edayla gözlerinin önünden geçen imparatorluk caddesini seyrediyordu. Büyük Britanya'nın zaferlerini kim bilir kaç defa bu cadde üzerinde kutladığını düşünüyordu. Çeyrek yüzyıl önce, 20 Haziran 1897'de Kraliçe Victoria'nın altın yaldızlı arabası, saltanat döneminin doruğunu belirleyen, elmas jübilesi için düzenlenen büyük şenlik nedeniyle, aynı caddeye sapmıştı. Nepal'li Gurka'lar, Pencap'lı Sikh'ler, Afgan sınırının Pathan'ları, Altın Sahili'nin Husas'ları, Kenyalı Swahilis'ler, Sudanlılar, Jamaikalılar, Malezyalılar, Hong Kong'lu Çinliler, Borneo'lu kafatası avcıları, Avustralyalılar ve Kanadalılar, mensup olmakla gurur duydukları İmparatorluğu yöneten enerjik halkın alkışları arasında, hep birlikte geçit törenine katılmışlardı. İngilizler onun sayesinde masal gibi bir düş yaşamışlardı. Bir eşi daha görülmeyen bir geçmişin mirası bile, kısa bir süre sonra ellerinden alınacaktı. Emperyalizm çağı sona ermişti ve işte o 1 Ocak 1947 günü siyah Austin Princess'in Mall'da tek başına gidişinin nedeni, bu tarihsel gerçeğin ka-

bul edilmesiydi. Resmî bir çağrı üzerine, ailesiyle birlikte Isviçre'de geçirdiği tatilini yarıda kesmek zorunda kalmış ve Ingiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinin bir uçağıyla, acele Londra'ya dönmüştü. Otomobil, hiç kuşkusuz dünyanın en çok fotoğrafı çekilen kapısının, Downing Street 10 numaranın önünde durdu. Altı yıl süreyle dünya basını, bu kapının görüntüsüyle siyah fötr şapkalı, ağzında koca bir puro, bir elinde baston, öbür eliyle de zafer işareti «V» yapan tanıdık bir simayı çok iyi bağdaştırmıştı. Winston Churchill, biri Hitler'i yenmek, diğeri de Britanya Imparatorluğu'nu savunmak için iki büyük savaş verdiği bu evde oturmuyordu artık.

Downing Street 10 numarada bugün yeni bir başbakan, Churchill'in «Böyle olması için kolayca nedenler bulunabilecek mütevazi biri» düzeyine indirdiği bir sosyalist oturuyordu. Clement Attlee ve Işçi Partisi, Britanya Imparatorluğu'nun sömürgelerini tasfiye etmesinin temellerini atmaya kesin kararlı olarak iktidara gelmişlerdi. Onlara göre, bu tarihî gelişim, kaçınılmaz bir biçimde, Hayber geçidinden Comorin burnuna kadar uzanan çok kalabalık ve geniş bir sömürgenin özgürlüğünü tanımakla başlamalıydı, yani Hindistan'ın. Bu görkemli yapı, Hindistan Imparatorluğu, bütün Imparatorluğun temel taşını ve varoluşunun kanıtını oluşturuyordu, en soylu başarısı ve en uyanık çabalarının ürünüydü. Bengal' li mızraklı süvarileri ve mücevherlerle bezenmiş mihraceleri, kaplan avları ve altın zırhlı hükümdar filleri, çay bahçeleri ve tropikal cangılları, sadhu'ları(*)

(*) Dın uğrunda kendilerini çileye verenler.

ve kibirli **memsahip**'leriyle(*), Hindistan hep imparatorluk düşlerini temsil etmişti. İşte bu düşe son vermek için Başbakan, kapısına varan genç amirali çağırtmış bulunuyordu.

Birmanya Vikontu Louis Francis Albert Victor Nicholas Mountbatten, kırk altı yaşında olduğu halde İngiltere'nin en ünlü kişilerinden biriydi. Boyu bir metre seksendi ve vücuduna hantal bir görünüş verecek bir tek gram fazlası yoktu. Son altı yıl içinde omuzlarına yüklendiği ezici sorumluluklara rağmen, İngiliz halk gazetelerinin milyonlarca okuyucusunun pek iyi tanıdığı yüzünde en ufak bir yorgunluk, ya da gerilim belirtisi görülmüyordu. Hatlarının kusursuz düzenliliği, kestane rengi saçlarıyla daha da belirleşen mavi gözleriyle, eski Yunan stadyumlarından birinden fırlamışa benzeyen bu atletin istekli ve seçkin simasına daha genç bir ifade veriyordu.

Lord Mountbatten Londra'ya neden çağrıldığını biliyordu. Güney Doğu Asya'daki Müttefik Kuvvetlerinin başkomutanlığından ayrıldığından beri, dünyanın bu köşesindeki sorunlar hakkında fikrini öğrenmek isteyen başbakanın davetlerini sık sık kabul etmişti. Son ziyareti sırasında Clement Attlee'nin gösterdiği ilgi, Lord Mountbatten'ın emri altındaki harekat alanına girmeyen bir ülkenin, Hindistan'ın üzerinde toplanmıştı. Mountbatten birden «çok tatsız bir izlenim»e kapılıvermişti. Önsezisi doğrulanmış oluyordu. Gerçekten de Attlee'nin niyeti, onu Hindistan Kral naipliğine atamak, böylece İmparatorluğun en yüksek görevine, insanlığın beşte birinin kaderine

(*) Hindistan'da yerleşip oturan İngilizlere verilen ad.

hükmeden bir sürü soylu İngilizin yüklendiği şerefli vazifeye geçirmekti. Ama Clement Attlee, Lord Mountbatten'ı Hindistan İmparatorluğu'nu yönetmesi için değil, bir Britanyalının yüklenebileceği en acılı görevi, İngiltere'nin Hindistan'dan çekilmesini örgütlemek için seçmişti.

Kral soyundan gelen bu şöhretli amiral, her ne bahasına olursa olsun bu cellatlık görevinin ona emanet edilmesine razı olamazdı. Attlee'yi kendisini Hindistan'a atamaktan vazgeçmeye zorlamak için de, saf bir umutla, işbirliği yapacağı ekibi titizlikle seçmekten, emrine dört motorlu özel bir uçak verilmesini istemeye kadar varan geniş bir istekler yelpazesiyle çıkmıştı. Ama Attlee'nin bütün isteklerini kabul ettiğini üzüntüyle görmüştü. İşte bu nedenle Mountbatten, bugün çok daha cüretli yeni istekler ileri sürmeye kararlıydı.

Soluk benzi, hüzünlü havası ve ütüden pek hoşlanmadığı rahatça görülen orta kaliteli elbiseleriyle Başbakan Clement Attlee o dönemin kurşuni ve uğursuz havasını kusursuz bir biçimde simgeliyordu. Bu yaşlı sosyalist liderin, İmparatorluğun incisini tasfiye etmek için İngiltere Kralının kuzeni, çekici polo oyuncusunu düşünmüş olması, ilk bakışta insana garip gelebilirdi. Oysa bu seçim, göründüğünden çok daha yerindeydi. Üniformasını süsleyen sıra sıra nişanlar, halkın bildiği yönlerinden fazla işlenmemiş yeteneklerini de yansıtıyordu Güney Doğu Asya'da yüklendiği sorumlulukları, yerli halkların ulusal eylemleri hakkında bir tek kendisinin elde ettiği bilgiler toplamasını sağlamıştı. Hindiçini'de Ho Şi Minh'in partizanları, Endonezya'da Sukarno ve Birmanya'

da Aung San, Malezyalı Çinli komünistler ve Singapur'lu devrimci sendikacılarla görüşmeler yapmıştı. Bu insanların Asya'nın geleceğini temsil ettiklerini kavrayıp, danışmanlarının tavsiye ettikleri gibi, onları yok etmek yerine, kendileriyle anlaşmak olanağını aramıştı. Eğer Hindistan'a gidecek olursa, karşı karşıya gelmesi gereken ulusal eylem, hepsinin en eskisi ve güçlüsü olacaktı. Liderleri yirmi beş yıllık kışkırtıcılık ve eylemleri sayesinde, Hint halk kitlelerini, gelmiş geçmiş zamanların en büyük İmparatorluğunu dominyonluk hakkından razı etmeye götürecek çapta yetiştirmişlerdi. İngiltere şimdi akıllıca bir davranışla, kuvvet yoluyla kovulmaktansa, isteğiyle çekilmeyi yeğ tutuyordu.

Clement Attlee ziyaretçisine Hindistan'daki durumu karanlık bir tablo halinde çiziştirdi. «Hava her gün bir parça daha bozuluyor,» diye açıkladı ve artık bir karar almanın zamanı gelip çatmıştı. Tarihin garip bir cilvesi, Hindistan'a özgürlüğünü vereceği en kritik anda, İngiltere bu işi nasıl yürütebileceğini bilememişti. Saltanatının ululuğunu belirlemesi gereken en son durum, bir kabusa dönüşmekle tehdit ediyordu. Hindistan'ı fethedip yönetmek için akıttığı kanlar, diğer sömürge serüvenlerinden çok daha azdı, ama ülkeyi birden terkedivermesi, birden jandarmalarından yoksun kalıverecek olan yerli halk arasında amansız bir şiddet patlamasına sebep olabilirdi.

Bu trajedinin kökenleri, Hindistan'da yaşayan üç yüz milyon Hindu ile yüz milyon Müslümanı karşı karşıya getiren, zamanı bilinmeyecek kadar eski uyuşmazlığa dayanıyordu. Geleneklerin, tarihin ve birbir-

lerine şiddetle karşıt dinlerin desteklediği, geçmişte «böl ve yönet» ilkesiyle hareket eden Britanya siyasetinin sinsice beslediği çatışma, patlamaların eşiğine varmıştı. Yüz milyon Müslümanın liderleri bugün Büyük Britanya'nın bağımsız bir Islam Devleti kurmalarını sağlamak için, güçlükle kurduğu Hint bütünlüğünü parçalamasında ısrar ediyorlardı. Önerilerinin reddedilmesi halinde de, Asya'nın şimdiye kadar görmediği çapta kanlı bir iç savaşı başlatmak tehdidinde bulunuyorlardı. Bu tutkuya aynı şiddetle karşı olanlar da, rakipleri, yani üç yüz milyon Hindu'nun büyük bir bölümünü örgütleyen Kongre Partisi yöneticileriydi. Onlara göre de Hint topraklarının bölünmesi, tarihsel vatanlarının iğrenç bir kutsala saldırıyla parçalanması demekti.

Görünüşte bağdaştırılması olanaksız bu iki tutum arasında kısılıp kalan İngiltere, hergün bir parça daha kurtulamayacakmış gibi göründüğü bataga saplanıyordu. Durum şimdi öylesine umutsuzdu ki, halen Kral naibi olan Mareşal Sir Archibald Wavell, Londra'ya Hint İmparatorluğu'nun gerçekten kendi kendini batırması anlamına gelen bir plan sunmuştu. Son çare olarak da, hükümetin şu niyetini açıklamasını öneriyordu: «Büyük Britanya kendi çıkarlarının gerektirdiği zaman ve biçimde Hindistan'dan çekileceğini ilan edecektir; buna karşı girişilecek her türlü eylem, bir savaş ilanı olarak kabul edilecek ve Büyük Britanya da, elindeki bütün olanaklarla buna cevap verecektir.» «Demek ki Büyük Britanya ve Hindistan, büyük bir felakete doğru yol alıyorlar,» diye de Mountbatten'a belirtti Clement Attlee. Her sabah gelen telgraflar, Hindistan'ın her köşesinde

kanlı olaylar meydana geldiğini Londra'ya duyuruyordu. Çabuk davranmak gerekti. Şimdiki Kral naibi, durumla başedecek yetenekte değildi. Bu değerli asker, çenesi kuvvetli Hintli konuşmacılarla geçerli ilişki kurabilmek için gereken iyi hitap etme kabiliyetinden yoksundu. Bunalımı önlemek ancak yeni bir kişi, yepyeni bir yaklaşımla olabilirdi. Bu nedenle Mountbatten, Kral naibinin yerini almaya razı olmayı bir devlet görevi olarak kabul etmeliydi.

Başbakanın konuşması sırasında amiral kendisini hiç ele vermeyen bir yüz ifadesiyle dinlemişti. Bu sunulan görevin her zamandan daha çok «mutlak umutsuz bir yetki» olduğu yargısına varıyordu. Hint sorunlarını karşılıklı sık sık tartıştığı Mareşal Wavell'i de iyi tanıyordu ve hayrandı ona. «O başaramadığına göre, benim ne şansım olabilir?» diye düşünüyordu. Ama giderek daha belirli bir biçimde bu işten yakasını sıyıramayacağını hissediyordu. Başarısızlık olasılığı yüksek olduğu belli bir görevi yüklenmek zorunda kalacak ve savaş sırasında kazandığı şöhreti belki de iyice kararacaktı. Mountbatten açıksözlülükle reddedemediği için, Başbakana hiç olmazsa birkaç başarı şansı sağlayabilecek bazı siyasal yetkiler kabul ettirmeye kararlıydı. Görevi, ancak hükümetin Hindistan'a bağımsızlığını vermek için Ingiltere'nin hangi tarihte egemenlik haklarından vazgeçeceğini kesin olarak kamuoyuna açıklaması mutlak koşuluyla kabul edecekti. Ancak böyle kesin bir tarih Hintli yöneticilere Büyük Britanya'nın tası-tarağı toplayıp gitmeye samimiyetle niyetli olduğunu ispatlayabilir ve gerçekçi görüşmelere acele başlamanın gereğine inandırabilirdi.

Mountbatten, ardından şimdiye kadar hiç bir Kral naibinin istemek cüretinde bulunamadığı bir ayrıcalık istedi: Tam yetki, Londra'ya danışmak zorunda kalmadan topyekun bir hareket serbestliği ve hepsinden önemlisi, Londra'nın işlerine burnunu sokmaması. Clement Attlee Hükümeti elbette en son hedefi saptayacaktı, ama gemisinin kaptanı o olacak, rotayı o tayin edecekti.

«Ama herhalde sizi Majestelerinin Hükümetinin otoritesinin de üstüne çıkartacak olağanüstü yetkiler talep etmiyorsunuz, değil mi?» diye kuşkulanan Attlee sordu.

«Korkarım ki istediğim şey, tam bu işte,» diye cevap verdi Mountbatten. «Hükümeti devamlı sırtımda hissedersem, ciddi olarak nasıl müzakerelere girişmemi bekleyebilirsiniz?»

Genç amiralin isteklerinin büyüklüğü karşısında Başbakanın soluğu kesilecek gibi oldu. Mountbatten, talebinin etkisini, Başbakanın önerisini hemen geri alacağını bütün kalbiyle dileyerek, memnuniyetle gözledi. Ama Attlee'nin böyle bir niyeti yoktu. Bir saat sonra Louis Mountbatten, asık bir surat ve kaderine boyun eğmiş haliyle, Hindistan'ın son Kral naibi olmak gibi acı bir görevi yüklenmiş, ülkesinin tarihinin derinlerinden gelen ulusal bir dev efsaneyi tasfiye göreviyle yükümlü biri olarak Downing Street'ten ayrılıyordu.

Otomobiline bineceği sırada, aklına garip bir düşünce takıldı. Tam yetmiş yıl önce, günü gününe, hatta saatı saatına, büyük büyükannesi Delhi civarında bir ovada «Hindistan Imparatoriçesi» ilan edilmişti. Bu münasebetle bir araya gelen bütün mihra-

celer, «Kraliçe Victoria'nın otorite ve egemenliğinin ebediyete kadar ayakta ve sağlam kalması için» tanrılara yakarmışlardı.

O 1947 yılbaşı gününün sabahında da, aynı imparatoriçenin küçük torunlarından biri, Büyük Britanya Başbakanından, bu ebediyete son verecek günü saptamasını istemeye geliyordu.

En yüce efsaneler bile pek beylik kökenlerden doğabilir. Büyük Britanya bundan üç buçuk yüzyıl önce, Lord Mountbatten'ın sonuçlandırması emrini aldığı o büyük sömürge serüvenine atıldıysa, bunun nedeni beş talihsiz şiling'ti. Bu beş şiling, karabiberin kilosuna yapılan zamdı —yani Elizabeth çağı sofralarının pahalı baharatına— ve baharat ticaretini ellerinde tutan Hollandalı kaçakçılar tarafından konmuştu. Bu açık kışkırtma karşısında pek alınan Londra şehir merkezinden yirmi dört tüccar, 1599 yılı Eylül ayının 24'üncü günü, öğleden sonra, Attlee ile Mountbatten'ın karşı karşıya geldikleri binadan bir mil kadar uzakta, Leadenhall sokağındaki bir evde toplanmışlardı. Amaçları, yetmiş iki bin İngiliz lirası başlangıç sermayeli, yüz yirmi beş ortaklı mütevazi bir ticarethane kurmaktı. **«East India Trading Company»** adı verilen şirketin tek kuruluş nedeni, kârdı.

Şirket resmen 31 Aralık 1599'da, XVI. yüzyılın son günü, Kraliçe I. Elizabeth'in on beş yıllık bir süreyle Ümit Burnu'nun ötesindeki bütün ülkelerle yalnız bu kurumun ticaret yapmasına izin veren fermanı üzerine kurulmuş oldu. Sekiz ay sonra da, beş yüz

tonilatoluk **«Hector»** adlı bir kalyon, Bombay'ın kuzeyindeki küçük Surat limanına demir attı. O gün 24 Agustos 1600 günüydü. İngilizler, Hindistan'a ulaşmışlardı. Efsaneleşen bu kıyılara ilk çıkışları. Christophe Colomb'un varmak isterken Amerika'yı keşfettigi bu sahiller, genellikle ıssızdı. «Hector»un, bir kaşiften çok korsan olan kaptanı William Hawkins, yanında elli kadar paralı muhafız olduğu halde, Elizabeth çagı İngiltere'sinin hayalini coşturan toprakların içine, güvercin yumurtaları kadar büyük yakutlar, bol kara biber, zencefil, çivit ve tarçın, koca bir aileyi barındıracak kadar geniş yaprakları olan ağaçlar ve insana sonsuz gençlik sağlayan ve fildişinden çıkartılan sihirli ilaçları bulacağından emin olarak daldı.

Ne var ki kaptan, Agra'ya kadar uzanan yolunda düşlerdeki bu Hind'i asla bulamayacaktı. Ama Büyük Moğol'la karşılaşması, yolculuğunda katlandığı sıkıntıları bol bol karşılamaya yetecekti. Öyle bir hükümdarla karşı karşıya gelmişti ki, Kraliçe Elizabeth, yanında küçük bir taşra kasabasının beyi gibi kalıyordu. Yetmiş milyon uyruğuna hükmeden Cihangir Han, dünyanın en zengin ve güçlü hükümdarıydı, Hindistan'daki Moğol İmparatorluğunun da dördüncü ve son imparatoruydu. Sarayına buyur edilen ilk İngiliz, **«East India Trading Company»**nin ağırbaşlı ortaklarına şaşkınlıktan parmak ısırtacak bir saygıyla karşılandı. Moğol hükümdarı ona sarayının yüksek rütbelerinden birini verdi, karşılama armağanı olarak da hareminin en güzel kızını, bir Hıristiyan sundu.

Cüretli kaptanın Agra'ya varışı, şükür ki adam-

larının parasal iştahını tatmin edecek çok daha geniş kârlar sağlamıştı. Cihangir Han bir fermanla şirketin Bombay'ın kuzeyindeki kıyıda acenteler açmasına izin verdi. Başarı, pek çabuk ve çarpıcı oldu. Kısa zamanda her ay iki gemi Tamise rıhtımlarına dağ gibi karabiber, zamk, şeker, ham ipek ve pamuk yığmaya başladı. Aynı gemiler, bu sefer ambarları sanayi mallarıyla tıkabasa dolu olarak geri dönüyordu. Şirketin ortaklarına tam anlamıyla kâr payı yağmaya başlamıştı. Bir sonraki yıl, gemiler bu sefer Madras açıklarında, ardından Bengal körfezinde göründüler. Birkaç cesur öncü, Ganj nehri deltasının vebalı bataklıklarında ilerde bir gün Kaltüta şehrine dönüşecek acenteyi kurdular. Yerli hükümdarlar ve halk tarafından genellikle düşmanca karşılanmıyorlardı. Durmadan tekrarladıkları ilkeleri, bu iyi karşılanışı açıklıyordu: **«Trade not territory»** (sömürgeleştirme değil, ticaret) diyorlardı.

Ne var ki işlerinin gelişmesi bir süre sonra şirket temsilcilerini ticaretlerini korumak zorunda bırakmış, ister istemez onlar da yöresel siyasal çatışmalara katılmaya başlamışlardı. Böylece geriye dönüşü olmayan bir söz, İngiltere'yi en sonunda, adeta farkında bile olmadan Hindistan'ı fethetmeye zorlayacaktı. Hint kıyılarındaki aynı zenginlikler nedeniyle Fransa'nın da işe burnunu sokması, bu durumu özellikle hızlandırmıştı. Otuz yıl süreyle iki ulus Avrupa savaş alanlarındaki rekabetlerini, Hindistan'ın cangıllarına ve tropikal yaylalarına kaydırdılar, en etkili Hint prenslerinin desteğini ve dostluğunu kazanmak için sürekli değer artırmalara kalkışıyorlardı. Başarılı bir yönetici olan Joseph François Dupleix'in dür-

tüklemesiyle, Fransa Hindistan'da geniş bir imparatorluk kurmayı denedi. Hemen hemen bunu başardı da. Ancak Ingiliz şirketinin çıkarlarını korumak için kurduğu ordu, en sonunda Fransızları yenilgiye uğrattı ve imparatorluk düşlerini silip süpürdü.

23 Haziran 1957'de, tufan gibi bir yağmur altında 39'uncu Piyade Alayından dokuz yüz Ingilizle iki bin yerli sipahinin başında, Robert Clive adında cüretli bir general Plassey yakınlarında bir Bengal kasabasında, pirinç tarlaları içinde, karıştırıcı bir sultanın kuvvetlerini yokediyordu. Sadece yirmi üç ölü ve kırk dokuz yaralıya malolan Clive'ın bu zaferi, bütün Kuzey Hindistan'ı Londralı tüccarlara açıyordu. Bir sonraki yüzyıl boyunca sürecek olan fetih böylece başlamış oluyordu. Tüccarların yerini, imparatorluğun kurucuları almıştı.

Londra her türlü «fetih ve toprak genişletmesi planları»ndan kaçınılmasını emrettiği halde, birbirini izleyen pekçok muhteris genel vali, hiç bir fren tanımayan bir emperyalizm siyasetini aralıksız sürdürmeye başladılar. «Hindistan'ın yerli halkı için Ingiliz egemenliğinin genişletilmesinden daha hayırlı bir şey olamayacağını» ilan eden Richard Wellesley Hükümeti, Ingiliz egemenliğini Mysore, Travancore, Baroda, Haydarabad, yiğit Marathes Krallığından ayrılan Gwalior devletlerine kadar genişletmiş ve Dakka, Bengal ve Ganj vadisinin hemen tamamını fethetmişti. Ondan sonra gelenler, Rajput devletlerine boyun eğdirmişler, Sind'in batı eyaletini de, limanı Karaçi ile beraber ilhak edip, Sikh'lilerle iki amansız savaştan sonra Pencab'ı da katarak, Hindistan'ın hemen bütününün fethini tamamlamışlardı. Böy-

tece bir ticaret şirketinin, güçlü bir derebeylik, acente ve temsilciliklerinin general ve vali; depolarının saray; kâr peşinde koşma çabalarının da toprak ilhakı haline dönüşüvermesi için birkaç on yıl geçmesi yetmişti. Büyük Britanya aslında pek istemeyerek kendisine Hindistan'ın kapılarını ardına kadar açan Moğol İmparatorunun yerini alıvermişti.

İngiliz egemenliği Hindistan'a hatırı sayılacak kadar geniş çapta bir takım nimetler, **«Pax Britannica»** ve onunla beraber anavatandaki örneklerinden kopya edilen kurumlar da getiriyordu. Ama hepsinden çok, pek büyük ve tahmin edilemeyecek kadar değerli bir armağan da vermiş, İngilizcenin bütün bu çeşitli halklar arasında bir bağlantı ve devrimci heveslerinin aracı olmasını sağlamıştı.

Bu heveslerin ilki 1857'de şiddetli bir askerî ayaklanma biçiminde ortaya çıkmıştı. Bir avuç mihracenin imdatlarına tanrı nimeti gibi koşuvermesi, Britanyalıların kurdukları yapının çökmesini önlemiş, İngilizlere kuvvetlerini toplayıp, kendilerine baş kaldıranlarınkine eşit bir şiddetle ayaklanmayı ezmelerini sağlamıştı. Bu isyanın ilk sonucu, İngiltere'nin Hindistan'ı yönetmek biçimindeki köklü değişiklik oldu. İki yüz elli sekiz yıl süren çok kârlı bir faaliyetten sonra, **«East India Trading Company»**nin varlığı, tıpkı doğduğu gibi, yine bir kraliyet kararnamesiyle, 12 Ağustos 1858'de sona erdi. Yeni kararname üç yüz milyon Hintlinin kaderini otuz dokuz yaşında bir kadının ellerine teslim ediyordu ve Kraliçe Victoria'nın ne istediğini bilen siması, dünyaya egemen olmak isteyen Britanya ırkının eğilimini simgeleyecekti. İngiltere'nin otoritesi bundan böyle Hindis-

tan'da, dünya nüfusunun beşte birine hükmedecek bir çeşit hükümdar yani Kral naibinin temsil ettiği Kraliyet tacı tarafından yürütülecekti.

Bu temel değişiklik, dünyada, Ingiltere'nin Hindistan'daki egemenliğiyle bir tuttuğu Victoria çağını açmış oluyordu. Felsefesinin özü ise, ilerde emperyalizm düşünün çığırtkanı sayılacak olan Rudyard Kipling'in tekrarlamayı pek sevdiği bir kavramına dayanıyordu: **White Englishmen**(*) «yasalarından yoksun bırakılmış şu zavallı halklara» hükmetmek için yaratılmıştı. Kipling, Hindistan'ı yönetmek sorumluluğunun «Tanrı'nın bilinmeyen bir niyetiyle Ingiliz halkının omuzlarına yüklendiğini» ilan ediyordu.

Bu dev görev, ufacık bir seçkinler topluluğu, yani **«Indian Civil Service»**in iki bin üyesi ve Hindistan Ordusu'nun kadrosunu oluşturan on bin Ingiliz subayı tarafından uygulanmıştı. Altmış bin Ingiliz askeri ile iki yüz bin yerli asker tarafından desteklenen bu bir avuç insanın otoritesi, otuz milyon nüfuslu bir ülkede yönetimi yürütmüş ve düzeni sağlamıştı. Hindistan'daki Ingiliz egemenliğinin niteliğini belirtmek ve yerli halk kitleleri arasında ne derece bir tevekkülle karşılandığını anlamak için, hiç bir istatistik bu rakamlardan daha anlamlı olamazdı.

Sömürgecilerin Hindistan'ı, Kipling'in hikayelerinin romantik ve çekici Hindistan'ıydı: Beyaz efendilerin tüylü miğferlerinin ardında başları sarıklı **«sowar»**ları(**) sürükledikleri Hindistan'dı; Dakka'nın kızgın ve sınırsız genişliklerinde kaybolmuş vergi

(*) Beyaz Ingilizler.
(**) Hint Ordusunun yerli süvarileri

tahsildarlarının Hindistan'ı; Simla'nın Himalayalar eteğindeki yazlık sarayında düzenlenen göz kamaştırıcı imparatorluk şenliklerinin Hindistan'ı; Kalküta' daki «**Bengal Club**»ün çimleri üzerinde düzenlenen kriket maçlarının Hindistan'ı; Racistan çölünün tozları arasındaki polo partilerinin ve Assam'daki kaplan avı eğlencelerinin Hindistan'ı; yöneticilerin cangılın göbeğindeki konak yerlerinde yemek için smokin giydikleri ve kral-imparator için ciddiyetle kadeh kaldırdıkları, bu sırada ormanın karanlıklarında çakalların uluduğu Hindistan; yazın kavurucu sıcağında ve kışın ayazında Hayber geçidinin başdöndüren uçurumlarını tırmanan ve acımasız Pathan asilerini kovalayan, kırmızı işlemeli ceketli subayların Hindistan'ı: «yalnız beyazlara ait» kulüplerinde, verandaya kurulup viski sodalarını yudumlayan ve üstünlüklerinden emin bir avuç insanın Hindistan'ı. Hint yarımadasının sınırsız genişlikleri, daracık adalarının kıyılarının asla veremeyeceği şeyler sağlamıştı İngilizlere, serüven açlıklarını tatmin etmek için de, yine sınırsız bir arena. Sakalları bitmemiş, çekingen halleriyle, on dokuz, yirmi yaşlarında Bombay rıhtımlarına gelmişlerdi. Otuz beş, kırk yıl sonra ise, yüzleri aşırı güneş ve viskiden yanmış, vücutlarında aldıkları yaraların ve tropikal hastalıkların ya da bir panterin pençesinin veya polo oynarken düşmelerinin izleri, ama dünyanın en son romantik imparatorluğunun efsanesinde bir rol oynamanın gururu içinde ayrılmışlardı buradan.

Serüvenleri genellikle Bombay'ın Victoria garında, tiyatrovari bir kargaşalık içinde başlamıştı. Burada, neo-gotik kemerlerin altında, yaşamlarını ge-

çirmek için seçtikleri ülkeyi keşfediyorlardı. Yerli halkın çılgın kalabalığı, insanı sarıveren sidik ve baharat kokuları, insanlık dışı bir sıcağın altında ezilmekle ilk temas, ne büyük bir şoktu! Garın çeşmeleri önündeki Hint aleminin karmaşıklığını keşfetmek, nasıl da şaşırtıyordu onları! Hindistan'daki bütün çeşmelerde olduğu gibi, her musluğun üzerindeki tabela, Avrupalılara, Hindulara, Müslümanlara ve Dokunulmazlar'a «ait» suyu gösteriyordu. **«Frontier Mail»** ya da **«Haydarabat Express»**in koyu yeşil vagonlarını ve her biri ünlü bir İngiliz generalinin adını taşıyan lokomotiflerini görmek nasıl da iç ferahlatıyordu! Birinci mevki vagonların perdeleri ardında kendilerini aşina bir dünya bekliyordu, baş dayanacak yerleri işlemeli ve yumuşak kanapeli, gümüş kovalar içinde serin tutulan şampanya şişeli bir dünya, hepsinden de çok, yüzyüze gelmek olasılığı bulunan Hintlilerin sadece kontrolör ve vagon-restoranda çalışanlardan ibaret kaldığı bir dünya. Böylece yeni gelenler daha ülkeye varır varmaz, temel kuralı öğreniyorlardı: Büyük Britanya Hindistan'da egemendi, ama İngilizler ayrı bir hayat yaşıyorlardı.

İmparatorluğun genç yöneticilerini bu iki yolculuğun sonunda çetin yıllar beklemişti. Çok uzaklardaki görevlere, genellikle her türlü uygarlıktan yoksun, telgraf ve elektriği bulunmayan, yolu, treni olmayan ve hiç bir Avrupalının yaşamadığı yerlere gönderilmişlerdi. Yirmi dört, yirmi beş yaşlarında, birden kendilerini çok defa Korsika'dan daha geniş, Belçika'dan daha kalabalık toprakların tek hakimi olarak buluvermişlerdi. Bölgelerini yaya ya da at sırtında, köyden köye, uşaklardan, sekreterlerden, mu-

hafızlardan ve çalışma odası çadırlarını, salon çadırlarını, yemek odası çadırlarını, mutfak çadırlarını, banyo çadırlarını ve bir ay yetecek yiyecek stoklarını taşıyan eşek, deve ya da araba sürüsünden oluşan koca bir kervanın başında dolaşarak denetlemişlerdi. Vardıkları her yerde, çalışma odası çadırları, bir mahkemenin yargı salonu olmuştu. Açılır kapanır bir masanın ardına ciddiyetle kurulup, iki yanlarında sinekleri yelpazeyle kovan iki uşak, Majesteleri Ingiltere Kralı ve Hindistan Imparatoru adına adalet dağıtmışlardı. Güneş batınca, keçi derisinden bir banyo içinde yıkanıp, pür ciddiyet smokinlerini giymişler, bir kamp fenerinin aydınlattığı yemek odası çadırlarının cibinliği içinde tek başlarına yemeklerini yemek için hazırlanmışlardı. Bu sırada çevrelerindeki cangılın gürültüleri ve arada sırada da bir kaplanın homurtusunu dinleyerek. Her şafakta da, beyaz adamın egemen otoritesini bir başka yerde uygulamak için yeniden yola revan olmuşlardı.

Bu çetin çıraklık dönemi imparatorluğun sadık hizmetkarlarını, genellikle Imparatorluk aristokrasisinin Hindistan'da saltanatını sürdürdüğü ayrıcalıklı yeşil çimen adacıklarındaki yerlerini almaya hazırlamıştı. Ingiliz nüfuzunun altın yaldızlı gettoları sayılan bu **«cantonment»**lar, başlıca Hint şehirlerine yapışmış gerçek birer yabancı cisim gibiydi. Her birinin bir parkı, Ingiliz çiminden bir alanı, bankası, mezbahası, mağazaları ve taş çan kulesiyle bir kilisesi vardı ve her çan kulesi, Dorset ya da Surrey'dekilerin sadık bir kopyasıydı. Bu kapalı yerlerin merkezi, iki Ingilizin bir araya geldiği zaman mutlaka

görünen bir kurumdu: Kulüp. Kuşaklar boyunca, güneşin ufukta kaybolduğu o kutsal anda, Majestelerinin ciddi temsilcileri, bir **«sundown»,** yani beyaz önlüklü uşakların getirdiği akşamın ilk viskisini yudumlamak için, bu kulüplerin çimenliklerine ya da serin verandalarına kurulmuşlardı. Bu kulüplerin her birinde, Ingilizlerin birkaç saat için de olsa Hindistan'dan kaçabilecekleri ve belki de bir daha dönmemek üzere terkettikleri vatanlarını bulabilecekleri sakin bir köşe bulunuyordu. Burada rahat maroken koltuklarına yerleşip, «Times» okumaya dalıyorlardı. Gazetenin bir ay ya da daha da eski tarihli sayfalarında, Avam Kamarası'ndaki görüşmeleri, kraliyet ailesinin yaptıklarını ve söylediklerini, Londra yaşamının değişik yönlerini, hepsinden de çok, dünya yüzeyinin dörtte biri kadar uzaktaki çağdaşlarının doğum, evlenme ve ölüm ilanlarını izliyor ve uzaklardan yankılarını duyuyorlardı. Bu aşamadan sonra, bir başkası bekliyordu kendilerini: Önce barda, sonra da yemek salonunda. Burada, tropikal havayı döndüren vantilatörlerin altında, çevredeki cangıllarda avlanan kaplan ve yaban öküzlerinin başlarının cam bakışları karşısında, moğol mutfağının hazinelerini küçümseyip, pırıl pırıl gümüş takımlar içinde sunulan uzaktaki adalarının yavan mutfağını adeta dinsel bir coşkuyla yiyorlardı.

İmparatorluk döneminin Hindistan'ı, en şatafatlı eğlencelere ve kabul törenlerine de tanık olmuştu. «Orta halli bütün Ingiliz ailelerinin bir balo salonu ve otuz metre uzunluğunda bir başka salonu da vardı,» diye o çağın önemli hanımefendilerinden biri anlatıyor. «O zamanlar insanların ellerindeki tabaklarla

diledikleri davetlinin yanına gidip oturabilecekleri o çirkin büfeler yoktu. En samimi yemek bile kırk kişiyi bir araya getiriyordu ve her davetlinin ardında bir hizmetkar bulunuyordu. Tüccarlar bu davetlere katılmıyorlardı, elbette Hintliler de: Kimse onlarla sıkı fıkı olmaya cesaret edemezdi. Öncelik hakkından daha önemli bir şey kabul edilemezdi ve bunun kurallarına uymamak, affedilmez bir kabahattı. Bir bakanlık genel sekreterinin eşinin, kocasının derecesinden aşağı bir memurun karısının yanına oturtulduğunu farkedince, nasıl bir soğuk hava eseceğini artık siz tahmin edin!»

Hindistan'daki Ingilizlerin en büyük oyalanma araçları, hiç kuşkusuz spordu. Kriket, tenis, squash(*), ve çim hokeyi için besledikleri tutku, Ingiliz diliyle beraber, bu sömürgecilerin artlarında bırakacakları en dayanıklı miras olacaktı. Kalküta'da 1829'dan itibaren yani New York'tan 30 yıl önce golf oynanıyordu ve dünyanın en yüksek golf parkuru üç bin metre yükseklikte, Himalaya'larda kurulmuştu. Filin erkeklik organının derisinden yapılan golf çantaları kadar değerlisi yoktu, elbette fili çantanın sahibinin bizzat öldürmüş olması şartıyla. Kendine saygısı olan her şehrin bir sürek avı ekibi vardı, köpekleri de Ingiltere'den getirtiliyordu. Kırmızı ceketli ve siyah kenarsız şapkalı cüretli avcılar, Hint'te tilki olmadığı için çakalların peşinde, kurak yaylaların fırın gibi sıcağında at koşturuyorlardı. En gözüpek olanları mızrakla yaban domuzu avlıyorlardı ve efsaneye göre bu silahla kaplan ve panterlere karşı saldıran-

(*) Kapalı yerde raketle oynanan bir top oyunu.

lar bile vardı. Bu at âşıkları, Hintlilerin ulusal oyunlarını benimsemişler, hatta poloyu gerçek bir İngiliz kurumu haline getirmişlerdi. Hint İmparatorluk ordusundaki yirmi bir süvari alayı arasında düzenlenen polo turnuvasının her yılki finali, yıllarca İmparatorluk dönemi Hindistan'ının en parlak spor olayı olarak kalmıştı.

Birçok İngiliz kuşağı Hindistan'da serüven düşlerini gerçekleştirmek olanağını bulmuştu, ama pek çoğu da hayatlarının baharında ölümle karşılaştılar. Her Britanyalı topluluğunda, kiliselerin yanındaki mezarlıklarda bulunan mezar taşları, İngiliz sömürgeciliğinin Hindistan'ın amansız iklimine, tehlikelerine, kolera, malarya ve sarı humma salgınlarına ne bedel ödediğini gösteriyordu. Mezar taşları bunların duygulu öykülerini anlatıyordu hep. En eski mezar, Elisabeth Baker adında, «Madras'a iki günlük yolda, Roebuck'ta doğururken 1610 yılında ölen» birine aittl. Surat'taki acentenin ilk başkanı olan tüccardan Christopher Oxender'inkl gibi mezarlar da vardı —Surat, «Hector»un kaptanının önünde ilk defa demir attığı şehirdi— ve bu itibarlı tüccar «gümüş borazanlar çalınarak şölenlerinin sayısız yemekleri ilan edilen büyük malikanesinde» yaşadıktan ve «Surat sokaklarında peşinde mabeyincisi, muhafızı ve gölgesinde özel bir ciddiyetle yürüdüğü şemsiye taşıyıcısı ile» dolaştıktan sonra, 15 Nisan 1659'da ölmüştü. Augustus Cleveland gibi Britanya uygarlığının sivil memurları vardı. Bagalpur'lu bu vergi tahsildarı da on dokuz yaşında ölmüştü ve mezar taşında «Rac Mahal cangılında yaşayan dağlı ve vahşi bir ırka uygarlık getirdiği, onlara kültür zevki aşıladığı ve her

zaman için Ingiltere tahtına bağladığı» yazılıydı. Ülkeleri ve kralları uğruna, yiğitçe bir atılışla ölen Imparatorluk askerleri vardı. 31'inci Yerli Alayından teğmen W.H. Sitwell, «11 Şubat 1850'de yirmi bir yaşında olduğu halde savaş meydanında ölmüştü», hem de «genç, yakışıklı, yiğit, soylu, cömert kalpli ve umutla dolu, hayat kendisini bir anda sönüveren düşlerle beklerken. Düşmana yalın kılıç saldırdığı sırada öldü.»

Hindistan, ölüm konusuna dek efsanelerine sadık kalmıştı. «Royal Horse Artillery»den(*) teğmen St John Shaw «12 Mayıs 1866'da yirmi altı yaşında olduğu halde, bir panterin sebep olduğu yaralar yüzünden» ölmüştü. «Royal Field Artillery»den(**) 80'inci Batarya Kumandanı binbaşı Archibald Hibbert 15 Haziran 1902'de Raipur yakınlarında «bir yaban öküzünün boynuzlarıyla» can vermişti. Harris Mc Quaid 6 Haziran 1902'de «Saugh'da bir fil tarafından çiğnenmişti» ve Jabalpur Belediye Hizmetleri muhasebecilerinden Thomas Butler da «25 Şubat 1897'de Tilman ormanında bir kaplan tarafından parçalanmak bahtsızlığına» uğramıştı. En garip ölüm olayı da istihkam generali Henry Durand'ı bulmuş, yüksekliğini yanlış hesapladığı zafer anıtının açılışında tören filinden düşerek ölmüştü.

Ingiliz emperyalizm düşünün mal olduğu insan hayatları arasında adları bilinmeyen, ama en az öncekiler kadar bu düşü simgeleyen bütün polis müfettişlerinin, işçilerin, çiftçilerin, misyonerlerin, Bengalli

(*) Kraliyet Atlı Topçusu.

(**) Kraliyet Sahra Topçusu.

mızraklı süvarilerin ve hastalığın silip süpürdüğü bütün eşlerinin mezar taşları da vardı. Kimse bundan yakasını kurtaramamıştı, hatta her türlü salgından korunan sarayında cangıl hummasından ölen birinci Hindistan Kral naibinin eşi Lady Canning bile. Hint İmparatorluğunun fatihlerinin katlanmak zorunda bırakıldıkları fedakarlıklar arasında alışmadıkları iklim koşullarının ve babalarının Ingiltere'sinde kalsalardı, hiç bir zaman görmeyecekleri hastalıkların götürdüğü çocukların küçük mezar taşları da, çok daha dokunaklı ve açıklayıcıydı. Asigarh mezarlığında aynı mezar taşı üzerindeki iki yazı, bu işin yamanlığını çok daha iyi özetliyordu: «İşçi Johnson Scott ve karısı Martha'nın yedi aylık çocukları Alexander, 19 Nisan 1845'te koleradan öldü», «İşçi Johnson Scott ve karısı Martha'nın dört yaşındaki çocukları William John, 30 Nisan 1845'te koleradan öldü». Tam bu mezar taşı yazılarının altında da, teselli bilmeyen anne babanın taşa kazılmış veda sözleri:

Aynı soyun kutsal ürünleri
İki çocuk
Aynı öldürücü hastalığın
Kurbanları olarak
Hiç bir zaman görmedikleri
İngiltere'den uzakta
Burada yatıyorlar.

Ister memur, ister şöhretli asker olsun bu İngiliz kuşakları, Hindistan'ı geçmişte görülmemiş bir biçimde yönetmişlerdi. Eşitsizlik üzerine kurulmuş bir topluma yasa ve adalet saygısını esinlendirmekten başka hiç bir tutkuları olmadan ve buna sadakatle

bağlı kalarak, pek ender bazı istisnalar dışında, yetenekli ve satın alınması olanaksız insanlar olarak sivrilmişlerdi. Ancak sayılarının azlığı ve içlerini tutuşturan üstünlük kompleksi, onların emirlerindeki halklarla gerçekçi ilişkiler kurmalarını önlemişti. Beyaz adamın üstünlüğüne dayanan Victoria çağının bu peşin yargısı, yüzyılın başında parlamentodaki bir görüşme sırasında «Indian Civil Service»in eski yöneticilerinden biri tarafından ifade edildiği kadar kusursuz dile getirilmemiştir. Iddiasına göre «Hindistan'da yaşayan her Ingilizin, en güçlüsünden, en mütevazisine, çok uzaklardaki bungalow'unda yaşayan çiftçiden, başkentteki bir gazetenin müdürüne, büyük bir taşra şehri valisinden, tahtındaki Kral naibine kadar hepsinin paylaştığı ve sevdiği bir inanç» vardı, «her birinin ruhunun köküne işlemiş ve yönetmek, boyun eğdirmek için tanrı tarafından seçilmiş bir ırka mensup olduğu inancıydı bu.»

Birinci Dünya Savaşı'nın muharebe alanlarında bu seçkin ırkın altı yüz bin üyesinin imhası bir çeşit Hindistan efsanesine ilk darbeyi indirecekti. Afgan sınırında devriye gezmek, uzaklardaki bölgeleri yönetmek ve meydanların tozu toprağı içinde polo Için at koşturmak üzere yetiştirilen koca bir kuşağın gençleri, Flandres'daki siperlerde can vermişti. 1819'den itibaren «Indian Civil Service»in ihtiyacını karşılamak giderek zorlaşmaya başlamıştı. Zamanın değiştiğini önceden sezinleyen ve savaştan sağ kurtulanlar, emeklilik çağından önce biteceğe benzeyen bir mesleğe sırt çevirmeyi yeğ tutuyorlardı.

1 Ocak 1947'de Hindistan'da görev başında «Indian Civil Service»ten sağ kalanların sayısı ancak

bin kadardı ve bu küçücük seçkinler topluluğu, elinden geldiği kadar Büyük Britanya'nın otoritesini dört yüz milyon insan üzerinde sürdürmeye çalışıyordu. Tarihin önüne geçilmez yürüyüşü karşısında yok olmaya mahkum büyük bir yapının çöküşüyle birlikte yok olacak olan insanların son temsilcileriydi bunlar ve işte o gün Londra'da yapılan gizli görüşme, kimsenin gözünün yaşına bakmadan bu sonu hızlandırıyordu.

2

Tanrının Dört Yüz Milyon Delisi

Downing Street'ten on bin kilometre uzakta, Bengal körfezinin üzerindeki Ganj deltasının bir kasabasında, yaşlı bir adam bir köylü kulübesinin dövülmüş toprak zemini üzerine uzandı. Vakit tam öğlendi. Her gün aynı saatta olduğu gibi, kendisine uzatılan nemli torbayı özenle karnının üzerine koydu. Sonra daha küçük bir başka torba alıp, onu da saçsız başına yerleştirdi. Yere uzanmış yatan bu haliyle, kırılacak gibi ve silik bir yaratığa benziyordu. Oysa yetmiş yaşındaki bu buruşmuş ihtiyar, kil lapasının altında herkesten daha çok Britanya Imparatorluğu'nu altetmek için tertipler düzenlemiş biriydi. Onun yüzünden Ingiltere Başbakanı Kraliçe Victoria'nın küçük torununu, Hindistan'da Britanya'nın varlığına son verecek bir yol bulmak amacıyla Yeni Delhi'ye yollamak zorunda kalmıştı.

Şimdiye kadar görülen kurtuluş hareketlerinin en garibinin bu yumuşak huylu peygamberi, Mohandas Karamşand Gandhi, doğrusu ender görülen bir devrimciydi. Çelik çerçeveli gözlükleriyle, ancak yemek

yerken taktığı pırıl pırıl temiz takma dişleri, yanı başında duruyordu. Kısacık boyu, elli iki kiloyu bulan ağırlığı, gövdesine göre ölçüsüz denecek kadar uzun kolları ve bacakları, incecik, kül rengi bıyıklarının üzerindeki basık burnuyla, insana yaşlı bir leyleği hatırlatıyordu. Çirkinliğine rağmen Gandhi'nin yüzü, ona hayat veren sürekli heyecanı, duyguları ve muzipliğinin yansımasıyla, garip bir güzellik saçıyordu.

Şiddet gösterileriyle ezilen bir dünyaya, Gandhi bir başka yol önermişti, «ahimsa» yolu, yani pasif direniş. Bu doktrini yayarken, yarımadadan İngiltere'yi kovmak için Hint halkını seferber etmeyi başarmıştı. Onun sayesinde silahlı bir ayaklanmanın yerini, bir moral kampanya, tüfeklerin yerini dua, tedhişçi bombalarının gürültüsünün yerini de hakaret dolu bir sessizlik almıştı. Avrupa bir sürü demagog ve diktatörün ulumaları ve bıktırıcı sözleriyle inim inim inlerken, Gandhi dünyanın en kalabalık ülkesinde halkı sesini bile yükseltmeden ayaklandırıyordu. Peşinden gelenleri iktidar ya da para öksesiyle toplamamıştı bayrağının altında, ama kulaklarını bükerek çekmişti: «Benim arkamdan gelmek isteyenler,» demişti, «yerde yatıp uyumaya, basit giysilerle yetinmeye, şafak sökmeden uyanmaya, sade yemeklerle yaşamaya ve pisliklerini bizzat temizlemeye hazır olmalıdırlar.» Yoldaşlarına üniforma olarak elde dokunan ağartılmamış pamukludan giysiler öneriyordu. Derhal tanınan bu giysi, Hint halklarını Avrupalı diktatörlerin sürülerini birleştiren kahverengi ve kara gömlekleri gibi, aralarında kaynaştırmıştı.

Gandhi, doktrinini yaymak için en ilkel yöntemlere başvurmuştu. Kendileriyle mektuplaşanların bü-

yük bir bölümüne el yazısıyla yazıyor, ama daha çok konuşuyordu. Peşinden gelenlerle, dua toplantılarına katılan sadık müritleriyle, Kongre Partisi'nin mitinglerine katılanlarla konuşuyordu. Kitleleri şartlandırmak ve yöneticilerle ideologların kulu kölesi haline getirmek için ortaya atılan tekniklerin hiç birine itibar etmiyordu. Buna rağmen mesajı, modern haberleşme olanaklarının hepsinden yoksun bir kıtaya dağılıyordu: Gandhi'de Hindistan'ın ruhuna seslenen basit jestleri kullanma sanatı vardı. Şaşırtıcı denecek kadar orijinal eylemlere girişiyordu. Yüzyıllardır açlık çeken bir ülkede en etkili taktiği açlık grevi yapmak, herkesin önünde bir dizi oruç tutmaktı. Su ve karbonat içerek Ingiltere'yi dize getiriyordu.

Mistik Hindistan bu zayıf küçük adamda, eylemlerinin ışığında bir **«Mahatma»**nın —bir yüce ruhun— dehasını keşfetmiş ve onun peşinden gitmişti. Müritleri tarafından bir aziz olarak ululaştırılmıştı ve çağının en dikkati çeken kişilerinden biriydi. Ingilizlere göre, o kurnaz bir politikacıdan, sözde pasif direniş cihatları hep şiddet eylemleriyle sonuçlanan sahte bir mesihten başka bir şey değildi. Mountbatten'ın yerini alacağı Kral naibi Mareşal Wavell gibi iyi niyetli bir adam bile, onu «uğursuz bir ihtiyar lider... usta, inatçı, zorba, kalleş, gerçek azizlikten pek az nasibini almış biri» olarak kabul ediyordu.

Onunla görüşüp kendisini anlayan Ingilizlerin sayısı pek enderdi, hele onu sevenler, daha da azdı. Küçük adam karşısında Ingilizlerin sıkılmaları anlaşılır türdendi. Büyük moral ilkelerin ve gülünç tutkuların garip bir karışımı olan Gandhi, cinsel yön-

den kendine hakim olmanın erdemleri ya da kabızlığın nedenleri hakkında bilimsel bir inceleme anlatmak için en ciddi siyasal tartışmaları bile yarıda kesmekten çekinmezdi.

Gandhi nereye giderse, Hindistan'ın başkenti orasıdır, diyorlardı. O 1 Ocak 1947 günü de, bu şeref Bengal'in Srirampur şehrine nasip olmuştu ve Mahatma burada kil lapalarının altına uzanmış radyo yayınlarından yararlanmadan, elektriksiz, akar susuz, en yakın telgrafhaneden ya da telefondan elli kilometre uzakta olduğu halde, otoritesini bütün bir kıtada uygulayabiliyordu. Srirampur şehrinin de içinde bulunduğu Noakhali bölgesi, Hindistan'ın en güç ulaşılan bölgelerinden biriydi, Ganj ve Brahmaputra nehirlerinin meydana getirdiği deltanın içinde kaybolmuş bataklıklar ve adacıklar topluluğu. Yaklaşık altmış kilometre karelik bir alanda, yüzde sekseni müslüman olan iki buçuk milyon insan yaşıyordu. Kanallar, akarsulardan oluşan bir şebekenin birbirinden ayırdığı sefil kulübeler içinde, üstüsteydiler. Kendilerine ancak kayıkla, yaban öküzü derisiyle kaplanmış sallarla, ya da genellikle sık yabani sümbül örtüsüyle kaplı çamurlu suların üzerine tehlikeli biçimde asılmış bambudan köprülerden geçerek ulaşmak olanağı vardı.

Bu yılbaşı, Gandhi'ye özel bir neşelenme fırsatı verebilirdi. Otuz yılı aşkın bir süredir uğrunda bütün güçlerini seferber ettiği amaca ulaşmak üzere değil miydi? Savaşının zafer dolu sonu belirirken, Gandhi yine de derin bir umutsuzluğun acısını çekiyordu. Bu umutsuzluğun nedenleri, Srirampur'da, çevresinde, açık seçik görünüyordu. Şehrin adı, Clement

Attlee'nin kararını çabuklaştıran ciddi telgraflarda geçmek gibi acı bir şerefe ermişti. Gözü dönmüş liderler ve Kalküta'da kendi dinlerinden olanlara karşı girişilen korkunç sindirme hareketleri hikayeleriyle kışkırtılan Noakhali bölgesi müslümanları, şehirlerini paylaşan Hindulara saldırmışlardı. Kesip biçmişler, kadınların ırzına geçmişler, yakmışlar, komşularını kutsal ineklerin etini yemeğe zorlamışlardı. Srirampur'daki kulübelerin yarısı, kararmış kalıntılardan ibaretti. Hatta Gandhi'nin kaldığı kulübe bile yangından zarar görmüştü.

Bu tür şiddet patlamaları hâlâ tek tük olaylar olarak kalıyordu, ama bunları başlatan tutkular bütün kıtayı tutuşturmak tehlikesi yaratıyordu. Kalküta'da patlak veren bu kanlı saldırılar, şimdiden Bihar eyaletine yayılmıştı ve burada da Hindular, aynı vahşetle Müslümanları katletmişlerdi. Olayların genişliği, Britanya Başbakanının endişesini ve Mountbatten'ı acele Yeni Delhi'ye gönderme isteğini doğruluyordu.

Gandhi'nin Srirampur'da bulunuşunun nedeni de buydu. Vatandaşlarının çılgın bir vahşetle birbirlerine saldırmaları, kurtulacakları zafer anında, yaşlı adamın yüreğini parçalıyordu. Bağımsızlık yolunda peşinden gelmişlerdi, ama eyleminin temel doktrinini anlayamamışlardı. Gandhi şiddete karşı olmaya tutku derecesinde inanıyordu. Dünyanın yaşadığı cehennem, bugün varlığını tehdit etmeye başlayan nükleer savaş tehlikesi, insanlığı ancak şiddet aleyhtarlığının kurtarabileceğini ona tartışmasız bir biçimde ispatlıyordu. Yeni Hindistan'ın Asya'ya ve bütün yeryüzüne insanoğlunun kurtuluşu için şiddetten

uzak bir yol olduğunu göstermesini umutsuzca diliyordu. Ama halkını bağımsızlığa kavuşturmak amacıyla onu yönetmek için kullandığı ilkeler, yine kendi halkı tarafından çiğnenirse, umutlarından geriye ne kalacaktı? Bağımsızlığı gereksiz bir zafer haline dönüştürecek bir facia.

1947 yılbaşında, Hindistan'ın ikiye bölünmesi tehdidi, Gandhi'yi aynı biçimde üzüyordu. Hintli müslümanların liderlerinin dilediği ve pekçok İngilizin de kabule hazır olduğu sevgili memleketinin bölünmesi düşüncesine karşı, varlığının her zerresi isyan ediyordu. Çeşitli Hint halkları ve bunların inançları onun gözünde bir şark halısının iplikleri kadar, içinden çıkılmaz biçimde birbirine karışmıştı. Gerçeğinin ruhu da yok edilmeden Hindistan'ın bölünemeyeceğine amansızca inanmıştı, tıpkı deseninin ahengi bozulmadan bir halının yırtılamayacağı gibi.

Hindular ve Müslümanlar arasındaki uçurum, din yüzünden girişilen ilk katliam olaylarıyla daha da derinleşince, Gandhi yüreği daralırcasına haykırmıştı: «Karanlığının delinmesi olanaksız gece içinde hiç bir ışık farkedemiyorum. Elli yıldır beni ayakta tutan doğruluk, sevgi ve şiddet aleyhtarlığı ilkeleri, kendilerine yakıştırdığım meziyetlerden yoksunmuş gibi görünüyor bana.»

İşte yerle bir edilen Srirampur şehrinde de, inanmak için yeni nedenler bulmak, hastalığı tedavi edecek bir yol yaratmak, bulaşıp bütün Hindistan'a yayılmasını önlemek için gelmişti. Günlerce kulübesinde dolanmış, buralarda oturanlarla konuşmuş, bunalım dönemlerinde sık sık kendisini aydınlatan «ruhunun sesi»ni dinleyerek düşünmüş, dua etmişti.

O bir ocak akşamı da, müritlerini çağırttı. «Ruhunun sesi» en sonunda kendisiyle konuşmuştu. Eskiden Hintli azizler tapınaklarda dua etmek için kıtayı bir uçtan diğerine nasıl yalın ayak katetmişlerse, o da Noakhali bölgesinde kinin yerle bir ettiği bütün şehirlerde bir çeşit ceza gezisine çıkacaktı. Yedi hafta süreyle, onurunu kırışının belirtisi olarak yalın ayak, Gandhi yüz yetmiş beş kilometre yol katedecek ve kırk yedi kulübeyi dolaşacaktı. Bir Hindu olduğu halde, öfkeli Müslümanlar arasına girecek, kasabadan kasabaya, kulübeden kulübeye koşarak, sadece varlığıyla dertlere deva olup, barışı sağlamayı deneyecekti.

«Bırakın siyasetçiler Yeni Delhi'de Hindistan'ın geleceği konusunda bitmek bilmeyen tartışmalarına devam etsinler,» diye ilan da etti. Hemen her zaman olduğu gibi, Hint sorunlarına asıl cevaplar, yine kasabalarında, köylerinde bulunmalıydı. «Bu benim son büyük denemem olacak,» diye de sır verdi. Bu lanetli, kana ve kine bulanmış şehirlerde «kardeşlik meşalesini yeniden yakmak» olanağına kavuşabilirse, verecekleri örnek bütün ulusu esinlendirecekti. Şiddet aleyhtarlığının yeni meşalesini yakmayı dinsel hoşgörüsüzlüğün ve Hindistan'ı tehdit eden bölünmenin şeytanlarını kovalayabilmeyi burada, Noakhali'de becereceğini umuyordu.

Bu ceza yürüyüşü için Gandhi, tanrıdan başka kimsenin yoldaşlığını da dilemiyordu. Yalnız kendisine inanan dört insan onunla beraber gelecekti ve hepsi de köylülerin merhameti sayesinde yaşayacaklardı. On dokuz yaşındaki küçük ve sadık yeğeni Manu, ince çıkınının içine bir kalemle kağıt, iğne

iplik, pişmiş topraktan bir kase, tahta bir kaşık ve çakmak zembereğini yerleştirmişti. Gandhi'nin hiç yanından ayırmadığı fildişi heykelciği de unutmadı. Bu heykelcikte üç maymun vardı, birinin eli kulaklarında, birinin gözlerinde, birinin de ağzındaydı ve felsefesinin üç sırrını simgeliyordu: «Kötülüğü dinleme, kötüyü görme ve kötü şeyler söyleme.» Pamuklu kumaştan bir torbanın içine de, bu yeni barışgörüş habercisinin seçmeciliğini yansıtan kitapları koydu: Hinduların Bhagavad Gîtâ'sı, bir Kuran, «Isa'nın İşlem ve Temel Kuralları» ve bir de Yahudi düşünürlerinden seçmeler kitabı.

Güneşin doğmasıyla beraber, küçük topluluk yola koyuldu. Srirampur'lular, bambu bastonuna dayanıp iki büklüm uzaklaşan ve yitirdiği düşünü bulmak için yola revan olan bu yetmiş yaşındaki yaşlı adamı görmek için sokaklara döküldü. Tam yola vardıkları sırada, Gandhi, Rabindranath Tagor'dan bir şiir okumaya başladı. En sevdiği şiirlerinden biriydi bu. Uzaklaşırken, köylüler ince sesinin yükseldiğini işittiler.

«Çağrına cevap vermezlerse,» diyordu, «yalnız yürü, yalnız yürü.»

Gandhi'nin tek başına ceza yürüyüşüyle engellemeyi umduğu ırk ve din yüzünden kan dökülmesi işi, açlıkla beraber Hindistan'ın en büyük lanetlerinden biriydi. Hintlilerin büyük efsanesi **«Mahabharata»**, Milattan iki bin beş yüz yıl önce Kurukshetra'da, bugünkü Delhi'nin yakınlarında bir yerde cereyan eden müthiş bir iç savaşı övüyordu. Hindu dini, Iran'dan

gelen Ari kavimlerin uygarlığıyla Indus vadisindeki yerli halkın uygarlığı arasındaki katı ve bereketli temastan doğmuştu. Ariler beraberlerinde bir bilgi kitabı olan Veda'yı da getirmişler, Hintli düşünürler de bunu geliştirerek Brahma dininin temelini atmışlardır.

Muhammed'in dini çok daha sonraları, Cengiz Han ve Timurlenk'in sürüleri Hint yaylasında erimek için Hayber geçidini zorladıktan sonra gelmişti. İki yüzyıl boyunca Müslüman Moğol cihangirleri, yarımadanın büyük bir bölümünde göz kamaştırıcı ve kusursuz egemenliklerini sürdürmüşler, tek ve yargılayıcı tanrının mesajını yaymışlardı.

Böylece Hindistan'ın yapısına işleyen iki büyük din, tanrısallığın iki ayrı kavramına dayanmıştı. Islamiyet bir kişiye —Peygamber Hazreti Muhammed'e— ve belirli bir kutsal kitaba —Kuran'a— dayanırken, Brahma dini kurucusuz, esinlendirici olmakla beraber dogmasız, törensiz, tapınaksız bir dindir. Hindulara göre yaratıcı ve yarattığı, bir bütündür. Tanrı, sınırsız kendini gösterişinden ayrı varoluşa sahip bir kişilik değildir.

Hindular tanrının her yerde hazır ve hep aynı olduğuna, çeşitli görünüşleri bulunduğuna inanırlar. Tanrı, bitkidir, hayvanlardır, ateştir, erkek cinsiyet uzvudur, böceklerdir, gezenlerdir, yıldızlardır. Tanrı, çılgınlığı ve akıllılığıyla insandır. Hindular için bir tek kusur vardır, o da **«avidya»**dır (cahillik): Yani apaçık belli olduğu halde, tanrının her şeyde varlığını «görmemek».

Müslümanlar için de, tam tersi. Allah o kadar uzak ve salt bir varlıktır ki, Kuran hangi biçimde

olursa olsun, her türlü temsilini yasaklar. Cami, her şeyden yoksun bir yerdir. Göz yumulan yegane süs, ya soyut motifler ya da Allah'ın doksan dokuz adının bıkıp usanmadan tekrarıdır. Bir Brahma tapınağı ise, tam tersidir. Alabildiğine geniş bir ruhsal pazar, boyunları yılanlarla, altı kollu tanrılarla ya da fil başlarıyla, küçük maymunlarla, gencecik bakirelerle ve hatta aşk temsilleriyle bezenmiş karmakarışık bir tanrıçalar mahşeri.

Müslümanlar haftada bir ortaklaşa dua için bir araya toplanırlar, hep birlikte kıbleye dönerler ve hep bir ağızdan Kuran'dan parçalar okurlar. Hindu ise tek başına dua eder, taptığı tanrıyı kendi başına, tek tanrının kendine belirdiği biçimde, hem de üç milyon gibi insanı şaşırtacak kadar kalabalık bir tanrılar tapınağı içinden seçer. Onun dini öylesine çapraşık bir cangıla benzer ki, ancak yaşamlarını bunu incelemeye adamış birkaç aziz insan, belirli bir şey görebilir. Bu kadar sadeleştirilmesine izin verilirse, temel ilkesi tanrıların bir araya getirilen üç ayrı kişiliğinin eylemi aracılığıyla yaşamın sırrını açıklamasına yardımcı olur, yani yaratıcı Brahma, yıkıcı Çiva ve koruyucu Vişnu. Bunlar yeryüzünde belirlenen ve sürekli bir yaratılış biçiminde dünyanın dengesini sağlayan evrensel güçlerin ifadesidir. Sonra da diğer bütün tanrılar gelir; mevsimlerin, garip bir biçimde Yahudilerin paskalyasına benzeyen ve her yıl bayramla kutlanan çiçek hastalığı tanrıçası Mariamma gibi insan hastalıklarının tanrıları ve tanrıçaları.

Her şeye rağmen Hindularla Müslümanları birbirinden ayıran en önemli şey, metafizik değil, sos-

yaldı. En büyük engel, Hindulardaki kast düzeniydi. Brahma dininin ilk şekline göre, düzenin kökeni, yaratıcı Brahma'ya kadar dayanmaktadır. En yüksek kast olan Brahmanlar, Brahma'nın ağzından çıkmıştı; Kshatriyas, yani savaşçılar da, pazularından; Vaçyas'lar, yani tüccarlar ise, kalçalarından; Çudras'lar, yani esnaf da, ayaklarından. En aşağıda da hiç bir kasttan olmayanlar, yani «Dokunulmazlar» denilen ve topraktan geldikleri sanılanlar bulunuyordu. Aslında bu ayırım, Veda'ların sözünü ettikleri tanrısallıktan bir hayli uzaktı. Özellikle yarımadadaki kara derili yerli halkı köle olarak kullanmak için egemen sınıf Ariler tarafından aralıksız kullanılmıştı. Zaten sanskrit dilinde kast anlamına gelen **«varna»** sözcüğünün, ayrıca renk anlamına geldiği de bazan ileri sürülür. Hintli paryaların kara ciltleri böylece düzenin gerçek kökenlerini çok daha somut bir biçimde açıklayabilir.

Başlangıçtaki beş bölünüş,. kanserli hücreler gibi yaklaşık üç bin alt kasta ayrılmıştı ki, bunlardan 1886'sı yalnız Brahmanlar'a aitti. Her mesleğin bir kastı vardı ve bu da Hint toplumunu zorlanması olanaksız binlerce bölüme ayırıyordu ve herkes bu kast içinde, kaçmak için hiç bir umut beslemeden, yaşayıp ölmek zorundaydı. Tanımlamaları öylesine kesindi ki, örneğin bir demir tüccarı ile bir tenekeci, aynı alt kast içinde sayılmıyorlardı.

Hindu dininin ikinci temel kavramı olan «tanrının insan olarak yeniden meydana çıkışı» da, bir bakıma kast düzenine bağlıydı. Hindular insan vücudunu ruhun geçici bir kalıbı olarak kabul ederler. Bedenin yaşamı, ölümsüzlük içindeki yolculuğu sı-

rasında sayısız kalıplardan biridir ve bu zincir, evrenle birleşmeyle başlayıp biter. Ölümcül varoluşlar sırasında toplanan iyiliklerin ve kötülüklerin bilançosuna da «karma» denir. Bir ruhun yeni kalıbına bürünürken kast sınıflandırmasında daha yükseğe mi, yoksa daha alçağa mı gideceğini saptayan budur. Böyle bir töresel cezalandırma, iktidardakilere toplumsal eşitsizlikleri sürdürmek için bulunmaz bir fırsat sağlamıştır. Katolik kilisesi Ortaçağda kölelerin gözünü ölümsüz yaşamın nimetleriyle nasıl kamaştırdı ve bu sayede kaderlerine razı olmalarını nasıl sağladıysa, Hindu dini de Hindistan'daki yoksullukları, alın yazılarını boyunlarını bükerek kabul etmeye iteledi. Hindu dini yeniden dünyaya gelişte çok daha parlak bir alın yazısına sahip olmak için en emin yoldu.

Islamiyeti ayrıcalıklı müminler arasında bir kardeşlik olarak gören Müslümanlar, bu düzeni afaroz ettiler. Herkese kucak açan ve cömert bir din olan Islamiyet yani Hazreti Muhammed'in imanı, ona inananları binlerce kişilik kitleler halinde camilere çekti. Bu yeni müminlerin çoğunluğunu elbette Brahma dininin paryaları, «Dokunulmazlar» oluşturuyordu: Islamiyette, kendilerine ancak çok uzak bir yeniden yaratılışta vaat edilen saygınlığı buluyorlardı. Böylece bir hamlede kafirlerden alınan vergiden kurtuluyorlardı.

Moğol Imparatorluğunun XVIII. yüzyıl başlarında yıkılışı sırasında Hindistan'da yeni bir Hindu rönesansı yayıldı ve bu beraberinde, Hindularla Müslümanlar arasında bir dizi kanlı çatışmayı da getir-

di. Ardından Ingiltere ve onun **«Pax Britannica»** sı ve geçici bir sükûnet geldi. Ancak iki toplumu birbirinden ayıran karşılıklı kuşku devam ediyordu. Hindular, Müslümanların çoğunluğunun bir zamanlar yaşam koşullarından kurtulmak için dinlerine sırt çeviren «Dokunulmazlar»ın soyundan geldiğini unutamıyorlardı. Bir müslümanla beraber oturup bir lokma yemeyi reddediyorlar, onların varlıklarını bile bir leke olarak kabul ediyorlardı. Bir müslümanla temasta bulunan bir Brahman, uzun törenlerle temizlenmek gereğini duyuyordu.

Hindular ve Müslümanlar, Gandhi'nin ziyaret ettiği Noakhali bölgesinde, tıpkı Hindistan'ın kuzeyindeki binlerce kasabada, Bihar'da, Birleşik Eyaletler' de ve Pencap'ta olduğu gibi, bir arada yaşıyorlardı. Gündelik yaşantıda birbirlerine karışsalar, hatta birbirlerine aletlerini kullanılmak üzere verseler ve karşılıklı bayramlarını kutlamaya gitseler bile, ilişkileri burada bitiyordu. İki toplum arasında evlilik ise hemen hiç görülmüyordu. Ayrı mahallerde yaşıyorlardı. Çok defa Orta Yol diye anılan bir yol ya da sokak aralarındaki sınırı oluşturuyordu. Yolun bir kenarında Müslümanlar, diğer kenarında da Hindular oturuyordu. İki taraf da sularını başka başka kuyulardan çekiyorlardı ve bir Hindu, kendisininkinden ancak birkaç metre uzakta olan bir Müslümanın kuyusundaki suyu içmektense, susuzluktan ölmeyi tercih ederdi. Hindu çocukları kasabanın pandit'inden Hintçe yazıp okumayı öğreniyorlardı; küçük Müslümanlar ise, camilerindeki şeyhten Urdu öğrenimi alıyorlardı. Hatta otlardan ve inek sidiğinden yapılan ve hepsinin birbirinin eşi hastalıklara karşı kullandıkları

dedelerinden kalma ilaçlar bile, ayrı dozlarda ve ayrı törelere uygun olarak hazırlanıyordu.

Bu tür sosyal ve dinsel ayrılıklara çok geçmeden daha da aldatıcı bir bölücülük katıldı, ekonomik eşitsizlik. Hindular, Britanya eğitiminin ve Batı düşüncesinin Hindistan'a getirdiklerini kavramakta, Müslümanlardan daha hızlı davrandılar. Böylece İngilizler kendilerini Müslümanlara daha yakın hissettikleri halde, Britanya yönetiminin çarklarını çevirenler Hindular oldu. Maliyeciler, iş adamları, ülkenin yöneticileri onlardı. Parsi dininden olanlarla yani eski Pers uygarlığının hayranları Zerdüştlerden gelen bir azınlıkla birlikte, sigorta, bankacılık, büyük ticaret ve yeni yeni doğmaya başlayan sanayii tekellerine alıyorlardı. Şehirlerde ve küçük kasabalarda, dizginleri ellerinde tutan tüccar sınıfını, onlar oluşturuyordu. Hemen her yerde tefecilik, faizcilik Hindulaların elindeydi; hem Hindular bu işe yatkın olduklarından, hem de İslam dini Müslümanlara para ticaretini yasakladığından.

Çoğu büyük Moğol fatihlerin torunları olan büyük Müslüman burjuvalar, eğer askerlik mesleğini seçmemişlerse, büyük toprak sahipleri olarak kalıyorlardı. Geniş Müslüman kitlelere gelince, seçtikleri yeni dine rağmen, Hint toplumunun yapısı, onların paryalıktan kurtulmalarına pek ender olarak olanak tanıyordu. Kırsal bölgede, yine topraksız köylüler olarak Müslüman ya da Hindu büyük toprak sahiplerinin sömürüsü altında yaşamaya devam ediyorlar, şehirlerde de, genellikle Hindu tüccarların hizmetinde, küçük esnaf olarak sürünüyorlardı.

Bu ekonomik eşitsizlik, kaçınılmaz biçimde iki

toplumu birbirine düşüren dinsel ve sosyal ayrılığı daha da ciddileştiriyor ve Srirampur kasabasını kana bulayan türden bir katliama her an daha uygun bir ortam hazırlıyordu. Ufacık bir kıvılcım bile bunu başlatmaya yetebilirdi ve her toplumun önemsediği kışkırtmalar vardı. Hindular için, müzikti bu. Müslüman komşularını çileden çıkartmak için, cuma namazı sırasında camilerin önünde küçültücü bir konser vermekten başka emin bir yol bulamazlardı. Müslümanlar da en iyi meydan okumayı, Hindistan'ın bütün şehirlerinde ve kasabalarında sokakları dolduran kaditi çıkmış ve Brahma dininin özel bir saygısına konu olan hayvanlara, yani «kutsal inekler»e saldırmakta buluyorlardı.

Hindistan'da ineklere gösterilen saygı, kutsal kitap çağlarına, Ari ırkların yarımadanın güneyine yürürlerken, yaşayıp yaşamamalarının yanlarındaki sığır sürülerine bağlı olduğu günlere kadar dayanmaktadır. Israil'in eski din adamları, Yahudileri barsak solucanlarının zararından kurtarmak için domuz eti yemeyi nasıl yasaklamışlarsa, eski Hindistan'ın düşünürleri de, halklarının hayatta kalmaları için gerekli olan sığır sürülerini korumak amacıyla, inekleri kutsal ilan etmişlerdi.

Hindistan 1947'de dünyanın en zengin sığır sürülerine sahipti: Iki yüz milyon büyük baş hayvan yaşıyordu ülkede, yani Fransa'da yaşayan Fransızlardan beş kat daha çok canlı; demek ki her iki Hintli başına bir sığır. Bu hayvanlardan kırk milyonu, günde bir litreden bile fazla süt vermiyordu. Kırk elli milyon kadarı da, arabalara ve sabanlara koşulmuş olarak hizmet ediyordu. Geri kalan yüz milyon başa

yakın hayvan da, kısır ve hiç bir işe yaramayan halleriyle, hem kırsal bölgelerde, hem de şehirlerde başı boş dolaşıyor, her gün on milyon Hintlinin rızkını çalıyordu. En ilkel bir yaşama içgüdüsü bile, bu hayvanların hemen ortadan kaldırılmasını gerekli kılardı, ama batıl inanç öylesine inatçıydı ki, kutsal ineklerden bir tekinin bile öldürülmesi, Hindular için asla affedilmez bir günah olarak kabul ediliyordu. Hatta Gandhi bile bir ineği korumakla, insanoğlunun tanrının bütün eserini korumuş olduğunu ilan ediyordu.

Putperestliğe varan bu saygı, Müslümanlara tiksinti veriyordu. Mezbahaya götürdükleri inekleri Hindu tapınaklarının önünden geçirmekten sinsi bir zevk alıyorlardı. Yüzyıllar boyunca binlerce insanoğlu bu hayvanların peşinden ölüme gitmişti: Bu tür kışkırtmaların sonunda patlak veren kanlı kargaşalıklar yüzünden.

Hindistan'da egemen oldukları sürede, İngilizler iki toplum arasında pek çabuk kopabilecek bir eşitlik sağlamayı başarmışlardı ve bu arada kendi üstünlüklerini kabul ettirmek için, tarafların zıtlıklarından yararlanmakta hiç kararsızlık etmemişlerdi. Başlangıçta, Hindistan'ın bağımsızlığı için girişilen savaş, bir avuç aydının eseriydi. Irk ve din konusundaki peşin yargılarını unutan Hindular ve Müslümanlar, ortak amaçları için elele çalıştılar. Zıt düşecek ama bu anlaşmayı bozan Gandhi oldu.

Ruhanîliğin en büyük damgasını taşıyan dünyanın bu bölgesinde, özgürlük uğruna girişilen savaşın bir «cihat» biçimine dönüşmemesi, olanaksızdı. Hiç kimse Mohandas Gandhi'den daha çok hoş-

görü sahibi değildi. Ancak özgürlük için açtığı kampanyaya Müslümanları da katmak uğruna harcadığı çabalar, onun her şeyden önce kutsal bir Hindu olduğunu unutturamazdı. Bu nedenle onun bağımsızlık eylemi, ister istemez bir Brahma dini havasına bürünecek, çok geçmeden de Müslümanların kuşkularını uyandıracaktı. Hele yöresel yönetimde Hindu rakipleri tarafından uzaklaştırıldıklarını gördükçe, çekingenlikleri daha da artıyordu. Müslüman toplumun bilinç altında, Hindu egemenliğinde bağımsız bir Hindistan görmek korkusu giderek artıyor ve Moğol atalarının fethettiği bu ülkede, savunmasız bir azınlık olarak, Hindular tarafından ezilmekten çekiniyorlardı. Hintli Müslümanlar kurtuluşu ancak bağımsız bir devlette, bir bütün olarak ayrılmakta buluyorlardı.

Özerk bir Müslüman devlet kurmak tasarısı ilk defa olarak 28 Ocak 1933'te, Ingiltere'de, Cambridge'de küçük bir evde, dört buçuk daktilo sayfası yazıyla özetlenmişti. Bunun yazarı, Rahmat Ali adında, kırk yaşında Müslüman bir Hintli üniversiteliydi. Hindistan'da tek bir ulusun yaşadığı düşüncesi, ona göre «Saçma bir yalan» dı. Rahmat Ali, «Hint milliyetçiliğinin çarmıhına gerilmeye göz yummayacağız,» diye yazıyordu. Müslümanların sayıca daha kalabalık olduğu kuzey batı Hindistan'daki eyaletlerin, Pencap, Keşmir, Sind, kuzey batı sınır bölgesiyle Bülücistan'ın birleşmelerini diliyordu. Hatta bu yeni devlet için bir ad bile bulmuştu: «Pakistan», yani pakların, temizlerin ülkesi.

Müslüman Birliği'nin liderleri tarafından benimsenen Rahmat Ali'nin bu önerisi, yavaş yavaş Müs-

lüman Hintli kitlelerin hayalini tutuşturmaya başlamıştı. Kongre Partisi'nin Hindu yöneticilerinin, Müslüman rakiplerine karşı hiç bir ödün vermeye razı olmamaları ve inatla direnmeleri de, bu yayılışı destekliyordu.

Müslümanlarla Hinduları karşı karşıya getiren kini körüklemeye yarayan olay, 16 Ağustos 1946'da, Gandhi'nin kendi kendini cezalandırmak için yola çıkışından beş ay önce cereyan etti. Sahne, Britanya İmparatorluğunun Londra'dan sonra ikinci büyük şehri, şiddet ve vahşet konusunda şöhretine hiç bir yerleşme merkezinin erişemediği Kalküta idi. Bu şehrin çok eskilere dayanan cinayet geleneği, İngiliz dilinin sözlüğünü «thug» sözcüğüyle zenginleştirmişti, yani ayı boğan anlamında bir sözcükle. Aslında bu bir tarikatın mensuplarına verilen addı. Bunlar kurbanlarını, uçlarına Brahma dininde yıkıcılık tanrıçası olan Kali'nin madalyonunu işledikleri mendillerle boğazladıktan sonra, soyuyorlardı. Ağızdan ağıza dolaşan söylentiye göre, cehennem, Kalküta'nın gecekondu mahallelerinde bir «Dokunulmaz» olarak dünyaya gelmekti. Bu mahallelerde dünyanın en sefil insanları toplanmıştı, sebepsizce ve düzensiz bir biçimde birbirlerine karışmış olarak yaşayan Müslümanlar ve Hindular.

16 Ağustos 1946 günü, şafakla beraber, gözleri dönmüş Müslümanlar adeta uluyarak kulübelerinden dışarı uğradılar. Bir yandan da, ellerindeki tüfekleri, demir çubukları, kürekleri sallıyorlardı. Bu, 16 Ağustos 1946'da Müslüman Birliği'nin ilan ettiği çağrının sonucuydu: İngilizlere ve Hindulara, Müslümanların «Pakistan'ı tek başlarına ve gerekirse zor-

la fethetme» ye hazır olduklarını ispatlamak için, «dolaysız eylem günü». Katiller rastladıkları bütün Hinduları acımadan öldürdüler, leşlerini de kanallara attılar. Dehşete kapılan polis, özenle olaylara karışmaktan kaçındı. Çok geçmeden şehrin birçok noktalarından gökyüzüne doğru kalın dumanlar yükselmeye başladı: Hinduların pazar yerleri yanıyordu. Birkaç saat sonra bu sefer Hindular mahallelerinden dışarı uğradılar, rastladıkları bütün Müslümanları öldürdüler. Kalküta şiddet eylemleriyle dolu tarihi boyunca, böylesine amansız ve vahşet dolu bir yirmi dört saat geçirmemişti. Su tulumu gibi şişmiş cesetler, şehrin tam ortasından geçen Hooghly nehri üzerinde onar onar yüzüyordu. Parça parça edilmiş cesetler şehrin sokaklarını doldurmuştu. Her tarafta en acı çekenler, yine de savunmasız zayıflardı. Bir kavşakta ölene dek dövülen Hindu işçiler, katillerinin kendilerini bastırdığı köşede, çekçeklerinin iki kolu arasında, dizilmiş yatıyorlardı. İnsan kırımı sona erdiği zaman, Kalküta bu sefer akbabaların saldırısına uğradı. Leş kuşları birbirlerine yakın uçuyor, durmadan dalıp, bir gün içinde can veren altı bin kişiden kopardıkları et parçalarıyla yeniden havalanıyorlardı.

Kalküta'daki bu katliam, Noakhali bölgesinde Müslümanların yeni cinayetler işlemelerine, sonra da Hinduların buna komşu Bihar eyaletinde amansız cevaplar vermelerine sebep oldu. Ayrıca Hint tarihinin akışını değiştirecek bir niteliğe büründü. Müslümanlar yıllardır, eğer kendilerine ulusal bir devlet kurmak olanağı tanınmazsa, müthiş bir felaketin Hindistan'ı saracağı kehanetinde bulunmuşlardı.

Bu tehditleri böylece dehşetengiz bir gerçekçilige dönüşmüş oluyordu. Gandhi'yi Noakhali'nin bataklıklarına sürükleyen neden —iç savaş— ufukla belirlenmeye başlamıştı.

Bir başkası, çeyrek yüzyıldan beri Gandhi'nin başlıca rakibi olan, zeki ve buz gibi soğuk Müslüman avukat için, bu durum Hindistan haritasını tutup parçalamak ve Pakistan'ı yeniden fethetmek için, en iyi fırsattı. O 1 Ocak 1947 günü Hindistan'ın geleceğini asıl elinde tutan kişi, Gandhi'den de çok, Muhammed Ali Cinnah'tı. Kraliçe Victoria'nın küçük torununun Hindistan'a varır varmaz karşı karşıya geleceği bu katı ve eğilmek nedir bilmeyen Müslüman peygamber de oydu. 1946 yılı ağustos ayında Bombay'da düzenlenen bir mitingte, Muhammed Ali Cinnah kendisinden yana olanlar için Kalküta'daki katliamdan nasıl ders alınabileceğini ortaya koydu. O gün, «Eğer Hindular savaş istiyorlarsa,» diye açıkça söyledi, «Müslüman Hintliler bunu hiç kararsızlık etmeden kabul ederler.»

Karşısındakini küçümseyen bir edayla dudaklarını büzüp bu sözleri ederken, Hindulara da, İngilizlere de meydan okumuş oluyordu: «Ya Hindistan'ın bölünmesini destekleyeceğiz, ya da mahvına sebep olacağız.»

3

Özgürlüğün Yolları

«Başıma çok müthiş şeyler geliyor, biliyor musunuz?» diye açıldı Louis Mountbatten.

İki kuzen Buckingham sarayının özel bir salonunda, başbaşaydılar. Bu tür görüşmelerdeki ilişkileri, hiç bir protokol kuralı etkilemiyordu. İki eski sınıf arkadaşı gibi yanyana oturan Kral VI. George ile genç amiral, bir yandan çaylarını yudumluyor, bir yandan sakin sakin konuşuyorlardı. Mountbatten bu görüşmeyi ısrarla istemişti. Kuzeni VI. George İngiltere'nin Hindistan'la bağlarını koparmak için seçilen adam olmak bahtsızlığından kendisini kurtarabilecek son ve pek zayıf bir olasılıktı. Eninde sonunda Kral, Hindistan İmparatoruydu ve Kral naibi olarak atanmasını onaylayabilir, ya da reddedebilirdi.

«Biliyorum,» diye anlayışlı bir gülümsemeyle cevap verdi VI. George. «Başbakan beni çoktan görmeye geldi, ben de onayımı verdim.»

«Kabul ettiniz mi?» diye heyecanla sordu Mountbatten. «Ama iyice düşündünüz mü?»

«Elbette, sorunu büyük bir dikkatle inceledim,» diye içtenlikle cevap verdi kral.

«Ama bu son derece tehlikeli bir görev» diye ısrar etti Mountbatten. «Hiç kimse orada bir anlaşma zemini bulunabileceğine inanmıyor. Koşulları bir araya toplamak bile olanaksız gibi. Ben sizin yeğeninizim. Hindistan'a gidersem ve insanı pişman edecek bir kargaşalıktan başka bir şey beceremezsem, bu ister istemez taht ve tacı da lekeleyecektir.»

«Hiç kuşkusuz,» diye karşılık verdi VI. George, «ama bir de başaracak olursanız, bunun Krallığa ne büyük yararı dokunacağını düşünsenize.»

«Doğrusu sizin açınızdan, büyük bir iyimserlik,» diye derin bir İç çekerek, koltuğuna daha da gömüldü Mountbatten.

Genç amiral bu salonda otururken, bir başka kuzenini, eski dostunu, evlendiği gün Westminster' de kendisine eşlik eden, asıl Ingiltere Kralı olması gereken David'i, Windsor dükü olan Galler prensini anımsamadan edemiyordu. Çocukluklarından beri aralarında sevgi bağları olmuştu hep. David 1936' da, Kral VIII. Edward diye bilinirken, yanında sevdiği kadın olmadan hükümdarlık edemeyeceğine karar verdiği zaman, «Dickie» Mountbatten hiç çekinmeden ona, sadık dostu olarak kalacağını açıklamıştı.

«Kaderin garip cilvesi,» diye düşünüyordu Mountbatten, çünkü şimdi kendisinden özgürlüğüne kavuşturmasını istedikleri topraklara, ilk defa olarak 17 Kasım 1921'de, o çok sevdiği yeğeninin yaveri olarak ilk defa adımını atmıştı. Genç Mountbantten, o akşam günlüğüne, «Hindistan, hepimizin, her zaman bahsini işittiğimiz ve düşlerimizde yaşattığımız ül-

kedir.» diye yazmıştı. Bu resmî ziyaret sırasında, kendisini hayal kırıklığına uğratacak hiç bir şeyle karşılaşmamıştı. İmparatorluk o sırada doruğuna ermiş bulunuyordu. İmparatorluk tahtı varisinin, «Şehzade sahip» ve beraberindekilerin ziyaretlerini kutlamak için bundan daha görkemli, daha dev bir gösteri düzenlenemezdi. Kral naibinin beyaz ve altın yaldızlı treninde seyahat etmişler, Hindistan'da vakitlerini, bitmek bilmeyen bir dizi geçit töreninde, polo partilerinde, kaplan avlarında, fil sırtında mehtap gezintilerinde, balolarda, taht ve tacın en sadık müttefikleri olan Hint mihrace ve nevvablarının düzenledikleri şölenlerde ve kabul törenlerinde doldurmuşlardı. Ülkeden ayrılacakları sırada, Mountbatten günlüğüne yine şunları yazmıştı: «Hindistan dünyanın en harika ülkesi ve Kral naipliği görevi de, dünyanın en harika görevi.»

İşte VI. George da bu «harika görev»in ona verildiğini onaylıyordu.

Sanki kral heyecandan boğuluyormuş gibi, birden Buckingham sarayındaki küçük salonu kısa süren bir sessizlik sarıverdi.

«Yazık,» dedi hüzünlü bir sesle, «hep savaştığınız sırada gidip sizi güney doğu Asya'da görmek istemiştim, oradan da Hindistan'a uzanıp ziyaret edebilirdim, ama Churchill bana engel oldu. Hiç olmazsa savaştan sonra Hindistan'a uzanmayı umuyordum. Korkarım bundan sonra hiç bir zaman buna fırsat bulamayacağım. Acı doğrusu!» diyerek devam etti, «Oraya adımımı bile atmadan Hindistan İmparatoru ilan edildim ve yine burada, Londra'da, bu ünvanımı yitireceğim.»

Gerçekten de VI. George, kendisine kardeşinden miras kalan İmparatorluğun bu seçkin mücevherî, masal diyarı ülkenin toprağına adımını atamadan ölecekti. Onun için ne kaplan avı partileri, ne altın ve gümüşle bezenmiş fillerin geçit törenleri, ne de kendisine saygılarını sunmak için gelmiş, değerli taşlarla süslü prenslerin alayı düzenlenecekti. O, Kraliçe Victoria'nın sofrasının ancak ekmek kırıntılarını toplayabilmişti. İngiltere tarihinde önceden kestirilemeyen saltanat süresi, bu tarihin en trajik dönemlerinden birini kapsayacaktı. Canterbury Piskoposunun tanrı adına VI. George'u Büyük Britanya, Irlanda ve denizaşırı dominyonlar Kralı, imanın koruyucusu ve Hindistan İmparatoru olarak ilan ettiği o 1937 yılı mayısı sabahında, yerkürenin doksan milyon kilometre kare genişliğindeki topraklarının yirmi sekiz milyonu, şu ya da bu biçimde tahtına ve tacına bağlıydı. Bu saltanatın gerçekleştirdiği en büyük şey, mirasın dağıtımı olacaktı. Büyük İskender'in, Roma imparatorluğunun Cengiz Han'ın, halifelerin ve Napoléon'un en göz kamaştırıcı fetihlerini bile gölgede bırakan bir imparatorluğun İmparator-Kralı olarak taç giyen VI. George, diğer Avrupa ülkeleri gibi bir ulus olmaya yönelen bir 'Adalar Krallığının' hükümdarı olarak tamamlayacaktı yaşamını.

«Rex İmparator (R.I.)' diyen armamdan (I) harfini çıkartmak zorunda kalacağımı biliyorum,» diyerek derin bir iç çekti. «Kral-İmparator ünvanımı kaybedeceğimi biliyorum, ama Hindistan'la bütün ilişkileri koparmak gerekecek ise, bundan dolayı büyük acı çekeceğim.»

VI. George, büyük imparatorluk düşlerinin ar-

tık bittiğini ve büyük ninesinin bakanları tarafından kurulan dev yapının ölüme mahkum olduğunu çok iyi biliyordu. Ama her ne bahasına olursa olsun, bu girişime yeni bir biçim vermek istiyordu: İmparatorluğun şimdiye kadar temsil ettiği her şey, modern çağlara daha uygun bir biçimde yaşamalıydı.

«Bağımsız bir Hindistan, Commonwealth ailesi içinde yerini almayı rddedecek olursa, bir felaket olur bu.» diye görüşünü açıkladı.

Ortak geleneklerin, ortak bir geçmişin, taht ve taçla ayrıcalıklı ilişkilerin sımsıkı birleştirdiği bağımsız uluslardan oluşan geniş topluluk, yani Commonwealth, dünya sorunlarında ön planda bir rol oynayabilirdi. Bu bütünün merkezindeki İngiltere, uluslararası toplantılarda eskiden olduğu gibi, sesine hükmeden bir ifade yakıştırarak konuşabilirdi. Londra yeniden Londra olabilir, evrenin önemli bir bölümünün kültür, anlam, ticaret ve maliye merkezi haline gelebilirdi. İmparatorluk ölebilirdi ama hayali, VI. George'un adalar krallığına Avrupa'daki güçler topluluğu arasında ayrı bir yer sağlayabilirdi.

Bu amacın gerçekleşmesi için Hindistan'ın Commonwealth'e girmesi şarttı. Eğer Hindistan bunu reddedecek olursa, ergeç bağımsızlıklarına kavuşacak olan diğer Asya ve Afrika ülkeleri de, hiç kuşkusuz aynı örneği izleyeceklerdi. Böylece Commonwealth, Kralın, İmparatorluğun kalıntıları arasından yükselmesini dilediği kudretli bir bütün yerine, sadece beyaz ırktan oluşan dominyonları bir araya getiren bir kulüpten ibaret kalacaktı.

Başbakan ve İşçi Partisi, Krallarının tutkusunu hiç bir biçimde paylaşmıyorlardı. Attlee, Hindistan'

ın Commonwealth içinde kalmasının sağlanması için Mountbatten'a hiç bir öneride bulunmamıştı. Gerçek hiç bir kuvveti olmayan ve anayasal kurumun temsilcisi olmaktan öteye geçemeyen VI. George, görüşlerini kabul ettirmek olanaklarından yoksundu. Ama kuzeni bunu becerebilirdi. Kralın umutlarını genç amiralden başka hiç kimse daha iyi anlayamıyordu. Kraliyet ailesinin üyelerinden hiç biri, eski Imparatorluğun sınırları içinde onun kadar gezip dolaşmamıştı; hiç bir Ingiliz, Imparatorluğun parçalanışının acısını ondan daha iyi hissedemiyordu. Buckingham sarayının küçük salonunun şöminesi önünde, Kraliçe Victoria'nın iki küçük torunu, o ocak günü, gizli bir karar aldılar: Commonwealth sayesinde Imparatorluk meşalesini yine yükseklerde tutmak.

Lord Mountbatten, bu kararı uygulamakla görevliydi. Yeni Delhi'ye uçmadan önce, Attlee'den görevinin anlamının genişletilmesini isteyecek ve elde edecekti. Gelecek haftalarda yeni Hindistan Kral naibinin aklını, inandırma gücünü, ustalığını, o gün öğleden sonra VI. George'un salonunda vardıkları karar uyarınca, Hindistan'la Büyük Britanya tahtı arasındaki ilişkileri canlı olarak tutmaktan başka hiçbir şey daha fazla uğraştırmayacaktı.

Atılgan bir soylunun portresi

Hindistan Kral naipliği görevi için Louis Mountbatten'dan başka hiç kimse, doğal olarak bu iş için biçilmiş kaftan sayılmıyordu. Daha dünyaya gelir gelmez, krallar arasında kolayca ve içgüdüsüyle yaşa-

mını sürdürebileceğini, büyük ninesi İmparatoriçe Victoria'nın burnunun ucundaki gözlüğü bir dirsek darbesiyle, hem de vaftiz olduğu gün yere düşürmekle göstermişti. Ailesinin kökleri IV. yüzyıla kadar dayanıyordu ve atalarının arasında İmparator Charlemagne da vardı. Kan akrabalığı ya da evlenmeler sayesinde, Kayser II. Guillaume'un, Çar II. Nikola'nın, İspanya Kralı XIII. Alphonse'un, Romanya Kralı I. Ferdinand'ın, İsveç Kralı VI. Gustav'ın, Yunanistan Kralı I. Konstantin'in, Norveç Kralı VII. Haakon'un ve Yugoslavya Kralı I. Alexandre'ın da soyundandı. Louis Mountbatten için Avrupa'daki bunalımlar, bir çeşit aile sorunuydu.

1900 yılında sahibi olmayan taht pek yoktu. Kraliçe Victoria'nın sevgili torunu Hesse prensesi Victoria'nın ve yeğeni Prens Louis de Battenberg'in dördüncü çocuğu olarak, Mountbatten kralların zevkli yaşamlarına ancak aracılarla erişebilecekti. Çocukluğunun yazlarını en çok kayırılan kuzenlerinin şatolarında geçirdi, bir masala benzeyen tatil günlerinden çok yoğun anılar sakladı: Hemen bütün davetlilerin taç sahibi olduğu toplantılarda, Windsor şatosunun çimleri üzerinde içilen fincan fincan çaylar; çarın yatıyla deniz gezileri; yeğeni Çareviç Aleksis'le Petrograd yakınlarındaki ormanlarda gezintiler. Bu gezintilere Çareviç'in kızkardeşi Grandüşes Marya da katılırdı ve ona çılgınlar gibi âşıktı.

Genç Louis Mountbatten, doğuştan Avrupa saraylarından birinde huzur dolu yüce bir kişi olarak yaşayabilirdi. Bu sayede işsiz güçsüz yaşamak zevkini, çöküş halindeki gelenekler ve törenlerin geliştirilmesinde kullanabilirdi.

1943 yılı sonbaharında Winston Churchill, «genç ve güçlü bir beyin» ararken, onu güneydoğu Asya' daki Müttefik Kuvvetleri Başkumandanlığına atadığı zaman, Mountbatten henüz kırk üç yaşındaydı. Böylesine bir sorumluluk, böylesine görevler, ancak Avrupa cephesindeki Müttefik Kuvvetlerinin Başkumandanı Dwight Eisenhover'ın yüklendiği sorumluluklarla kıyaslanabilirdi. Yüz yirmi sekiz milyon insan, bir gün onun otoritesi altına girecekti. O güne kadar ne bir zafer, ne de ayrıcalık bilmediği için, bu komutanlık ona «müthiş bir moral, müthiş bir iklim, müthiş bir düşman ve müthiş yenilgelerden» başka hiç bir olanak sağlamıyordu.

Komutası altındakilerin çoğunluğu kendisinden yirmi yaş büyüktü ve rütbece de ondan üstün durumdaydılar. Bazıları onu, Kral ailesiyle iyi ilişkileri sayesinde smokinini sırtından atıp, amiral üniforması giymiş bir hovarda olarak kabul ediyordu.

Olanca enerjisini birliklerinin moralini yükseltmeye ayırdı; düzenli olarak cepheleri ziyaret etti; generallerini, Birmanya'daki muson yağmurlarının altında çarpışmaları izlemeye zorladı; Londra ve Washington'daki üslerinden, askerleri için gerekli olan teçhizatı adeta kilo kilo koparttı. Ama bunun sonucunu almakla gecikmedi: Güne kadar bütün moralini yitirmiş ve dağılmış olan bu ordu, 1945'de Japon ordusuna karşı en büyük kara zaferini kazandı. Ancak atom bombası, onun en büyük tasarısını, «Zipper Harekatı»nı gerçekleştirmesini önleyebildi: Bu cüretli girişim sırasında, ancak Normandiya çıkartmasına eşit bir çıkartma harekatıyla, Malezya ve Singapur geri alınacaktı.

Mountbatten, daha çocukluğunda denizciliği seçmişti. Böylece anavatanı Almanya'yı terk edip, Kraliyet Donanmasına giren ve Birinci Deniz Lordluğu'na kadar yükselen babasının izinden gitmek istiyordu. Mountbatten henüz bir Harp Okulu öğrencisiyken, bir facia babasının meslek hayatının sonunu getirdi. Birinci Dünya Savaşı'nın başında Büyük Britanya'da esen Alman düşmanlığı, Alman asıllı olduğu için, babasının görevinden istifa etmesine sebep oldu. Bunun verdiği kırgınlıkla, Kral V. George'un isteği üzerine, Battenberg adını Mountbatten olarak değiştirdi(*). Deniz assubayı Lord Louis Mountbatten bunun üzerine ulusal bir kin yüzünden kovulan babasının bir gün yerini almak için ant içti.

Iki savaş arasındaki dönemde, yükselişi, ister istemez barış döneminde her subayın izlediği ağır ve sıradan yolu izledi. Bu nedenle Mountbatten, askerlikten uzak faaliyetlerle ilgilenip sivrildi. Çekiciliği, kimselerle kıyaslanamayacak kadar hoş kişiliği, bulaşıcı heyecanı yüzünden, savaşın dehşetengiz sahnelerinden sonra eğlenceye susayan dünyanın koflukalarına karşı pek duyarlı basının en seçkin hedefi haline geliverdi. Güzel ve zengin bir hanımefendi olan Edwina Ashley ile evlenmesi, 1922 yılının en büyük sosyete olayı oldu. Hemen her hafta pek gözde olan bu çift hakkında birkaç fotograf yayınlamayan gazete ve dergilerin sayısı, parmakla gösterilecek kadar azdı: Mountbatten'lar, Noel Coward ile beraber tiyatroda; Mountbatten'lar Ascot'ta, kraliyet locasında; atlet ya-

(*) Aynı dönemde, yine Alman asıllı olan kral da, Saxe-Cobourg olan adını, Windsor olarak değiştirdi.

pılı Louis Mountbatten, su kayağı ile Akdeniz'in sularını yararken, ya da bir polo partisinde. Mountbatten, eğlence ve gece hayatına olan düşkünlüğünü hiç bir zaman saklamadı. Ama herkese gösterdiği bu simasının ardında, şenlik sona erince ön plana çıkan bir kişiliği de vardı.

Genç lord, delikanlılık çağında ettiği yemini unutmamıştı. Bahriyenin en bilinçli ve tutkulu subaylarından biriydi. İnsanı hayrete düşürecek ve bütün hayatı boyunca birlikte çalıştığı kişileri soluk soluğa bırakacak, amansız bir çalışma gücüne sahipti. Gelecekteki savaşların yeni bilimsel tekniklerin uygulanmasına bağlı ve savaşı hiç aksamayan bir haberleşme sistemi sayesinde kazanmanın mümkün olacağına inanan Mountbatten, telekomünikasyon düzenini ayrıntılarına kadar incelemeye başladı. 1927' de Kraliyet Donanması'nın yüksek muhabere kursundan binbaşı olarak çıktı ve donanmanın hizmetindeki telsizlerin kullanılışıyla ilgili ilk kitabını hazırlamaya başladı. Teknik ve bilimin sınırsız olanakları karşısında adeta büyülenerek, fizik, elektrik, her şekliyle haberleşmenin incelenmesine adadı kendisini. Adları gazetelerin sosyete sütunlarında hiç yer almayan sayısız dostları vardı: Mühendisler, bilginler, uçak yapımcıları, mekanisyenler. Kraliyet Donanması'nı, büyük Fransız füze uzmanı Robert Esnault-Pelterie'nin çalışmalarıyla ilgilenmeye yöneltti. Bu uzman, kitabında adeta bir kahin gibi V-1 uçan bombaları, uzaktan yöneltilen füzeler, hatta insanoğlunun ay gezisi hakkında ayrıntılar veriyordu. Isviçre' de hızlı ateş edebilen uçaksavar topu türlerine rastladı ve «Stuka» pike bombardıman uçaklarını av-

layacak bu topları kabul etmeleri için, iyimser donanma yetkilileriyle aylarca dilindi, durdu.

Eğlencesinde de, hep en iyi sonuçları elde edebilmek için aynı metodlu enerjiyi harcıyordu. Poloyu keşfettiği zaman, en büyük şampiyonların filmlerini çekti ve bunları çözümlemek için ağır çekimle gösterip seyretti. Bilimsel açıdan tokmağın biçimini inceledi ve yeni bir model hazırladı. Bütün bu çabaları onun büyük bir oyuncu olmasına yetmedi ama bu spor üzerine herkesin değerini kabul ettiği bir kitap yazdı ve yönettiği takımları da zafere ulaştırmayı bildi.

Almanların kişiliğini içgüdüsel bir anlayışla kavrayan Mountbatten, giderek artan bir kuşkuyla Hitler'in sivrilişini ve Almanların yeniden silahlanmasını izledi. Aynı biçimde ve hüzünle, hiç bir hayale kapılmadan, dayısı II. Nikola'yı çarların tahtından uzaklaştıran siyasal rejimin evrimini de gözlüyordu. 1930'lar gelip geçerken, Mountbatten'lar giderek daha az sosyete sayfalarında görünmeye başladılar ve dostlarıyla siyasal sorumluları, kaçınılmaz biçimde yaklaşan savaşa karşı uyarmak yolunu seçtiler.

1939 haziranında Louis Mountbatten, bir destroyer filosunun komutasını gururla kabul etti. «Kelly» adlı gemisi 23 ağustosta ona teslim olundu. Bundan birkaç saat sonra da radyo, Hitler'le Stalin arasında bir saldırmazlık paktı imzalandığı haberini veriyordu. «Kelly»nin kumandanı, bu haberin önemini derhal anladı: Savaşın eli kulağındaydı. Bunun üzerine mürettebatına, önceden kararlaştırılanın aksine denize açılmak için üç haftada değil, üç günde hazır olmaları amacıyla aralıksız çalışmalarını emretti.

On bir gün sonra savaş patladığı zaman, Mountbatten, elinde bir fırça, tayfalarıyla birlikte «Kelly»yi kamufle etmek için kenarından boşluğa sarkmış, uğraşıyordu. Ertesi gün de gemi, ilk Alman denizaltısının peşine düşüyordu. Mountbatten mürettebatına, «Bu gemiyi terketme emrini hiç bir zaman vermeyeceğim,» diye kesin belirtmişti. «Gemiyi ancak ayaklarımızın altında suya gömülürse terkedeceğiz.» Kelly, Manş denizinde konvoylara eşlik etti, Kuzey Denizi'nde Alman torpidobotlarını kovaladı, bahtsız Narvik baskını sırasında, sisler ve bomba yağmuru altında kaçan altı bin kişinin kurtarılmasına koştu. Kuzey Denizi'nde aldığı bir torpil isabetiyle, kıçı ve kazanları yaralandı. Mountbatten gemisini batırmayı reddetti; mürettebatın hepsini gemiden çıkarttı ve başıboş kalan gemisinde tek başına bir gece geçirdi. Sonra da on sekiz gönüllüyle, «Kelly»yi bir limana çekmeyi başardı.

Bir yıl sonra, 1941 mayısında, Girit adası açıklarında, talih «Kelly»nin bu sefer yardımına koşmadı. Bir bombanın tam isabetiyle, birkaç dakika içinde batıverdi. Yeminine sadık kalan Louis Mountbatten, gemisi dalgalar arasında alabora oluncaya kadar kaptan köprüsünü terketmedi. Saatlarca sağ kalan tayfalarla geminin tek salında ve Alman bombardıman uçaklarının ateşi altında onlara halk şarkıları söyleterek, morallerini yüksek tutmayı becerdi. Cephede gösterilen cesaret için verilen ve «Victoria Cross»tan sonra İngiltere'nin en büyük nişanı olan **«Distinguished Service Order»**la mükafatlandırıldı. Gemisi ise Noel Coward'ın **«In Which We Serve»** adlı filmiyle ölümsüzleşti.

Birkaç ay sonra «Birleşik harekat»ı —ilerde Avrupa'ya yapılacak çıkartma sırasında uygulanacak teknikleri hazırlamak için yetiştirilen çıkartma gücü— yönetmek için cüretli birini arayan Churchill, Mountbatten'a başvurdu. Ondaki bilimsel merakı ve hayal gücünü bundan daha iyi tatmin edecek bir görev bulunamazdı. Yeni bir buluşu peşin peşin reddetmeyeceği üzerine kendi kendine ant içtikten sonra, karargahının kapılarını bir araba yaratıcı, bilgin, teknisyen, dâhi ve palavracıya ardına kadar açtı. Tasarılardan bazıları, örneğin içine talaş karıştırılmış donmuş deniz suyundan aysberg-uçak gemisi gibi, tamamen hayal gücüne dayanıyordu. Ama gerçekten parlak buluşlar da vardı: Örneğin bir gün Manş'ın altından uzatılacak olan denizaltı akaryakıt borusu «Pluto» ya da yapma limanlar ve Normandiya çıkartmasını kolaylaştıracak olan dubalar gibi.

Şimdi kırk altı yaşında, meslek hayatının en zor görevini yüklenmeye hazırlanırken, fizik ve akıl gücünün doruğuna ermiş bulunuyordu. Deniz savaşları ve yüksek sorumluluklar yüklenme alışkanlığı, karar verme ve doğuştan içinde olan komuta etme kudret ve yatkınlıklarını daha da geliştirmişti. O ne bir filozoftu, ne de soyut bir düşünür; ama derinlere inmeyi bilen çözümleyici bir zekası vardı. Başarıdan başka bir şeye inanmıyordu. Daha genç bir subayken, kendi geliştirdiği çok özel bir kürek çekme yöntemi sayesinde, bir kürek yarışında mürettebatını müthiş bir zafere ulaştırmıştı. Bulduğu yöntem pek değişik olduğu için eleştirilince de, «önemli olanın varış çizgisini ilk olarak geçmek olduğunu söylemekle yetinmişti.

Aleyhinde olanların kibir diye nitelendirmeyi yeğ tuttukları ondaki bu kazanma zihniyetini, tükenmez bir kendine güven duygusu destekliyordu. Churchill ona Asya'daki komutanlık görevini önerdiği zaman, düşünmek için yirmi dört saat müsaade istemişti.

«Neden?» diye homurdanmıştı Churchill. «Kendinizi bunun için yetenekli bulmuyor musunuz?»

«Efendim,» diye cevap vermişti Mountbatten, «bende doğuştan her şeyin altından kalkabileceğime inanmak gibi bir zafiyet vardır da.»

Kraliçe Victoria'nın küçük torunu gelecek haftalarda bu hiç değişmeyen kendine güvenini pek bulamayacaktı.

Gandhi'nin kutsal yolunda ilk durağı «Güneş ışığını nasıl kullanmalı»

Her kasabada hep aynı yöntemdi uygulanan. Hayattaki Asyalıların en şöhretlisi bir köye adımını atar atmaz, doğru bir kulübenin, genellikle bir Müslümanın kapısını çalıyor ve konuk olmak istediğini söylüyordu. Eğer terslenirse —bazan kapının yüzüne kapandığı da oluyordu— bu sefer gidip bir başka kapıyı çalıyordu Gandhi. «Eğer beni kimse buyur etmeye yanaşmazsa, ben de gider, bir ağacın gölgesinde uyurdum,» diye anlatmıştı. Ev sahiplerinin sunduğu bir lokma yemekle yetiniyordu: Bir iki meyve, sebze, keçi sütünden ekşimik, Hindistan cevizi suyu.

Günleri çok sıkı düzenlenmiş bir plana uygun olarak gelip geçiyordu. Zaman, onun en büyük tut-

kularından biriydi. Yaşamın her dakikası, tanrının bir bağışıydı ve insanoğlunun hizmetinde kullanılmalıydı. Zamanını kullanmayı da ender eşyalarından biriyle, beline bir iple astığı sekiz şilinglik eski bir Ingersoll saatıyla ayarlıyordu. «Gîtâ» okumak ve duasını etmek için sabahın ikisinde uyanıyordu. Sonra yere çömelip, gelen mektuplara cevap yazıyordu, kurşun kalemle. Kalemlerini, parmaklarının arasında tutamayacak hale gelinceye kadar kullanıyordu, çünkü onun gözünde kalemler, kardeşlerinden birinin emeğinin ürünüydü ve aksi davranırsa, bu emeğe karşı kayıtsızlık göstereceğine inanırdı. Her sabah aynı saatta tuzlu suyla kendi kendine tenkiye yapıyordu. Doğal tedavi yöntemlerine tutku derecesinde bağlı olan Gandhi, bu yolun da barsaklarındaki toksinleri tasfiye etmek için ideal olduğuna inanmıştı. Mahatma kendisinden tenkiyesini yapmasını istediği zaman, müritleri artık gerçekten onun yakını diye kabul edildiklerini anlardı. Güneş doğarken de, kasabalılarla görüşüp konuşmak için dışarı çıkıyordu.

Bölgede sükûn ve güvenliği sağlamak için, tam kendi yöntemine uygun bir yöntem geliştirdi. Her kasabada çağrısına kulak verecek bir Hindu, bir de Müslüman sorumlu arıyordu. Bunları bulduktan sonra, ikisini de aynı çatı altında oturmaya inandırıyordu. Böylece ikisi, kasabadaki barışın kefili oluyorlardı. Dindaşları bir Hindu evine saldıracak olurlarsa, Müslüman lider ölümüne varıncaya kadar süren bir oruca başlıyordu. Hindu da aynı andı içiyordu.

Noakhali'nin kanlı yollarında Gandhi Müslümanlarla Hindular arasında kardeşlik vaaz ederek ey-

temiyle yalnız kinleri kovmakla yetinmiyordu. Bir kasabada havanın kendisinden yana esmeye başladığını hissedince, sevgi çağrısı çok daha geniş başka öğretilere açılıyordu. Onun için Hindistan, her gün uğradığı bu kulübeler gibi, bütün bu ulaşılması olanaksız ve uzak kasabalardı, köylerdi. Onları herkesten daha iyi tanıyordu. Yeni Hindistan'ın temellerini oralara atmasını istiyordu ve bunun için de hepsini, varoluşlarının alışılmış gidişinden kopartmak gerekti.

«Sizlere köyünüzün suyunu ve bedenlerinizi de nasıl temiz tutabileceğinizi göstermeyi öneriyorum,» diyordu köylülere. «Bedenlerinizin yoğrulduğu topraktan en iyi biçimde nasıl yararlanabileceğinizi de öğreteceğim hepinize; tepenizdeki sınırsız gökyüzü boşluğunda, yaşam gücünü nasıl tüketeceğinizi de; çevrenizdeki havayı soluyarak nasıl gücünüzü arttırabileceğinizi de; güneşin ışığını nasıl kullanacağınızı da.»

Yaşlı peygamber tükenmez bir hazineydi. Somut eylemlerin gerçeğine tükenmez bir güveni vardı. Bir ayrıcalıklar düzeni benimsenmesinden yana olan kendine inanmışları kızdırdığı halde, Gandhi bir cüzamlı için kil lapası ve bir Kral naibiyle yapacağı tartışmayı aynı özenle hazırlıyordu. Kasabalılarla kuyularına kadar işte böyle gidiyordu. Bazan en iyi yeri seçmelerine yardımcı oluyordu. Ortak ayakyollarını denetliyor ve eğer köyde ayakyolu yoksa —çok defa da olmuyordu— nasıl bir ayakyolu inşa edeceklerini anlatıyor, hatta yapım çalışmalarına katılıyordu. Kötü sağlık koşullarının Hindistan'daki yüksek ölüm oranının başlıca nedeni olduğuna

inandığından, yıllardır tükürmek, burnunu temizlemek, insanların yalın ayak yürüdükleri her yerde ihtiyaçlarını gidermek alışkanlıklarıyla savaşıyordu. «Eğer biz Hintliler hep birlikte tükürecek olursak,» diye hayal etmişti bir gün, «içinde üç yüz milyon İngilizi boğacak kadar derin bir göl yaratabiliriz.» Ama ne zaman bir köylünün yere tükürdüğünü görecek olursa, onu kibarca azarlıyordu. Evlere girip, odun kömürü ve kumla bir içme suyu süzgeçini nasıl hazırlayabileceklerini gösteriyordu. Hiç bıkmadan, «Yaptığımız şeyle yapabileceğimiz şeyler arasındaki fark, dünya sorunlarının çoğunu çözmeye yeterdi,» diye tekrarlıyordu.

Her akşam, halka açık bir dua toplantısı düzenliyor, buna Müslümanları da çağırıyor ve «Gîtâ» okumayı bitirdikten sonra, Kuran'dan da birçok ayet okumaya özenle dikkat ediyordu. Bu toplantılarda herkes, dilediğini sorabilirdi ona. Bir gün bir köylü vaktini Noakhali'de geçireceği yerde, Yeni Delhi'ye dönüp, Cinnah ve Müslüman Birliği ile görüşmelere başlasa daha iyi edeceğini söyledi.

«Bir lider,» diye açıkladı Gandhi, «yönettiği halkın sadece yansımasıdır. Oysa halkın önce kendisiyle barış içinde olması için, yönetilmeye ihtiyacı vardır.» Sonra da ekledi: «Halkın kardeşçe bir hava içinde yaşamak isteği, ister istemez bir gün liderlerinin eylemlerinde yansıyacaktır.»

Müslüman halk dehşet içindeki Hinduların evlerine dönmelerine razı olduğu zaman, bir kasabanın çağrısını anladığı yargısına varıyordu. Bunun üzerine on beş, yirmi kilometre uzaktaki bir başka yerleşme merkezine gidiyordu. Yola hep saat 7.30'da

çıkardı. Başta Gandhi, küçük topluluğu ıtır ağaçlarının ve geçerken bağırışıp çağırışan ördeklerle kazların doldurduğu bataklıkların ortasındaki kulübeden çıkıyordu. Keskin taşlar ve köklerle dolu dar patika yolları arasında kendine güç bir yol seçiyor, bataklıklar ve fundalıklar arasından ilerliyorlardı. Küçük kervanın dizlerine kadar çamura saplandığı oluyordu bazan. Bir sonraki kasabaya vardıklarında, yaşlı Mahatma'nın çıplak ayakları çok defa yara bere içinde kalıyordu. Eylemine devam etmeden önce, Gandhi ayaklarını sıcak suya daldırıyor, hac yolundaki tek konforu olan şeye bırakıyordu sonra da bedenini: Sadık ve güzel yeğeni Manu'nun vücudunu ovarak dinlendirmesine, ama taşla ovarak.

Şiddet aleyhtarı peygamber,
bir kıtayı uyandırıyor

Otuz yıldır, bu ezik ayaklar Gandhi'yi Hindistan'ın en ücra köşelerine, bugün ziyaret ettiği korkunç cüzamlı köyleri gibi daha binlerce kasabaya, gecekonduların en yoksullarına, imparatorlukların görkemli saraylarının salonlarına ve cezaevi hücrelerine kadar hep taşımıştı ve bundan amacı, hayatının tek gayesi, Hindistan'ın özgürlüğüydü.

VI. George'un ve Louis Mountbatten'ın büyük ninesi Delhi yakınlarındaki bir yaylada Hindistan İmparatoriçesi ilan edildiği zaman, Mohandas Gadhi sekiz yaşında bir öğrenciydi. Bu dev törenden arta kalan anıları, hep doğduğu şehir olan Porbandar'da, Umman Denizi kıyısında, Delhi'den on iki bin kilo-

metre uzaktaki yerde, arkadaşlarıyla söylediği küçük bir şarkıyla karışmıştı:

Bakın hele şu İngiliz yarmasına
Küçük Hintlinin binmiş tepesine
Çünkü bir et yiyen o
Üstelik altı kadem boyu var.

Manevi gücü, bir gün altı kadem boyundaki Ingilizleri ve dev imparatorlukları küçük düşürecek olan küçük çocuk, bu kıtadaki meydan okumaya dayanamadı. Gizlice bir parça keçi eti pişirdi ve yasak eti yedi. Ama bu deneme tam bir felaket oldu. Genç Gandhi hemen kusmaya başladı ve geceyi, karnının içinde bir keçinin sıçrayıp durduğunu hayal ederek geçirdi.

Babası, Bombay'ın kuzeyinde Kathiyavar yarımadasındaki küçücük bir prensliğin babadan oğula geçen «**divan**»ı, yani başbakanıydı, annesi de uzun süren oruçlar tutan, gerçek bir dini bütün kadındı.

Gariptir, modern çağların Hindistan'ının en büyük manevi lideri olması alnına yazılan bu adam, Hindu aristokrasisi, Brahmanların en üst kastından biri olarak dünyaya gelmemişti. Hinduluğun din ve düşünce yönünden seçkin sınıfıyla bir ilişkisi yoktu. Babası, «Vayçyas» kastındandı yani Hindu toplumsal aşama sırasında oldukça aşağı bir sınıftandı ve ticaretle uğraşanlardandı: Zanaatkarlardan ve hizmetlilerden oluşan «Çudras»ların üstündeydi ama prenslerin ve savaşçıların meydana getirdiği Brahmanlar'ın ve «Ksahatriyas»ların da altında.

O çağın Hint gelenekleri uyarınca, Gadhi daha

on üç yaşında iken Kasturbay adında hiç okuma yazma bilmeyen bir kız çocuğuyla evlendirildi. İlerde dünyada çileciliğin katkısız arılığının simgesi olarak gösterilecek kişi, böylece ten zevkini şaşkınlıkla keşfediverdi. Dört yıl sonra Gandhi ile eşi bu zevke dalmış, evlerinde uğraşırlarken, birden kapıya vurulan darbeler, eğlencelerini yarıda kesti. Uşaklarından biri gelmiş, genç adama babasının öldüğünü haber veriyordu. Gandhi birden dehşete kapıldı. Babasına taparcasına hayrandı. Daha birkaç dakika önce, hastanın başucundaydı, bacaklarını ovarak ağrılarını dindirmeye çalışmıştı. Ama birden içinde uyanan şiddetli bir cinsel istekle, can çekişen babasının yanından ayrılmış, gebe karısını uyandırmaya koşmuştu. O andan sonra bir daha asla unutmadığı bir suçluluk duygusu, onu içindeki ten zevkini susturmaya zorlayacaktı.

Gandhi'yi, babasının yerine prensliğin başbakanı olacağı umuduyla Londra'ya, hukuk öğrenimi için gönderdiler. Böyle bir yolculuk, Gandhi'ninki gibi dinine düşkün bir Hint ailesinin büyük fedakarlıklara katlanmasını gerektiriyordu. Kendisinden önce ailesinin hiç bir ferdi, yabancı bir ülkeye gitmemişti. Gandhi törenle mensup olduğu tüccar kastından çıkartıldı, çünkü büyüklerinin gözünde denizaşırı ülkelere yapacağı yolculuk, onu ölümsüzlüğe dek kirletecekti.

Gandhi, Londra'da alabildiğine mutsuzdu. Öylesine utangaçtı ki, bir yabancıyla bir çift söz etmek bile, ona işkence gibi geliyordu. Sıska hali ve gülünç giyinişi, Londra barosunun bilgiç havası içinde pek duygulandırıcı bir görüntü meydana getiri-

yordu. Kötü bir makastan çıkmış elbisesinin içinde adeta yüzüyor, on dokuz yaşında olduğu halde, öylesine zayıf ve silik görünüyordu ki, fakültedeki arkadaşları bazan onu götür getir işleri yapan çocuk sanıyorlardı.

Gandhi «bu cehennem azabından kurtulmanın tek yolu, kendisini bir Ingiliz centilmeni kılığına sokmak» diye kararını verdi. Bombay'dan aldığı giysileri atıp, yeni baştan bir gardrop düzdü. İpek bir silindir şapka, bir kostüm, cilalı deri ayakkabılar, beyaz eldivenler, bir de kocaman gümüş saplı baston satın aldı. Asi saçlarına bir çeki düzen verebilmek için de, bir losyon edindi. Sonra da yeni görünüşünü seyretmek, kravat bağlamayı öğrenmek için aynanın karşısında saatlar geçirdi. Hatta bir de keman satın aldı, dans kurslarına yazıldı, bir Fransızca öğretmeniyle, bir de güzel konuşma öğretmeni tuttu.

Bu girişimin sonuçları da, tıpkı keçi etiyle yaptığı deneme kadar feci oldu. Kemanından ancak bir iki gıcırtılı ses çıkartabildi. Ayakları, Bond Street'ten aldığı botların içinde sıkışmayı reddetti, tıpkı dilinin de bir tek kelime Fransızca söylemeyi reddetmesi gibi. Ve bütün güzel konuşma dersleri de, ezici bir utangaçlığın ardında ifadesini bulmaya çalışan düşüncelerini serbest bırakmaya yetmedi. Hatta randevuevine yaptığı bir ziyaret bile, başarısızlıkla sonuçlandı. Gandhi salondan öteye adımını atamadı. Bunun üzerine Ingilizleri taklit etmekten cayıp, yine kendisi olmaya karar verdi. Baroya kabul edilir edilmez, Hindistan'a dönmek için tası tarağı topladı.

Dönüşü hiç de bir zafer dönüşü olmadı. Aylarca Bombay adliye koridorlarında savunabileceği bir

dava peşinde koştu. Sesi bir gün dev gibi bir halkı ayaklandıracak olan insan, bir yargıcı bile etkileyecek bir iki cümle söylemekten acizdi.

Bu başarısızlık, Gandhi'nin yaşamındaki büyük dönemeçlerin ilki oldu. Hayal kırıklığına uğrayan ailesi, onu uzak bir akrabalarının davasıyla ilgilenmesi için, Güney Afrika'ya gönderdi. Bu gezisi sözde birkaç ay sürecekti. O ise bir çeyrek yüzyıl görünmedi. Orada, gittiği bu düşman ve uzak diyarda, Gandhi yaşamını ve Hindistan'ın tarihini değiştirecek felsefe ilkelerini keşfetti.

1893 nisanında Durban limanına ayak bastığı zaman, halinden hiç de çileciliğe ya da azizliğe karşı bir eğilim olduğu sezilmiyordu. Yoksulluğun gelecekteki peygamberi kendisini tutan Hintli tüccarın davasını savunmak için Güney Afrika topraklarına vardığında, Londralı avukatlara özgü zarif bir redingot ve dik kolalı yaka takmıştı.

Gandhi'nin bu yeni ülkeyle ilk gerçek ilişkisi, trenle Durban'dan Pretoria'ya yaptığı yolculuk sırasında başladı. Yaşamının sonunda Gandhi bu yolculuğu hâlâ «varoluşunun en kesin denemesi» diye kabul ediyordu. Pretoria'ya varmaları için yolun yarısı kaldığında, bir beyaz adam 1. mevki kompartımana girip, kendisine yük vagonuna geçmesini emretti. Elinde birinci mevki bileti olan Gandhi, reddetti bunu. Bir sonraki istasyonda, beyaz adam bir polis çağırttı ve Gandhi gece vakti trenden atıldı. Tek başına ve soğukta titreyerek —çünkü emanete verdiği eşyalarını da geri almaya cesaret edememişti— büyük üzüntüler içinde bir gece geçirdi. Irk ayrımının adaletsizliği ile ilk defa karşı karşıya ge-

lişiydi bu. Hakkının geri verilmesinden önce bekleyen bir Ortaçağ şövalyesi gibi, «Gîtâ»nın tanrısından kendisine cesaret ve ışık vermesini diledi. Küçük Maritzbourg garında güneş doğduğu zaman, utangaç ve ürkek delikanlı, yaşamının en önemli kararını almıştı. Bundan sonra Mohandas Gandhi, «hayır» diyecekti.

Bir hafta sonra, Pretoria'daki Hintlilere ilk defa olarak bir toplantıda sesleniyordu. Bombay'daki mahkemelerde hastalık derecesine varan bir utangaçlığa yakalanan acemi avukat, birden dili olduğunu anlayıvermişti. Kardeşlerini çıkarlarını korumak için birleşmeye çağırdı ve önce bu işi kendilerini ezenlerin diliyle yapmalarını öğrenmelerini istedi. Ertesi akşam Gandhi, bir gün dört yüz milyon insana özgürlüğünü kazandıracak olan bir cihada giriştiğini bile farketmeden, bir dükkancıya, bir berbere ve bir memura Ingilizce dilbilgisi öğreterek işe girişti. Çok geçmeden de ilk zaferini kazandı. Demiryolları yöneticelerinden düzgün giyimli Hintlilerin 1. ya da 2. mevki vagonlarda yolculuk edebilme haklarını koparttı.

Buraya gelişine sebep olan dava sonuçlanınca, Gandhi yine de Güney Afrika'da kalmaya karar verdi. Hem oradaki Hintli azınlığının sevgilisi, hem de iyi kazanan bir avukat olmuştu. Irk ayrımı adaletsizliklerine rağmen Britanya Imparatorluğuna sadık kalıp, Boer'ler savaşında İngilizlerin yanında yer aldı ve bir sağlık birliğini yönetti.

Buraya gelişinden on yıl sonra, bir başka tren yolculuğu, yaşamının ikinci büyük dönemecini yarattı. 1904 yılında bir akşam Johannesbourg - Dur-

ban trenine bineceği sırada, bir Ingiliz dostu ona filozof John Ruskin'in **«Unto This Last»** adlı kitabını verdi. Gandhi bütün geceyi bu kitabı yutar gibi okuyarak geçirdi. Şam yolundaki açıklama bu oldu. Ertesi sabah, daha varacağı yere gelmeden, bu dünyanın nimetlerinin hepsine sırt çevirmeye, Ruskin'in idealine uygun bir yaşam sürdürmeye kararı vermişti. «Zenginlik, köleliği yaratmak için kullanılan bir silahtır,» diye yazıyordu filozof. Bir avukat konuşma yeteneğiyle topluma ne kadar yararlı oluyorsa, bir köylü de beliyle aynı derecede yararlı oluyordu ve toprağı altüst edenin yaşamı, yaşanmaya değer tek hayattı.

Gandhi yaşamının bu döneminde yılda beş bin sterlinden fazla kazanan çok zengin biri olduğu ve bu para o çağda Güney Afrika için çok sayılacağına göre, kararı daha da önem kazanmaktadır. Her şeye rağmen son iki yıldır içinde bir kuşku filizlenmeye başlamıştı zaten. «Bhagavad Gîtâ»nın her türlü akıl uyanışının baş koşulu olarak öğrettiği «her şeyden arınma» kavramı zihnini kurcalıyordu. O bu yola çoktan sapmıştı. Çamaşırlarını kendisi yıkıyor, saçlarını kendisi kesiyor, lazımlığını kendisi boşaltıyordu. Ayrıca son çocuklarını karısına o doğurtmuştu. Ruskin'in yazdıkları, onun bu tutumunu onaylıyordu.

Birkaç gün sonra Gandhi, ailesini ve bir grup arkadaşını Durban'dan yirmi kilometre kadar uzaklıkta, tam Zulu bölgesinde, Phoenix kasabası yakınlarında elli hektarlık bir yere yerleştirdi. Burası hüzünlü ve ıssız bir yerdi. Kalıntı halinde bir barakası, portakal, dut ve ıtır ağaçları, bir su kaynağı ve bol

bol da yılanı vardı. Gandhi ölümüne kadar kendisini yönetecek olan alışkanlıkları burada edinmeye gidiyordu: Önce maddi zenginliklerden vazgeçmek, sonra da insanın ihtiyaçlarını en basit biçimde karşılaması için çaba göstermek; bütün bunlar ortaklaşa bir yaşantıya bağlıydı ve bu ortaklıkta herkesin emeği eş değerdeydi, mallar eşit olarak bölüşülüyordu.

Geriye yapılması gereken acı bir fedakarlık daha kalıyordu: «**Brahmaşarya**»nın isteği, Gandhi'yi yıllardır uğraştıran 'cinsel eğilimi gemleme' andı. Babasının ne koşullar altında öldüğünden belleğinde kalan yara, başka çocuk yapmama isteği, giderek artan dinsel coşkunluğu, bütün bunlar onu böyle bir karara doğru götürüyordu. 1907 yılında bir yaz akşamı, Gandhi eşi Kasturbay'a ciddi bir tavırla «Brahmaşarya»nın dileğinde bulunduğunu bildirdi. Böylece on üç yaşında neşeli bir düşkünlük biçiminde başlayan aşk hayatının devresi, otuz yedi yaşında sonuna varmış oluyordu.

«Brahmaşarya», Gandhi için cinsel istekleri gemlemek gibi basit bir cezadan daha başka şeyler de ifade ediyordu. Her yönden kendine hakim olmak niyetindeydi. Bu, heyecanlarının, besinlerinin, konuşmasının denetimi; öfke, şiddet ve kinin ortadan kalkması, kısacası «Gîtâ» idealine yakın, hiç bir istekle kirlenmemiş bir hale erişmek anlamına geliyordu. Bu seçim, ondaki değişikliğin son perdesi olan çilecilik yoluna kesinlikle sapışını belirledi. Gandhi'nin aldığı kararlardan hiç biri, iffet dileği kadar onu şiddetli iç bunalımlarına sürükleyemeyecekti. Geri kalan günleri için, şu ya da bu biçimde, bu savaşı vermeye mahkumdu.

Gandhi Güney Afrika'daki kardeşleri için mücadele ederken, kendisini dünyaya meşhur eden iki doktrinini geliştirdi: Şiddet aleyhtarlığı ve pasif direnme. Gariptir ama onu şiddet aleyhtarlığı üzerinde düşünmeye yönelten okuduğu bir İncil metni oldu. Isa'nın kendine inananlara «size vurana öbür yanağınızı uzatın» öğüdü karşısında allak bullak olmuştu. Küçük adam bu kuralı şimdiye kadar içinden geldiği için, beyazların küçültücü ve can acıtan darbelerine karşı birçok defa kullanmıştı. «Kısasa kısas yasası —'göze göz, dişe diş'— dünyayı körler diyarına çevirir,» diyordu ve bir insanın inançları, kafası kesilerek değiştirilemezdi. Tıpkı bir kalbe, kurşunla delip de sevgi sokulamayacağı gibi. Rüzgar eken, fırtına biçer. Gandhi, iyilik örneği vererek insanları değiştirmek istiyordu ve onları zıtlıkları yüzünden bölmek yerine, tanrının isteğiyle barıştırmak niyetindeydi.

Güney Afrika Hükümeti 1906 sonbaharında ona teorilerini uygulama fırsatı tanıdı. Bahane, sekiz yaşından büyük bütün Hintlilerin polis defterine kendilerini kaydettirmelerini ve üzerinde parmak izleri de bulunan özel bir kimlik belgesi almalarını öngören bir yasa tasarısıydı. 11 Eylül 1906'da, Johannesbourg'daki Empire tiyatrosunda toplanan kalabalık bir Hintli topluluğu önünde, Gandhi bu yasaya isyan bayrağını açmak üzere söz aldı. «Buna boyun eğmek, topluluğumuzun uğrayacağı felaketi sineye çekmektir,» dedi. Yaşamında ilk defa olarak, bir kitleyi tanrının huzurunda çok haksız bir yasaya karşı çıkmak için, hem de bunun rizikoları ne olursa olsun, peşinden sürükledi. Gandhi konuşmasını dinleyenlere

nasıl savaşacaklarını açıklamadı. Hiç kuşkusuz bunu kendisi de bilmiyordu. Açık olan bir şey vardı: Direniş, şiddete başvurmadan yapılacaktı.

Bu yeni sosyal ve siyasal savaş ilkesi o akşam Empire tiyatrosunun salonunda doğarken, çok geçmeden bir de ad yakıştırıldı: **«Satyâgraha»**, yani «Gerçeğin Gücü». Gandhi sayım formalitelerini boykot işlemini örgütledi ve kayıt merkezlerine girişi barışçı komandoların grev gözcülüğüyle yasakladı. Bu kampanya, onun pekçok cezaevini ziyaretlerinden ilkine sebep oldu.

Gandhi hücresinde, düşünce tarzını büyük çapta etkileyen ikinci kutsalı çiğneyen eseri tanıdı: Amerikalı yazar Henry Thoreau'nun **«Medenî Itaatsizlik Görevi»**(*) adlı eseri. Thoreau, hükümetinin köleliğe karşı hoşgörüsü ve Meksika'da sürdürdüğü haksız savaşa karşı isyan ediyordu. Kişinin, keyfî yasalara uymamaya ve zalimliği dayanılmaz hale gelen bir rejime boyun eğmeyi reddetmeye hakkı olduğunu savunuyordu. «Haklı olmak, kanunlara saygılı olmaktan çok daha onur verici bir şeydir,» diyordu.

Bu eser, uzun süredir Gandhi'nin aklında kaynaşan düşünceler için bir katalizör oldu. Cezaevinden çıkınca, Transvaal'ın kapılarını Hintlilere kapama kararına karşı çıkarak, uygulamaya geçmeyi ka-

(*) Bunların üçüncüsü de, Leon Tolstoy'un «Tanrı'nın Krallığı İçinizdedir» adlı eseriydi. Gandhi, Rus yazarın ahlak ilkelerini gündelik yaşantısına uygulayışındaki inatçılık karşısında hayran kaldı. İkisi de şiddet aleyhtarlığı, eğitim, beslenme, sanayileşme konularında dikkati çekecek kadar birbirine benzeyen görüşleri paylaşıyorlardı. Aralarında önemli mektuplaşmalar oldu.

rarlastırdı. 6 Kasım 1913'te başlarında Gandhi, 2037 erkek ve 127 kadınla 57 çocuk, yasak bölgeye doğru barışçı bir yürüyüşe geçti.

Gandhi peşinden gelen bu duygulandırıcı sürüyü seyrederken, yeni bir buluşla aydınlandı. Şu zavallıların coplanmaktan ve hapse atılmaktan başka hiç bir umutları yoktu. Transvaal sınırlarında silahlı milisler kendilerini bekliyordu. Ama yine de, onun kararlılığı karşısında elektrik çarpmış gibi, onun aşıladığı dava uğruna tutuşarak, Gandhi'nin diyeceği gibi, «sessiz acılarıyla düşmanlarının yüreklerini parçalarcasına» her şeye hazır, yanı başında ilerliyorlardı. Gandhi onların sakin kararlılığının görüntüsü karşısında, şiddete başvurmayan bir kitlenin girişeceği eylemin ne olabileceğini o zaman anladı. Transvaal sınırında, başlattığı hareketin dev gücünü daha iyi ölçtü. O gün peşinden yürüyen birkaç yüz **Hintli, yüzbinler olabilirdi; şiddet** aleyhtarlığı idealine sarsılmaz bir inançla bağlanırlarsa, yenilmez bir dalga gibi, birbiri ardından kopup yürüyebilirlerdi.

Bu gösteriyi zulüm, falaka, hapis ve ekonomik baskılar izledi; ama artık Gandhi'nin başlattığı tepkiyi, hiç bir şey durduramazdı. Afrika cihadı, 1914'te hemen hemen mutlak bir zaferle sonuçlandı. Gandhi artık ülkesine dönebilirdi. Bu sırada kırk dört yaşındaydı.

Ülkesine dönen haşarı çocuğun, yirmi bir yıl önce Güney Afrika'ya adımını atan utangaç ve genç avukatla hiç bir ortak yanı yoktu artık. Bu düşman topraklarda, üç ustasını keşfetmişti o: Ruskin, Thoreau ve Tolstoy, bir Ingiliz, bir Amerikalı ve bir de Rus. Onların öğrettikleri ve yurttaşlarının arasında

yaşadığı çetin deneyler, iki doktrin geliştirmesini sağlamıştı —şiddet aleyhtarlığı ve pasif direniş— ve bunlar sayesinde gelecekteki otuz yıl boyunca dünyanın en büyük İmparatorluğunu küçük düşürebilecekti.

9 Ocak 1915'te Bombay'daki Hindistan Kapısı'nın İmparatorluk kemeri altından geçerken, korkunç bir kalabalık kendisini bir kahraman gibi karşıladı. Torbasında, sadece bir tek zenginlik vardı: El yazısıyla doldurduğu kalın bir deste kağıt. Eserin adı, **«Hind Swaraj»** —yani **«Hindistan'ın Özerkliği»**— idi ve Afrika'nın,Gandhi için yaşamının gerçek savaşını vermeden önce bir manevra alanı olduğunu açıklıyordu.

Gandhi, Sabarmati nehri kıyısındaki Ahmedabad adlı sanayi şehrine yerleşti. Burada bir **«ashram»**, yani bir ortaklık çiftliği kurdu. Örnek olarak da, Güney Afrika'da gerçekleştirdiğini almıştı. Her zamanki gibi uğraşıları onu önce zayıfların ve ezilenlerin yardımına koşmaya itti. Bihar'da küçük çivit ekicilerinin, büyük toprak sahibi Britanyalıların vergi haksızlıklarına karşı direnişini örgütledi; kuraklığın çökerttiği Bombay bölgesindeki köylülerin vergi grevini hazırladı; **«ashram»**ının varlığını sürdürebilmesi için gereken mali katkıyı sağladıkları halde, Ahmedabad'daki tekstil fabrikası patronlarına karşı işçilerin savaşını düzenledi. İlk defa olarak Hindistan'daki yoksul kitlelerin dertlerine eğilen bir lider çıkmıştı. Çok geçmeden Nobel armağanı kazanmış büyük Hint şairi Rabindranath Tagor, ona bütün ömrü boyunca taşıyacağı adı yakıştırdı: «Mahatma — dilenci partalları içindeki Yüce Ruh».

Hintlilerin çoğu gibi, Gandhi de Birinci Dünya Savaşı sırasında Büyük Britanya'nın Hindistan'daki ulusal niyetleri sempatiyle karşılayacağı inancıyla, Ingiltere'ye sadık kaldı. Oysa yanılıyordu. 1919'da Ingiltere Rowlatt Act'ı, yani Hindistan'ın özgürlüğüne yönelik her türlü eylemi şiddetle cezalandırmayı hedef tutan yasayı onayladı. Gandhi, ülkesinin umutlarının Büyük Britanya tarafından reddedilmesine karşı bir cevap bulabilmek için, haftalarca düşündü. Bu cevabı düşünde gördü, üstelik olağanüstü bir şey olduğu derecede, sadeydi de. Gandhi, kendisinden önce hiç kimsenin kalkışmadığı bir deneme yapacaktı. Bir yas gününün, **«hartal»**ın buz gibi sükûneti içinde, bütün ülkeyi felce uğratacaktı.

Onun sayısız siyasal girişimleri içinde bu plan, zeka yoksunlarının bile anlayabileceği, en kolay şekilde uygulanabilecek sade fikirler icat etmek, birkaç kelimeyle özetlenebilecek fikirler yaratmak bakımından dehasını en iyi yansıtanıdır. Hatta Hintlilerin Gandhi'nin peşinden yürümek için yasaları çiğnemeye, polis tarafından coplanmalarına bile gerek kalmayacaktı. Sadece hiç bir şey yapmamakla yetineceklerdi. Dükkanlarının kepenklerini kapatarak, sınıfları boşaltarak, tapınaklarına dua etmeye giderek ya da sadece evlerinde kalarak, Hintliler onun isyan feryadına katıldıklarını göstermiş olacaklardı. Gandhi **«hartal»** günü olarak 6 Nisan 1919'u seçti. Bu, Britanya makamlarına karşı ilk açık meydan okumasıydı. «Bütün Hindistan dursun ve onu ezenler, suskunluğundaki ifadeyi anlasınlar,» diye yakardı.

Ne yazık ki kitleler her yerde sessiz kalamaya-

caklardı. Olaylar patlak verdi. Bunların en ciddisi de Pencap'ta, Amritsar'da cereyan etti. Şehirlerinde İngilizler tarafından uygulanan yasaklama tedbirlerini protesto etmek amacıyla binlerce şehirli 13 nisanda barışçı bir gösteri için toplandılar. Ama Jallianwalla Bagh adlı alandaki bu toplantı, aslında yasaklanmıştı. Alana yalnız dar bir geçitten geçilerek girilebiliyordu ve onun da çevresi evlerle doluydu. Göstericiler alanda henüz bir araya gelmişlerdi ki, başlarında şehrin askerî kumandanı general R.E. Dyer olduğu halde, elli kadar İngiliz askeri meydana çıkıverdi. General adamlarını alana giriş yerinin iki yanına dizdi ve hiç bir ikazda bulunmadan, savunmasız kalabalığın üzerine ateş açtırdı. Tuzağa düşen Hintliler acı acı ulur ve insaf dilenirken, İngiliz mitralyözleri 1650 mermi sıkıyordu. Böylece 1516 kişiyi öldürdüler ya da yaraladılar. «İyi bir iş» yaptığına inanan general Dyer da, biraz sonra çekildi(*).

Bu «iyi iş» İngiltere'nin Hindistan'la olan ilişkilerinin tarihinde, altmış üç yıl önce sipahilerin büyük ayaklanmasından da önemli ve kesin bir dönüm noktası oldu. Ama Gandhi için facianın bir başka özel anlamı vardı. İki dünya savaşı nedeniyle uğrunda barışçı ilkelerini feda ettiği İmparatorluğa olan

(*) Amritsar katliamı general Dyer'ın kınanmasına sebep oldu, o da ordudan istifa etmek zorunda kaldı. Ama emeklilik haklarından vazgeçmediği gibi, başvurduğu kuvvet gösterisi, Hindistan'da yaşayan İngilizlerin çoğunluğu tarafından candan alkışlandı. Emekliye ayrılmak zorunda kaldığı için, bunun malî sıkıntısını gidermek amacıyla ülkede bütün kulüpler tarafından bir yardım kampanyası açıldı ve yirmi altı bin İngiliz lirası gibi astronomik bir bağış toplandı.

bütün güvenini kesinlikle yitirmişti. Bundan böyle Hindistan'ın ulusal amaçlarını belirleyen örgütün denetimini ele geçirmek için elinden gelen çabayı gösterecekti.

Kongre Partisi'nin bir gün Hint halk kitlelerinin kaynaşmasının öncüsü olabileceği fikri, elbette bu meclisi 1885'te kuran saygıdeğer İngiliz memurunu dehşete düşürürdü. Kral naibinin de desteğiyle harekete geçen Octavian Hume, aydın sınıfın giderek artan protestolarını, Hindistan'ın İngiliz efendileriyle centilmence bir diyalog kurabilecek ılımlı bir partide kanalize etmek istiyordu. İşte Gandhi de siyaset hayatına girdiği zaman Kongre Partisi tam böyle bir kuruluştu. Şiddet aleyhtarlığı idealini büyük kitleleri harekete geçirecek bir eylem biçimine dönüştürmeye kararlı olan Gandhi, 1920'de Kalküta'da Parti'ye bir eylem planı önerdi ve bu plan ezici bir çoğunlukla kabul edildi. O andan ölümüne kadar, Parti aşama sırasında bir yeri olsun ya da olmasın, Gandhi Kongre'nin hep bilinci ve kılavuzu, bağımsızlık savaşının tartışmasız lideri oldu.

Ulusal **«hartal»** örgütü gibi, Gandhi'nin yeni eylemi de son derece aydınlık bir sadelikteydi. Programı tek bir formüle dayanıyordu: İşbirliği yapmamak. Hintliler İngiliz olan her şeyi boykot edeceklerdi: Öğrenciler, İngiliz okullarını; avukatlar, İngiliz mahkemelerini; memurlar, İngilizlerin verdikleri işleri: askerler, İngiliz nişanlarını boykot edeceklerdi. Gandhi, Boer'ler savaşı sırasında sağlık bölüğündeki hizmetleri karşılığında aldığı iki madalyayı Kral naibine iade etmekle eylemi başlattı. Asıl amacı, Hindistan'daki İngiliz gücünün yapısına, temeli-

ne dinamit koyarak saldırmaktı, yani ekonomiye. Büyük Britanya o zamanlar Hindistan'dan son derece ucuza aldığı pamuğu, Lancashire fabrikalarına yolluyordu ve bunlar kumaş olarak Hindistan'a dönüp, genellikle İngiliz tekstil ürünlerinden başka mal bulunmayan bir pazarda, çok büyük kârlarla satılıyordu. Emperyalist sömürünün klasik çarkıydı bu. Gandhi İngiliz fabrikalarının makinelerini başarısızlığa uğratmak için, tam onların zıddı bir silah seçti: Atalardan kalma tahta çıkrık.

Yirmi beş yıl boyunca, Hindistan'ın milyonlarca çıktıkta eğrilen pamukludan yapılmış «**khadi**» yi tercih edip yabancı dokuları reddetmesi için savaşacaktı. Hint köylülerinin yoksulluğunun her şeyden önce kırsal emeğin çöküntüsünden ileri geldiğine inandığından, kırsal bölgenin canlanmasını el sanatlarının gelişmesinde görüyordu. Şehirlerdeki kalabalıklara gelince, onlar için pamuk eğirmek, gerçek ruhsal kurtuluşun yolu, Hindistan'ın deriniyle, beş yüz bin köyüyle Hindistan'la ilişkilerinin sabırlı bir hatırlatılışı demekti.

Çıkrık sonunda bir simge halini aldı ve Gandhi yürekten bağlı olduğu doktrinleri, bunun çevresinde anlatmaya başladı. Bu cihada, köylüleri genel tuvaletleri kullanmaya, sağlık koşullarını düzeltmeye, malaryayla savaşmaya, çocukları için okullar inşa etmeye, Hindularla Müslümanlar arasında ahenkli bir anlaşma zemini kurmaya teşvik etmek için açtığı kampanya da katıldı. Bu yoldan Hindistan'daki kırsal yaşamı yeniden canlandıracak bir program önermiş oluyordu.

Gandhi de bizzat her gün yarım saat iplik eği-

rerek örnek oldu, ona inananları da aynı şeyi yapmaya zorladı. Her gün iplik eğirmeye ayrılan zaman, gerçek bir dinsel tören halini almaya başladı, çünkü buna ayrılan süre içinde duaya ve düşünmeye de fırsat çıkıyordu. Mahatma, çıkrığının klik-klik-klik temposuyla hep tanrının adını tekrarlıyordu: «Râma, Râma, Râma».

1921 eylülünde Gandhi, ömrünün sonuna kadar önünü örten bir peştamalla elde dokunmuş pamuklu bir şaldan başka bir şey giymeyeceğini gürültüyle ilan ederek, açtığı cihada yeni bir hız kattı. Böylece iplik eğirmek gibi mütevazi bir emek, Kongre Partisi'nin her türlü üyesini birleştiren gerçek kutsal ve gündelik bir tören haline dönüştü. Bunun ürünü olan pamuklu **«khadi»** bağımsızlık uğruna döğüşenlerin adeta üniforması oldu; zengini de, yoksulu da, aynı basit ve beyaz kumaş parçasıyla giyinmeye başladı. Gandhi'nin küçük çıkrığı, barışçı devriminin simgesi, uyanan bir kıtanın batı emperyalizmine meydan okumasını, ulusal birliğin ve özgürlüğün alametini temsil ediyordu.

Gandhi, çamur içinde ya da yolların keskin taşları üzerinde yürüyerek, 3. mevki vagonların tahta sıraları üzerinde uzun geceler geçirerek, bildirisini Hindistan'ın en ücra köşelerine kadar yaymaya gitti. Günde beş, altı defa konuşuyor, binlerce köyü ziyaret ediyordu. Görüntü şaşırtıcıydı. Gandhi, yalın ayak, sırtında bir parça **«khadi»**, çelik çerçeveli gözlükleri burnunun ucunda, bambu kamışından bastonuna dayanarak en önde, kısa adımlarla gidiyordu. Ardından da, tıpkı onun gibi giyinmiş taraftarları geliyordu. En arkada ise, başüstünde taşınan Mahatma'

nın ortası delik iskemlesi geliyordu. Bu da sağlık kurallarına verdiği önemin somut örneğiydi.

Uzun yürüyüşü göz kamaştırıcı bir başarı kazandı. İnsanlar kitle halinde «Yüce Ruh» adı verilen kişiyi görmek için koşarak geliyordu. İsteyerek seçtiği yoksulluğu, sadeliği, alçak gönüllülüğü, onu yeni bir Hindistan yaratmak için çok uzaklardan gelmiş bir aziz haline getiriyordu.

Şehirlerde, kalabalıklara durmadan «Eğer ulus özerkliğine kavuşmak istiyorsa, her şeyden önce yabancı kökenli ürünlerden vazgeçmekle işe başlamalı,» diye tekrarlıyordu. Halkı İngiliz giysilerinden kaçınmaya davet etti. Çok geçmeden önünde dağ gibi ayakkabılar, çoraplar, pantolonlar, gömlekler, şapkalar, mantolar yığıldı. Hatta adamın biri coşkunluğu içinde anadan doğma kalıverdi. Gandhi bunun üzerine yüzünde memnun bir gülümsemeyle, «made in England» damgası bu giysileri ateşe verdi.

İngilizler gereken tepkiyi göstermekte gecikmediler. Onu putlaştırmaktan çekindikleri için hapse atmaya korkuyorlardı; ama taraftarlarına amansız darbeler indirmekten de geri kalmadılar. Otuz bin kişi tutuklandı, toplantılar ve gösteri yürüyüşleri zor kullanılarak dağıtıldı, Kongre Partisi'nin büroları arandı.

1 Şubat 1922'de Gandhi, Kral naibine kibarca bir mektup yazarak eylemini yoğunlaştırmaya karar verdiğini bildirdi. İşbirliği yapmamaktan, medenî itaatsizliğe geçecekti: Köylülere, vergi ödememelerini, şehirlilere, İngiliz yasalarına uymamalarını, askerlere Kralın tahtına hizmet etmemelerini öğütledi. Bu Gandhi'nin, Hindistan Sömürge Hükümetine şiddete başvurmayan bir çeşit savaş ilanıydı. «İngilizler

mücadelemizi mitralyözlerin konuşacağı bir alana kaydırmaya çalışıyorlar, çünkü onların silahları var, bizimse yok,» dedi. «Onları yenmek için tek fırsatımız, savaşı bizim silahlarımızın olduğu, onların ise olmadığı alana kaydırmaktır.»

Binlerce Hintli onun bu çağrısına cevap verdi. Binlercesi hapse atıldı. Dehşete kapılan Bombay hükümeti, bu girişimi «başarıya ulaşmasına ramak kalan, dünya tarihinin en büyük denemesi» diye nitelendirdi. Ancak Yeni Delhi'nin kuzey doğusundaki küçük bir kasabadaki kanlı şiddet olayları yüzünden başarısızlıkla bitti. Partisinin hemen bütün üyelerinin isteğine karşı çıkan Gandhi, eylemden vazgeçme kararı aldı: Taraftarlarının şiddet aleyhtarlığı idealini tam olarak anlayamadıklarını hissediyordu.

Bu geri dönüşün onu zayıflattığını hisseden İngilizler, Gandhi'yi tutukladılar. Gandhi isyan suçlamasını kabul etti ve yargıçlara seslenerek yaptığı heyecanlı savunmasında, kendisine en ağır cezanın verilmesini istedi. Bunun üzerine Poona yakınlarındaki Yeravda cezaevinde altı yıl hapse mahkum oldu. Hiç pişman değildi. «Özgürlük sık sık cezaevlerinde, bazan da idam sehpasında aranmalıdır,» diye yazdı; «fakat konseylerde, mahkemelerde ve okullarda, asla.»

Gandhi daha cezasını dolduramadan, sağlık nedenleriyle salındı ve hiç vakit kaybetmeden Hindistan'ı köşe bucak dolaşmaya, eylemini yarıda bırakmaya zorlayan kanlı olayların yine başlamaması için, şiddet aleyhtarı ilkelerini kalabalıklara anlatmaya girişti.

1929 yılı sonunda ileriye doğru bir adım daha

atmaya hazırdı. Lahor'da, bir gece yarısı, 1920'ler sona ererken, Kongre Partisi'ni **«swaraj»**, yani Hindistan'ın tam bağımsızlığı dileğinde bulunma kararı almaya razı etti. Kongre Partisi'nin milyonlarca militanı bütün ülke çapındaki toplantılarda bu dileği, bu andı tekrarladılar. İngilizlerle yeni bir çatışma artık kaçınılmaz hale geliyordu.

Gandhi bu çatışmayı en iyi sonuca vardırabilmek için en uygun yolu göstermesi amacıyla, «ruhunun sesi»ni bekleyerek, uzun bir süre düşündü. Böylece bulduğu cevap, yaratıcı dehasının en kurnazca ürünü, modern çağların en şaşırtıcı siyasal kışkırtmasıydı. Anlaşılması o kadar basit, sahneye konuş tarzı öylesine göz kamaştırıcıydı ki, Gandhi derhal dünya çapında duyurdu adını. Meydan okuyuşu, Mahatma'nın iffet uğruna giriştiği mücadelede yıllardır vazgeçmiş olduğu bir besin maddesi, tuzdu. Gandhi tuzdan vazgeçse bile, tuz Hindistan'ın kavurucu ikliminde her Hintlinin besini bakımından hayati önemi olan bir yardımcı harçtı. Tuzu kıyılarda, upuzun ve beyaz tepecikler halinde bulmak olanağı vardı. Ölümsüz tanrının, denizin bağışıydı adeta. Ama İngiltere Hükümeti tuz tekelini elinde tutuyor ve dağıtımıyla fiyatı üzerinden vergi alıyordu. Az olmakla birlikte, bu vergi bir köylü için yaklaşık iki haftalık geliri demekti.

12 Mart 1930 günü, sabah saat 6.30'da, bambu kamışından bastonu elinde, kamburu hafif çıkmış, her zamanki beyaz kumaşa sarınmış olarak, Gandhi taraftarlarından yetmiş dokuzu peşinde olduğu halde, **«aşram»**ından çıktı, dört yüz kilometre uzaktaki denize doğru yürüyüşe geçti. Binlerce hayranı ge-

çeceği yollara yapraklardan halılar döşemişler, onu selamlamak için itişip kakışıyordu. Dünya'nın dört bir köşesinden gelen gazeteciler de bu garip kervanın ilerleyişini izlediler. Bir kasabadan ötekine giderken, kalabalıklar birleşiyor, «Yüce Ruh»un geçişi sırasında diz çöküyorlardı. Bir çuval toplu iğnenin içine sokulmuş mıknatıs gibi, Gandhi on binlerce insanı peşinden sürüklüyordu. Britanya İmparatorluğuna meydan okumak için denize yürüyen yarı çıplak adamın alışılmamış, adeta Şarlovarî görüntüsü, bütün dünya gazetelerinin her gün birinci sayfalarını kapladı ve bütün sinema salonlarındaki aktüalite filmlerinde yer aldı. Yirmi beşinci günü, akşam saat altıda Gandhi ve kafilesi Dandi şehri yakınlarında Hint Okyanusu kıyısına erişti. Ertesi gün, şafakla beraber topluluk geceyi duayla geçirdikten sonra, geleneksel yıkanma faslı için denize girdi. Ardından, binlerce seyircinin önünde, Gandhi kumsaldan bir avuç tuz almak için yere eğildi. Ciddi ve kararlı bir edayla avucunu ileri uzattı ve denizin armağanı halka yasak beyaz tuz billurlarını göstermek için avucunu açtı. Artık bağımsızlık savaşının yeni simgesi, o olacaktı.

Bir haftadan da kısa bir süre içinde, bütün yarımada kaynamaya başlamıştı. Kıtanın bir ucundan diğerine, Gandhi'nin taraftarları tuz toplamaya ve dağıtmaya başlamışlardı. Ülkenin bütün evlerini, denizden alınan tuzun evde nasıl inceltileceğini anlatan bildirgeler dağıtıldı. Hemen her yerde, kahramanca bir kermes havası içinde, İngiltere'den ithal edilen bütün mallar neşe içinde yakılıp ateşe verildi.

İngilizler buna Hint tarihinin en büyük arama

taramasıyla karşılık verdiler ve binlerce insanı cezaevlerine attılar. Bunlardan biri de Gandhi'ydi. Yeravda'daki hücresinde sessizliğe mahkum edilmeden önce, taraftarlarına bir haber daha salmayı başardı: «Hindistan'ın onuru,» diyordu, «şiddet aleyhtarı bir adamın eline aldığı bir avuç tuzla simgelenmiştir. Bu tuzu tutan avuç kırılabilir, ama tuz asla geri verilmeyecektir.»

Üç yüzyıl boyunca İngiltere parlamentosunun Avam Kamarası'nda, Britanya İmparatorluğunu kuran ve yöneten bir avuç insanın istekleri çınçın ötüp durmuştu. Bu bir avuç insanın tartışmaları ve kararları dünyanın dört bir bucağına dağılmış yarım milyar yaratığın alın yazısını çiziyor ve küçük, seçkin bir avuç Avrupalı Hıristiyanın egemenliğini, karaların üçte birinden fazlası üzerinde kabul ettiriyordu. Kuşaktan kuşağa imparatorluğun kurucuları bu kürsüye çıkmış ve İngiltere'yi dünyanın en güçlü ulusu haline getiren dev girişimleri anlatmışlardı. Geçmişte kalan bu büyük günlerin sessiz tanıkları olan meşe ağacından yüksek tahta işler, sırayla Kanada, Senegal, Antilles'ler, Florida'nın ilhak edildiğini, Avustralya'nın sömürgeleştirildiğini ve İngiliz bayrağı taşıyan bir yelkenlinin kaşif James Cook yönetiminde bir dünya yolculuğuna çıktığını haber veren William Pitt'in söylevlerini dinlemişti. Disraeli'nin, Süveyş kanalının işgal edildiğini —İngiltere'yi, Hint İmparatorluğuna bağlayan hayati önemde su yolu—, Transvaal'ın fethedildiğini, Zulu'ların boyun eğdiklerini, Afganların yenilgiye uğradıklarını ve İmparatorluğun yüce-

liğin doruğuna ererek, Victoria'yı Hindistan Imparatoriçesi ilan etmek kararını açıklayışını işitmişti. Joseph Chamberlain'ın Cap'tan Kahire'ye kadar uzanan demiryolu sayesinde Afrika'yı bir çelik İngiliz kemeri içinde kapatmak tasarısını sunuşunu duymuşlardı.

1947 şubat ayının o hüzünlü öğleden sonrasında da, Avam Kamarası'nın üyeleri, namlı salonlarının buz gibi soğuk ve iç karartıcı gölgesinde, Başbakanın İngiltere İmparatorluğu'nun ölüm duasını yapmak üzere kürsüye çıkmasını bekliyordu. Muhalefet sıralarında, gemi pruvalarındaki heykellere benzeyen ve siyah bir pardesüye sarılmış, taş gibi haliyle Winston Churchill oturuyordu.

Gazetecilik ve siyaset mesleğine atılan genç süvari subayının bu meclise girişinin üzerinden yaklaşık elli yıl geçmişti ve İkinci Dünya Savaşı sırasında sesi nasıl İngiltere'nin bilinci ve cesâretinin birleştiricisi olduysa, parlamento sıralarında da hep emperyalist düşleri canlandırmıştı. Ender ileri görüşlü bir siyaset adamı olan, ama inançlarından hiç sapmayan Churchill, İmparatorluğa tutku derecesinde bağlıydı. Ve İmparatorluğu oluşturan geniş ve renkli topraklar içinde, Hindistan kadar yüreğinde yer tutan bir başkası yoktu. Churchill Hindistan'ı varlığının en ince hücreleriyle seviyordu. Delikanlılık çağında, Kraliçe'nin 4. Hafif Süvari Alayı'nda subay olarak burada hizmet etmiş, Kipling'in kişilerinin serüvenlerinin hepsini birbir yaşamıştı. Meydanlarının çimleri üzerinde polo oynamış, mızrakla yaban domuzu izi sürmüş ve kaplan avlamıştı. Hayber geçidinin yamaçlarını tırmanmış, Pathan'lara karşı ku-

zey batı sınırının sarp geçitlerini aşmıştı. Kendisini bu ülkeye bağlayan ilişkilerini, bir hareketi çok iyi simgeliyordu: Ayrıldığının üzerinden elli yıl geçtiği halde, Bangalor'daki eski uşağına hâlâ her ay iki İngiliz lirası gönderiyordu.

Bu duygusal tutkuya, bir de imparatorluğun büyüklüğüne olan sarsılmaz inancı katılıyordu. Hiç durmadan İngiltere'nin dünyadaki yerinin, İmparatorluğuna bağlı olduğunu tekrarlayıp durmuştu. «Yasalardan yoksun bu zavallı halkların» yereysel bir zalim sürüsünün boyunduruğu altında olmaktansa İngiltere'nin egemenliği altında yaşamaktan çok daha mutlu olduklarını ileri süren Victoria çağı düşüncesine içtenlikle katılıyordu.

İnancının gücünü hiç bir şey değiştiremezdi. Büyük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliği hep haklı davranmıştı, ülkenin çıkarlarına en uygun biçimde yürütülmüştü; insan kitleleri efendilerine minnet ve sevgiyle bağlıydı; bağımsızlık isteyen siyasal kışkırtmacılar, ancak bir avuç aydındı ve bunlar ne halkın gerçek isteğini, ne de çıkarlarını yansıtabilirdi. Çeşitli dünya bunalımları sırasında olayları apaçık gördüğünün kanıtlarını birçok defalar veren Churchill, Hindistan dramı karşısında kör gibiydi. 1910' dan beri bu ülkeye bağımsızlık verilmesi için gösterilen çabaların hep karşısında olmuştu. Gandhi ve Hintli siyaset adamlarının çoğundan nefret ediyor ve hepsini «kukla» olarak görüyordu.

O gün parlamentoda bulunan milletvekillerinden hiç biri, kendisinin araç olmayı hep reddettiği imparatorluğun parçalanması konusunda, yerini alan Başbakanın pek telaşlı davrandığının bilincine onun

gibi varmış olamazdı. Ama 1945 seçimlerinde yenilmiş olsa bile —hem de bütün dünyayı hayretler içinde bırakarak— kocamış kurdun Lordlar Kamarası'nda hâlâ salt çoğunluğu vardı ve bu avantaj, trajik sonu hiç olmazsa iki yıl geciktirmesini sağlayabilirdi. Dudaklarını gererek, sosyalist halefinin kürsüye çıkışını seyretti.

Clement Attlee'nin okumaya hazırlandığı kısa açıklamanın büyük bir bölümü, Hindistan'a göndermeye hazırlandığı genç amiral tarafından kaleme alınmıştı ve adını da şimdi açıklayacaktı. Lord Mountbatten her zamanki alışılmış cüretiyle Attlee'nin hazırladığı uzun konuşma yerine, kendi metnini kabul ettirebilmişti. Yeni metin, son derece belirli deyimlerle Kral naibinin görevini açıklıyordu. Ayrıca amiralin temel saydığı bir belirli noktayı daha getiriyordu ki, düşündüğüne göre, bu olmadan Hint sorununun çözülmesinin hiç bir şansı olamazdı. Mountbatten bu kesin noktanın belirtilmesi konusunda Attlee ile tam altı hafta savaşmıştı.

Attlee tarihsel beyanını okumaya başlayınca, soğuktan titreşen parlamento birden kaskatı kesildi. «Majestelerinin Hükümeti Hindistan'ın egemenliğinin 1948 yılı haziran ayını geçmeyecek bir tarihe kadar sorumlu bir Hint otoritesine devredilmesi yolunda gerekli tedbirleri almaya kesin kararlı olduğunu açıkça bildirmek ister.»

Herkes bu sözlerin gerçek değerini hesaplarken, milletvekillerinin üzerine şaşkınlıktan doğan bir sessizlik çöktü. Tarihin nasıl altüst olduğunun bilincine varmış kişilerdi hepsi, Büyük Britanya'nın Hindistan'da kesinlikle nasıl bir siyasal yön tuttuğunu da bili-

yorlardı, ama yine de Britanya'nın Hindistan İmparatorluğunun sadece on dört aylık bir ömrü kaldığını bilmenin yarattığı üzüntüyü, hiç bir şey azaltamıyordu. Ertesi gün «Manchester Guardian»ın «Tarihin en büyük yükümlülükten kaçışı» diye nitelendirdiği şey, gerçekleşmek üzereydi.

İmparatorluk lehinde son bir savunma yapmak için konuşma sırası gelince, muhalefet sıralarından heybetli bir siluet ayağa kalktı. Churchill soğuktan ve heyecandan titreyerek, «Üzücü ve feci bir uzlaşmayı örtbas etmek için savaşın şöhretli simalarından yararlanan hükümetin manevrası»nı açıkladı. Hindistan'ın terkedilmesi için böylesine kısa bir vade tanımakla, Attlee «Gandhi'nin en çılgın isteklerinden birine» boyun eğmiş oluyordu. İngiltere'ye gitmesini haykırarak, «Hindistan'ı tanrının lutfuna terkediyordu...Britanya İmparatorluğunun bütün şan ve şerefi ve insanlık için gerçekleştirdiği eserleriyle parçalanmasına, tarifsiz bir üzüntüyle tanık oluyorum,» diye yakındı. «Büyük Britanya'yı düşmanlarına karşı savunanların sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Ama hiç kimse onu kendi kendisine karşı savunamaz... Utanç verici bir firardan, zamansız ve erken bir kendi kendini batırma işleminden kaçınalım. İçimizden pek çoğumuzun hissettiği hüznün derinliklerine, hiç olmazsa, utancın kokusunu ve lezzetini eklemekten sakınalım.»

Bu sözcükler bir iyi konuşma ustasının sözleriydi, ama güneşin batmasını önlemek kadar boş bir girişimden öteye geçmiyordu. Oylama sırasında Avam Kamarası tarihin gidişini onayladı. Ezici bir çoğunlukla Büyük Britanya'nın Hindistan'daki saltanatının

sınır diye saptanan 1948 haziran ayına kadar sona erdirilmesini kabul etti.

Gandhi'nin kutsal yolunda ikinci durağı
Şişe kırıkları ve pislikler

Küçük topluluğu Noakhali bölgesinin bataklıkları içinde ilerledikçe, Gandhi'nin görevi daha da zorlaşıyordu. İlk kulübelerdeki müslüman halk tarafından sıcak bir ilgiyle karşılanmak, şimdi ziyarete hazırlandığı köylerin sorumlularını çok öfkelendiriyordu. Kendi otoritelerinin sarsılacağını hesaplayarak, halkın Mahatma'ya karşı öfkesini körüklemeyi kararlaştırdılar.

O sabah adımları onu bir Müslüman okuluna yöneltti. Yedi sekiz yaşlarında çocuklar şeyhlerinin çevresinde çömelip halka olmuşlar, açık havada ders izliyorlardı. Torunlarına kavuşan bir dedenin sevinci içinde Gandhi küçüklerin yanına doğru yürüdü. Ama şeyh birden doğrulup yerinden kalktı; ani ve öfkeli bir haraketle çocukları paldır küldür toplayıp içeri soktu. Sanki büyü yapmak için bir büyücü gelmişti. Pek şaşıran Gandhi barakanın önünde durup, gölgede güç farkettiği küçüklere hüzünle elini salladı, buna karşılık küçük bakışlarındaki şaşkınlığı okudu. Sonra da elini bağrına bastırıp, Müslümanca selamladı yavrucakları. Ama hiç bir el kendisine karşılık vermedi. Demek bu masum çocuklar bile kardeşlik çağrısını kabul etmiyorlardı. Gandhi acıyla içini çekip, tersyüz etti, yoluna döndü.

Daha başka olaylar da oldu. Dört gün önce bi-

ri Gandhi'nin geçeceği bambu kamışından ve jüt ipliğinden yapılmış bir köprüye sabotaj yapmıştı. Allahtan bu cinayet önceden farkedilmiş ve Gandhi ile yanındakilerin beş metre aşağıda akan çamurlu sulara düşüp ölmeleri önlenebilmişti. Bir sabah bambu ve Hindistan cevizi ağaçlarıyla dolu bir ormandan geçerken, Gandhi ağaçlara iliştirilmiş düşmanca sloganlarla karşılaşmıştı: «Defol», «Pakistan'ı da kabul et».

Bu kin dolu seslenişleri kayıtsızlıkla karşılıyordu. Şiddet aleyhtarı bir militanın başlıca meziyetlerinin fizik cesaret, darbeleri itiraz etmeden sineye çekmek, tehlikeye kararlı bir biçimde karşı çıkmak olduğu inancındaydı. Güney Afrika'da bir beyaz memurun kendisini trenden, hakkı olan yerden atmasıyla sineye çektiği cezalandırmadan sonra, küçük ve zayıf adam bu tür cesaretin çeşitli örneklerini vermişti.

Çocukların bile kendisine sırt çevirdiklerini görünce duyduğu büyük üzüntüyü sindiren Gandhi, öbür köye doğru yoluna devam etti. Gece soğuk ve nemli geçmişti, bu nedenle küçük topluluğun yürüdüğü dar yol, kaygandı. Gandhi bastonunu bırakıp yere doğru eğilince, birden herkes olduğu yerde duruverdi. Bir düşman eli yalın ayak geçeceği yola şişe kırıkları ve insan pisliği serpmişti. Gandhi hiç telaş etmeden bir palmiye dalı kesti, sonra eğildi ve kast mensubu bir Hindu için, en şeref kırıcı işi boynunu büküp yaptı: Palmiye yaprağını süpürge gibi kullanarak, yolu temizledi.

«Şu yarı çıplak fakir»

Uzun yıllar boyunca yolundaki pislikleri sabırla süpüren yaşlı adamın en büyük İngiliz düşmanı, Avam Kamarası'nın başa çıkılmaz kürsüsü olmuştu. Winston Churchill'in siyaset hayatı boyunca kullandığı unutulmayacak cümleleri belki bir antolojinin sayfalarını doldurabilirdi, ama pekazı Gandhi'yi anlatmak için kullandığı şu cümle kadar kamu oyunda geniş yankılar uyandırmıştır: «Şu yarı çıplak fakir.»

Bu sözü kullanmak için çıkan fırsat, aslında Britanya imparatorluğunun dönüm noktalarından birini belirleyen bir olaydı. 17 Şubat 1931 günü cereyan etmişti. Bir eliyle bambu bastonuna dayanan, diğeriyle beyaz giysisinin kenarlarını sıkıştıran Mahatma Gandhi, o sabah Hindistan Kral naibinin sarayının kırmızı kumtaşından basamaklarını tırmanmıştı. Yüzünde hâlâ bir İngiliz cezaevinde geçirdiği uzun günlerin izleri vardı. Ama gelen, Kral naibinden lutuf isteyecek bir dilenci değil, Hindistan'ın ta kendisiydi.

Gandhi içi tuz dolu avucunu sallayarak, tapınağın peçesini yırtmıştı. Eylemini halk öyle bir desteklemişti ki, Kral naibi Lord Irwin onu cezaevinden çıkartmak ve Yeni Delhi'ye davet edip, ulusal taleplerin bilinen lideri olarak kendisiyle görüşmek gereğini hissetmişti. Gandhi 1931'de, bir dizi devrimcinin —Arap, Afrika'lı ya da Asya'lı liderler— aynı yolu izleyecek, yani bir İngiliz cezaevinden çıkıp, konferans salonuna girecek insanların birincisiydi.

Winston Churchill bu buluşmanın nereye vara-

cağını sezinlemişti. Hindistan'ın Ingiltere tarafından terkedilmesine sürekli karşı çıktığı ünlü parlamentonun çatısı altında onu şöyle kınamıştı: «Kral naibinin sarayının basamaklarını yarı çıplak tırmanıp, Kral-Imparatorun temsilcisiyle eşit koşullar altında tartışmaya ve pazarlığa gelen, Londra barosunun eski avukatı, bugünün asi dilencisinin mide bulandıran ve küçük düşürücü görüntüsü», «Hindistan'ı elden çıkarmamız,» demişti on altı yıl sonra söyleyeceği nutku ileri görüşlülüğüyle dile getirerek, «bize son ve kesin bir darbe indirecektir. Bizi anlamsız bir ulus haline dönüştürecek bir sürecin bir bölümüdür bu.»

Bu çağrı Yeni Delhi'de hiç bir yankı uyandırmadı. Görüşmeler üç hafta sürdü ve taraflar sekiz defa karşı karşıya geldiler ve «Gandhi-Irwin Paktı» diye bilinen anlaşmayla sona erdi. Her yönden iki egemen ülke arasında imzalanan bu pakt, Gandhi'nin kazandığı zaferin ölçüsünü iyi belirtiyordu. Kral naibi, liderlerinin peşinden yürüyen binlerce Hintliyi serbest bırakmayı kabul ediyordu(*). Öte yandan

(*) Gürşaran Singh adında Sikh'li genç bir öğrenci kadar bu anlaşmadan yararlanan biri daha olmayacaktı. Elleri arkasından bağlanmış olan Gürşaran Singh o sabah Lahor cezaevinin, sonunda vatansever devrimci yaşamına set çekecek olan Ingiliz celladının ve idam sehpasının bulunduğu uzun koridorunda yürüyordu. Gürşaran Singh, darağacının göründüğü sırada, birden ardında telaşlı koşuşmalar işitti. Dönünce, cezaevi kumandanı olan binbaşının yaklaştığını gördü.
«Tebrikler!» diye bağırdı binbaşı, sonra da elindeki bir mavi kağıt parçasını salladı.
Genç Sikh'li bayılacak gibi oldu.
«Siz, centilmenler, devam edin bakalım edepsizliğinize!»

Gandhi de itaatsizlik kampanyasına son vermeye ve Hindistan'ın geleceğini görüşmek üzere Londra'da toplanacak olan bir yuvarlak masa toplantısına katılmaya razı oluyordu.

Sekiz ay sonra, 1931 ekiminde, bütün İngiltere'yi hayretler içinde bırakarak, Mahatma Gandhi, sırtında yine bir pamuklu peştemal, ayaklarında sandallar —Kipling'in «önünde pek bir şey olmayan, arkasında da daha fazlası bulunmayan» Ganga Din' inin canlı bir portresi gibi—, Kral-İmparatorla birlikte çay içmek üzere Buckingham sarayına gidiyordu. Giyiminin uygunluğu hakkında kendisine sual edildiğinde, Gandhi muzip bir edayla, «Majestelerinin ikimize de yetecek kadar giysisi var,» cevabını verdi.

Bu buluşma için yapılan reklam, Gandhi'nin Londra'ya yaptığı ziyaretin gerçek yüzünü yansıtıyordu. Oysa konferans tam bir başarısızlık oldu. İngiltere henüz Hindistan'ın bağımsızlığını kabul etmeye hazır değildi. Gandhi hep gerçek zaferin «konferans salonlarının dışında... şimdiden bir gün Britan-

diye gürledi, «beni hem ipe çekeceksiniz, hem de tebrik ediyorsunuz ha!»
İngiliz subayı, Yeni Delhi'de imzalanan anlaşma uyarınca, bütün ölüm cezalarının kaldırıldığını söyledi.
Gürşaran Singh birkaç hafta sonra da serbest bırakıldı: ilk işi, Gandhi'nin **kaşrama**ına bir ziyarette bulunmak oldu. Ateşli devrimci burada Mahatma'nın çekiciliğine kapıldı. Onun peşinden geleceğine ant içti ve şiddet aleyhtarları arasına katıldı. Kaderin garip bir cilvesi, liderin öldürüldüğü gün, hayatını kurtaran insanın cesedini kollarında taşımak, ona nasip olacaktı.

yalıların tutumunu yumuşatacak tohumları ekerek kazanılacağı» kehanetinde bulunmamış mıydı? Basın ve kamuoyu atılan tokata öbür yanağını uzatarak İmparatorluğu parçalamak isteyen bu garip ve ufak tefek adamı pek ilgiyle karşıladı.

Vapurdan sırtında sadece peştemalı, bambu bastonuna dayanarak, yaversiz, uşaksız, muhafızsız inmişti. Peşinden yalnız bir hayranıyla, bir de gündelik sütünü sağlayan keçisi gelmişti. Otellere yüz vermemişti ve East End'de yoksul bir semte yerleşti. Aynı Londra'da iki kelimeyi bir araya getirip konuşmayı beceremeyen öğrenci, şimdi tükenmek bilmeyen bir hitabet kudreti gösteriyordu. Madencilerle, çocuklarla, Bernard Shaw'la, Canterbury piskoposuyla, Charlie Chaplin'le, Hindistan'da giriştiği kampanyaları yüzünden işsiz kalan Lancashire tekstil fabrikalarının işçileriyle görüştü; kısacası, inatla onu kabul etmeyi reddeden Winston Churchill'den başka herkesle.

Gandhi çok derin izlenimler bırakıyordu. Zaten tuz yürüyüşüyle ilgili aktüalite filmleri, onu meşhur etmişti. Sanayi toplumunun bunalımlarının, işsizliğin ve ciddi sosyal eşitsizliklerin kurbanı bir İngiltere'deki halk yığınları için İsa gibi giyinmiş bu Doğu'dan gelme insan, taşıdığı sevgi mesajıyla, hem büyüleyici, hem de korkutucu bir kişiydi. Daha sonraları Gandhi, Amerikan radyosuna verdiği bir demeçte, bu büyünün niteliğini anlattı. «Çünkü özgürlüğe kavuşmak için seçtiğimiz yöntemlerin bir eşi daha yoktur... Dünya kan döküldüğünü görmekten usanç getirmiştir. Dünya bu çıkmazdan kurtulmak istiyor ve barışa susamış dünyaya bu yolu belki de

eski Hint topraklarının gösterebileceğine inanmakla, gurur duyuyorum,» diyerek dünyanın ilgisini Hindistan'ın bağımsızlığı için verdikleri savaşa çekebildiğini açıkladı. Şimdilik Batı henüz olgunlaşmamıştı. Yeni bir dünya savaşının arifesinde, bir keçi, bir mitralyözün yanında çok etkisiz bir silah gibi geliyordu ona. Ama yine de Gandhi, kendisini Brindisi limanına götürecek olan trenle giderken, binlerce Fransız, Isviçreli ve Italyan, onun 3. mevki kompartımanının camı ardındaki sıska hayalini görebilmek için yollarda toplandı.

Paris'te Kuzey garında kendisini o kadar büyük bir kalabalık karşılamıştı ki, Gandhi konuşabilmek için bir bagaj arabasının üzerine çıkmak zorunda kaldı. Arkadaşı Romain Rolland tarafından karşılandığı Isviçre'de, Leman sütçüler sendikası, «Hindistan Kralı»nı sütle beslemek şerefine sahip oldu. Roma'da, Mussolini'yi «faşizmin iskambilden bir ev gibi yıkılacağı» konusunda uyardı ve Sixtine Kilisesindeki çarmıha gerilmiş Isa önünde ağladı.

Avrupa'daki zaferlerle dolu bu gezisine rağmen, Gandhi ülkesine yüreği daralmış olarak döndü. Bombay'a vardığında onu bekleyen sayısız hayranına, «Ellerim boş olarak dönüyorum,» diye açıkladı. Hindistan yine medenî itaatsizlik eylemine dönmek zorundaydı. Bir aydan da kısa bir süre sonra, Ingiliz Kralıyla Buckingham sarayında çay içen adam, yeniden Majestelerinin konuğuydu: Yeravda cezaevinin bir hücresinde.

Daha sonraki üç yıl, Mahatma sık sık cezaevlerini ziyaret etti; bu sırada Londra'da da Churchill, «Gandhi ve onun temsil ettiği her şeyi ezmek» ge-

rektiğini gürleyerek tekrarlıyordu. Bütün bu beyanlara rağmen, İngilizler Hint eyaletlerine merkezî otoritenin bir kısmını devredecek olan bir reform tasarısı önerdiler. Gandhi, cezaevinde olmadığı dönemlerden birinde, siyasal eylemi geçici olarak bırakmayı ve kendisini yüreğinde bağımsızlık savaşıyla sürekli rekabet halinde olan iki göreve adamayı kararlaştırdı: Milyonlarca «Dokunulmaz»ın yoksulluğu ve Hint köylerinin hali.

İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşması, onun şiddet aleyhtarı idealini destekliyordu ve insanoğlunu yokolmaktan kurtaracak tek yol buydu.

Mussolini Habeşistan'ı istila ettiği zaman, Gandhi Habeşleri «kendilerini katledilmeye terketmeleri» için sıkıştırdı. Sonucun, direnmekten çok daha yararlı olacağını da açıkladı; çünkü «Mussolini herhalde bir çölü işgal etmek istemeyecekti». Münih Konferansının hemen ardından, Çeklere de, «Karşısında yalın elleriyle ölmeyi kabul ederek, Hitler'in isteğine boyun eğmeyi reddetmelerini» salık verdi. Yahudilerin imha edilmesi karşısında ise dehşete kapılarak, haykırdı: «İnsanlık için haklı görülebilecek bir savaş varsa, o da bütün bir ırkın anlamsızca ortadan kaldırılmasını önlemek için Almanya'ya karşı açılacak bir savaş olurdu.» Ama, «Ben savaşa inanmıyorum,» diye de ekledi. Savaş yerine, «kadınların ve erkeklerin silahsız olarak, ama Yehova'nın ıstırap çekme gücüyle sakin ve kararlı bir direnişe geçmelerini,» öneriyordu. «Almanları insana karşı saygılı olmaya ancak bu zorlayabilirdi.» Bundan birkaç yıl sonra altı milyon Yahudinin kuzu gibi zehirli gaz odalarına girişi karşısında Nazilerin vahşetlerinde ıs-

rar etmeleri, Gandhi'nin ütopyacı umutlarını acı bir biçimde yalanlayacaktı.

En sonunda savaş gerçekten patlayınca, Gandhi bu hengameden hiç olmazsa, tıpkı güneşin doğuşu gibi, insanlığın yolunu aydınlatacak ve kendi kendini yok edişin acımasız sıkıntısından kurtulmasına yarayacak kahramanca bir jestin çıkması için dua etti. Churchill, yurttaşlarına sadece «kan, ıstırap, ter ve göz yaşı» vaat ederek onları elektrikle çarpılmış gibi titretirken, Gandhi İngilizlerin kişisel kuramlarını uygulayacak kadar cesur bir ulus oldukları umuduyla, onlara daha başka bir yöntem önerdi: «Hitler ve Mussolini'yi, sizlerin sömürgelerimiz dediğiniz ülkelerden dilediklerini istila etmeye çağırın,» diye Londra'nın Almanlar tarafından en yoğun biçimde bombalandığı sırada onlara seslendi. «Bırakınız o sayısız ve görkemli anıtlarıyla, güzel adanızı istila etsinler. Bütün bunları onlara terkedin, ama ne aklınızı, ne de ruhunuzu asla teslim etmeyin onlara.»

Bu tutum, şiddet aleyhtarlığı idealinin mantıklı sonucuydu. Ama İngilizler, hele liderleri için, hapse tıkılması gereken yaşlı bir kaçkının saçmalıklarından başka bir şey değildi.

Gandhi, kendi partisinin yöneticilerini bile inandırmayı beceremedi. Taraftarlarının çoğu, özgür insanlar olarak ellerinden gelse, Hindistan'ı bu savaşa sokacak derecede ateşli birer faşizm düşmanıydılar. Gandhi böylece ilk, ama sonuncu olmayan bir kararla, yoldaşlarından ayrıldı.

Onları yeniden barıştıran ise, Churchill oldu. Her zamanki siyasetine sadık kalarak, ihtiyar kurt Hin-

distan'ın savaşa katılmasına karşılık Hintli milliyetçilerin istediklerini kabul etmek niyetinde değildi. Atlantik Paktı Bildirgesi'nin temellerini atmak için Franklin Roosevelt'le ilk defa buluştuğu zaman, anlaşmanın öngördüğü cömert düzenlemelerin, hiç bir şekilde Hindistan'ı kapsamına alamayacağını açıkça belirtti. Amerikalı müttefiki, onun bu titizliği karşısında şaşkına dönmüştü. Artık müttefiklerin toplantılarında, Churchill'in yeni bir tekerlemesi işitilecekti: «Ben Britanya İmparatorluğunun parçalanmasına başkanlık etmek için Majestelerinin Başbakanı olmadım.»

Churchill ancak 1942'de, Japon İmparatorluk ordusu Hindistan'ın kapılarına dayandığı zaman, biraz da Roosevelt'in ve yakın mesai arkadaşlarının baskısıyla, Yeni Delhi'ye ciddi bir öneride bulunmaya razı oldu. Elbette, hemen bağımsızlık önermedi, ama Ingiltere'nin yaşam savaşı verdiği bir sırada, yapabileceği en büyük cömertliği gösterdi. Japonya'nın yenilgiye uğramasından sonra, Commonwealth içinde Hindistan'a dominyon statüsü tanıyacağına açıkça söz verdi.

Gandhi, bu zehirli armağanı derhal reddetti, çünkü bunun tek amacının Hindistan'ın topraklarının şiddet yoluyla savunmasına hemen katkıda bulunması olduğunu hesaplamıştı. Bu onun razı olabileceği en son şansıydı. Eğer Japonlara karşı direnmek gerekiyorsa, Gandhi'ye göre bunun tek silahı, şiddet aleyhtarlığı olabilirdi. Mahatma gizli bir düşün hayali içindeydi. Haklı bir dava uğruna olması şartıyla, sel gibi kan akmasına razı olmuştu. Disiplinli ve şiddete karşı Hintlinin, saf saf birbiri ardından dökülmek

üzere Japonların süngülerine doğru yürüdüklerini hayal ediyordu. Bu kendini feda etmenin yüceliği düşmanlarını boğana, silahtan arındırana, şiddete karşı olmanın etkinliğini ispatlayana, insanlık tarihinin akışını değiştirene kadar devam edecekti.

Gandhi her pazartesi bir «sessizlik günü»ne uyuyordu. Ses tellerini düzenlemek ve varlığında ahenk titreşimleri yaratmak için, yıllardır bu rejimi uyguluyordu. Gandhi ve Hindistan hesabına ne yazık ki, 13 Nisan 1942 pazartesi günü, «İçindeki sesi», yani vicdanının sesi, susmayı bilemedi. Ve o ses Gandhi'ye bir şeyler söyledi, verdiği öğüt ise, gerek kendisi, gerekse taraftarları için çok kötü sonuçlar doğuracaktı. Yeni cihadın sloganı haline gelen iki sözcükte toplanıyordu bu öğüt: «Quit India» (Hindistan'dan defolun). İngilizler derhal sömürgelerinden vazgeçmeye çağrılıyordu. «Hindistan'ı Allaha, hatta dilerlerse anarşiye terketsinler. Eğer İngilizler Hindistan'ı kaderiyle başbaşa bırakırlarsa, Japonların bize saldırmak için hiç bir nedenleri kalmayacak,» diye de görüşünü açıkladı.

8 Ağustos 1942 günü, gece yarısından hemen sonra, Bombay'daki bir salonun boğucu havası içinde yarı beline kadar çıplak olan Gandhi, çağrısını duyurdu. Sesi sakin ve hesaplıydı ama taşıdığı mesaj, alışılmamış bir tutku ve şevkle doluydu. «Hemen özgürlük istiyorum,» diye ilan etti, «hemen bu gece, hatta mümkünse güneş doğmadan, size bir **«mantra»,** kutsal bir formül öneriyorum, çok kısa bir **«mantra»:** Davranmak ya da ölmek. Hindistan'ı ya özgürlüğüne kavuşturacağız ya da öleceğiz, ama kö-

leliğimizin sürüp gitmesini görmek için daha fazla yaşayamayacağız.»

Şafak sökmeden Gandhi'nin elde ettiği özgürlük değil yeniden tutuklanmak oldu. Özenle hazırlanmış bir harekat sonunda, Ingilizler hepsini savaşın sonuna kadar cezaevinde tutmaya kararlı olarak, Gandhi ve Kongre Partisinin bütün sorumlularını tutukladılar. Bu tedbiri, kısa bir şiddet patlaması izledi. Ama üç haftaya kalmadan, Ingilizler duruma yeniden hakim olmuşlardı.

Can alacak kesin bir anda Kongre Partisi'nin liderlerini siyaset sahnesinden silip süpürüveren Gandhi'nin müdahalesi, Müslüman Birliği'ndeki rakiplerinin ekmeğine yağ sürmüştü. Onlar Ingiliz savaş gücünü destekliyor, böylece büyük bir minnet borcu kazanıyorlardı. Gandhi, yalnız Ingilizlerin hemen çekilmelerini sağlayamamakla kalmamış, ayrıca girişimi, Ingilizlerin gidecekleri gün, Hindistan'ın Hindularla Müslümanlar arasında bölünmesi tehlikesini daha da artırmıştı.

Bu seferki tutuklanması, Mahatma'nın yaşamında son mahkumiyet olacaktı. Hücresinin kapısı bir daha açıldığı zaman, varoluşunun altı yıldan çoğunu, cezaevinde geçirmiş olacaktı: Tam olarak 2338 gün, ki bunun 249 gününü Güney Afrika'da, 2089 gününü de Hindistan'da doldurmuştu. Gandhi bu sefer Yeravda'da, Ağa Han'ın geniş sarayında hapsedilmişti, ilk zindanına yakın bir yere. Beş ay tutuklu kaldıktan sonra, yirmi bir gün sürecek bir açlık grevine başlayacağını ilan etti. Bu kararının nedenleri aydınlık değildi ama Ingilizlerin de pek uzlaşmaya niyetleri yoktu. «Eğer Gandhi ölünceye kadar açlık

grevini sürdürmek istiyorsa bırakın dilediğini yapsın.» diye emretti Kral naibine Churchill.

Orucun yarısında, Gandhi'nin sağlık durumu sarsılmaya başladı. Kılları bile kıpırdamayan İngilizler, daha o zamandan ölümü halinde gizli kapaklı cenaze hazırlıklarına bile başlamışlardı. İki Brahman rahibi çağrılmış ve cenaze töreninin gereklerini yerine getirmek üzere hazır olmaları bildirilmişti. Akşam karanlığından yararlanılarak cesedinin yakılacağı sandal ağacından kütükler, onun için cezaevi olan saraya sokulmuştu. Kendisinden başka, herkes ölümünü kabul ediyordu. Açlık grevine başladığı zaman, zaten elli beş kiloydu. Ama yirmi gün süren ve bir parça tuzlu suyla bir iki damla limon suyundan başka hiç bir şey yiyip içmediği orucun sonunda, yetmiş dört yaşındaki uslanmak bilmez ihtiyar, hâlâ yaşıyordu.

Bu zaferinin sonunda kendisini bir başka sınav bekliyordu. Kendisi için hazırlanan sandal ağacı kütükleri, bir başkasının cesedini, karısınınkini yakmaya yarayacaktı. On üç yaşında iken evlendiği okuma yazma bilmeyen kız çocuğu, 22 Şubat 1944'te, başını dizlerine koyup son nefesini vermişti. Gandhi eşinin hayatını kurtarmak için ilkelerini inkar etmeyi de kabul etmemişti. O doğal tedavi yöntemlerine inanıyordu ve bir şırıngayla iğne yaparak ilaç vermenin, şiddete karşı olmaya ters düşeceğine inanıyordu. Hasta kadının müzmin bronşitten ölmek üzere olduğunu haber alan İngilizler, uçakla penisilin getirtmişlerdi. Ama Gandhi bu ilacın damardan iğne yapılarak verileceğini öğrenince, doktorların karısının vücuduna dokunmak için istedikleri izni reddetti.

Kasturbay'ın ölümünden sonra, Gandhi'nin sağlık durumu hızla bozuldu. Malaryaya ve dizanteriye yakalandı. Durumu o kadar hızlı bozuldu ki, artık sonunun geldiğine inanmaya başladılar. Churchill, bir İngiliz cezaevinde ölmesin diye, istemeyerek de olsa serbest bırakılmasına razı oldu.

Ama Gandhi de Britanya egemenliği altında bir Hindistan'da ölmek istemiyordu. Zengin taraftarlarından birinin Bombay yakınlarındaki villasına sığınıp, burada yavaş yavaş toparlanmaya başladı. Kral naibinin Hindistan'daki açlık tehlikesi hakkında Churchill'i uyaran telgraflarına, Başbakan alaycı bir telgrafla cevap vermek lutfunda bulundu: «Gandhi niçin hâlâ ölmedi?»

Birkaç gün sonra ev sahibi Mahatma'nın odasına girdiği zaman, ona inananlardan birinin bir yoga pozisyonunda, başı yerde, ayakları havada durduğunu gördü; bir başkası da efsane yemişi şeklinde, deneyüstü bir düşünceye daldığı apaçık belli, kendinden geçmişti; bir üçüncüsü ise, karnının üzerinde bir kil torbası, yere uzanmış uyuyordu; Mahatma da ortası delik iskemlesine oturmuş, gözleri boşluğa dalmış haldeydi. Bu görüntü karşısında adamcağız daha fazla ciddiyetini koruyamadı, bastı kahkahayı.

«Niçin gülüyorsunuz?» diye hayretle sordu Gandhi.

«Ah, Bapu (baba),» diye cevap verdi ev sahibi, «şu odadakilere bir baksanıza: Biri tepe üstü dikilmiş; bir başkası, öbür dünyayla konuşuyor; ve siz, liderleri de, tahtınıza kurulmuş, ihtiyacınızı gideriyorsunuz. Böyle bir maskara topluluğuyla Hindistan'ı

özgürlüğüne kavuşturabileceğimize inanıyor musunuz?»

20 Mart 1947 günü, Nortnolt havaalanının pistinde, Lord Mountbatten'ın uçağı şafağın ilk aydınlığında bekliyordu. Uşağı Charles Smith, son Hindistan Kral naibinin şahsi bagajını uçağa bindirmişti bile. Altmış altı bavul ve sandıktan oluşan eşyalar arasında, üzerinde Birmanya Vikontu Mountbatten'ın armasını taşıyan gümüş bir küllük koleksiyonu bile vardı. Yanlışlıkla koltuklardan birinin altına konan bir ayakkabı kutusu, uçak havalanacağı sırada tam bir paniğe sebep olmuştu. Çünkü kutunun içinde Lady Mountbatten'ın, Hindistan Kral naibi eşinin tahtına çıkacağı gün takacağı, paha biçilmez değerde bir aile mücevheri olan taç da vardı.

Uçağın her köşesinde deste deste dosyalar, muhtıralar, Kral naibinin ve kurmay heyetinin gelecek aylarda büyük ihtiyaç duyacakları çeşitli öneriler vardı. En önemli belge ise, sadece iki sayfadan ibaretti. Altını Clement Attlee imzalamıştı, ama belgeyi kaleme alan, yine Lord Mountbatten'dı. Görevini nitelendiriyordu bu belge. Şimdiye kadar hiç bir Kral naibi böyle bir vekalet kopartamamıştı. Belge, genç amirale. 30 Haziran 1948'den önce, Ingiliz egemenliğini bağımsız, birleşik ve Commonwealth üyesi bir Hindistan'a teslim etmesi için bütün çabaları göstermesi yetkisini tanıyordu. Müslümanların ayrı bir devlet kurmak istemekte ısrar etmeleri halinde, Mountbatten bir uzlaşma yolu arayacak, iki devletten oluşan bir federasyonun, merkezî bir otorite altında toplan-

masını sağlayacaktı. Ama her ne olursa olsun, bu çözüm yolunu zora başvurarak kabul ettirmek bahis konusu değildi. Eğer Mountbatten altı ay sonunda birleşik bir Hindistan kurulmasını sağlayamazsa, başka bir öneride bulunacaktı.

Uçağın mürettebatı son kontrolları yaparken, Mountbatten da beraberinde Hindistan'a götürdüğü iki eski silah arkadaşı, özel kalem müdürü, gemi kumandanı Ronal Brockman ve birinci yaveri, korvet kaptanı Peter Howes ile beraber, pisti arşınlayıp duruyordu. Brockman, «Acaba yolcu uçağı haline dönüştürülen şu eski Lancaster bombardıman uçağı, Mountbatten'ı kaç defa Birmanya cangılındaki ileri mevzilere ya da savaş yıllarında toplanan konferanslara taşıdı» diye düşünüyordu. Yanı başında duran amiral ise, yine en gösterişli haliyle, pek ciddi görünüyordu. En sonunda pilot uçağın hazır olduğunu haber verdi.

«Pekâlâ,» diye iç çekti Mountbatten, «işte Hindistan'a doğru yola çıktık. Aslında canım hiç oraya gitmek istemiyor. Onların da beni orada istedikleri falan yok. Her halde vücutlarımız kurşunlarla delik deşik edilmiş halde döneceğiz.»

Üçü de uçağa bindiler. Motorlar çalıştı. York MW 102 pistte hızlandı ve rotası tam doğu yönüne çevrik, Hindistan'a doğru havalandı. Kaptan Hawkins'in üç buçuk yüzyıl önce **«Hector»** adlı kalyonuyla Doğu'ya doğru yola çıkarak başlattığı büyük serüvenin son perdesi oynanmaya başlıyordu.

4

Kutsal Bir Zafer Töreninin Otuz Bir Pare Top Atışı

Gandhi'nin cihad yolundaki üçüncü durağı «Bir Venüs'ün yanında yatmak»

Hiç bir şey ve hiç kimse onu durduramazdı. Ayakları ezik ve çürükler içinde kalan yaşlı adam, bitmeyen enerjisiyle Hindistan'ın yaralarına sevgi merhemini sürebilme kiçin köyden köye kör topal sürükleniyordu. Ve yaralar yavaş yavaş kabuk bağlamaya başlıyordu. İnsanı duygulandıran siluetinin geçtiği her yerde, tutkular duruluyordu.

Ama Noakhali'nin kana bulanmış bataklıklarında çekingen bir barış doğarken, bir başka dram, bir iç dram, Mahatma'nın acılarını artırdı. Kendisine kayıtsız şartsız bağlanmış taraftarlarına parmak ısırtacak, milyonlarca Hintliyi kuşkulandıracak ve bir gün bu olağanın çok dışındaki kişinin çeşitli yönlerini çözümlemek isteyecek tarihçileri şaşkına döndürecek nitelikte bir dram. Hindistan'ın vicdanı olan insan,

yetmiş yedi yaşında birden amansız bir vicdan bunalımıyla çarpılmıştı.

Bu bunalımın onun siyasal savaşıyla hiç bir ilişkisi yoktu. Kendisini Noakhali'ye çeken dehşet verici olaylarla da ilgili değildi. Hatta ülkesinin emperyalist boyunduruğundan kurtulacağı sırada ikiye bölünme tehlikesi bile buna bağlı değildi. Bunalım tek başına bile, bütün Hindistan tarihini etkileyebilirdi. Bütün bir halk kitlesi, özgürlük yolunda kendisine önderlik eden Büyük Ruh'a beslediği güveni bir anda yitirebilirdi!

Gandhi'nin dramının kökleri, kırk yıldan beri cinsel gücünü denetlemek ve maddeden sıyırıp yüceltmek için gösterdiği savaşa kadar dayanıyordu. Yanında on dokuz yaşında bir genç kızın, Manu adlı yeğeninin bulunduğu gün, dram da patlak verdi. Daha çok küçük yaşta yetim kalan Manu, Gandhi'nin evinde büyütülmüştü. Ölümle savaşan eşine bakması için, onu cezaevine getirtmişti Gandhi; Kasturbay da son nefesini verirken, kızcağızı kocasına emanet etmişti. O günden beri Manu, bir an bile Gandhi'yi terketmemişti ve Gandhi de genç kızın hem «annesi», hem de ruhani kılavuzu olduğunu sanıyordu. Varlığının bütün ayrıntılarını, giyim kuşamından beslenmesine, eğitimine ve dinsel gelişimine kadar her şeyini keyfince düzenliyordu.

Ne var ki Gandhi, Noakhali yollarında kendini cezalandırırcasına sürünmeye başlamadan önce, içini altüst eden bir şey keşfetti. Annesine açılan bir kız çocuğunun utangaçlığıyla, Manu, kendi yaşında bir genç kızın duyması gereken cinsel heyecanlardan hiç birini hissetmediğini açıkladı. Bütün yaşa-

mı boyunca cinsel etkiye karşı savaşan Gandhi, gerçekten şiddet aleyhtarlığından yana olan bir savaşçıda, ister erkek, ister kadın olsun, cinsel eğilime karşı kendini tutmanın kazanılacak ilk zafer olduğunu söylemişti. Onun idealindeki şiddet aleyhtarı ordu, cinsiyetsiz askerlerden oluşuyordu. Bu kuralı çiğnemek, en önemli anda bütün moral gücünün sizi terketmesi anlamına geliyordu.

Gandhi, küçük yeğeni Manu'nun bu itirafında, onun düşlerindeki asker olabileceği belirtisini görür gibi oldu. «Hindistan'daki milyonlarca genç kızdan hiç olmazsa bir tekini kusursuz bir şekilde yetiştirebilirsem,» dedi ona, «kadınlara büyük bir hizmette bulunmuş olurum.» Ama her şeyden önce onu bir kere sınamak istiyordu. Noakhali'ye yalnız en yakın taraftarlarının geleceğini söyledi genç kıza; onu sınamak istediği her şeyi göze almaya razı ise, birlikte gelebileceğini de söyledi.

Her şeyden önce Gandhi'ye yataklık eden sert saman yığınını paylaşacaklardı. Eğer ikisi de içtenlikle konuşuyorsa, Gandhi iffet yeminine sadık, Manu da saf kalmakta niyetliyse, bir ana kızın saflığı içinde uyuyabilirlerdi. Eğer niyetlerinde içtenlikten yoksunsalar, bunu hemen anlayacaklardı.

Gandhi bu sabır ve sevgi dolu kadın erkek yakınlığının, küçük yeğeninin billur gibi duruluğunu onaylayacağını düşünüyordu. Bir deri bir kemik kalmış yaşlı vücuduyla temas ettiği anda, genç kızdaki bütün cinsel istekler bir anda yokolacaktı. İşte o zaman değişiklik, tam olacaktı. Genç kadın henüz kendisinde eksik olan berrak bir düşünce ve açık sözlülüğe erişecekti. İffetli Manu aklın ve bedeninin kir-

li yönlerinden kurtulduktan sonra, kendisini şaşmaz bir enerjiyle bekleyen göreve adayabilecekti.

Genç kız kabul etti. Bundan böyle ince ve yumuşak varlığı, yaşlı Mahatma'yı asla terketmeyecekti.

Gandhi'nin öngördüğü gibi, aralarındaki bu içtenlik yakın çevresinde büyük bir şaşkınlığa sebep oldu. Manu ile geçirdiği birkaç geceden sonra ona, «Bunun şiddetli bir tutku olduğunu sanıyorlar,» dedi. «Cahilliklerini mazur görüyorum: Anlayamıyorlar ki.»

Taraftarlarının ancak en temiz olanları, onun verdiği uzun moral ve fizik savaşı izleyebilirlerdi. Bu savaş kırk yıldan da uzun bir zaman önce, 1906 yılının bir akşam vakti, Güney Afrika'da, Gandhi'nin eşine **«brahmaşarya»** yemini, yani iffet andı içmeye karar verdiği zaman başlamıştı. Bu yeminiyle, Brahman dini kadar eski bir yol seçmiş oluyordu kendisine. Ataları olan ilk **«rişi»**lerden beri Hindu bilgeleri, insanoğlunun üstün zekanın uyanışı, dünya çapında anlayış yani kurtuluş düzeyine, ancak cinsel kudretini yüceltme yoluyla varabileceğini yinelemekten geri kalmıyorlardı. Böylece olanca enerjisini, ruhsal bir güç haline dönüştürerek, doruğa doğru saptıracaktı.

Bu töresel yolu seçenler için, Hindu bilgeleri dokuz kuraldan oluşan bir yasa geliştirmişlerdi. Gerçek bir **«brahmaşari»,** kadınların, hayvanların ve hadımların arasında yaşamamalıydı. Hasırın üzerine bir kadınla birlikte diz çökmeye hakkı yoktu ve bakışlarını asla kadın vücudunun herhangi bir köşesine dikemezdi. Sıcak bir banyonun ya da yağla masa-

jın şehevî huzurundan kaçınması ve sütte, yoğurtta, **«ghi»** de (*) ve diğer yağ bakımından zengin besin maddelerinde bulunduğu söylenen cinsel istekleri kırbaçlayan tehlikelerden uzak durması tavsiye edilmişti.

Gandhi'yi iffetli kalmayı istemeye iten nedenler, sadece mistik temellere dayanmıyordu. Ancak duygularına egemen olabilirse, yeryüzünde kendisine verildiğini hissettiği görevi yerine getirebileceği inancı da ağır basıyordu. «Gerçek **'brahmaşari'**lerin cinsiyet organları birer simgeden başka bir şey değildir ve salgıları, bütün varlıklarını saran hayati bir enerji halinde yüceleşir,» diye açıkladı. Kusursuz bir **«brahmaşari»,** «olanca çıplaklığı içinde bir Venüs'ün yanında, hiç bir akıl ve beden düzensizliğine uğramadan uzanıp yatabilendi.»

Aslında zor bir idealdi bu; Gandhi bunu uygulayabilmek için çok uğraşmıştı. Çünkü ten zevki onda alışılmamış bir ateşle yanıyordu. Yıllarca cinsel duygularını en az uyaracak beslenme rejimini bulmak için, sayısız denemeler yapmıştı. Hindistan piyasası cinsel kudreti artıracak her türlü inanılmaz şeyi tavsiye ederken, Gandhi cinsel isteklerinden arınabilmek umuduyla baharattan, yeşil sebzeden ve bazı meyvelerden kaçınıyordu.

Otuz yıl süren dünya nimetlerinden elini eteğini çekme. dua ve düşünme eylemi, 1936 yılında bir gece vakti başarısızlıkla sonuçlandı: Gandhi altmış yedi yaşında iken, gördüğü bir düşten sonra, cinsiyeti uyanmış olarak kalkıverdi. «Hayatımın en karan-

(*) Arıtılmış tereyağ.

lık saatıydı bu,» diye itiraf etmek zorunda kalacaktı ilerde. Böylesine «dehşet verici bir deney» karşısında o kadar allak bullak olmuştu ki, altı hafta süreyle kendisini mutlak bir sessizliğe mahkum etti.

Aylarca, gösterdiği zayıflığın nedenlerini araştırdı ve «hemcinslerinin yanında yaşarken erişemediği noktaya varmak için, acaba dünyadan elini eteğini çekip, yalnızlığına sığınmanın zamanı geldi mi?» diye kendi kendine sordu. En sonunda bu kabusun, ruhsal gücüne karşı kötülük kudretlerinin bir meydan okuması olduğu sonucuna vardı. Bunu yok etmeye ve varlığındaki son cinsel duyarlık noktalarının kökünü kazımak için çabalarını sürdürmeye karar verdi.

Duygularına hakim olma konusunda güvenini yeniden kazandığı sırada, kadınlarla olan fizik ilişkilerini de artırdı. Her gün vücudunu bir genç kızın ellerine emanet edip masaj yaptırıyordu. Bu masaj seansları sırasında çok defa ziyaretçilerini kabul ediyor ya da Kongre Partisi'nin liderleriyle tartışıyordu. Pekaz giyiniyor ve taraftarlarına da aynı biçimde davranmalarını salık veriyordu. «Giysiler, sadece aldatıcı bir utanç duygusunu kamçılar,» diyordu. Winston Churchill'e doğrudan doğruya sadece bir defa seslendi, o da ünlü «yarı çıplak fakir» hakaretine cevap vermek için. Çıplaklığının, fethetmeyi denediği gerçek masumiyet olduğunu açıkladı. Bununla gurur duyuyordu. İffet dileklerine sadık kadın ve erkeklerin, eğer gece kendilerini hâlâ çalıştıkları sırada bastırmışsa, aynı odada, bir arada uyumalarına hiç bir şeyin engel olamayacağını buyurdu.

Küçük yeğeni Manu'ya ruhsal gelişimini daha

kusursuz bir biçimde düzenlemesi için yatağını paylaşmayı önermesi de, mantığının doğal bir sonucuydu.

İşte bunun üzerine genç kız onunla beraber Noakhali yollarına revan oldu. Her köyde, köylülerin kendilerine sundukları mütevazi kulübelerde, onun yanına yatıp uyuyordu. Ona masaj yapıyor, kil lapalarını hazırlıyor, ishal olduğu zaman ona bakıyordu. Onunla birlikte yatıyor ve onunla beraber yıkanıyor, onunla dua ediyor, aynı dilenci çanağından yemeğini yiyordu. Buz gibi soğuk bir şubat gecesi, yaşlı adamın yanı başında soğuktan tirtir titrediğini gördü. Hemen vücudunu ovaladı ve bulabildiği her şeyle üstünü sıkı sıkı örttü. En sonunda Gandhi kendine gelebildi ve Manu sonradan şöyle diyecekti: «Dua saatına kadar birbirimizin sıcaklığı içinde uyuduk.»

Mahatma'nın vicdanı rahattı: Manu ile olan ilişkilerini hiç bir şey bozamazdı. Gerçekten de bu iki yaratığın akıllarından en ufak bir ten arzusunun geçebileceğini insan aklı kabul edemez. Gandhi, ömrünün son deminde, yalnız bir adamdı. Sadık yoldaşını kaybetmişti. En yakın taraftarlarından birkaçı, kendisini bırakmak üzereydi ve yıllardır amansız bir savaş vererek sürdürdüğü hayalinin yokolmak üzere olduğunu görmek tehlikesiyle burun buruna gelmişti. Hayatının en büyük hayal kırıklığına, hiç kuşkusuz baba rolü oynayamamakla uğramıştı. Gandhi'nin uğrunda yalnızlığa katlandığı insanlar uğruna bir türlü gösteremediği babalık sevgisinden yoksun kalan büyük oğlu, iyileşmesi olanaksız bir alkolik olup çıkmıştı. Son nefesini vermek üzere olan annesinin

başucuna bile, sallanarak gelmişti. Güney Afrika'ya yerleşen diğer iki oğlundan ise, hiç bir haber alamamıştı Gandhi. Manu'nun varlığı, işte bu boşluğu doldurmuştu.

Ikisi arasındaki garip ilişki dedikoduları, yavaş yavaş dışarıya da yayılmaya başladı. Gandhi'nin kendi bölgelerindeki cihadına karşı olan Müslüman Birliği'nin aşırıcıları tarafından yayılan iftiralar, en kötü niyetli dedikoduları daha da ciddileştirdi. Bunun yankıları Yeni Delhi'ye kadar ulaştı ve yeni Kral naipleriyle can alıcı görüşmelere hazırlanan Kongre Partisi liderleri arasında şaşkınlığa sebep oldu.

Bir akşam, halka açık bir dua sırasında, Gandhi bütün suçlamalara karşı açık seçik cevap vermeyi kararlaştırdı. «Kötü konuşanların fısıldadıkları»nı bozarak, küçük yeğeni Manu'nun her gece niçin yanında yattığını, gerçek nedenleriyle açıkladı. Sözleri çevresindekileri sakinleştirdi, ama ülkeyi değil. Bunalım. gezisinin son durağı olan Haimşar'da doruğuna erdi. Mahatma, aralarında yaşayan Müslüman azınlığını katleden Hinduların arasına karışıp. sevgi mesajını Bihar bölgesine iletmek niyetini burada açıkladı.

Bu haber. Kongre Partisi'nin yöneticilerini kuşkulandırdı. Gandhi'nin Manu ile olan ilişkilerinin, Bihar'daki tutucu Hindular arasında uyandıracağı etkiden çekiniyorlardı. Kendisine birçok aracı göndererek, bu denemeden vazgeçmesini adeta yalvardılar. Gandhi. reddetti.

En sonunda Manu, alışkanlıklarını değiştirmelerini yaslı Mahatma'ya önerdi. Onunla her yönden ay-

nı fikirde olduğunu söyledi. Birlikte gerçekleştirmek istedikleri şeylerin hiç birinden caymak istemiyordu. Önerdiği çözüm yolu, çevrelerindeki dar kafalılara verilecek geçici bir ödündü; çünkü bunlar amaçlarını anlayamıyorlardı. Bu nedenle Bihar'daki yeni görevinde ona eşlik etmeyecekti.

Gandhi, yüreği ezilerek kabul etti.

Onun yaverliğine atanan genç topçu muhafız yüzbaşısı, «Beyaz amiral üniforması içinde, bir sinema yıldızına benziyor,» diye düşünüyordu. Louis Mountbatten, mutlu ve serinkanlı hali, yanında ağzı kulaklarına varırcasına gülümseyen eşi, bir zamanlar V. George için Delhi sokaklarında zafer geçidi yapması amacıyla hazırlanmış altın yaldızlı arabasıyla sarayına yerleşmek üzere gitmeye hazırlanıyordu. Altın yaldızlı sarıkları ve lal rengi cepkenleriyle refakat birliği kırmızı halı döşenmiş anıt gibi merdivenlerin altına vardığında, **«Royal Scott Fusiliers»**in gaydaları yeni Hindistan Kral naibi için gıcırtılı, ama ciddi bir karşılama havası tutturdu.

Tahtından indirilen Kral naibi Lord Wavell, ciddi ve asık suratıyla basamakların yukarısında bekliyordu. Bu iki kişinin Yeni Delhi'de bulunuşu, geleneği çelmelemek demekti. Adetler, yenisini getiren geminin rıhtıma yanaştığı anda, eski Kral naibinin bulunduğu geminin de Bombay rıhtımından demir almasını gerektiriyordu. Bu karşılıklı yer değiştirme, Hintlileri aynı zamanda iki «tanrı»nın birden bulunması derdinden kurtarmış oluyordu. Mountbatten bu sefer kuralda bir istisna yapılmasını istemişti, çünkü

şimdi karşısında eğildiği kişiyle görüşebilmek niyetindeydi.

Kısa bir an için, fotoğrafçıların flaş ışıkları altında iki Kral naibi yanyana konuşmak için durdular ve içleri burkutan bir zıtlığı gözler önüne serdiler: Göz kamaştıran savaş kahramanı Mountbatten, kendine güvenmenin ve canlılığın örneğiydi, Wavell ise astlarının kendisine taptığı, birden tasfiye ediliveren ve birkaç saat önce, günlüğüne «bahtsız kaderim ricatları örgütlemek ve yenilgeleri yumuşatmaktı» diye yazan, bitik bir yaşlı asker.

Wavell, yeni malikanesini göstermek ve ona bıraktığı dikenli duruma ayak uydurması için, Mountbatten'ı sarayın Hint meşesinden heybetli kapısına doğru götürdü.

«Benim yerime sizi atamalarına gerçekten üzüldüm.» diye yakındı.

«Niçin?» diye hayretle sordu Mountbatten. «Yoksa bu işe layık değil miyim sanıyorsunuz?»

«Mesele o değil,» diye cevap verdi Wavell. «Size büyük sempatim olduğunu biliyorsunuz, ama size emanet edilen görev, olanaksız. Bu sorunu çözümlemek için her şeyi denedim, ama en ufak bir umut ışığı bile göremiyorum. Tam bir çıkmaz.»

Wavell bunalımı bir sonuca bağlamak için gösterdiği çabaları sabırla anlattı. Sonra ayağa kalkıp, bir kasayı açmaya gitti. İçinde, halefine emanet ettiği iki şey bulunuyordu. Birincisi, küçük bir tahta çekmecenin koyu renk kadifesi üzerinde ışıldıyordu. Bu, Hint Yıldızı nişanının büyük rütbesinin elmaslar kakılmış plaketiydi ve kırk saat sonra, tahta çıkış tö-

reni sırasında yeni görevinin simgesi olarak Mountbatten'ın boynuna asılacaktı.

Ötekisi, «Tımarhane Harekatı» adlı bir dosyaydı. Bu ünlü askerin, Ingiltere'yi iki tarafı keskin beladan çıkartmak için önerebildiği tek çözüm yolunu kapsıyordu. Wavell derin bir iç çekerek dosyayı masanın üzerine koydu.

«Bu belgeye bu adı özellikle verdik, çünkü sorun gerçekten bir deli işi,» dedi. «Ne yazıkki ben başka bir çıkar yol göremiyorum.

Belge, Britanya'nın Hindistan'ın bölge bölge, önce kadınlar ve çocuklar, sonra siviller, en sonra da ordu tarafından boşaltılmasını öngörüyordu, yani ingilizlerin Hindistan'ı tamamen terketmelerini, ki çok kuvvetli bir olasılıkla, bu da ülkeyi tam bir keşmekeşin ortasında bırakacaktı.

«Acı bir çözüm yolu bu,» diye özetledi Wavell, «ama bence tek çıkar yol.»

Dosyayı alıp, şaşkına dönen Mountbatten'a uzattı.

«Gerçekten, gerçekten çok üzgünüm, ama size bırakabileceğim tek şey bu.»

Yeni Kral naibinin bu iç karartıcı karşılanışı sırasında, üst katta eşi çok daha gülünç bir biçimde görevini devralıyordu. Dairesine girdikten sonra, Ingiltere'den getirdiği «sealyhams» türünden iki köpeği, «Mizzen» ve «Jib» için biraz yemek artığı getirilmesini istediği sırada, başları sarıklı iki hizmetkarın ciddi bir edayla odasına girdiklerini gördü. Ikisinin de elinde, içinde yeni kesilmiş birer pilicin beyaz etleri bulunan gümüş tepsilere oturtulmuş porselen tabaklar vardı. Kraliçe naibi ağız sulandıran

bu yiyecekleri hayran hayran süzdü. Sıkı bir yokluk içinde kıvranan Ingiltere'de böylesine bir yemek, ender görülen bir lükstü. Bakışları önce neşeyle havlayan köpeklerine çevrildi, sonra piliçlerin durdugu tabaklara. Vicdanı, köpeklerine böyle bir şölen vermesini yasaklıyordu.

«Verin şunu bana,» dedi.

İki tabağı birden kapıp, gitti, banyoya kapandı. Burada, Hindistan Kraliçe naibi olarak kırk birden fazla davetli ağırlayacak olan hanımefendi, banyonun kenarına oturdu ve köpekleri için getirilen piliçle afiyetle yedi.

Büyük bir tarihin son bölümü başlamak üzereydi. 24 Mart 1947 günü sabahı, Lord Mountbatten altın **sarısı ve lal rengi tahtına** çıkacaktı. Şerefli bir dizi yönetici ve fatih kuşağının yirminci ve sonuncu temsilcisi olacaktı.

Resmen göreve başlaması, boyutları ancak Versailles şatosunun ya da çarların Kremlin'ininkiyle kıyaslanabilecek bir sarayın taht salonunda gerçekleşti. Hindistan Kral naibinin dev, görkemli ikametgahı, dünyanın bir tek insan için dikeceği anıtların sonuncusuydu. Ancak aç kitlelerin Hindistan'ı XX. yüzyılın ortasında böyle bir saray inşa edip, bakımını sürdürebilirdi.

Sarayın cephesi, yerlerini aldığı Moğolların yapılarında kullanılan kırmızı ve beyaz taşlarla kaplanmıştı. Tac Mahal'ın parıltılı mozayiklerinde kullanılan taşların çıkartıldığı aynı taş ocaklarından gelen beyaz, sarı, yeşil ve siyah mermerler, duvarlarını ve

yerleri süslüyordu. Koridorları öylesine uzundu ki, hizmetkarlar zemin katlarında gidip gelmek için bisiklet kullanıyorlardı.

Yüzlerce hizmetkar o sabah mermerlere, tahta oymalara, otuz yedi salon ve üç yüz kırk odanın bakır işlerini en iyi şekilde göstermek için pırıl pırıl parlatıyorlardı. Dışarda, Moğol bahçelerinin zarif dekoru içinde, dört yüz on sekiz bahçıvan, yani XIV. Louis'nin Varsailles'da kullandığından da kalabalık bir ordu, çiçek kümelerine, çardaklara ve havuzlara son bir zarafet daha kondurabilmek için didiniyordu. Bunlardan yalnız ellisinin tek görevi, kuşları kovalamaktı. Lal rengi ve altın sarısı sarıklarının kenarı dalgalanarak, beyaz tüniklerinin üzerine çoktan Birmanya Vikontu Mountbatten'ın arması işlenmiş olduğu halde, haberciler koridorlarda koşuşup duruyordu. Bahçıvanlar, oda uşakları, ahçılar, seyisler, muhafızlar, modern çağlara kadar kalabilen bu derebey şatosunun bütün hizmetkar kadrosu, son Hindistan Kral naibinin tahta çıkış törenini heyecanla hazırlıyordu.

Birinci kattaki özel dairelerden birinde, uşaklardan biri efendisinin bugün giyeceği büyük amiral üniformasını hayran hayran seyrediyordu. Charles Smith Pencap'lı ya da Racestan'lı değildi, güney Ingiltere'deki küçük bir kasabada, bir çiftçinin oğluydu.

Mountbatten'ın yanında yirmi beş yıldır hizmet etmenin verdiği o ayrıntılı titizlikle Smith, dünyanın en kıskançlıkla verilen nişanı, Diz Bağı'nın mavi ipekliden kurdelesini, üniformasının üzerinde yayıp açtı. Sonra sağ apoletinin üzerine, bu üniformayı giyen

kişizadenin, Kral VI. George'un özel yaveri olduğunu belirten altın kordonları iliştirdi. Smith en sonunda efendisinin madalyalarının süs iğnelerini ve dört büyüleyici yıldızını çıkarttı. Saygılı bir edayla, bir bez parçasıyla hepsini parlatıp, Diz Bağı, Hint Yıldızı nişanı büyük rütbesi, Hindistan İmparatorluğu nişanı büyük rütbesi ve Victoria nişanı büyük haç rütbesinin altın plaketlerinin göz kamaştıran parıltısı karşısında kendinden geçti.

Bütün bu nişanlar Louis Mountbatten'ın meslek hayatının büyük aşamalarını belirttiği gibi, Charles Smith'in hizmet yıllarını da hatırlatıyordu. On sekiz yaşında üçüncü uşağı olarak göreve başladığından beri Smith, hizmet ettiği adamın bir gölgesi haline gelmişti. İngiltere'nin aristokratik malikanelerinde, İmparatorluğun deniz üslerinde, Avrupa başkentlerinde, zaferlerini ve felaketlerini nasıl paylaştıysa, efendisinin sevinci de onun olmuştu. 1920'lerin o çılgın havasında, yüksek sosyetede eşine kavalyelik etmek için giyinirken, polo külot pantolonlarını ve tokmaklarını hazırlayan hep oydu. VIII. Edward'ın tahttan feragat ettiği bunalım sırasında Buckingham sarayına girip çıkmak için giydiği koyu renk elbiselerinin tozunu hep o fırçalamıştı. Savaş sırasında kendisiyle güney doğu Asya'ya gitmek fırsatını bile elde etmişti. Orada, Singapur Belediye Sarayında, genç amiralin Büyük Britanya'nın en büyük ve yüz kızartıcı hakareti nasıl sildiğini, yedi yüz elli bine yakın Japonu nasıl teslim aldığını görmüştü.

Smith eserini görmek için biraz geri çekildi. Üniformalarının hazırlanışı konusunda dünyada hiç kimse Mountbatten'dan daha titiz olamazdı ve bu-

gün de, hata edilecek gün değildi. Hiç bir şey unutmadığından emin olmak için ceketi kendi omuzlarına attı ve son bir defa daha gözden geçirmek için aynaya döndü.

Görüntü karşısında, Charles Smith birden gölgeden sıyrılıp çıktığını hissetti. Bir an için bile olsa, Hindistan Kral naibi «olduğunu» hayal ettiğinden, kim kızabilirdi ona?

Yıldızlar ve nişanlarla iyice ağırlaşan ceketini giyerken, genç amiral yirmi beş yıl önce, kuzeni Galler prensiyle birlikte Hindistan'ı keşfettikleri o büyüleyici haftaları anımsamadan edemedi. Ikisinin de Kral naibinin efsaneleşen kişiliğini saran görkem karşısında gözleri kamaşmıştı. En küçük bir hareketinde bile öylesine bir gösteriş, lüks ve saygı vardı ki, Galler prensi şöyle yazmıştı: «Hindistan Kral naiplerini görmeden önce, kralların nasıl yaşamaları gerektiğini hiç bir zaman anlayamamıştım.»

Mountbatten, Imparatorluk gücünün belirtileri karşısında duyduğu hayreti şimdi yine hatırlıyordu: bu belirtiler, bir tek Ingilizin kişiliğinde, yeryüzünün en yoğun kalabalıklarının hafifliğini somutlaştırıyordu. Avrupa saraylarının eski ve göz kamaştırıcı teşrifatçılığının, Doğu'nun gösterişiyle kurnazca nasıl karıştığını hayranlıkla seyrettiğini anımsıyordu. Giyinirken, yürekten sevdiği Imparatorluk Hindistan'ının bütün bu masalları aklına geliyordu.

Hiç istemediği halde, bu imparatorluğun tahtı, olanca görkemliliği ve süsüyle bugün kendisine ait olmak üzereydi işte. Ancak onun saltanat süresi de-

likanlılık duşlerini tutuşturan neşeli eglence ve av partileri dönemine benzemeyecekti. Gençlik tutkuları yerine gelecekti belki, ama peri masalı bitmişti.

Kapıya vurulan bir darbe, Kral naibini dalgınlığı içinde yakaladı. Döndü ve içeri giren göz kamaştırıcı siluete gülümsedi. Karısı gümüş lame uzun etekli bir elbise giymişti ve belinde de Kudüs St. John şövalyeleri nişanının büyük haç rütbesinin kurdelesi sarılıydı. incecik kestane rengi saçlarının arasında elmas bir taç taşıyordu. Öylesine zayıftı ki, Westminster'de, «St. Margaret» ten kolunda çıktığı ilk günkü kadar genç gösteriyordu.

Güzel, zengin ve cesur bir soylu hanımın portresi

Tıpkı kocası gibi, Edwina Mountbatten da tanrının bütün nimetlerine sahip olmuşa benziyordu. Güzeldi. Zekiydi. Dedesi Sir Ernest Cassel'den kendisine hatırı sayılır bir servet kalmıştı; babasının ataları da, ki bunlar arasında XIX. yüzyılda ünlü bakan Lord Palmerston'la, ünlü siyaset adamı ve insansever Kont Shaftesbury de vardır, ona imrenilecek bir sosyal mevki sağlamışlardı. Oysa yaşamının başını bir takım kara bulutlar karartmıştı. Annesinin erken ölümü yüzünden, mutsuz bir çocukluk dönemi onu içine kapalı biri haline sokmuştu. Eleştiriden hiç çekinmeyen ve karşısındakilerin de kendisini eleştirmelerini aynı metanetle karşılayan kocasının aksine, Edwina bir hiç yüzünden kırılabilirdi. «Lord Louis'ye neyi istediğinizi ve nasıl istediğinizi söyleyebilirdiniz,»

diye ailenin samimi bir yakını anlatıyordu. «Ama Lady Louis'nin karşısında, ayaklarınızın ucuna basarak ilerlemeniz gerekir.» Ne var ki genç kadının dayanılmaz çekiciliği ve şakacı yönü, hep ağır basıyodu.

Edwina utangaçlığını ve içine kapanık kişiliğini taşkın bir karaktere sahip olmak maskesinin ardına sakladı. Heyecan, enerji ve dengelilik taşan bir kadın kişiliğine büründü. Bu görüntünün altında, kendisini zorladığı yorucu bir yaşantının sınadığı hassas bir sağlık durumu saklıydı. En yakınlarından başka kimselerin bilmediği şiddetli baş ağrıları çekiyordu: Kendisine acımaktan vazgeçmişti.

Kendine olan aşırı güveni yüzünden «asla, asla endişelenmemekle» öğünen kocasının aksine, Edwina sürekli kuşku içindeydi. Kocası yastığa başını koyar koymaz uyuyabildiği halde, o ancak bir uyku ilacı sayesinde gözlerini yumabiliyordu.

Evliliklerinin ilk on dört yılında ve Louis Mountbatten'ın denizcilik mesleğinde basamakları sabırla tırmandığı dönemde, ne sosyal mevkilerinin, ne de genç kadının kişisel servetinin, Kraliyet Donanması'ndaki gündelik yaşantılarını etkilemesine özen göstermişlerdi. Buna karşılık, deniz üslerinden ayrıldıkları zamanlarda, Londra'da, Paris'te, Cote d'Azur'de olsun, kızının anlattığına göre Edwina, «modern kelebeklerin en kusursuzu», mükemmel bir ev sahibesi, deli dolu yılları Fitzgerald'ın kadın kahramanlarından birinin zarafet ve çılgınlığıyla geçiren kudurmuş bir gece kuşu olup çıkıyordu. Eğer bir dans pistinde dönüp durmuyorsa, herhangi bir garip serüvene atılıyordu. İçi kobralarla dolu bir şileple güney Pasifik'te yolculuğa çıkıyordu; Londra ile Sid-

ney arasındaki havayolunun açılışını yapıyordu, at sırtında And dağlarını aşıyordu; yeni Birmanya yolunu ilk aşan Avrupalı kadın da oydu.

Bu neşeli ve kaygısız dönem, 1936'da Mussolini'nin Habeşistan'ı istilasıyla sona erdi. Edwina, kocasının meslektaşlarının aileleriyle birlikte Malta'yı terketmeyi reddetti ve yerel radyonun antenlerinde adanın sesi oldu. Münih bunalımı, bu dönüşümü tamamladı: Huzursuz mirasyedi, birden olanca varlığıyla siyasal ve toplumsal eyleme atıldı. Savaş yıllarında hiç bir zaman aksamayan bir enerji ve sadakatle, savaş yaralılarına ve hastalara yardımı öngören en büyük Britanya örgütü, St. John Ambulance Brigade'ın altmış bin hastabakıcısına komuta etti. Japonya'nın teslimiden hemen sonra, kocası onu müttefik esir kamplarında tehlikeli bir işle görevlendirdi: En umutsuz vakaların kurtarılması ve tahliyesini Edwina örgütledi. Mountbatten'ın askerleri Malezya yarımadasına henüz adım bile atmadan, Edwina tek koruyucusu olarak yanında kocasının bir mektubu, bir sekreter, Hintli bir subayla bir de yaver olduğu halde, henüz tamamen Japon denetimi altında bulunan bölgeye gitti. Balikpapan, Honk Kong ve Manilla'ya kadar uzanıp, her tarafta Japonları, Müttefikler gelinceye kadar tutsakların yaşayabilmelerini sağlamak için ilaç ve yiyecek vermeye zorladı. Açlık, hastalık ve özellikle kötü davranışın bitap düşürdüğü binlerce insan, hayatlarını ona borçludur. Bütün bir savaş boyunca gösterdiği görev anlayışı ve fedakarlık, sayısız madalyalarla mükafalatlandırıldı.

Şimdi de Yeni Delhi'de, kocasının yanında önemli bir rol oynamaya davet edilmişti. Onun hem önem-

li zamanlarda özel görevlisi, hem de Louis'nin görüşmek zorunda olduğu Hintli yöneticilerin eşleri nezdinde elçisi olacaktı.

Lord Mountbatten'ın aksine, Hindistan'da kendi tarzının ve kişiliğinin izini bırakacaktı. İnsanı hayrete düşüren ayak uydurma yeteneği sayesinde, başında parıltılar saçan tacıyla, altın yaldızlı gümüş takımlarla bezenmiş sofra başında yüz kişiyi ağırladıktan birkaç saat sonra, sırtında sade bir haki üniformayla, bir mülteci kampında can çekişen bir koleralı çocuğun başını okşamak için çamurda yürüyebilecekti. Böyle zamanlarda Kral naibinde pek bulunmayan bir ilgilenme ve acımanın kanıtını veriyordu. Onun içtenliği karşısında duygulanan Hintliler, bir gün Edwina Mountbatten'ı nasıl sevdiklerini, şimdiye kadar hiç bir İngiliz kadınına göstermedikleri biçimde ispatlayacaklardı.

«Alın yazılarımızın kutsanması için ne garip bir gün bu böyle!» diye kendisine doğru ilerleyen eşini hayranlıkla seyrederken düşünüyordu Mountbatten. Gerçekten de Edwina Ashley'e yirmi beş yıl önce evlenmelerini önerdiği yerden, bir kilometreden de az bir uzaklıktaydılar şu anda. 14 Şubat 1922'de, Hindistan Kral naibi'nin Galler Prensi onuruna düzenlediği baloda, beşinci vals sırasında olmuştu bu iş. Kraliçe naibi Reading Markizi, haberi öğrendiği zaman doğrusu pek sevinmemişti. Genç nişanlının teyzesine, «Ben Edwina'nın, geleceği çok daha parlak birini seçeceğini umuyordum,» diye yazdı.

Mountbatten bugün işte o sözleri hatırlıyordu.

Gülümsemesine engel olamadı ve eşinin kolunu tutup, onu bir zamanlar Reading Markizi'nin de oturduğu altın sarısı ve lal tahta doğru götürdü.

Hindistan öteden beri hep bir gösterişler diyarı olmuştu. 24 Mart 1947 günü de, Moğol görkemliliğiyle birleşen Victoria çağı şatafatı, olanca parlaklığını koruyordu. Sarayın tam orta yerindeki taht salonuna, «Durbar Hall»e çıkan gösterişli merdivenlere dizilen Hindistan Ordusu, Bahriye ve Hava orduları askerlerinden kurulu onur birliği, selamdaydı. Mızrakları sabah güneşinde pırıl pırıl parlarken, kırmızı ve altın sarısı ceketli, beyaz külot pantalonlu ve siyah botlu Kral naibinin muhafız birliği süvarileri, giriş yerine kadar bir başka onur birliği meydana getiriyordu.

İçerde, beyaz mermer kubbenin altında, Hindistan'ın bütün seçkinleri hazırdı: Kara cüppeleri ve bukleli perukalarıyla Yüksek Mahkeme yargıçları, koruduktan yasalar kadar Britanyalıydılar; «**Indian Civil Service**»in yüksek memurları, genç Hintli meslektaşlarının esmer yüzlerinden hemen ayrılan soluk benizli İngiliz valiler; saten kumaşlar ve mücevherleri içinde parıltılar saçan bir mihraceler delegasyonu ve hepsinden de önemlisi, başlarında bağımsızlık savaşına katıldıklarının işareti olan küçük beyaz takkeleriyle, Jawaharlal Nehru ve Kongre Partisi'nden arkadaşları.

Kortej salona girince, kubbenin altındaki yuvalarına gizlenmiş dört borazan, ağırdan bir marş tuttu. Kral naibi ve eşi büyük kapının altından geçince, kubbelerin altında borazanlar ve ışıklar birden coşuverdi.

Louis ve Edwina Mountbatten ağır ağır tahtlarına doğru ilerlediler. Yaklaştıkça, Mountbatten önceden de savaştan önceki anlarda, «Kelly»nin kaptan köprüsünde duyduğu heyecana benzer bir gerilimin içini sardığını farkediyordu. Hareketlerine bu yüce anın gerektirdiği olanca haşmeti vererek, Kral naibi ve Kraliçe naibi, üstü kırmızı kadifeden gölgelikle kaplı tahtalarının önünde durdular.

Yüksek Mahkeme başkanı ilerledi ve Mountbatten sağ elini yukarıya kaldırıp, kendisini yeni Hindistan Kral naibi yapan andı söyledi. Malum sözleri okumayı henüz bitiriyordu ki, «Royal Horse Artillery»nin avluda toplanan toplarının gürlemesi salonda işitildi. Aynı anda Hindistan'ın bir ucundan diğerine, toplar otuz bir pare atışla bu zafer anını kutlamaya katılıyordu. Hayber geçidinin kapısı Landi Kotal kalesinin surlarında, İngiltere'nin istemeden yarımadayı fethe başladığı Kalküta'daki William kalesinde; 1857'deki kanlı isyan sırasında ölen İngilizlerin anısına dikilen ve bir yüzyıla yakın süredir direğinden indirilmeyen Britanya bayrağının bulunduğu Lucknow hükümdar konutunun duvarlarında, kayalıkları, I. Elizabeth'in kalyonlarının geçtiğini gören Comorin Burnu'nda; Hindistan Şirketi'nin ilk toprak satın alma belgesinin altın bir plaket üzerine yazıldığı Madras'taki Saint George kalesinde; Poona'da, Peşaver'de, Simla'da, Hindistanın askeri bir garnizon bulunan her yerinde, tören düzeninde sıralanan birlikler, selam durdular. Sınır kuvvetlerinin seçkin nişancıları, süvari alaylarının mızraklı askerleri, Sikh ve Dogras sipahileri, Jat'lar ve Pathan'lar, Madras'lılar ve Gurkha'lı kiralık askerler, toplar impara-

topluğun son salvolarını gürletir ve bandolar «God Save The King»i çalarken, soluklarını tuttular.

Mountbatten bunun üzerine karşısında toplanan saygıdeğer kişilere doğru ilerledi. «Görevimin güçlüğü hakkında hayale kapılmıyorum,» dedi. «Herkesin iyi niyetine ihtiyacım olacak ve Hindistan'dan bugünden itibaren benden bu iyi niyeti esirgememesini istiyorum. Masum kurbanların sayılarını artıracak her türlü söz ve eylemden kaçının.»

Bunun üzerine muhafızlar tek ağacından masif Assam kapısını açtılar ve Mountbatten gözleri önünde, Yeni Delhi'nin göbeğine doğru uzanan havuzların ve çimenlerin krallara layık uzantısını keşfetti. Genç amiral birden içinin güvenle dolduğunu hissetti. Bu kısa törenin kendisini dünyanın en kudretli insanlarından biri haline getirdiğini biliyordu. Şu anda dört yüz milyondan da çok, insanlığın yaklaşık beşte biri üzerinde salt bir kudreti vardı.

Törenden bir saattan da az bir zaman sonra, yeni Kral naibi çalışma masasının başına oturuyor ve büro memurlarından biri de, hemen gelip yeşil deri kaplı bir çekmece bırakıyordu. Mountbatten çekmeceyi açtı ve içinden bir belge çıkardı. Bu, düşüncelerinin acı bir onayıydı: Bir ölüm mahkumunun af talebi. Mountbatten, karısını bir grup tanığın önünde vahşice katleden adamın son yakarışını dikkatle okudu. Durumu öylesine ince elenip sık dokunmuştu ki, yasaların öngördüğü biçimde hafifletici hiç bir sebep bulma olanağı yoktu. Kral naibi uzun bir süre kararsız kaldı, sonra kalemini aldı ve saltanat süresinin ilk resmî işlemini yerine getirdi. «Krala ait af

hakkını kullanmak için hiç bir neden bulunmamaktadır,» diye belgenin üzerine yazdı.

Louis Mountbatten isteklerini Hindistan'ın siyasal liderlerine kabul ettirmeden önce, kendisini Hindistan'a kabul ettirmesi gerektiğine karar verdi. Son Kral naibi belki Ingiltere'ye «vücudu mermilerle delik deşik edilmiş» olarak dönecekti, ama bu sonucu beklerken bile, kendisinden öncekilerden hiç birine benzemeyecekti. «Büyük bir gösteri sunmadan Hindistan tahtını işgal etmenin olanaksız olduğuna» kesinlikle inanıyordu. Yeni Delhi'ye Ingiliz saltanatına bir son vermek için gönderilmişti, ama bu güneşin batışını, altın sarısı ve lal renklerinde bezenmiş bir şatafat, Imparatorluğun bütün göz alıcılığıyla canlandıracağı son bir havai fişek gösterisi şeklinde göstermeye kararlıydı.

Savaş sırasında terkedilen bütün imparatorluk dekorunu yeniden kurdu, sarayının kapılarında atlı muhafızların göz kamaştıran nöbet değiştirmeleri, yaverlerin allı pullu üniformaları, askerî geçit törenleri, uygulanması kendisine büyük zevk veren bütün bu törenler yeniden canlandırıldı. Bu konuda zevklerini tatmin etmekten çok daha cüretli bir amaç güdüyordu. Kişiliğinin etrafında parlak bir kudret ve şan dekoru yaratmak, siyasal amaçlarını gerçekleştirmesini daha da kolaylaştıracaktı. «Tımarhane Harekatı» yerine, «Göz boyama» harekatını uygulayacaktı. Bunun hedefi de, liderleri kadar, Hintli halk kitlelerini de etkilemekti. Program, soylu gösterisiyle halka dönük hareketlerin, dünkü eski gösterilerle,

yarının Hindistan'ını gösterecek yeni girişimlerin ustaca karışımından oluşuyordu.

Mountbatten devrimine bir fırça darbesiyle başladı. Kendisiyle işbirliği yapanları dehşete düşüren bir emir verip, pekçok görüşmenin başarısızlıkla sonuçlandığı çalışma odasındaki kara suratlı ve değerli tahta işlerinin derhal aydınlık bir yeşil renge boyanmasını emretti. Bu tedbir ilerde müzakere edeceği kimselere neşeli bir hava vermek amacını güdüyordu. Sonra da sarayda işlerin yürüyüşünü, adeta askerî bir karargah havasına, faaliyetten kaynayan bir biçime dönüştürdü. Çok geçmeden «sabah duası» adı takılan bir çalışma toplantısı, her gün yapılmaya başlandı.

Mountbatten, mantığının canlılığı, bir sorunun doğrudan doğruya can damarına basmak ve özellikle de aşırı çalışma gücüyle çevresini hayrete düşürüyordu. Durmadan kilit açıp kapatmak niyetinde olmadığından, resmî belgeleri deri kaplı kilitli çekmeceler içinde getiren **«şaprasi»**lerin geleneksel gidip gelmelerine son verdi. Dosyaları çalışma odasının yalnızlığında incelemeye de pek niyetli olmadığından, beraber çalıştığı kişilerle sürekli bir diyalog kurdu. İçlerinden biri, şunları anlattı: «Mountbatten'ın okuyacağı belgelerden birinin kenarına, 'Sizinle konuşabilir miyim?' diye yazdığınız zaman, mutlaka çağrılacağınızdan emin olabilir ve söyleyeceğiniz şeyi anlatmak üzere her an hazır bekleyebilirdiniz, çünkü sizi sabahın ikisinde bile çağırtabilirdi.»

Ama asıl değişiklik, kendisinin halk karşısındaki görüntüsü ve Hindistan'a sunmak istediği göre-

viydi. Bir yüzyıldan fazla bir süreden beri, Kral naibi, görevinin gerektirdiği protokol kurallarının tutsağı olarak, Asya Panteonu'nda ulaşılmaz en güç tanrılardan biri haline gelmişti. İki suikast girişimi, onu hükmettiği yerli halk kitlelerinden koparan bir polis kordonu arasında yalnız başına bırakmıştı. Altın sarısı ve beyaz treni Hindistan'ın genişliklerinde ne zaman yol almaya başlasa, geçeceği yolda her tüz metreye bir nöbetçi dikilirdi. Yüzlerce muhafız, polis, müfettiş, hareketlerinin ve yaptıklarının hepsini korurdu. Golf oynayacak olsa, alan boşaltılır. alandaki ağaçların ardına polisler yerleştirilirdi. At gezintisine çıksa, muhafızlarından bir bölük süvari, atının nal izlerinin peşinden gelirdi.

Mountbatten bu gidişi kökünden değiştirmeye kararlıydı. İmparatorluğun yüceliğine bu kitlelere daha çok yaklaşmak için sarılıyordu. Bundan böyle karısının, kızlarının ve kendisinin atla çıktıkları sabah gezintilerine refakatçi almayacaklarını açıkladı. Bu karar güvenlik servisleri içinde tam bir panik yarattı. Ama o da dayattı ve böylece Hintli köylüler serap sandıkları, inanılmaz bir görüntüye tanık oldular: Hindistan Kral naibi ve eşi, dört nala önlerinden gelip geçiyordu, üstelik korunmuyorlardı ve yanlarına vardıklarında, köylüleri zarifçe selamlıyorlardı.

Mountbatten'lar daha da gösterişli bir hareket yaptılar. Yüz yıl içinde hiç bir Kral naibinin cesaret edemediği şeyi gerçekleştirdiler: Ayrıcalıklı mihrace ya da nevvab sınıfından olmayan bir Hintliyi ziyaret etmek. Bütün ülkeyi hayretler içinde bırakan Louis Mountbatten ve eşi, bir akşam Jawaharlal Nehru'nun Yeni Delhi'deki mütevazi evinde ağırladığı

davetlileri arasında görüldüler. Şaşkın bakışların karşısında, İngiliz dostça ev sahibinin koluna girdi, kalabalığa karıştı, herkesle içtenlikle sohbet etti, herkesin ayrı ayrı ellerini sıktı. Bu davranışın müthiş yankıları oldu. «Tanrıya şükürler olsun.» diye derin bir iç çekti Nehru, «en sonunda Kral naibi olarak, içi saman dolu bir üniforma değil, gerçekten insan bir Kral naibimiz var.»

Mountbatten halka olan saygısını da göstermek için Hint asıllı askerlere —ki bunlardan iki milyon kadarı savaşta güney doğu Asya'da kendi emri altında döğüşmüşlerdi— uzun zamandan beri borçlu oldukları şeref borcunu ödedi. Yanına üç Hintli yaver aldı. Ardından da, İngiltere'nin yıllarca sırça köşkten yönettiği insanlara sarayının kapılarını da açtı. Bir genelge yayınlayarak, «Hintli davetli olmadan sarayda hiç bir kabul töreni yapılmamasını» buyurdu. «Sadece birkaç figüran da değil,» diye belirtmeyi de unutmadı. Bundan böyle çatısı altına davet edilecekierin en az yarısı Hintli olacaktı.

Bu arada karısı, daha da köklü bir devrim gerçekleştirdi. Hintli davetlilere olan saygısını ispatlamak için de, bir yüzyıllık imparatorluk konukseverliğinin esirgediği bir şey yaptı, yalnız sebzeye dayanan Hint mutfağını hazırlattı. Bu tür yemeklerin gelenekler uyarınca ayrı ayrı tepsiler içinde sunulmasını, her davetlinin ardında elinde bir tas, bir testi ve bir de peçeteyle bir hizmetkar bulunmasını sağladı. Bundan böyle Kral naibinin sofrasında elle yemek ve ellerini tas içinde yıkamaya cevaz veriliyordu.

Bu küçüklü büyüklü titiz gösteriler, aralarındaki

aşkın başladığı ülkeye gösterdikleri içten sevgi, yeni Kral naibinin bir fatih olarak değil, kurtarıcı olarak geldiği inancının yaygınlaşması, savaş sırasında emri altında çarpışanların ona besledikleri saygı, kısacası bütün bu etkenler, Louis ve Edwina Mountbatten'a olağanüstü bir etkililik sağlayacaktı.

Onların Hindistan'a gelmelerinden kısa bir süre sonra, «New York Times» gazetesi şunları yazıyordu: «Tarihte hiç bir Kral naibi böylesine tam olarak kalpleri fethetmemişti, Hint halkının güven ve saygısını kazanmamıştı.» «Göz boyama» harekatı öylesine bir başarı sağlamıştı ki, birkaç hafta sonra Nehru bile adeta hiç şaka etmeden, yeni Kral naibine kendisiyle görüşmeler yapmanın giderek zorlaşacağını söyleyebilecekti, çünkü «yaşayan bütün Hintlilerden daha büyük kitleleri cezbedebiliyordu.»

Mountbatten'ın öğrendiği haberler öylesine dehşet vericiydi ki, önce doğruluklarından şüphe bile etti. Kıyaslamak gerekirse, Clement Attlee'nin üç ay önce Londra'da Hindistan'ın durumu hakkında çizdiği tablo, bunun yanında pastoral bir manzara gibi kaldı. Oysa çalışma odasının mahremiyeti içinde dinlediği adam, ülkenin en yüksek memurlarından biri, Hindistan'ı nasıl iyi tanıdığı Yeni Delhi'de «eşsiz» diye bilinen bir İngilizdi. George Abell otuz beş yıldan beri ünlü **«indian Civil Service»**te hizmet etmekteydi; önceki Kral naibinin de en yakın mesai arkadaşı olmuştu.

Abell, Hindistan'ın bir iç savaşa sürüklenmenin eşiğinde olduğunu söylüyordu. Ülkeyi, ancak sorun-

larını yıldırım gibi kararlarla çözümlemek kurtarabilirdi. İşlettiği büyük idarî piramid, çökmek üzereydi. Savaş yüzünden yenileri bulunamayan İngiliz asıllı yöneticilerin eksikliği, Müslüman çevrelerle Hindu çevreler arasında giderek artan zıtlık, doğruca kargaşalığa yöneliyordu. Oyalama dönemi çoktan geride kalmıştı.

Abell gibi şöhretli birinden gelen bu uyarı, yeni Kral naibini ancak endişelendirebilirdi. Oysa Hindistan'daki görevinin ilk on gününde aldığı istihbaratın ancak başlangıcıydı bu. Özel kalem müdürü olarak seçtiği general Lord Ismay, 1940'tan 1945'e kadar Churchill'in özel kurmayının başkanı, Hindistan ordusu eski subaylarından ve önceki Kral naiplerinden birinin sekreteri olan bu asker, hazırladığı çözümlemeyi şu sözlerle bitiriyordu: «Hindistan, okyanusun ortasında alev alev yanan ve ambarları cephane dolu bir gemidir.» Sorun, alevler ambarlara erişmeden yangını söndürmek olanağının olup olmadığıydı.

Mountbatten'ın Pencap'taki İngiliz valisinden aldığı ilk rapor, şimdiden bütün bölgede esen güvensizlik havasını onaylıyordu. Telgrafın ek bir paragrafı, bu onayı feci bir biçimde yansıtıyordu. Burada, Rawalpindi yakınlarındaki bir tarım merkezinde cereyan eden dram anlatılıyordu: Öküzü Sikh'li komşusunun tarlasına kaçan bir Müslüman, hayvanını gidip aramak istemişti. Bunun üzerine bir kavga patlak vermiş, bunu da bir ayaklanma izlemişti. İki saat sonra, tüfek ve kılıçla öldürülen yüz kişinin cesedi tarlada serilmiş, yatıyordu.

Yeni Kral naibinin tahta çıkışının ertesi günü, Hindularla Müslümanlar arasında çıkan olaylar yü-

zünden, Kalküta sokaklarında doksan dokuz kişi ölmüştü. Iki gün sonra da Bombay sokaklarında parçalanan kırk bir ceset serilmişti.

Bu acı şiddet gösterileriyle karşılaşan Mountbatten, hemen polis şefini çağırttı ve elindeki kuvvetlerin düzeni korumak için yeterli olup olmadığını sordu.

«Hayır, ekselans,» diye kesinlikle cevap verdi polis şefi, «olanaksız bir şey bu.»

Mountbatten aynı soruyu bu sefer Hindistan ordusu başkumandanı mareşal Sir Claude Auchinleck'e sordu. Ondan da aynı cevabı aldı.

Bu olayların henüz başlangıcını oluşturduğu kardeş kavgası, şimdiye kadar Ingilizlerin hayatını hiç bir şekilde tehlikeye atmamıştı. Ama yaklaştığını haber verdiği trajedi öylesine büyüktü ki, Mountbatten gelişinden on gün sonra, belki de görev süresinin en önemli kararını almak zorunda kaldı. Bağımsızlığın tanınması için Londra'da saptanan haziran 1948 tarihi, özellikle iyimser bir karardı. Büyük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliğine nasıl son verilecekse verilsin, bunu aylar sonra değil, gelecek haftalar içinde gerçekleştirmek gerekiyordu.

2 Nisan 1947'de Clement Attlee'ye yazdığı ilk raporunda, «Burada durum olabileceği kadar karanlık,» diyordu... «Üzerinde Hindistan'ın geleceğini kurabileceğimiz müzakere yoluyla bir çözüm için pek zayıf bir şans görüyorum.»

Mountbatten ülkenin içinde bulduğu aşırı istikrarsızlığı belirttikten sonra, kendisini Hindistan'a gönderen hükümete bir imdat çağrısı gönderdi. «Eğer çok acele davranmayacak olursam, çok büyük bir iç savaşla burun buruna geleceğim.»

5

«Alevler Bizi Arıtacaktır»

İki adam odada yalnızdı. Hatta not alabilmek için sekreter bile yoktu. Felaketi ancak yıldırım gibi çarpıcı bir çözüm yolunun önleyebileceğine inanan Mountbatten, devrim yaratacak bir görüşme taktiği benimsemişti: Hindistan'ın kaderi bir konferans masasının etrafında değil, özel sohbetlerin samimi havası içinde tartışılacaktı. Kral naibinin yeni boyanan odasındaki başbaşa görüşme de, uzun bir dizi görüşmeyi açacaktı. Mountbatten'ın Londra'ya gönderdiği ilk raporunda belirttiği iç savaş heyulası, bu tartışmalarda alınacak sonuca göre Hindistan'ın başına musallat olacak ya da olmayacaktı. Birbirini izleyecek bu görüşmelere yalnız dört kişi katılacaktı, Kral naibi ve başlıca Hintli liderler.

Bu üç lider yaşamlarının büyük bir bölümünü İngiltere'ye karşı komplolar düzenlemekle geçirmişlerdi, ama aralarında anlaşmayı başaramamışlardı bir türlü. Hepsi de elli yaşını aşkındı. Hepsi de Londra barosunda yetişmiş avukatlardı; söz söyleme sanatının kurallarını iyi biliyorlardı. Onlar için

bu görüşmeler, yaşamlarının en son büyük tartışmasıydı; bir bakıma her biri bugün için çeyrek yüzyıldan beri hazırlanmaktaydı.

Mountbatten için her şeyden önce gelen, Büyük Britanya'nın dünyaya bırakabileceği en büyük mirası kurtarmaktı: Hindistan'ın bütünlüğü. Bunu gerçekleştirmeyi yürekten, adeta dinsel bir tutkuyla istiyordu. Müslümanların istekleri, ülkenin bölünmesi, faciayı daha yaklaştırırdı.

İşte bu nedenle sayısız başarısızlıklarla biten resmî konferanslar yerine, rakipleriyle birer birer, çalışma odasının yalnızlığı içinde karşılaşmayı yeğ tutmuştu. İnandırma gücüne güvenerek, düşüncesinin doğru olduğuna inanarak, kendisinden öncekilerin yıllardır beceremedikleri şeyi, yani Hindistan'ın parçalanmadan İngiliz egemenliğine son verilmesi işini birkaç haftada başarmayı deneyecekti.

Dökülmeye başlayan saçlarının üzerinde Kongre Partisi'nin beyaz, küçük takkesi, yeleğinin üçüncü düğmesine iliştirilmiş, taze kopartılmış bir gülle Mountbatten'ın çalışma odasına ilk girecek olan Hintli, Hint siyaset sahnesinin en ağır basan kişilerinden biriydi. Sürekli değişen ifadesi iç halini ve heyecanlarını aralıksız yansıtan, duyarlı bir yüz, durumunda sinsi, ihtiraslı bir hava, zaman zaman bir tutkunun ihtiraslı aleviyle aydınlanan melek bakışlarıyla Jawaharlal Nehru elli sekiz yaşında, en az Mountbatten kadar yapılı biriydi.

İkisi de birbirlerini önceden tanıyordu. Savaşın hemen ertesinde, Singapur'da, genç amiralin başkumandanlık karargahını kurduğu yerde karşılaşmışlardı. Çevresinin, bir İngiliz cezaevinden çıkan kişiyle

ilişki kurmaması hakkındaki öğütlerini dinlemeyen Mountbatten, Hintli lideri kabul etmekte kararsızlık göstermemişti.

Ikisi de derhal birbirlerine sempati beslemişti. Nehru, Mountbatten ve eşinde öğrencilik yıllarında tanıdığı ve daha sonra Ingiliz zindanlarının anılarını silip unutturduğu liberal ve konuksever Ingiltere'yi yeniden keşfediyordu. Mountbatten'lar ise, Hintlinin çekiciliği, kültürü, şakacılığı karşısında büyülenmişlerdi. Mountbatten daha o zaman mesai arkadaşlarının onaylamamasına meydan okuyarak, yanında Nehru olduğu halde, açık arabasıyla Singapur'dan geçmeyi kararlaştırmıştı. Danışmanlarına bakılırsa bu girişim, Ingiltere'nin bir düşmanını onurlandırmak demekti.

«Kimi onurlandırmak?» diye parlayıvermişti Mountbatten. «Beni o onurlandırıyor. Bir gün bu adam, bağımsız Hindistan'ın başbakanı olacak!»

Bu kehanet bugün hemen hemen gerçekleşmişti. Nehru henüz Ingiliz himayesi altındaki bir Hindistan'ın başbakanı olarak, Kral naibi tarafından kabul edilen üç Hintli liderden ilki oluyordu.

Güllü adamın portresi

Yeni başlayan başbaşa görüşmeler, Jawaharlal Nehru için hemen bütün yaşamı boyunca ülkesini sömürenlerle sürdürdüğü diyaloğun yeni bir döneminden başka bir şey değildi. Nehru, en büyük Ingiliz ailelerinin şımartılan konuğu olmuş, Buckingham sarayının altın kakmalı gümüş takımlarında da, Britan-

ya cezaevlerinin demir çanaklarında da yemek yemişti. Görüştükleri arasında Cambridge'in hocaları, başbakanlar, Kral naipleri, bizzat Kral-İmparator ve gardiyanlar da vardı.

Keşmir'li bir Brahman ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen, yeni Hindistan Kral naibinin ailesi kadar eski ve soylu bir doğu aristokrasisine bağlı olan Jawaharlal Nehru, eğitimini tamamlamak üzere 16 yaşında İngiltere'ye gönderilmişti. Burada, latince isim çekimlerini ve Harrow'da kriket oyununun püf noktalarını öğrenerek, Cambridge Üniversitesinde bilimler, Nietzsche ve Oscar Wilde'a tutku derecesinde bağlanarak, Oxford'da Hukuk Fakültesinin sıralarında Blackstone'un güzel söz söyleme sanatına hayran kalarak, yedi mutlu yıl geçirdi. Huzurlu çekiciliği, doğal zarafeti, geniş kültürüyle, nereye giderse gitsin seviliyordu. Yüksek sosyetenin değerlerini ve alışkanlıklarını benimseyerek devam ettiği salonlarında, kolaylıkla hareket edebiliyordu. İngiltere'de geçirdiği yıllar onu öylesine değiştirmişti ki, 1912'de Allahabad'a döndüğü zaman, ailesi onun tam anlamıyla «Hintlilikten çıktığı» yargısına vardı.

Ama genç Nehru «Hintlilikten sıyrılma»nın sınırlarının pek çabuk bilincine vardı. Yerel Britanyalılar kulübüne üye olmak istediğinde, önerisi reddedildi. Öğrenimini Harrow ve Cambridge'de yapmış olabilirdi belki; ama Allahabad'daki aşırı burjuva, aşırı beyaz ve aşırı Britanyalı kulübünün üyelerinin gözünde, yine de bir **«black Indian»dı**.

Böylesine terslenmek onu uzun zaman rahatsız etti ve yaşamının eseri olacak davaya hizmet edebil-

mak için babası Motilal'ın peşinden gitme kararını çabuklaştırdı: Bağımsızlık mücadelesi. Çok geçmeden Kongre Partisi'nin saflarına katıldı. Burada sürdürdüğü siyasal kışkırtmacılık ona Britanya İmparatorluğu'nun kendisinden esirgediği bir en iyi öğretiyi tatmak ayrıcalığını da tanıdı: Cezaevlerinin öğretisini. Bu alarda dokuz yılını geçirdi. Hücrelerinin yalnızlığında, esaret arkadaşlarıyla yaptığı gezintilerde, Nehru yarının Hindistan'ı hakkındaki görüşlerini saptadı. Bir idealist olduğu için, Hint toprakları üzerinde bağdaşmaz gibi görünen iki siyasal rejimi bağdaştırmayı hayal ediyordu: Büyük Britanya'nın parlamenter demokrasisiyle, Karl Marx'ın ekonomik sosyalizmini. Birleşmiş, yoksulluktan ve efsanelerinden arınmış, kapitalizmin sultasından kurtulmuş bir Hint istiyordu; sömürgecilerin reddettikleri sanayi devriminin belirtisi olan fabrika bacalarıyla donanmış bir Hindistan.

İlk bakışta Jawaharlal Nehru, Hindistan'ı bu düşe ulaştırabilecek en uygunsuz kişi gibi görünüyordu. Gandhi'ye olan saygısı nedeniyle giydiği pamuklu «khadi»sinin altında, yine de bir centilmendi. Mistik insanlarla dolu bir ülkede, o bir mantıkçıydı. Cambridge'de aldığı bilimsel eğitimin uyandırdığı heyecan, yıldızlar dışarı çıkmanın uğursuz olacağını söyledikleri için dışarı adım atmayan vatandaşlarının tutumuyla hiç bağdaşmıyordu. Evrenin en ruhani ülkesinde, o bilinemezcilik felsefesinden yanaydı. Din sözcüğünün bile içinde uyandırdığı dehşeti haykırıyordu. Hindistan'ın rahiplerinden, «sadhu»larından, yogilerinden, çilecilerinden, brahmanlarından ve şeyhlerinden nefret ediyor, yoksulluğun, bölünmüşlüğün,

yabancı sömürgecilerin ellerine düşmelerinden onları sorumlu tutuyordu.

Oysa **«sadhu»**ların ve batıl inançların kemirdiği Hindistan, Nehru'yu benimsemişti. Otuz yıl süreyle, halk kitlelerine seslenerek yurdunu bir uçtan diğerine dolaştı. Tramvayların kenarlarına asılarak ya da tarlaları yaya veya kağnı arabalarıyla aşarak, kırsal bölgelerin ve gecekonduların insanları onu dinlemeye koştu. Söylediklerinden bir tek kelime bile anlamayan ya da nutuklarının anlamını çıkartamayanlar pek çoktu. Ama o, insan selinin ardından görünmekle yeterli oluyordu bu kitlelere. İnsanları için o, bir **«darsan»**dı, yani büyük bir düşünürle, ona inananlar arasında görüş yoluyla gerçekleşen bir çeşit ruhsal birleşme.

Nehru hem güzel yazabilen, hem de güzel konuşabilen biriydi. Kelimelerini seçerken bir kuyumcu özeniyle çalışıyordu. Gandhi tarafından da takdir edilince, Kongre Partisi'nin basamaklarını çabuk aşmış, üç defa başkanlığına seçilmişti. Mahatma, verdiği savaşın bayrağının bir gün onun eline geçeceğini açıkça söylüyordu.

Nehru'ya göre, Gandhi bir dahiydi. Mantıkçı olduğu için Mahatma'nın büyük girişimlerine karşı çıkmış olsa bile —medeni itaatsizlik, Tuz Yürüyüşü, «Hindistan'dan Çıkın» kampanyaları gibi—, hep sevgiyle peşinden gitmiş ve daha sonra da kabul ettiği gibi, haklı davranmıştı.

Gandhi, bir bakıma Nehru'nun **«Guru»**su olmuştu. Onu, vatanının gerçek yüzünü görmesi, ruhuna Hindistan'ın acılarını yeniden işleyebilmesi için köylere gönderen, o olmuştur. İki lider buluştukları za-

man, Nehru hemen «Bapuji»nin ayaklarına kapanırdı: Onu dinlemek, konuşmak ya da sadece düşünmek için. Bu anlar onun için, dinsiz yüreğinden iman soluğunun geçtiğini hissettiği yoğun ruhsallık dönemleriydi.

Oysa her şey onları birbirinden ayırıyordu, başta da din. Nehru her çeşit din gösterisinden nefret ediyordu. Gandhi'nin aslı ise, tanrıya olan sarsılmaz imanıydı. Heyecanlı kişiliği dolayısıyla şiddet aleyhtarlığının karşısında olan Nehru, edebiyata, bilime, tekniğe saygılıydı; Gandhi ise bu «büyücüleri», insanlığın bütün felaketlerinin sorumlusu olarak gösteriyordu.

Aralarında bir baba oğul ilişkisi —gerilimleri, öfkeleri, geri tepişleriyle— kurulmuştu. Nehru bütün yaşamı boyunca, birine dayanmak, ateşli kişiliğinin kendisini mahkum ettiği bunalım dönemlerinde güven verici varlığını hissetmek ihtiyacını duyduğu birine muhtaç olmuştu. İyi viskiye ve kaliteli Bordeaux şarabına biraz fazla düşkün olan neşeli babası, önceleri bu yeri doldurabilmişti. Şimdi ise bu rol Gandhi'ye düşüyordu.

Yine de, bu ululamanın ötesinde, ilişkileri nazik bir değişikliğe uğramaya başlıyordu. Nehru'nun yaşamında bir dönem tamamlanıyordu. Oğul, dışarda varlığını tahmin ettiği yeni dünyaya girmek için, ocağını terketmeye hazırlanıyordu. Bu dünyada, kendisini bekleyen sorunlara karşı çok daha duyarlı bir yeni «guru»ya ihtiyacı vardı. Belki kendisi henüz bilincine varamamıştı, ama Jawaharlal Nehru'nun aklında ağır ağır bir boşluk oluşmaktaydı.

Nehru ile Mountbatten'ın ilk defa karşılaşmalarından bu yana dünya ve kendi öz yaşamları çok değişmişti, ama birbirine benzer bir sempati akımı hemen kuruluverdi ikisi arasında. Bunda şaşılacak bir yön yoktu. Keşmir'li Brahmanlar'ın üç bin yıllık geçmişinin mirasçısıyla, en eski protestan aileden olmakla gurur duyan kişiyi, her şey birbirine yaklaştırıyordu. İkisi de karşılıklı sohbet etmekten zevk alıyordu. Soyut bir düşünür olan Nehru, Mountbatten'ın pratik dinamizmine ve savaş yıllarında yüklendiği ağır sorumluluklar sırasında gösterdiği karar verme yeteneğine hayrandı. Öte yandan Mountbatten da, Nehru'nun kültürü ve fikirlerindeki incelik sayesinde uyarıldığını hissediyordu. Çok geçmeden İngiltere'yle yeni Hindistan arasında ilişkiyi sürdürmek isteyen tek Hintli siyasetçinin Jawaharlal Nehru olduğunu anlayacaktı.

Genç amiral buluşmalarının nedenini her zamanki açık sözlülüğüyle söyledi. Niyetinin en aşırı bir gerçekçilikle harekete geçmek olduğunu, başlıca kuşkusunun Büyük Britanya'nın egemenlik haklarını kurallara uygun olarak devretmek değil, böyle bir tedbirin sebep olabileceği kan dökülmesini önlemek olduğunu açıkladı.

İki temel nokta üzerinde çabuk anlaştılar: Çabuk karar, en önemli olan şeydi; Hindistan'ın bölünmesi, bir facia olurdu.

Nehru, yaşlı peygamberin Bibar'ın talan edilen köylerinde yaptığı geziyi hatırlattı. «Gandhi yanılıyor, yaralarının üzerine bir parça merhem sürerek Hindistan'ın vücudunu iyileştirmek istiyor, oysa bü-

tün vücudunu iyi etmek için hastalığın asıl nedenlerini bulup ortaya çıkartmak gerek.»

Hindistan'ın kurtarıcısıyla en yakın yoldaşları arasındaki bu ayrılığı açıklamakla, Nehru Kral naibine, güdeceği bütün siyaseti saptamasına yarayacak bir yol göstermiş oluyordu. Hintli liderleri ülkenin birliğini korumaya inandırmazsa, geriye kalan tek çıkar yolun bir bölünmeye rıza göstermelerini sağlamak olacağını biliyordu. Gandhi'nin bu çözüm yoluna karşı oluşu, durumu çıkmaza sürükleyebilirdi, ama şimdi bir başka çıkar yol görünüyordu: Kongre Partisi, yaşlı liderinin isteğine aldırmayabilirdi. İşte Nehru'nun Mountbatten'a belirttiği buydu ve Nehru'dan başka hiç kimse de Kongreyi Gandhi'yle bağları koparmaya yöneltecek ağırlıkta değildi.

Hem bu kopma başlamamış mıydı sanki? Nehru'yu dinlerken, Kral naibi içinden, bundan böyle siyasetinin amacının aradaki bu çukuru genişletmek olması gerektiğini geçiriyordu, ancak bu Hintli liderin kayıtsız şartsız desteklenmesine fırsat verebilirdi. Mountbatten bir müttefik kazanmak için hiç bir çabayı esirgememeye kararlıydı. Güllü adamla Louis ve Edwina Mountbatten arasında derin bir dostluk doğmakta gecikmeyeceği için, bu belki de daha kolay olabilecekti.

Jawaharlal Nehru'yu sarayının kapısına kadar geçirirken, Mountbatten şöyle dedi: «Bay Nehru, beni Britanya İmparatorluğunun Hindistan'daki egemenliğine son vermek için gelmiş son Kral naibi olarak değil de, yeni bir Hindistan için gelen ilk Kral naibi olarak kabul etmenizi rica edeceğim.» Nehru genç amirale döndü. «Ah,» diye gülümsedi, «sizin tehlike-

li bir çekiciliğiniz olduğunu söyledikleri zaman, neyi kastettiklerini şimdi anladım.»

Churchill'in «yarı çıplak fakir» diye nitelendirdiği kişi, bir kere daha «Kral'ın temsilcisiyle eşit koşullar altında görüşüp tartışmak üzere» Kral naibinin çalışma odasında yerini almıştı.

«Daha çok küçük bir kuşa benziyor,» diye düşündü karşısında oturan ünlü simayı süzen Louis Mountbatten, «koltuğuma büzülüp konmuş zavallı, mini mini bir kırlangıç sanki.»

Garip bir çift. Kral soyundan gelen, güzel üniformalara düşkün bir amiral ve bir avuç elde dokunmuş pamuklu kumaşla çıplaklığını örtmekten başka kaygısı olmayan yaşlı bir Hintli; enerji dolu, atletik yapılı bir İngiliz ve sakin, cılız, ufak tefek bir adamcağız; Rangoon'u geri almak için üç bin askerin hayatını tehlikeye atmak cüretini göstermiş bir askerî lider ve bir sinek öldürmekten bile nefret eden, şiddet aleyhtarı bir peygamber; talihin her şeye layık gördüğü bir soylu ve dünyanın en sefil halk kitlelerinin yoksulluğunu seçen bir ihtiyar. Telekomünikasyon çağının ustası Mountbatten, bazı yeni elektronik gelişmelerden yararlanarak, radyo dalgaları aracılığıyla kendisini komutası altındaki milyonlarca insana bağlayan şebekeyi geliştirmekten hiç bir zaman vazgeçmemişti. Nazik Mesih Gandhi ise, bilimden nefret ediyordu ve mesajını koca bir kıtaya iletmek için ona hiç ihtiyaç duymamıştı; dolayısıyla gelmiş geçmiş zamanların en büyük haberleşme dahilerinden biri sayılabilirdi.

Geçmişlerinde, bugünkü yaşamlarında, her şey iki adamın anlaşmalarına engel gibi görünüyordu. Oysa daha sonraki aylarda barışsever Gandhi, kendisine yakın olanların ifade ettiklerine göre, bu profesyonel askerin ruhunda «kendi gönlünde yatan bazı moral değerlerin yankısını bulacaktı.» Öte yandan Mountbatten da en sonunda ona öylesine bağlanacaktı ki, Gandhi'nin ölümünden sonra, Mahatma'nın tarihte «Buda ve Isa ile aynı yere» sahip olmak için yaratıldığını söyleyecekti.

Kral naibi, Gandhi ile ilk buluşmasına o kadar büyük önem veriyordu ki, daha tahta çıkış töreni bile yapılmadan önce, ona bir mektup yazıp kendisini görmeye davet etmişti. Gandhi bu çağrıya cevabını yazmış, sonra da sekreterine, «zarfı postaya atmadan önce, iki gün beklemesini» rica etmiş, «Bu genç adamın bir an önce kendisini görmeye can attığını sanmasını istemiyorum,» demişti.

«Genç adam» kendine özgü düşünceliliğiyle ve Hindistan'daki yaşlı Ingilizlerin yudumladıkları çaylarının boğazlarına kaçmasına sebep olan atılganlığıyla, önerisini bir başka hareketiyle desteklemişti. Kendisini Bihar'dan alıp Delhi'ye getirmesi için özel uçağını göndermeyi sunmuştu Gandhi'ye. Mahatma öneriyi geri çevirdi, her zamanki gibi trenle, 3. mevki vagonların tahta sırası üzerinde yola çıkmayı yeğ tuttu.

Bu ilk karşılaşmanın başarılı olmasına gösterdiği ilgiyi ve her şeyin olağanüstü bir içtenlik içinde geçmesini sağlamak amacıyla, Kral naibi görüşmede eşinin de hazır bulunmasını rica etti. Birden Louis ve Edwina Mountbatten bir endişe duygusuna

kapıldılar. Gandhi'nin bir şeye canı sıkılmış gibiydi. Acaba bir hata mı işlemişlerdi? Protokol gereklerinde bir yanılgıya mı düşmüşlerdi?

Mountbatten şaşkın bir bakışla eşini süzdü. «Hay Allah, ilişkilerimizi başlatmak için ne kötü bir giriş,» diye geçirdi aklından. Elinden gelen inceliğiyle, en sonunda ziyaretçisine üzüntüsünün nedenini sordu.

Ufak tefek adam önce derin bir iç çekti.

«Biliyorsunuz,» diye cevap verdi, «ben Güney Afrika'da geçirdiğim günlerden sonra, bu dünya nimetlerine veda ettim.»

Ardından hemen hiç bir şeyi olmadığını ekledi: Gîtâ'sı, yemek için kullandığı ve Yeravda cezaevinde bulunduğu sırada edindiği teneke kap kacağı; üç **«guru»** maymununu temsil eden küçük heykelciği ve bir de iple beline astığı, sekiz şilinglik Ingersoll marka saatı: Insan yaşamının her dakikasını tanrıya adamak isterse, vaktin kaç olduğunu bilmek zorundadır.

«Ama başıma ne geldi, biliyor musunuz?» diye en sonunda açıkladı derdini. «Saatımı çaldılar. Delhi treninde biri saatımı yürüttü.»

Mountbatten birden gözlerinde yaşlar biriktiğini gördü. Demek üzüntüsünün nedeni buydu. Saatını kaybettiğine değil, onu anlayamamış olmalarına üzülmüştü. O kalabalık vagonda çaldıkları sekiz şiling değerindeki saatı değil, kardeşlerine olan güveniydi biraz(*).

(*) Bundan altı ay sonra, 1947 eylülünde, Gandhi'nin sanayicl Birla'nın Yeni Delhi'deki evinde bulunduğu sırada, bir yabancı kendisini görmek istedi. Adını vermeyi ve ziyaretinin

Uzun bir sessizlikten sonra, Gandhi Hindistan'ı ezen felaketlerden bahsetmeye başladı; Mountbatten dostça bir el hareketiyle sözünü yarıda kesti.

«Bay Gandhi, Hindistan'dan bahsetmeden önce, bana kendinizden bahsetsenize. Sizin kim olduğunu öğrenmek isterdim.»

Bu sözler, önceden kararlaştırılan bir taktiğin gereğiydi. Yeni Kral naibi görüşeceği kişilerin istekleri ve yakınmalarıyla karşı karşıya gelmeden önce, onlarla önce samimi bir temas kurmayı kararlaştırmıştı. Ziyaretçilerini rahat ettirebilirse, sırlarını açmaya zorlarsa, ilerde etkili bir biçimde yararlanabileceği bir güven havası yaratmayı umuyordu.

Sorusu, Mahatma'nın pek hoşuna gitti. Özellikle çok çekici iki kişinin önünde, söyleyeceklerini içtenlikle dinlemeye hazır kişiler karşısında kendisinden bahsetmeye bayılıyordu. Güney Afrika'daki anılarını anlatmakla söze başladı; Boer'ler savaşı sırasında sağlık bölüğündeki tecrübelerini dile getirdi, medenî itaatsizlik ve Tuz Yürüyüşü kampanyalarından bahsetti. Zoroastre, Buda, Musa, İsa, Muhammed ve Râma sayesinde Doğu'nun, Batı aleminin kültürünü beslediğini açıkladı. Sonra mekanizma tersine çalışmaya başlamıştı: Doğu, yüzyıllar boyunca Batı'nın kültür

nedenini açıklamayı reddettikten sonra, Gandhi'nin saatını çaldığını kabul etti. Saatı kendine geri vermeye ve af dilemeye gelmişti. «Affetmek mi?» diye bağırdı Mahatma'nın sekreteri, «aksine, sizi sarılıp öpecek.» Sonra adamı alıp Gandhi'nin yanına götürdü. O da bir çocuk gibi hop hop zıplayarak, yabancıyı kucakladı, hazır bulunan herkesi çağırıp saatını ve saatı kendisine getiren tövbekar evladı onlara da gösterdi.

hakimiyeti altında kalmıştı. Şimdi de Batı dünyası, atom bombası heyulasının korkusu, teknolojisinin baskısı altında, yeniden Doğu'ya dönmek ve kaynaklarından kana kana içmek ihtiyacındaydı. Batı'nın, Gandhi'nin yaymak istediği sevgiye ve kardeşçe anlayışa susamışlığı vardı.

Iki saat kadar süren bu ilk karşılaşma sırasında sıradan gibi görünen, aslında olağanüstü bir sahne cereyan etti. Bu sahne Kral naibine tutumunun Mahatma'nın bam teline bastığını anlattı.

Mountbatten'lar, fotoğrafçıların merakını tatmin etmek için konuklarını alıp Moğol bahçesine inmişlerdi. Gandhi'nin sevgiyle «Benim koltuk değneklerim» dediği küçük yeğenleri Manu ve Abha'nın omuzlarına dayanarak yürümek alışkanlığı vardı. Ama onların bulunmadığı sırada, yaşamını İngilizlere karşı savaşmakla geçiren devrimci, elini birden son Hindistan Kraliçe naibinin omuzuna dayayıverdi ve sanki dua toplantısına gidiyormuş gibi, sükunet içinde ondan destek alarak, Lord Mountbatten'ın çalışma odasına geri döndü.

Gandhi Kral naibini ikinci defa ziyarete geldiği zaman, Yeni Delhi sıcak mevsimin cehennem havası içinde adeta boğuluyordu. Güneş altında ezilen Moğol bahçesinin süslü portakal ağaçları, adeta ateş kusuyordu. Bu cehennemin ortasında tek vaha, Louis Mountbatten'ın çalışma odasıydı. Her şeyin kusursuz olması için gösterdiği özen, onu bu odayı boyattıktan sonra, başkentin en iyi havalandırma aygıtını da

yerleştirmeye itmişti ve şimdi içerde yirmi derecelik bir ısı vardı.

Bu incelik, neredeyse bir felakete sebep olacaktı. Dışardaki cehennemi sıcaktan odanın serinliğine geçiveren Gandhi, soğuktan titremeye başladı. Uygarlığın nimetleriyle birden bire tanışıvermişti ve şimdiye kadar bütün teknik ilerlemelere karşı çıkmış biriydi. Dehşete düşen amiral, aygıtı hemen durdurttu, yaverini çağırttı, o da Lady Mountbatten'a haber saldı.

«Aman tanrım,» diye üzüldü Edwina, «dostumuzu zatürree edeceksiniz!»

Hemen pencereleri ardına kadar açıp, kocasının odasına koştu, bir bahriye battaniyesi kapıp getirdi, tirtir titreyen Mahatma'nın omuzlarına yerleştirdi. Konuklarını ısıtma çabalarına, sarayın balkonunda ona çay ikram ederek devam ettiler.

Bir hizmetkar ordusu, Kral naibinin armasını taşıyan göz kamaştırıcı çay takımlarıyla çay servisi sunarken, bu sefer büyük dayısına eşlik eden genç Manu da, beraberinde getirdiği hafif kahvaltılığı hazırlıyordu: Limonata, yoğurt ve birkaç tane de hurma. Gandhi bunları sapı kırılmış ve kırık yerine iple bir bambu parçası bağlanmış kaşığıyla yedi. Yalnız iki teneke tabağı, Kral naibinin tepsisindeki Sheffield takımları kadar İngilizdi, çünkü yattığı son cezaevinden almıştı.

Gandhi gülümseyerek yoğurt tabağını Mountbatten'a uzattı.

«Çok iyidir,» dedi şeytanca, «hele bir bakın tadına.»

Amiral hevessizce sarımtrak ve pıhtılı karışıma baktı.

«Galiba hiç yemedim ben bundan,» dedi konuğunu vazgeçirteceğini umarak.

«Olsun, farketmez,» diye ısrar etti Gandhi, «her şeyin bir ilk seferi vardır. Deneyin hele.»

Mountbatten, görev duygusu ve doğal kibarlığının da yardımıyla, bir kaşık almayı kabul etti.

Ikinci görüşmeleri böyle mütevazi bir sofra başında başladıktan sonra, Kral naibi en sonunda, kendisinden önce bu görevde bulunanlarda alışılmamış bir sabır ve cesaret gerektiren ve hep sarpa saran işe girişti: Gandhi ile müzakere etmek.

Mahatma şimdiye kadar hep çetin bir müzakereci olarak görünmüştü. Ona göre gerçeğin iki yüzü vardı: Biri salt gerçekti, dünyayı yücelten ve insanoğlu bunu ancak kaçamak sezgilerle görebilirdi; diğeri de bağıntılı (izafi) gerçek. Gündelik yaşantıda en çok bu bağıntılı gerçeğe rastlanıyordu. Aradaki farkı açıklamak için, Gandhi bir meselden yararlanıyordu. «Sol elinizi buzlu su dolu bir kaba daldırın,» diyordu, «sonra da ılık su dolu bir kaba, ılık su size sıcak gelecektir. Sonra da sağ elinizi sıcak su dolu bir kaba sokun, çıkartıp yine ılık suya daldırın. Bu sefer de ılık su size soğuk gelecektir. Oysa ısı hiç değişmemiştir. Salt gerçek, suyun değişmeyen ısısıydı, ama bağıntılı gerçek, yani insanoğlunun elinin farkettiği gerçek, değişiyordu.» Bu mesel Gandhi'nin bağıntılı gerçeğinin katı bir değer olmadığını açıkça gösteriyordu. Bir sorunu anlayışındaki değişikliklere göre, pekâlâ evrime uğrayabilirdi. Onun başvurduğu bu tür moral jimnastik, çok defa kendisiyle görüşen

Britanyalıları pek şaşırtmış, onun iki yüzlü, kurnaz bir Asyalı olduğu izlenimini uyandırmıştı. Hatta bazan taraftarlarının bile sabırlarının taştığı oluyordu.

«Bapuji (Baba), sizi bir türlü anlayamıyorum,» diye hayretini gizleyemedi bir gün biri. «Bunu geçen hafta nasıl böyle dediniz de, şimdi nasıl aksini söyleyebiliyorsunuz?»

«Ah,» diye cevap verdi Gandhi, «çünkü geçen haftadan beri o kadar çok şey öğrendim ki.»

Yeni Kral naibi demek ki ciddi görüşmelere bir çeşit kaygıyla girişiyordu. Yanı başında «kuş gibi cıvıldayan» küçük adamın Hint sorununa bir çözüm yolu getireceğinden pek o kadar emin değildi. Buna karşılık bu çözüm yolunu bulmak için göstereceği bütün çabaları yokedebileceğini biliyordu. Bir sürü arabulucunun girişimleri, onun beklenmedik kişiliği karşısında çok defa başarısızlığa uğramıştı. 1942'de Churchill'in gönderdiği özel görevliyi Londra'ya eli boş döndüren, Gandhi idi. Bir önceki Kral naibinin Hint sorununu çözme çabalarını ilkeleri uğruna sıfıra indiren, yine oydu. Bir gün önce, açıkhava duası sırasında, ülkesinin ancak cesedi çiğnenerek bölünebileceği inancını tekrar etmişti. «Yaşadığım sürece,» diye eklemişti, «Hindistan'ın bölünmesini asla kabul etmeyeceğim.»

Mountbatten, derhal Gandhi'ye Ingiltere'nin siyasetinin kuvvet gösterisi karşısında teslim olmamak olduğunu açıkladı. Ama şiddet aleyhtarı kampanyası başarıya ulaştığına göre, Ingiltere bugün artık, her ne olursa olsun, Hindistan'ı terketmeye karar vermişti.

«Önemli olan bir tek şey var,» diye belirledi Gan-

dhi. «Hindistan'ı bölmeyin, onu bölmeyi reddedin, hatta bu red kararı, oluk gibi kan akmasına sebep olsa bile.»

Mountbatten, taksimin benimseyebileceği en son çözüm yolu olabileceğini hatırlatarak itiraz etti. Ama başka olanak var mıydı?

«Böleceğiniz yerde, Hindistan'ın bütününü Müslümanlara verin,» diye önerdi Gandhi. «Üç yüz milyon Hindu'yu Müslümanların egemenliği altına verin, Cinnah ve kuyruklarını bir hükümet kurmakla görevlendirin ve Ingiltere'nin egemenliğini onlara aktarın.»

Mountbatten, şiddet aleyhtarlığı şampiyonunun önerisi karşısında dehşete düşmüştü. Taksimden kurtulmak için rastlayacağı her yılana sarılacak olsa bile, bu öneri «Harikalar Diyarındaki Alice»in düşlerinden birine benziyordu. Hoş, Gandhi'nin çok daha garip bazı fikirleri pekâlâ başarıya ulaşmıştı ya.

«Peki, sizin Parti'nizin bu öneriyi kabul edeceğini nereden biliyorsunuz?» diye kuşkuyla sordu amiral.

«Kongre her şeyden önce taksimi önlemek istiyor. Bunu engellemek için her şeyi yapacaktır.»

«Ya Cinnah'ın tepkisi ne olacaktır?»

«Eğer bu planı bulanın ben olduğumu kendisine söylerseniz,» diye sinsi bir gülümsemeyle cevap verdi Mahatma, «size şöyle cevap verecektir: 'Ah şu kurnaz Gandhi ah!'»

Mountbatten uzun bir süre sesini çıkarmadı. Öneri tamamen ütopya idi ve bunu kabul ettirmek için kişisel saygınlığını ortaya atmaya hiç niyeti yok-

tu. Ama Hindistan'ın bütünlüğünü korumak için hiç bir fırsatı da kaçıramazdı. En sonunda şöyle konuştu:

«Eğer Kongre'nin bu planı onaylayacağına dair bana resmen teminat verirseniz ve gerçekleşmesi için içtenlikle işbirliğine yanaşırsanız, ben de ardını getirmeyi kabul ediyorum.»

Gandhi adeta koltuğundan havaya sıçradı.

«Ben tamamen içtenlikle konuşuyorum,» diye tekrarladı, «ve eğer siz böyle bir karar alacak olursanız, ben de ülkeyi bir ucundan diğerine dolaşarak. bu kararı halka benimsetmek için elimden geleni yapmaya hazırım.»

Birkaç saat sonra Hintli bir gazeteci, duaya giden Gandhi ile görüşmek fırsatını elde ediyordu. Mahatma, «mutluluktan yerinde duramıyor»du. Toplantı yerine yaklaştıkları sırada, yaşlı adam gazeteciye döndü. Saf bir gülümsemeyle, mırıldandı: «Sanırım vapuru altüst ettim.»

Gandhi'nin kutsal cihad yolunda dördüncü durağı
Taraftarları, babadan uzaklaşıyor

Üzerinde yanan sineklerin kararttığı tek ampul, sefil kulübe odasını aydınlatıyordu. Beline kadar çıplak haldeki Gandhi, hararetle tartışan yoldaşlarının orta yerindeki minderin üzerinde çömelmiş oturuyordu. Dışarda, gözleri kuşku ve merak karışımı bir heyecanla parıldayan Bhangi Colony'nin çöpçülerinin çocukları, pencerenin önünde Mahatma ve onun Kongre Partisi'nin liderlerini seyredebilmek için itişip kakışıyorlardı. Bunlar, Yeni Delhi'nin sokaklarını ve

kanalizasyon çukurlarını temizleyen ve çoğunluğu «Dokunulmazlar» olan kalabalık gecekondu semtlerinin çocuklarıydı.

Gandhi onları, sözde kanalizasyon görevi gören üstleri açık kanallardan insan pisliği kokularının yükseldiği bu iğrenç semte çağırmıştı. Başkentte kaldığı sürece, burada, dünyanın bu en sefil insanları arasında, yüzleri yara bere içindeki bu insanı acındıran suratlarla bir arada yaşamaya karar vermişti. Hint toplumunun ezilen sınıfı, şu «Dokunulmazlar» —kendisi onlara «tanrının çocukları» anlamına gelen **«Hariyan»** adını takmıştı— uğruna verdiği savaş da, yüreğinde en az öteki savaşı, Hindistan'ın özgürlüğü kadar önemli bir yer tutmuştu.

«Dokunulmazlar,» nüfusun altıda birinden çok bir orandaydılar. Hiç kuşkusuz Hindu idiler, ama geçmişte işledikleri hatalar yüzünden bütün kastların dışında bırakılmışlardı. Ciltlerinin daha kara teni, davranışlarındaki tevekkül ve giysilerinin sefilliğiyle, çok kolay tanınabiliyorlardı. Onlara «Dokunulmazlar» denmesi, diğer Hinduların onlardan ne kadar çok çekindiklerini ve temas edecek olurlarsa, dinsel bir törenle arınmaları gerektiğini gösteriyordu. Söylendiğine göre, bazan adım izleri bile bazı Brahmanların oturduğu sokakların kutsallığına halel getiriyordu. Bir «Dokunulmaz», yolda herhangi bir kast mensubu Hindu'ya rastlayacak olursa, gölgesini kirletmemek için kenara çekilmek zorundaydı. Hiç bir Hindu, bir «Dokunulmaz»ın karşısında yemek yiyemez, onun çektiği sudan içemez, elini değdirdiği bir aracı kullanamazdı. Pekçok tapınağa girmek de, «Dokunulmazlar»a yasaklanmıştı. Çocukları okullara kabul edilmiyordu. Ö-

lümde bile parya olarak kalıyorlardı. Ortak ölü yakılan yerlerde onların cesetleri yakılmıyordu. Yoksullukları yüzünden yeteri kadar odun bulamadıklarından da, cesetleri ya yarı yanmış olarak kalıyor ya gömülüyor, ya da nehre atılıyordu. Çok defa da akbabalara yem oluyorlardı.

Hindistan'ın bazı bölgelerinde «Dokunulmazlar»ın sokağa çıkmalarına ancak geceleri izin veriliyordu. O zaman kendilerine «Görünmeyenler» adı veriliyordu. Zaten üzerinde çalıştıkları topraklarla birlikte, köleler gibi satılıyorlardı. Genç bir «Dokunulmaz», ortalama bir öküz kadar para ediyordu. En aşağılık ve en pis işler, onlara gördürülüyordu: Fosseptikleri boşaltmak, sokakları süpürmek, çöpleri toplamak ve bütün bu pis işler onları gerçekten «Dokunulmaz» kişiler haline getiriyordu. Sosyal ilerleme çağında, Hindu dini, onlara sadece bir tek ayrıcalık tanıyordu. Yalnız sebze yiyen kişiler olmadıkları için, salgınlar ya da başka hastalık yüzünden ölen ve leşleri şehrin lağım çukurlarına atılan kutsal inekleri yiyebilirlerdi.

Güney Afrika'dan döndüğünden beri, bu paryaların davası, Gandhi'nin davası olup çıkmıştı. Hindistan'da ilk açtığı **«ashram»,** neredeyse yokolacaktı, çünkü buraya paryaları toplamıştı. Onların yaralarını tedavi ediyor, mahvolan uzuvlarına masaj yapıyordu. Bununla da yetinmedi, «Dokunulmazlık» anlayışına gösterişli bir şekilde meydan okumak için, kendi kastından bir Hindu için en aşağılık bir şeyi yapmaktan da çekinmedi: Herkesin gözleri önünde bir «Dokunulmaz»ın çirkef suyu fıçısını yıkadı.

1932'de onların Hint toplumu dışına sürülmesini

öngören bir siyasal reform tasarısını engellemek için açlık görevi yaparken, neredeyse onların uğruna canını verecekti. Inatla 3. mevki vagonlarda yolculuk ederek, onların gecekondu semtlerinde oturarak, bütün Hindistan'ı «Dokunulmazlar»ın yaşam koşulları karşısında duygulandırmak niyetindeydi(*).

Birkaç aya, hatta birkaç haftaya kadar, o akşam Gandhi'nin çevresinde toplanmış olan insanlar, Bağımsız Hindistan hükümetinde bakan olacaklardı. Ingilizlerin imparatorluğu yönettikleri geniş salonlara geçecekler, lüks salon arabalara binip dolaşacaklardı. Eğer Gandhi onlarla başkentin en sefil ve yoksul semtinde buluşmak istemişse, bu, yakında yönetmek zorunda kalacakları ülkenin gerçekleriyle yüzyüze gelmeleri içindi.

(*) Gandhi'nin tutumu, Kongre Partisi'ndeki arkadaşlarının karşısına çeşitli sorunlar çıkartıyordu. Yeni Delhi'ye geldikten bir süre sonra, Lord Mountbatten, Mahatma'nın en yakın mesai arkadaşlarından kadın şair Sarojini Naidu'ya, Gandhi'nin yaşamayı tercih ettiği yoksul hayatın, korunmasını özelliklo güçleştirip güçleştirmediğini sordu. «Ah,» diyerek güldü kadın şair, «Onun gibi, siz de Kalküta garında bir peronda 3. mevki vagonlardan birine binmeye çalışırken, hep tek başına olduğunu sanıyorsunuz. Ya da Dokunulmazlar arasında, bir kulübede otururken, kimsenin onu korumadığı vehmine kapılıyorsunuz. Onun bilmediği şu kl, bizim bir düzine kadar Dokunulmaz kılığına bürünmüş militanımız, kendisiyle beraber aynı vagona binlyorlar, bir o kadarı da, yine Dokunulmaz kılığında, kulübesinin çevresindekl barakalara yerleşiyor. Sevgili Lord Louis,» diye özetledi kadın şair konuşmasını, «yaşlı adamın yoksulluk içinde yaşamak tutkusunun Hindistan'a kaça mal olduğunu hiç bir zaman bilemeyeceksiniz.»

Akşam boğucu bir sıcak vardı; sıkıntıdan kurtulmak için Gandhi kendi bulduğu bir havalandırma aygıtı kullanmıştı: Saçsız tepesine oturttuğu ıslak bir havlu. Ama arkadaşlarının da akşam havası kadar ateşli olduğunu görerek, üzülüyordu.

Birkaç gün önce Mountbatten'a Kongre Partisi'nin taksime engel olmak için bütün ödünleri vermeye hazır olduğunu söylerken, Gandhi yanılmıştı. İşlediği hata, giderek yaşlanan Mahatma ile yetiştirip Parti'nin kilit noktalarına yerleştirdiği kişiler arasında açılmaya başlayan uçurum oranında büyüktü.

Bu militanlar çeyrek yüzyıl boyunca Gandhi'yi desteklemişlerdi. Onun davası uğruna batılı giysilerini çıkarıp, «khadi»sini giymişler, acemi parmaklarıyla çıkrığını çevirmişler, polisin çatırdayan «lathi»lerine karşı yürümüşler, İngiliz cezaevlerinin kapılarını aşındırmışlardı. Kararsızlıklarını ve kuşkularını susturarak, açtığı kutsal cihad yolunda peşinden gitmişler, hiç tahmin etmedikleri bir zafer uğruna ileri atılmışlardı ve bugün bu zafer gerçekleşiyordu: Gandhi'ye özgü şiddet aleyhtarlığı ideali, bağımsızlığı İngilizlerden kurtarmıştı.

Gerekçeleri çeşitliydi, ama hepsi de bağımsızlık mücadelesinde ancak onun dehasının Hintli kitlelerini tek bir bayrak altında toplayabileceğini biliyorlardı. Ortak mücadele, aralarındaki görüş ayrılıklarını açığa vurmamaya zorlamıştı. Ama bu akşam yaşlı liderlerinin alışılmamış önerisi üzerine, bu görüş ayrılıkları birden su yüzeyine çıkıvermişti: Cinnah ve bir Müslüman hükümeti, bağımsız Hindistan'ın başına getirmek önerisi. Gandhi, eğer bu planı reddedecek olurlarsa, yeni Kral naibinin taksim yo-

lunu seçmek zorunda kalacağını savundu. Noakhali ve sonra da Bihar'da çıktığı uzun yürüyüş sırasında, Delhi'deki siyasetçilerden çok daha iyi biçimde, bir taksimin sebep olabileceği faciaları çok yakından görmek olanağına kavuşmuştu. Ganj deltasının kulübelerinde ve bataklıklarında ırk ve din kininin nasıl doğup serpildiğini görmüştü. Taksim, bu azgınlığı sakinleştirmez, daha da azdırırdı. Yoldaşlarından kendi çözüm yoluna katılmalarını yalvardı ve Hindistan'ın bütünlüğünü korumak için bunun son fırsat olduğunu ileri sürdü.

Ama ne Nehru'yu, ne de Parti'nin diğer sorumlularını inandırabildi. Ülkenin bütünlüğünü korumak için ödeyecekleri bedelin de bir sınırı vardı. İktidarı Müslüman rakiplerinin ellerine terketmek, bu sınırı aşmak demekti. Mahatma bunun üzerine yüreği daralarak Kral naibine arkadaşlarının onayını alamadığını bildirecekti. Henüz bir kopma yoktu, ama taraftarları artık kendisinden başka bir yol tutmaya başlamışlardı. Gandhi'nin kutsal cihadı Güney Afrika'da bir tren garının ıssızlığı ve karanlıkları içinde başlamıştı. Ve başladığı gibi yine yalnızlık içinde bitmek üzereydi.

O nisan günü, öğleden sonra, Kral naibinin çalışma odasında havalandırma aygıtı bile olmasaydı, Müslüman liderin çok ciddi ve çekingen kişiliğinden taşan buz gibi kutup soğukluğu bile, odayı serinletmeye yeterdi. Daha ilk andan itibaren, Mountbatten, Muhammed Ali Cinnah'ı «küstah, soğuk ve küçümseyici bir düşünce hali» içinde bulmuştu.

Hindistan'daki üçlünün kilit adamı, sorunun çözümünü kesinlikle elinde tutan kişi, Kral naibinin sarayına en son gelen oldu. Louis Mountbatten yirmi beş yıl sonra bu sahneyi yeniden yaşarken, şöyle diyecekti: «Muhammed Ali Cinnah'la görüşmeden önce, Hindistan'daki görevimin ne kadar olanaksız olduğunu anlayamamıştım.»

Buluşma bir gafla başladı. Ve devrilen bu çam, pek dokunaklı bir biçimde, yetmiş yaşındaki bu adamda hiç bir şeyin içinden gelmediğini gösterdi. Ev sahipleriyle birlikte fotoğraflarının çekileceğini bildiği için, önceden Edwina Mountbatten'a karşı bir kibarlık yapmayı hayal etmişti. Ama tahminlerinin aksine, Kral naibi Edwina'yı değil de, kendisini ortada poz vermeye çağırmıştı. Talihsiz Cinnah! Oysa her şeyi bir elektronik beynin programlaştırdığı gibi öngörmüştü o. Bu nedenle hazırladığı komplimanı söylemeden edemedi. «Ah,» dedi, «işte iki diken arasında bir gül!»

Çalışma odasına girer girmez, Cinnah Kral naibine tutumunu açıklamaya geldiğini ve sadece kabul edebileceği şeyleri sıralayacağını bildirdi. Tıpkı Gandhi'ye yaptığı gibi, amiral onun da sözünü yarıda kesti.

«Bay Cinnah, bu aşamada koşulları tartışacak durumda değilim. Önce hele bir tanışalım.»

Mountbatten olanca çekiciliğini seferber ederek, Müslüman liderini fethetmeye girişti. Ama Cinnah buzdan bir duvarın ardına sığınmış gibiydi. Yaşamını ve kişiliğini en yakınlarına bile açmayan bu adam için bir yabancıya açılmak düşüncesi dahi, dayanılmaz bir şey gibi geliyordu.

Mountbatten sabırla, inatla konuğunun çekingenliğini kırmak için didindi. Saatlar sürdüğünü sandığı bir zaman içinde, bütün işittiği bir dizi homurdanmayla tek tük heceler oldu. Cinnah'ın yüzü ancak gitmek için izin isteyeceği sırada güldü. «Tanrım, ne soğuk adam!» diye bu sınavdan çıkınca derin bir soluk aldı iyice yorulan amiral. «Adamın buzlarını eritmek için ilk görüşmenin bütününü tükettik!»

Pakistan'ın babası
Muhammed Ali Cinnah'ın portresi

Tarihin bir gün Pakistan'ın babası diye selamlayacağı kişi, bu devletin adını ilk defa 1933'te, Londra'daki Waldorf otelinde, gece kıyafetinin mecburi olduğu bir yemek sırasında duymuştu. O akşamki ev sahibi, Cambridge'deki evinde Hintli Müslümanlar için bağımsız bir devlet kurulmasını isteyen bir manifesto kaleme alan, müzmin öğrenci Rahmet Ali idi. Rahmet Ali, Cinnah'a otelin en seçkin chablis şarabını sunarak Kuran'ın yasağını çiğnemekte beis görmemişti. «Pakistan» adını verdiği bu ülkeyi fethetmek amacıyla açılacak siyasal kampanyanın başına geçmesi için onu inandıracağını umuyordu. Ama buz gibi bir redle karşılaştı. «Sizin Pakistan'ınız, gerçekleşmesi olanaksız bir düştür,» diye cevap verdi Cinnah.

Talihsiz öğrencinin Hintli Müslümanların özgürlüğünün peygamberi olarak seçtiği kişi, siyasete Hindularla Müslümanlar arasında birleşmeyi tavsiye ede-

rek atılmıştı. Ailesi, Gandhi'nin de memleketi olan Kathiawar bölgesindendi. Aslında Cinnah'ın büyükbabası bir takım iyi bilinmeyen nedenlerle Müslümanlığı kabul etmeseydi, iki siyasal rakip, aynı kastın insanları olacaklardı. Cinnah da Londra'da «Inns of Court»ta yemek yemek için bulunmuş, avukatlık cüppesini giymişti. Ama Gandhi'nin aksine, o Ingiltere'den Britanyalı bir centilmen olarak dönmüştü.

Monokl takıyor ve Bombay'ın nemli havası yüzünden günde bir iki defa, usta terzilerin elinden çıkan elbiselerini değiştiriyordu. Istiridyeye ve havyara, şampanyaya, konyağa ve Bordeaux şaraplarının en seçkinlerine bayılıyordu. Şerefli ve doğru bir insan olduğuna kuşku yoktu ve yaşam felsefesi, hak ve biçimlere titiz bir saygınlıkla özetlenebilirdi. Yakınlarından birinin ifadesine göre, «Victoria çağının son örneklerinden, Gladstone ve Disraeli gibi bir siyasetçiydi».

Parlak bir avukat olduğu için, elbette siyasete kaydı. On yıl süreyle Hinduları ve Kongre Partisi'nin Müslüman üyelerini Ingilizlere karşı bir cephede tutabilmek için uğraştı. Gandhi Parti'nin yönetimini ele aldığı zaman, ilk hayal kırıklığına uğradı. Kibar Cinnah'ın, avuç içi kadar kaba bir pamuklu kumaşa sarınıp başına da beyaz bir takke oturttuktan sonra, Ingiliz cezaevlerinin hücrelerinde çürümeye hiç niyeti yoktu. Medeni itaatsizliğin «ancak cahiller ve okuma yazma bilmeyenler için» yararlı olacağını söyledi.

Bunun üzerine Kongre Partisi'yle bağlarını kopardı ve Müslümanların davasını savunan Müslüman Birliği'ne katıldı. Siyasal hayatının dönüm noktası,

1937 seçimlerinden sonra, Kongre Partisi iktidar pastasını Müslüman Birliği'yle paylaşmayı reddettiği zaman gelip çattı. Kongre, Müslüman azınlığının hatırı sayılır olduğu yerlerde bile buna yanaşmamıştı. Sarsılmaz bir gurur sahibi olan Cinnah, Kongre'nin tutumunu bir çeşit kişisel hakaret olarak kabul etti. Bu davranışta, Hinduların hakim olacağı bir hükümet yönetimindeki Hindistan'da, Müslümanların asla eşit muamele göremeyeceklerinin kanıtını sezdi. İki toplum arasında birliğin eski şampiyonu, artık Pakistan'ın inatçı avukatı olmuştu, yani dört yıl önce «olanaksız bir düş» diye nitelendirdiği tasarının.

Hindistan'daki Müslüman kitleleri yönetmek için ondan daha zıt bir lider düşünülemezdi. Aslında adından ve Islamiyetin gereklerini yerine getiren ailesinden başka Muhammed Ali Cinnah'ın islamiyetle hiç bir ilişkisi yoktu. Alkollü içki içiyor, domuz eti yiyor, cuma namazına gitmeyi sık sık savsaklıyordu. Onun dünya görüşünde Allah ve Kuran'ın hiç bir yeri yoktu. Hindu rakibi Gandhi bile, ondan daha çok Kuran'dan ayeti ezbere biliyordu. Üstelik doksan milyon Hintli Müslümanın büyük çoğunluğunu, geleneksel dilleri olan Urdu'cadan birkaç cümleden fazlasını bilmediği halde çevresinde toplamayı başarmıştı.

Cinnah, Hindistan'daki halk kitleleriyle kolay anlaşamıyordu. Pislikten ve sıcaktan nefret ediyordu. Gandhi yolculukları sırasında yoksullarla bir arada olmak için 3. mevkiyi tercih ediyordu; Cinnah ise yoksullardan uzak olabilmek için 1. mevkiyle yolculuğa çıkıyordu. Rakibi sadeliği bir tapınış haline getirmişti, Cinnah ise gösterişe hayrandı. Hintli Müs-

lümanların köylerini kraliyet kortejiyle, zırhlı filler ve «God Save The King»i çalan bandolarla ziyaret ediyordu. «Halkın bildiği tek hava» diye bunu belirtmekten de pek hoşlanıyordu.

Yaşamı, bir düzen ve disiplin örneğiydi Cinnah'ın. Bahçesinde dümdüz bir çizgi halinde dikili olan lalelerin önünde durduğu zaman, çiçeklerin güzelliğini seyretmek için değil, düzenli dizilip dizilmediklerini anlamak için bakardı.

Hukuk kitaplarıyla gazeteler, tek okuduğu şeydi. Aslında gazeteler, bu esrarlı kişiyi adeta çekiyordu. Hemen dünyanın her yerinden gazete getirtiyordu. Yazıları kesiyor, kenarlarına notlar karalıyor, kupürleri kitaplığında gözleri dolduran albümlere yerleştiriyordu.

Cinnah Hindu siyasal rakiplerini sadece küçümsüyordu. Nehru'yu «Peter Pan»lıkla nitelendiriyor, «Siyaset adamı yerine, Oxford'da profesör olsa, daha isabet edecek bir edebiyat kahramanı» diyordu. «Doğal iki yüzlülüğünü Batı eğitimi cilası altında saklayan kibirli bir Brahman» olmakla suçluyordu onu. Cinnah'a göre Gandhi, «Kurnaz bir tilki, bir çeşit Hindu havarisiydi». Mahatma'nın Bombay'daki evinde, değerli İran halıları üzerine, «karnının üstünde bir çamur torbasıyla» uzanmış yatan resmi, Cinnah'ın hiç bir zaman aklından çıkartamadığı kabus gibi bir görüntüydü ve asla affetmemişti bunu.

Müslümanlar arasında Cinnah'ın pekaz dostu, daha da az sayıda öğrencisi vardı, yalnız taraftarları ve ortakları bulunuyordu. Kızkardeşinin dışında, ailesi de onun için yoktu. Bağımsız bir Pakistan düşüyle başbaşa, yalnız bir hayat sürüyordu. Boyu iki met-

reye yakındı, ama ancak altmış kiloydu. Yüzü o kadar zayıf ve çekikti ki, sivri elmacık kemiklerinin altında yanakları şeffaf gibi duruyordu. Özenle geriye doğru taranmış gür ve kır saçları, boyunu daha da uzun gösteriyordu. Görünüşü o kadar ölçülü ve sertti ki, eski İspartalı askerlerin güçlü hayalini canlandırıyordu.

Bütün başarılarını, kişiliğinin hakim çizgisine, sarsılmaz iradesine borçluydu. Onu çok eleştirenler ve takılanlar vardı. Ama hiç kimse, ister dostu, ister düşmanı olsun, iradesiz olduğunu söyleyemezdi.

1947 yılı nisan ayının ilk iki haftası içinde Kral naibiyle Cinnah altı kesin görüşme yaptılar. Hintlilerin alın yazılarını çizen on saatlık görüşme. Mountbatten bu on saata kendi deyimiyle, «inandırıcı olduğum için değil, ama olayları en uygun biçimde sunma yeteneğim olduğundan, insanları iyi olanı yapmaya inandırma yeteneğimin ölçüsüz gururuyla» silahlanmış olarak çıktı. Sonradan «Cinnah'ın kararlılığını sarsmak için ne tür kurnazlıklara, daha nelere» başvurduğunu anlatacaktı. Yapılacak hiç bir şey yoktu. Hiç bir kanıt, hiç bir kurnazlık Cinnah'taki Pakistan hayalini silemezdi.

Cinnah'ın durumunun kuvveti, iki temel koza dayanıyordu. Bir kere Müslüman Birliği'nin mutlak diktatörüydü. Belki onun altında karşı görüşte olanlar vardı. Ama Cinnah'ın sağlığında bunlar konuşamayacaklardı. İkincisi ve belki de daha önemlisi, bir yıl önce Kalküta sokaklarında «Dolaysız Eylem Günü»nde akan kanın anısıydı.

Cinnah'la Mountbatten hiç olmazsa daha başlangıçta bir nokta üzerinde anlaşmışlardı: Ne yapılacaksa, çabuk yapmak. Müslüman lidere göre, Hindistan artık uzlaşmalar dönemini geçmişti. Bir tek çözüm yolu olasılığı vardı, çabuk bir «cerrahî müdahale».

Mountbatten, Taksim'in şiddet hareketlerine sebep olmasından çekindiğini söylediği zaman, Cinnah kendisini temin etti. «Cerrahî müdahale» gerçekleştirildikten sonra, kargaşalık sona erecek ve iki ülke mutlu bir ahenk içinde yaşayacaklardı. Her şey bir gün, bir mirası paylaşmak konusunda anlaşmazlığa düşen iki kardeşin davasında olduğu gibi olup bitecekti. Mahkemenin kararından sonra, kardeşler yeniden samimi dost olmuşlardı. Cinnah, Hintlilerin durumunun da böyle olacağına dair Kral naibine söz verdi.

Cinnah, Hintli Müslümanların «ayrı bir kültür ve uygarlığı, ayrı bir dil ve edebiyatı, sanat ve mimarisi, yasaları ve ahlak töreleri, gelenekleri ve takvimi, ayrı bir tarihi ve alışkanlıkları olan» bir ulus oluşturduğunda ısrar ediyordu. «Hindistan hiç bir zaman gerçek bir ulus olmamıştır» diye dayatıyordu. «Sadece harita üzerinde öyle görünüyordu.»

«Benim yemek istediğim inekleri, Hindular kesmeme izin vermiyorlar,» diyordu. «Ne zaman bir Hindu elimi sıkacak olsa, hemen arınmak için koşup gidiyor. Müslümanların Hindularla paylaştıkları tek şey, İngiliz boyunduruğu altında köleliktir.»

Mountbatten, Cinnah'la aralarındaki tartışmaların çok geçmeden «saklambaç oyununa» dönüştüğünü hatırlıyor. «Harikalar Diyarındaki Alice»in tavşa-

nı gibi, Müslüman lideri de en ufak bir ödün vermeye yanaşmıyordu; Hint birliğinin ateşli savunucusu Mountbatten, «yaşlı centilmeni tamamen delirtmek için» her yönden saldırıyordu.

Cinnah'a göre Taksim, en doğal yoldu. Yine de ömürlü bir devlet kurulmasıyla sonuçlanmak şartıyla. Bunun için de, içlerinde önemli Müslüman topluluklarının yaşadığı Hindistan'ın iki büyük bölgesinin, Bengal ve Pencap'ın, kalabalık Hindu nüfusa rağmen, Pakistan'ın sınırları içinde kalması gerektiğini belirliyordu. Cinnah'ın bu kanıtı, bir ilkeye dayanmaktaydı: Hintli Müslümanlar, Hindu çoğunluğun baskısı altında yaşamaya zorlanamazdı. Mantıklı bir tutumdu bu. Iyi ama, Pencap ve Bengal'deki Hindu azınlıkları bir Müslüman devletin içinde eritmek isteğini nasıl haklı gösterebilirdi? Mountbatten, «eğer Hindistan, Müslüman azınlığı Hindu çoğunluğun baskısı altında ezdirmemek için bölünecekse, Pencap ve Bengal de, aynı ama ters orantılı nedenlerle bölünmelidir,» diye görüşünü açıkladı.

Cinnah buna itiraz etti. Böyle bir çözüm yolu, ekonomik yönden sürekliliği olanaksız bir devletin doğmasına sebep olacak, «güvelerin kemirdiği bir Pakistan» yaratılacaktı.

«Eh, eğer Cinnah bu ülkenin gerçekten güveler tarafından kemirileceğine inanıyorsa, öyleyse bölünmeyi reddetsin,» diye önerdi Mountbatten. Zaten nasıl olursa olsun, Cinnah'a bir Pakistan vermeye niyetli de değildi.

«Ah!» diye cevap verdi Cinnah. «Ekselansları galiba sorunu pek anlayamadılar. Bir insan Müslüman ya da Hindu olmadan önce, ya Pencaplı ya da

Bengallidir. Memleketlileriyle beraber ortak bir tarih, bir dil, bir kültür, bir ekonomi paylaşır. Onları ayırmamalısınız, çünkü durmamacasına kan dökülmesine sebep olursunuz.»

«Bay Cinnah, ben de tamamen bu görüşteyim.»

«Gerçekten mi?»

«Elbette,» diye başını salladı Mountbatten. «Hem bir insan, bir Hindu ya da Müslüman olmadan önce yalnız Pencaplı ya da Bengalli olmakla da kalmaz, hepsinden de önce, Hindistanlıdır o. Reddedilmesi olanaksız Hint birliği tezini çok güzel bir şekilde ortaya koydunuz.»

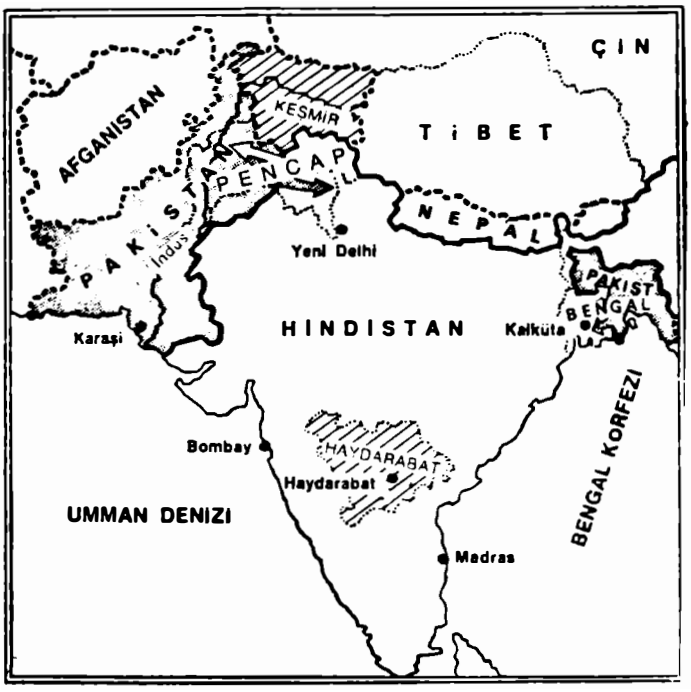
«Ama siz yine anlayamadınız...» diye cevap veriyordu bu sefer Cinnah ve saklambaç oyunu yeniden başlıyordu.

Mountbatten, Cinnah'ın tutumundaki katılık karşısında şaşkına dönmüştü. Hatta ilerde şöyle diyecekti: «Zeki, iyi yetişmiş, Londra barosunun havasında eğitilmiş bir insanın bu derece mantığının kölesi olabileceğine asla inanmazdım. Aslında itirazları anlamayan biri değildi, ama düşüncesinin üzerine adeta bir kara peçe düşmüştü. Bütün bu işin kötü ruhuydu o. Diğerlerini inandırmak olanağı bulunabilirdi, ama Cinnah'ı inandırmak, asla. O sağ kaldıkça, Hindistan'ın birliğini korumak olanaksızdı.»

Aralarındaki görüşmeler kritik noktasına 10 nisanda, Louis Mountbatten'ın Yeni Delhi'ye varışının üzerinden üç hafta bile geçmeden vardı. Mountbatten olanca güzel konuşma yeteneğini kullanarak, dört yüz milyon farklı ırktan ve dinden oluşan nüfusuyla Hindistan'ın nasıl bir yüceliğe erişebileceğinin tablosunu çizdi. Bu insanların hepsi, bir merkezî

HİNDİSTAN IMPARATORLUĞUNUN İKİ ÜLKE HALİNDE BÖLÜNÜŞÜ HİNDİSTAN VE PAKİSTAN

İki bölge, Pencap ve Bengal, ikiye bölünmüştür. Taksim sonucunda kendilerine ayrılan topraklara ulaşmak için on milyon Hindu, Müslüman ve Sikh'li, tarihin en büyük göçü için yollara revan olacaklardı.

hükümetin yönetimi altında toplanabilirlerse, yoğur bir sanayileşmenin nimetlerinden yararlanabilirler, dünya sorunlarında ağır basan bir rol oynayabilirler, Asya'nın en ilerici eğilimlerini temsil edebilirlerdi. Cinnah'ın bütün bu umutlara omuz silkmesi ve Hint yarımadasını üçüncü sınıf bir kuvvet olmaya mahkum etmesi olanağı var mıydı?

Cinnah'ın kılı bile kıpırdamıyordu. En sonunda Mountbatten üzülerek onun, «Pakistan düşüyle içi kararmış bir psikopat» olduğu sonucuna varacaktı.

Konuğunun ayrılmasından sonra çalışma odasının yalnızlığı içinde düşünceye dalan Kral naibi, çabalarının boşluğunu anladı. Ne inandırma gücü ne de çekiciliği, Müslümanların üzerinde en küçük bir etki yaratabiliyordu. Girişeceği bütün yeni tartışmalar da, kısır kalacaktı. Oysa çıkmazdan kurtulmak, hem de çabuk kurtulmak gerekiyordu. Elbette Mountbatten Hindistan'ın birliğini kurtarmak istiyordu, ama Ingiltere'nin, kargaşalık ve şiddet eylemleri içine yuvarlanmış bir Hindistan tarafından tuzağa düşürülmesine de göz yumamazdı. Çünkü her şeyden önce Ingiltere'nin çıkarlarını korumakla görevlendirilmişti. Cinnah'ın uzlaşmaz tutumu, geriye bir tek çıkar yol bırakıyordu: Hint yarımadasını parçalamak ve Müslümanlara diledikleri Pakistan'ı vermek.

Bütün sorun, şimdi de bu köklü olasılığı Nehru ve Kongre Partisi'nin yöneticilerine kabul ettirebilmekti. Mountbatten onların onayını almak için acele bir plan hazırlamaya karar verdi.

Ertesi sabah, çalışma arkadaşlarıyla durumu çözümledikten sonra, Kral naibi özel kalem müdürüne döndü.

«Sevgili Ismay,» dedi hüzünlü bir edayla, «ne yazık ki Hindistan'ın bölünmesi için bir plan hazırlamanın zamanı geldi çattı.»

Bütün yarımadaya yayılma tehlikesi olan bir din ve iç savaş heyulası karşısında taksim, gerçekten de tek çıkar yol olarak görünüyordu. Ama ne yazık ki Kral naibinin bütün çabalarına rağmen, parça parça edeceği iki eyalette, modern tarihin en büyük trajedilerinden birine sebep olacaktı.

Muhammed Ali Cinnah'ın titizliğini tatmin etmek için Hindistan'ın en bereketli iki eyaleti, Pencap ve Bengal, ikiye bölünmeliydi. Üstelik bu iki eyalet, birbirlerinden bin beş yüz kilometre uzaktaydılar. Bu da geleceğin Pakistan'ını, iki ayrı bölümden oluşan bir devlet haline dönüştüren coğrafî saçmalığa mahkum ediyordu. Batı Pakistan'dan Doğu Pakistan'a deniz yoluyla gitmek için, yirmi gün gerekliydi. Ülkenin iki yarısını hiç bir yere konmadan ancak dört motorlu uçaklar birleştirebilecekti. Ama acaba yeni devlet bu tür uçaklar alabilecek miydi? Eğer iki bölge arasındaki coğrafî uzaklığı bir ırk ve kültür birliği kapatabilseydi, hiç olmazsa bir teselli bulunabilirdi. Oysa bu da yoktu. Pencaplı Müslümanlarla Bengalli Müslümanlar, en az İsveçlilerle İspanyollar kadar birbirlerinden farklıydılar. Sadece dinleri birdi.

Kısa boylu, canlı, kara tenli Bengalliler, Asya kökenliydiler. Pencaplıların damarlarında ise üç yüzyıllık Ari ırklarının fetihleri yüzünden, onların kanı akıyordu ve bu yüzden tenleri açıktı ve Türkistan, geniş Rus stepleri, İran, Arap çöileri, hatta eski Yu-

nan adaları halklarının çizgilerini taşıyorlardı. Ne tarih, ne dil, ne de kültürleri, birbirlerine hiç benzemeyen bu iki topluma aralarında bir bağ kurma olanağı tanımıyordu. Pakistan Birliği içinde bir araya gelmeleri, mantığa tamamen aykırı, korkunç bir birleşme demekti.

Pencap, Hint tahtının en seçkin mücevheriydi. Fransa genişliğindeki toprakları, Indus kıyılarından ülkenin kuzey batı ucuna, hatta başkent Yeni Delhi'nin kapılarına kadar dayanıyordu. Pırıl pırıl nehirler, ekinlerle dolu zengin ovalar, yarımadanın kuraklığı içinde tanrıların kutsadığı bir vaha. «Pencap» sözcüğü, «Beş nehir ülkesi» anlamına gelir. Bölgenin bereketini borçlu olduğu beş akarsudan en ünlüsü ise, yarımadaya adını veren İndüs'tü. Yüzyıllar boyunca bu akarsuyun vadisi, Hindistan'a yönelen fetihlerin geçiş yolu olmuştu. Beş bin yıllık gürültülü bir tarih, Pencap'ın kişiliğini belirlemiş, hüviyetini çizmişti. Alabildiğine geniş toprakları üzerinde Asya'dan kopup gelen akıncıların nal sesleri inim inim inlemişti. Toprağı, Brahman dininin kutsal kitabı Bhagavad Gîtâ'nın tanrısal destanı esinlendirmişti. Bu destan, tanrı Krişna ile savaşçı Kral Arjuna arasındaki mistik konuşmayı anlatır. Darius ve Kirus'un Pers birlikleri, Büyük Iskender'in Makedonyalıları, bu ülkenin yaylalarında üslenmişti. Mauryalar, Persler, Iskitler, Hun akınları ve çok dinli Hindulara tek tanrı dinini getiren Islam halifelerinin askerleri tarafından silinip süpürülmeden önce, buraları zaptetmişlerdi. Ardından üç yüz yıllık Moğol egemenliği, Pencap'ı iyice yüceltmiş, Müslüman Hindistan'ın ölümsüz anıtları bu dönemde dikilmişti.

Top sakallı ve renk renk sarıklarının altında sakladıkları uzun saçlarıyla Sikh'lilerin fethettiği bölge, en sonunda kendilerine o zamana kadar Asya'da benzeri görülmemiş bir zenginlik getiren Ingilizlere boyun eğmişlerdi.

Pencap, şanlı Moğol geçmişinin anıtlarındaki mozayikler kadar ince ve karışık bir bölgeydi. Bu toprakların bölüşülmesi, halkı arasında elbette onarılması olanaksız yaralar açacaktı. On altı milyon Müslüman, on beş milyon Hindu ve beş milyon Sikh'li, bölgenin 17 932 şehir ve köyündeki sokak ve semtleri paylaşıyordu. Dinleri yüzünden ayrı toplumlar halinde yaşıyorlardı, ama ortak bir dilleri, gelenekleri ve Pencaplılara özgü özlü kişiliklerinın gururu vardı hepsinde. Ekonomik yönden bir arada yaşamaları, daha da sıkı fıkıydı. Pencap'ın zenginliği, insanoğlunun bir mucizesinden geliyordu ve doğal yapısı bile, bölüşme fikrine aykırıydı. Ingilizlerin inşa ettiği dev sulama şebekesi, burasını Hindistan'ın tahıl ambarı haline getirmişti. Doğudan batıya akan kanallar, çölleri sulama olanağını doğurmuş ve milyonlarca Pencaplının durumunu düzeltmeye yetmişti. Kanallar boyunca inşa edilen kusursuz bir yol ve demiryolu şebekesi de, Pencap'ın yetiştirdiği ürünleri Hindistan'ın diğer bölgelerine göndermeye olanak hazırlıyordu. Nasıl olursa olsun, her türlü bölüşmenin sınırı bu etkili ulaşım sistemini ölüme mahkum edecekti. Ayrıca gururlu ve savaşçı Sikh topluluğunu ikiye bölünmekten hiç bir bölme şekli kurtaramazdı. Çünkü bu topluluğun en az iki milyon üyesi çölden kazandıkları zengin toprakların ellerinden alındığına ve

en kutsal tapınaklarının bir Müslüman devletinin sınırları içinde kaldığına tanık olacaklardı.

Gerçekten de bölünme hattı nasıl olursa olsun, milyonlarca insan için tam anlamıyla bir kabus yaratacaktı. Ancak tarihte eşi daha görülmemiş bir göç hareketiyle, Hinduları doğuya, Müslümanları da batıya aktararak bunun zararlarının önü alınabilirdi. İndüs'ten Delhi'nin kapılarına kadar, yaklaşık bin kilometrelik bir uzantıda, bir tek şehir, bir tek köy, bir tek buğday ya da Lord Ismay'ın hazırlamak için emir aldığı planın tehdit etmediği pamuk tarlası yoktu.

Yarımadanın öbür ucundaki Bengal eyaletinin bölünmesi ise, bir başka dramın tohumlarını kapsıyordu. İngiltere ve Irlanda'nın bir aradaki nüfusundan daha kalabalık olan Bengal'de, otuz beş milyon Hindu ve otuz milyon Müslüman, Himalaya cangılından, Ganj ve Brahmaputra bataklıklarına kadar uzanan topraklarda yaşıyordu. Bengal, iki ayrı din toplumuna rağmen, Pencap'tan daha sağlam bir bütün oluşturuyordu. İster Müslüman, ister Hindu olsunlar, Bengalliler aynı soydan geliyorlar, aynı dili konuşuyorlar ve aynı kültürü paylaşıyorlardı. Yere oturuş biçimleri aynıydı, cümlelerini aynı biçimde yükselterek bitiriyor, hepsi de yılbaşını 15 nisanda kutluyorlardı. Rabindranath Tagor gibi şairleri, Sri Orobindo gibi düşünürleri, Swami Vivekananda gibi filozofları, herkes tarafından övülüyordu.

Bengallilerin çoğunun kökeni, ister Müslüman, ister Hindu olsunlar, Hıristiyanlık öncesi çağa, Ganj deltasında henüz Buda uygarlığının bile gelişmediği döneme kadar dayanmaktadır. Hindu fatihler gelince, onları inançlarından vazgeçmeye ve Brahmaniz-

mi kabule zorladılar. Daha da sonraları, Bengal'in doğu bölgesinde yaşayanlar, Muhammed'in süvarilerini rahatlayarak karşıladılar: Brahman baskısından kurtulmanın mutluluğu içinde, Islamiyeti heyecanla benimsediler. O tarihten sonra da, Bengal iki dinsel bölgeye ayrılmış oldu: Müslümanlar doğuda, Brahmanlar batıda kaldı.

1905'te, Hindistan genel valileri arasında en şöhretlilerinden biri olan Lord Curzon, bu bölünmeyi siyasal yönden de onaylatmak için Bengal'i yönetimi daha kolay iki bölgeye ayırmayı denedi. Girişimden altı yıl sonra, deneme başarısızlıkla sonuçlandı ve kanlı bir ayaklanma, Bengalliler arasında ulusal tutkunun, dinsel tutkudan ağır bastığını gösterdi.

Tanrı, Pencap'a nasıl bereket bağışladıysa Bengal'i de sanki lanetlemişti. Bu tayfunlar ve amansız seller diyarı, XIX. yüzyılın ortalarına kadar Hindistan ve güney doğu Asya'nın pirinç ambarıydı, ama aslında müthiş sıcakların kavurduğu ve sallantıdaki refahını pirinçle jüt ipliğine borçlu, uçsuz bucaksız bataklıklardan başka bir şey değildi. Iki ürünün yetiştirilme alanlarının sınırı da, dinsel sınırla bağdaşıyordu. Pirinç batıda, Hindular tarafından, jüt de doğuda, Müslümanlar tarafından yetiştiriliyordu.

Aslında Bengal'in varoluşunun sırrı yetiştirdiği ürünlere değil, bir şehre bağlıydı: Ingiliz istilasına basamak olan, Londra'dan sonra Imparatorluğun ikinci, Asya'nın en büyük şehrine: Kalküta, yani 1946 ağustosundaki korkunç katliamın trajik sahnesi! Bengal'de her şey, karayolları, demiryolları, muhabere, sanayi, hep Kalküta'da toplanıyordu. Bengal bölünür de bu şehir coğrafî yeri bakımından batıdaki

Hindu bölgesine bırakılırsa, karşı taraf için felaket olacaktı bu, çünkü karar doğudaki Müslüman bölgesini kaçınılmaz bir sıkışıklığa itecekti. Dünyanın hemen bütün jütü Müslüman Doğu Bengal bölgesinden geliyordu; ama jütü iplik, kumaş ve çuval haline getiren fabrikaların bütünü, Kalküta'nın çevresinde ve Hindu olan batı Bengal'de toplanmıştı. Doğu kesimi, jütten başka bir şey üretmiyordu. Otuz milyon insanın yaşaması da, ancak Hindu yöresinde yetişen pirince bağlıydı.

1947 nisanı sonunda Bengal'in son İngiliz valisi, **«Grenadiers Guards»**ın eski çavuşlarından ve eski demiryolları işçileri sendikası üyesi Sir Frederick Burrows, Müslüman Doğu Bengal'in, bir gün Bangladeş diye adlandırılacak bölgenin bölüşülmesinin gerçekleşmesi halinde, «Tarihin en büyük tarımsal kalıntısı» haline gelmeye mahkum olduğu kehanetinde bulundu.

Ayrıca bölünme, bir başka nedenden dolayı da saçma ve mantığa aykırıydı. Bağımsız bir Müslüman devleti hayalinin temeli, Hindistan'daki Müslüman azınlıkları Hindu baskısından kurtarmaya dayanıyordu. Oysa Cinnah istediği bütün toprakları elde etse bile, Hintli Müslümanların yarısından da azı onun Pakistan'ını meydana getirebilecekti. Diğerleri yarımadaya öyle karışık bir şekilde dağılmışlardı ki, bunları bir araya getirmek olanaksızdı. Bir Hindu okyanusu içinde kaybolmuşa benzeyen Müslümanlar, iki ülke arasında çıkacak bir savaşta, bu çatışmanın ilk kurbanları olacaklardı. Gerçekten de Hindistan, parçalandıktan sonra bile elli milyona yakın Müslümanı barındırmaya devam edecek ve böylece bağrından

kopan yeni devletten sonra, dünyanın ikinci büyük islam devleti olacaktı(*).

Işte 1947 ilkbaharında, aradan çeyrek yüzyıl bile geçmeden en kanlı boşanmalardan birine tanık olacak olan bir evliliğin tarafları, bu durumdaydılar.

Eğer 1947 yılının o nisan ayında Louis Mountbatten, Jawaharlal Nehru ya da Mahatma Gandhi, bir filmi gözleriyle görebilselerdi, belki de Hindistan kendisini tehdit eden faciadan kurtulabilirdi. Bu belge, Hindistan'daki siyasal dengeyi gerçekten bozabilecek nitelikteydi ve hiç kuşkusuz Asya'da tarihin akışını değiştirebilirdi. Ama bu sır o kadar iyi saklanmıştı ki, dünyanın en etkili ağır suç araştırması örgütlerinden biri olan Ingilizlerin CID örgütü bile, belgenin varlığından habersizdi.

Resmin ortasında ping-pong topu büyüklüğünde iki kara çember vardı. Ikisinin de çevreleri, batışı sırasında güneşin etrafında görülen haleye benzer bir yuvarlakla kuşatılmıştı. Üstte de, küçük beyaz noktalardan oluşan Samanyolu gibi bir görüntü, resmi tamamlıyordu. Bu, bir çift insan akciğerinin filmiydi. Kara yuvarlaklar, mikrobun işlediği yerlerdi. Uzanıp giden küçük beyaz noktacıklar da, akciğer dokusunun sertleştiği yerleri belirliyordu. Hepsi de hızlı verem teşhisini onaylıyordu. Hastanın ancak birkaç aylık bir ömrü kalmıştı.

Üzerinde ad bulunmayan bir zarf içinde sakla-

(*) Dünyanın en kalabalık birinci Müslüman devleti olacak olan Endonezya, bağımsızlığına ancak 1949'da kavuşabilecekti.

nan film, Bombaylı Dr. Jal R. Patel'in kasasındaydı. Doktorun hastası da, Mountbatten'ın Hindistan'ın bütünlüğünü korumak için gösterdiği bütün çabaları boş çıkartan, buz gibi soğuk ve sarsılmaz İradeli adamdı. Bu amaca ulaşmak için ortada duran tek aşılmaz engel, yani Muhammed Ali Cinnah, ölüme mahkumdu. 1946 haziranında, yeni Kral naibinin gelişinden dokuz ay önce, Dr. Patel kısa zamanda ölümle sonuçlanacak hastalığı teşhis etmişti. Her yıl, yeteri gibi beslenemeyen milyonlarca Hintliyi öldüren verem, bu sefer darbesini o zamanlar yetmiş yaşında olan Pakistan'ın peygamberine indirmişti.

Cinnah bütün yaşantısı boyunca akciğerlerinin zayıflığı yüzünden, sağlıksız günler geçirmişti. Daha savaştan önce, Berlin'de zatülcenp komplikasyonları tedavisi görmüştü. Ondan sonra geçirdiği pekçok bronşit, solunum sistemini iyice bozmuştu. Bu nedenle de, biraz uzun bir nutuk söylediği zaman, saatlarca nefessiz kalıyordu.

1946'da Simla'da yakalandığı yeni bir bronşit Müslümanların liderini yatağa düşürdü. Kendisini Bombay'a götüren trende, durumu giderek ağırlaştı. Hatta o kadar ki, kızkardeşi Fadime, doktor Patel'i yolda uyarmak gereğini duydu. Doktor, hastayı Bombay'ın varoşlarında karşıladı. Ve daha ilk bakışta, ünlü hastasının durumunun «umutsuz» olduğunu anladı. Ona kendisini Bombay garında bekleyen büyük karşılama törenine dayanamayacağını söyledi ve bir banliyö istasyonunda trenden indirip, hemen hastaneye kaldırttı. Burada alınan röntgeninde, Hindistan'ın çok iyi saklanacak sırrı meydana çıkmış oldu.

Muhammed Ali Cinnah sıradan bir kimse olsaydı, doktoru hemen sanatoryuma göndertirdi. Ama Cinnah diğerleri gibi bir hasta değildi. Hastaneden çıkınca, doktor Patel onu muayenehanesinde kabul etti. Cinnah'ın son gücünü harcadığını biliyordu. On yıldan beri, ancak «yuvarladığı viskiler, iradesi ve sigaralar sayesinde» yaşayabilmişti.

Doktor Patel, gerçeği hastasına söyledi: Çaresiz bir hastalığa yakalanmıştı ve yaşantısını kesinlikle değiştirmeliydi. Çalışmalarını kesmezse, uzun süreli ve sık dinlenmelere razı olmazsa, içkiye ve sigaraya veda etmezse, birkaç aydan daha fazla yaşamayı bekleyemezdi.

Cinnah, hakkındaki yargıyı kılı bile kıpırdamadan dinledi. Bütün yaşamının kavgasını, bir hasta yatağına uzanıp can vermek için beklemek üzere terkedemeyeceğini söyledi. Mezardan başka hiç bir şey, onu görev bellediği şeyden, yani ülkesinin Müslümanlarının alın yazısını düzeltmekten ve tarihin bu kritik dönemecinde onlarla beraber olmaktan alakoyamazdı. Çalışma temposunu yavaşlatmak isterdi elbette, ama ancak omuzlarındaki tarihsel görevin izin vereceği çapta.

Cinnah, Nehru ve Kongre Partisi'ndeki rakipleri onun son günlerini yaşadığını öğrenecek olurlarsa, bütün siyasal görüşlerin değişeceğini çok iyi biliyordu. Müslüman Birliği'ndeki daha yumuşak başlı arkadaşlarını etkileyerek onları Pakistan düşünden caydırmak için ölümünü bekleyebilirlerdi pekâlâ. Bu nedenle de hastalığının mutlak saklanmasını istedi.

Her gün yediği iğnelerle ayakta durabilen Cinnah, doktorunun yasakladıklarından hiç bir ödün ver-

meden, yeniden çalışmaya başladı. Ölümle olan randevusunun, Tarih'le olan randevusunu aksatmasını istemiyordu. İnsanüstü bir cesaretle, amacına ulaşmak için sonuna kadar didindi. Mountbatten'la Hindistan'ın geleceği konusunda yaptıkları ilk görüşme sırasında, «Sürat, sözleşmenizin başlıca özüdür,» demişti. Sürat, Muhammed Ali Cinnah'ın kaderle imzaladığı sözleşmenin de özü haline geliyordu(*).

Lord Mountbatten'ın görüşmeleri açmasını, oval masanın çevresinde toplanıp saygıyla bekleyen on bir centilmen de, bir bakıma **«East India Trading Company»**nin kurucularının mirasçıları sayılırdı. Bundan üç buçuk yüzyıl önce, onların yakınları zenginliğe susamış insanlar olarak İngiltere'yi, Hindistan'ı fethetmeye zorlamışlardı. İngiliz İmparatorluğuna bağlı Hindistan'ın on bir valisi olarak, Britanya egemenliğinin temel direkleriydiler. Tamamı İmparatorluğa adanmış bir hizmet süresinin doruğuna ermişlerdi ve gençlik yıllarında hayal ettikleri uzak görevin ayrı-

(*) Lord Mountbatten'dan önceki genel vali, Lord Wavell, günlüğüne 10 Ocak ve 28 Şubat 1947 tarihlerinde, bazı raporlara göre Muhammed Ali Cinnah'ın «hasta bir adam» olduğunu yazıyordu. Ama Müslümanların liderinin hastalığının gerçekten ciddi olup olmadığı kaydedilmemişti. Mountbatten'a gelince, ona hiç bir zaman böyle şey söylenmedi bile. Ancak Cinnah'ın sağ kolu sayılan Liyakat Ali Han'ın hayatının son altı ayında tutulduğu hastalığı bildiği hakkında tahminler vardı. Cinnah'ın öz kızı, bayan Dinah Vedia, bu kitabın yazarlarına 1973 aralık ayında, Bombay'da, babasının verem hastalığını ancak ölümünden sonra öğrendiğini ifade etmiştir. O, Cinnah'ın bu sırrını yalnız kardeşi Fadime'ye açtığına ve ona da, başkalarına söylemeyi yasakladığına inanmaktadır.

calıklarını şimdi tadıyorlardı. İçlerinden yalnız ikisi Hintliydi.

Gerçekten işlerinin ustası ve sadık kişiler olan bu valiler, Hindistan'a bir eşi daha bulunmayan bir denemenin ürününü getiriyorlardı. Bunun karşılığında da, göz kamaştırıcı bir yaşama erişmişlerdi. Resmî ikametgahları, bir hizmetkarlar ordusu tarafından bakımı yapılan gerçek birer saraydı. Otoriteleri, Avrupa'nın en geniş ülkeleri kadar büyük ve kalabalık alanlarda geçerliydi. Eyaletlerini özel lüks trenlerle; şehirlerini, Rolls Royce'larda ve çevrelerinde başları sarıklı mızraklı süvarilerle; cangıllarını da zırhlar kuşanmış fillerin sırtında ziyaret ediyorlardı.

Öncelik hakkına göre Kral naibinin çevresinde sıralananların başında, ilk olarak üç büyük eyaletin valileri geliyordu: Bombay, Madras ve Bengal'in başkanları. Onları, diğer eyaletlerin valileri izliyordu: Pencap, limanı Kalküta ile beraber Sind, Birleşik Eyaletler, Bihar, Orissa, Birmanya sınırı yakınlarındaki Assam, Merkez Eyaletleri ve en sonra da, Hayber geçidiyle Hindistan-Afganistan sınırını koruyan Kuzey Batı Eyaleti.

Mountbatten için bu karşılaşma, son derece nazikti. Kırk altı yaşında biri olarak, hepsinden daha gençti. Yeni Delhi'ye, yüksek görevinin genellikle gerektirdiği yeteneklerden hiç birine sahip olmadan çıkagelmişti. Örneğin örnek bir parlamento tecrübesi ya da parlak bir yönetici geçmişi gibi. Valilerin hemen hepsinin iliklerine işlemiş olan bu ülkenin sorunlarından habersizdi; oysa onlar, bölgelerinin lehçelerini bile öğrenmişler, hatta aralarından bazıları, karışık tarihinin dünya çapında uzmanları haline gel-

mişlerdi. Geçmişleriyle böbürlenen bu insanlar, yeni çıkagelen bu genç adamın tasarılarını kuşkuyla karşılayabilirlerdi.

Ancak Mountbatten, Hindistan konusundaki tecrübesizliğinin gerçekten bir handikap olduğu karşısında değildi. Eğer onlar, yani bu uzmanlar, Hint çıkmazına bir çözüm yolu önerememişlerse, bunun nedeni hiç kuşkusuz «eski imparatorluk ekolünü körü körüne saplanmaları ve bütün çabalarının, yürüyen sistemi korumak amacını gütmesi»ndendi.

Mountbatten tartışmayı, her valiyi bölgesindeki durumu çiziştirivermeye davet ederek açtı. Aralarından sekizinin anlattıkları, pek ürkütücü şeyler değildi. Genellikle bölgelerinde huzur vardı. Ama üç kritik eyalette durum aynı değildi: Pencap'ta, Kuzey Batı Sınır Eyaletinde ve Bengal'de.

Yüz hatları çekik, gözleri yorgunluktan mor halkalarla çevrilmiş olan Sir Olaf Caroe, yani Sınır Eyaleti valisi ve üç yüzyıldır Hindistan'a akın eden fatihlerin geçit yolunun muhafızı söz aldı. Yeni olayları kendisine haber veren telgraflar yüzünden üç günden beri gözüne uyku girmemişti. Caroe'nun hemen bütün meslek hayatı, Imparatorluğun bu sınırında geçmişti. Yaşayan etnologlardan hiç biri, savaşçı Pathan'lar, onların dilleri, kültürleri konusunda onunla yarışamazdı. Başkent Peşaver, Asya'nın hâlâ en renkli pazar yerlerinden birini barındırıyordu. Her hafta Kabil'den deri, şeker, afyon, halı, gümüş eşya, saat gibi Sovyet Rusya da içinde dünyanın dört bir yanından akan zengin kaçakçılık mallarıyla yüklü deve kervanları geliyordu. Dağlarda oyulmuş mağaralar, efsaneleşmiş Pathan kabilelerinden Masudi'ler, Af-

ridi'ler, Vezir'ler için silahların imal edildiği birer atölye labirentiydi.

«Kuzey Batı Sınır Eyaletinde durum bozulmaya çok yatkın,» diye açıkladı Olaf Caroe. Böylece Britanya'nın, imparatorluğun kapılarını zorlamak için kuzey batıdan akın edecek istilacı kuvvetler kabusu gerçekleşebilecekti. Afganistan'daki Pathan kabileleri bir yüzyıldan beri üzerinde hak ettikleri toprakları ele geçirmek amacıyla Peşaver'e ve İndus vadisine sızmak için fırsat kolluyorlardı. «Acil tedbir almazsak,» diye ekledi, «yakında uluslararası bir bunalımla karşı karşıya kalabiliriz.»

Asık suratlı Pencap valisi Sir Evan Jenkins'in çiziştirdiği tablo, daha da karamsardı. Gal asıllı Jenkins, Caroe'nun sınır bölgesine sarıldığı tutkuya eş bir hırsla kendisini Pencap'a adamıştı. Bu öylesine topyekun bir bağlılıktı ki, arkasından konuşanlar müzmin bekar valinin «Hindistan'ın başka bölgeleri de olduğunu unutacak» derecede Pencap'ıyla evli olduğunu söylüyorlardı. O da Hint sorununa getirilecek her çözümün, bölgesinde kargaşalığa sebep olmaktan başka bir şeye yaramayacağını açıkladı. Bölünmeye karar verilmesi halinde, düzeni korumak için en azından bir kolordu gerekecekti. «Eğer Pencap bölünecek olursa, ateşler içinde kalır kehanetinde bulunmak, saçma olur,» diye özetledi konuşmasını, «çünkü Pencap zaten alevler içinde.»

Vali Sir Frederick Burrows hastaydı, ama yardımcısının Bengal'deki durum hakkında sunduğu rapor da, ilk ikisi kadar kuşku vericiydi.

Hepsi açıklamasını bitirince, Mountbatten her valiye «duruma bir çözüm getirmek için incelene-

cek tasarılardan biri» olduğunu açıkladığı bir belge dağıttırdı. «Belirlemeyi kolaylaştırmak» amacıyla buna «Balkan Planı» adını vermişti. Bu, Kral naibinin bir hafta önce özel kalem müdürü Lord Ismay'den istediği, Hindistan'ın bölüşülmesi planının kabataslak şekliydi.

Valiler daha ilk sayfaları karıştırırken, toplananlar arasında bir şok dalgası eser gibi oldu. Hint birliğinin kurucuları ve savunucuları olan bu insanlar, bütün yaşamlarını Büyük Britanya'nın şimdi yıkmak istediği bu birliği sağlamlaştırmak için savaşarak geçirmişlerdi.

Plan —1914-1918 savaşından sonra Balkanların bir sürü küçük devlete bölünmesinden esinlenerek adı verilmişti—, Hindistan'ın on bir eyaletinin her birine, ayrı ayrı Pakistan'a ya da Hindistan'a katılmak üzere seçme hakkı tanıyordu. Ya da Hindu ve Müslüman halkının çoğunluğu karar verirse, bağımsız da olabileceklerdi.

Mountbatten, «Hindistan'ın birliğini korumak için hiç bir umudu hafife almayacağını» da belirtti. Bütün dünyanın bu birliği korumak için Ingilizlerin ellerinden geleni yaptıklarını bilmesini istiyordu. Ancak Büyük Britanya bu konuda başarısızlığa uğrarsa, «Taksim'i Ingiltere'nin değil, Hint kamu oyunun yazdırdığını» bütün dünyanın bilmesi de asıldı. Kendisine gelince, Pakistan'ın uzun ömürlü bir devlet olabileceğine pek inanamıyordu ve sorumlularının «birleşmiş bir Hindistan'ın bağrına» dönmekte gecikmeyeceklerini sanıyordu.

Bir yüzyıl boyunca Hindistan'ı yöneten ortak bilgeliğin temsilcileri olan on bir kişi, bu olasılığı

pek heyecansız bir biçimde karşıladılar. Onlara kalırsa, Taksim, Hint çıkmazına bir çözüm getiremezdi. Buna rağmen plana karşı da çıkmadılar. Aslında önerecekleri başka hiç bir şey yoktu.

O akşam, geçmişten çıkmış yargıçlar gibi kendilerini seyrediyormuşa benzeyen on dokuz kral naibinin portrelerinin asılı olduğu onur salonunda, valiler, yanlarında eşleri olduğu halde, Lord ve Lady Mountbatten'ın başkanlık ettiği pek ciddi bir şölene katılarak, son toplantılarını bitirdiler. Yemeğin sonunda, uşaklar porto şarabı testilerini sundular. Bütün kadehler doldurulunca, Lord Mountbatten ayakta, kadehini masanın çevresindekilere doğru kaldırdı. Henüz kimse bilmiyordu, ama aslında bu hareketle koca bir çağ tamamlanmış oluyordu. Şu anda Mountbatten'ın yeğeni onuruna kaldırdığı kadehi, bundan sonra hiç bir Hindistan Kral naibi kaldırmak olanağı bulamayacaktı.

«Ladies and Gentlemen, to the King-Emperor!»

Nanga Parbat'ın etkileyici beyaz doruğu, uçağın lumbozunda çerçevelendi. Diğer dorukların tepesinden kibirle bakan ucu, baş dönürücü gök boşluğuna saplanıyor gibiydi. Yolcular bütün ufku kaplayan ve Hint yarımadasını uçsuz bucaksız Rusya steplerinden ayıran dünyanın en büyük sıradağlarından birinin, Hindukuş dağlarının karlı yamaçlarını hayranlıkla seyredebilirlerdi. Uçak güneye saptı ve Kuzey Batı Sınır Eyaleti'nin başkenti Peşaver'in çevresini kuşatan çamur duvarlı ve kerpiç damlı semtlerinin üzerine doğru inişe geçti.

Uçağın piste yaklaştığı sırada, yolcular zayıf bir polis kordonunun tutmaya çalıştığı yürüyüş halindeki bir kalabalığın havaalanı etrafındaki varlığını farkettiler. Mountbatten en çok kaynayan iki eyaletin, Pencap ve Kuzey Batı Sınır Eyaleti'nin siyasal nabzını ölçmek için, bir süre Yeni Delhi'deki havalandırmalı çalışma odasında sürdürdüğü temaslarına son vermeyi kararlaştırmıştı. Bu ziyaret haberi bütün bölgede serpilen bir barutun tutuşması gibi, hızla yayılıvermişti. Yirmi dört saattan beri, Cinnah'ın Müslüman Birliği'nin militanları tarafından kışkırtılan on binlerce insan, Peşaver'e akıyordu. Kamyonlarla, otobüslerle, at sırtında, yaya, tonga'larla, özel trenlerle gelerek, şarkılar söyleyerek ve silahlarını sallayarak, tarihinin en büyük gösterisine katılmak üzere taşra başkentinin sokaklarına dağılıyorlardı.

Savaşçı Pathan kabilelerinin açık tenli devleri, Mountbatten'a beklenmedik bir karşılama töreni hazırlıyorlardı. Sıcak ve tozdan sinirleri iyice gerilmiş, gösteriyi yönetenleri bile yaya bırakarak, Pakistan davasına olan bağlılıklarını aynı coşkun istekle haykırmak için titriyorlardı. Polis bu akını demiryolunun dolma toprağı ile Peşaver'deki eski Moğol kalesi arasında uzanan alana kanalize etmeyi başarmıştı. Ama giderek artan sabırsızlıkları içinde, Kral naibiyle eşinin ziyaretlerini, silahlarını çatırdatarak altüst etmeye hazırdılar.

Peşaver'deki bu kalabalıkların varlığı, sınır eyaletinin aykırı düşünceli siyasal durumunun sonucuydu. Halkının yüzde doksan üçü Müslüman olduğu halde, şimdiye kadar hep Hindu Kongre Partisi'ne oy vermişlerdi. Halkın yerel lideri, insana Tevrat'taki es-

ki peygamberlerden birini hatırlatan, dev yapılı ve koca sakallı, Abdülgaffar Han adında biriydi. Şimdiye kadar kan davasını kutsal bir gelenek olarak sürdüren savaşçılarına, Gandhi'nin sevgi ve şiddet aleyhtarlığı çağrısını anlatmak için yaşamını feda etmişti. «Sınırın Gandhi'si» adı verilen bu garip insan, Mahatma'ya sadık kalıp, Cinnah'ın bir Müslüman devlet kurulması fikrine karşı çıkıncaya kadar halkın desteğini görebilmişti. Müslüman Birliği'nin ajanları tarafından etkilenen halk en sonunda Abdülgaffar Han'a ve onun Peşaver'de kurduğu taşra hükümetine karşı dönmüştü.

Mountbatten'ı, eşini ve on yedi yaşlarındaki kızı Pamela'yı karşılamaya gelen bu gürültücü kalabalık, bugün bu eyalette oyların «Sınırın Gandhi'si»ne değil, Cinnah'a akacağını ispatlıyordu.

Kuşkusu açıkça belli olan Sir Olaf Caroe, konuklarını sıkı güvenlik tedbirleri altında malikanesine götürmek için telaş içindeydi. Hemen yakındaki alanda patlamaya hazır yüz bin kişilik bir gösterici kalabalığı bulunuyordu. Eğer alandan dışarı taşacak olurlarsa, güvenlik kuvvetlerinin ateş açmaktan başka hiç bir çareleri kalmayacaktı. Bunun sonucunda bir katliam olacak, Mountbatten'ın getirdiği umutları kanla boğacaktı.

Polis müdürleriyle ordu kumandanlarının çılgınlık olarak yorumlamalarına ve karşı çıkmalarına rağmen, vali, Kral naibinin kalabalığı sakinleştirmek için görünmesini önerdi. «Peki, ben rizikoyu göze alıyorum,» dedi Mountbatten da. Güvenlik sorumlularını hop oturtup hop kaldırmakla beraber, Edwina da kocasına eşlik etmekte dayattı.

Birkaç dakika sonra bir cip, ikisini de valiyle birlikte demiryolunun kenarındaki doldurulmuş toprak setin üzerine bırakıyordu. Mountbatten karısının elini tuttu ve birlikte tepeciğe tırmandılar. Bu hiç güvenilmez barajdan, ayaklarının dibinde uzanan gürültücü ve düşman kalabalığı gördüler. Göstericilerin tepinmeleri altında toprak adeta sarsılıyordu ve çığlıkları, öfkeli sayıklamaları, o ilkbahar mevsiminde umutsuz Hint halk kitlelerini coşturan tutkuların şiddetini çok iyi gösteriyordu. Gökyüzüne doğru toz bulutları yükseliyordu. Sıcak hava, uluyan seslerle titreşiyordu. Lord ve Lady Mountbatten bir an başlarının döndüğünü hissettiler. Baştan çıkarma harekatı için gerçek anı gelip çatmıştı, her şey bu anda çığrından çıkabilirdi.

Kalabalığa karşı göğüs geren iki silueti süzen Sir Olag Caroe, yüreğinin daraldığını hissetti. Kral naibiyle eşini «göl üzerindeki yaban kazları gibi vurmak için» belki de yirmi, otuz, kırk bin tüfeğin bulunduğu şu kitle arasında bir tek delinin, kana susamış bir gözü dönmüşün bulunması yeterdi. Bitmek bilmeyen saniyeler boyunca, Caroe «her şeyin kötüye dönüşeceğini» sandı.

Mountbatten kararsız gibiydi. Pathan'ların dili olan Pasti dilinde bir tek sözcük bile bilmiyordu. Ama birden, durumu umulmadık anda değiştiriveren bir şey oldu.

İmparatorluğun bu en amansız savaşçılarıyla beklenmedik karşılaşma için Kral naibi Birmanya'daki Müttefik kuvvetlerinin başkumandanı olduğu sırada giydiği ince keten üniformayı seçmişti. İşte bu üniformanın rengi, bir faciayı önleyecekti. Yani İslami-

yetin rengi, Hacıların rengi yeşil. Çoğu «yeşil gömlek» giymiş olan göstericiler, anlaşılan onun bu üniformayı seçişinde, davalarıyla ilgilenmek, dinlerine saygısını belirtmek istediği sonucunu çıkarmışlardı. Bu nedenle birden sakinleştiler ve alana dikkatli bir sessizlik çöküverdi.

Mountbatten karısını elinden tutmaya devam ederek, kulağına «Şunları elinle selamla,» diye fısıldadı. Edwina yavaş yavaş, zarif bir hareketle, onunla birlikte kolunu havaya kaldırdı ve karşısındaki insan selini selamladı. Hintlilerin alın yazısı bir an sanki bu harekete bağlıymış gibi kaldı. Elleri aşırı sıcak havayı yelpazelerken, «Baştan Çıkarma Harekatı»nın en tehlikeli saniyelerini bir anda tanrısal bir ululaştırmaya dönüştüren dev, bitmek bilmeyen bir gürültü, zafer yansıtan bir patlama yükseldi kalabalıktan.

«Mountbatten zindabad!» diye haykırıyordu acımasız Pathan savaşçıları, «Mountbatten zindabad» (Yaşasın Mountbatten!)

Bu karşılaşmadan kırk sekiz saat sonra, Louis ve Edwina Mountbatten Pencap'ta uçaktan iniyorlardı. Sir Evan Jenkins onları derhal Ravalpindi'den kırk kilometre uzaktaki küçük bir kasabaya götürdü. Kral naibi on dört gün önce valinin dile getirdiği tehlike uyarısını yerinde inceleyecek ve 1947 yılının o ilkbaharında için için oluşan facianın korkunçluğunu gözleriyle görecekti.

Mountbatten daha genç bir deniz subayı iken, arkadaşlarından çoğunun Girit açıklarında batan destroyeriyle birlikte sulara gömüldüklerine tanık olmuştu. Bir savaş lideri olarak, milyonlarca savaşçıyı vahşi Birmanya cangılında yönetmişti. Ama üç bin beş

yüz kişilik ve diğer beş yüz bin kişilik Hint köylerine benzeyen bu yerde gördükleri, korkunçluk bakımından şimdiye kadar karşılaştığı dehşet sahneleriyle kıyaslanamazdı. Yüzyıllar boyunca iki bin Hindu ve Sikh burada bin beş yüz Müslümanla bir arada ve barış içinde yaşamıştı. Caminin ince minaresiyle Sikh'lerin **«guru-dwara»**sının yuvarlak kulesi, Kahuta'dan bugüne kadar ayakta kalan tek izlerdi.

Mountbatten'ın ziyaretinden bir süre önce, «Norfolk Alayı»na bağlı bir İngiliz devriye birliği, bir gece çıktığı keşif görevi sırasında, kasabalıların karşılıklı güven ve anlayış havası içinde, barış içinde uyuduklarını görmüştü. Ertesi gün ise Kahuta varolmaktan çıkmıştı. Hindularla Sikh'lerin hepsi ölmüştü ya da yok olmuşlardı.

Bir Müslüman kalabalığı kasabanın üzerine kabus gibi çöküp, evlerini ateşe vermişti. Birkaç dakika içinde, bütün semtler alevler içinde kalıvermişti. Bazı ailelerin bütün fertleri yangında kavrulmuştu. Alevlerden kurtulanlar ise yakalanmış, yanyana bağlanıp, üzerlerine benzin dökülerek, diri diri yakılmışlardı. Yataklarından ırzlarına geçilmek ve zorla Müslüman olmak üzere kaldırılan birkaç Hindu kadın sağ kalabilmişti. Bazıları ise kendilerini kaçıranların ellerinden kurtulup, aileleriyle birlikte kül olmak için evlerinin ateşine atılmışlardı. Kontrola alınamayan yangın Müslüman mahallelerine de geçmiş ve Kahuta'nın yokoluşunu tamamlamıştı.

Mountbatten Londra'da hükümete yazdığı raporunda, «Kahuta'ya gidinceye kadar, burada cereyan eden iğrenç olayların büyüklüğü hakkında fikrim yoktu,» diye yazacaktı.

Peşaver'deki kalabalıkla karşı karşıya gelişi ve Pencap'ta ortadan kaldırılan bir köyün manzarası, ona gereken son doğrulamayı sağlıyordu. Yeni Delhi'de on gün süren temaslardan sonra vardığı yargı, doğruydu. Hindistan'dakl sorunu çözümlemek için çabuk davranmak birinci koşuldu. Eğer elini çabuk tutmazsa, ülke bir kargaşalığın içine yuvarlanacak ve düşerken imparatorluk ve Kral naibini de beraberinde sürükleyecekti. Çıkmazdan kurtulmak için, şahsen nefret ettiği, ama koşulların gerekli kıldığı çözüm yolunu benimsemek gerekiyordu: Taksim.

Gandhi'nin kutsal cihad yolunda beşinci durağı
Yıkılan düşüyle tek başına bir insan

Mahatma Gandhi'nin uzun kutsal cihad yolculuğu yeniden başlamıştı. O 1 Mayıs 1947 akşamı, yeni durağı Yeni Delhi'deki Dokunulmazlar semtinin aynı gecekondularıydı ve on beş gün önce aynı yerde arkadaşlarını Hindistan'ın bütünlüğünü her ne bahasına olursa olsun korumak için başarısızca inandırmaya çalışmıştı. Bir kere daha yere çömülen yaşlı peygamber, tepesinde nemli bir havlu, şimdi de çevresinde toplanan Kongre Partisi liderlerinin tartışmalarına katılıyordu. Bir önceki toplantıda su yüzeyine çıkan Gandhi'yle arkadaşları arasındaki kopma, artık kaçınılmaz olmuştu. Hapiste yattığı uzun yıllar, dayanılmaz açlık grevleri, yas ve sessizlik «**hartal**»ları, boykotlar, bu başarısızlığa varan yoldaki çeşitli aşamalardı. Gandhi Hindistan'ın çehresini değiştirmiş ve halkını özgürlüğüne kavuşturmak için

çağının en yeni buluşunu, şiddet aleyhtarlığı kozunu kullanmıştı. Ve işte, bugün, bu görkemli zafer, kişisel bir anlaşmazlık biçimine dönüşmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Artık güçleri tükenen ve sabırları taşan arkadaşları, Hindistan'ın bölünmesini bağımsızlığının kaçınılmaz koşulu olarak kabul etmeye hazırdılar.

Gandhi Hindistan'ın bölünmesine yalnız mistik bir kutsal duygu nedeniyle karşı çıkmıyordu. Ancak köylerde geçirdiği yıllar, Yeni Delhi'de hiç bir siyaset adamının erişemeyeceği biçimde ona Hintli ruhunu anlama yeteneği vermişti. Taksim'in, Cinnah'ın Mountbatten'a önerdiği şu basit «cerrahi müdahale» olamayacağını biliyordu. Bu, yalnız yarımadadaki bütün yabancıları değil, bütün komşuları, dostları ve meslektaşları birbirine düşürtecek dev bir katliam olacaktı. İğrenç ve yararsız bir dava uğruna, kan dökülecekti, ülke birbirlerini kemirmeye mahkum edilen iki düşman bloka ayrılacaktı. Ve bu savaş asla son bulmayacaktı.

Gandhi'nin dramı, arkadaşlarına içgüdüsüne itaat etmekten başka hiç bir şey önerememesiydi. O içgüdü ki, geçmişte hepsini sık sık ışığa yöneltmişti. Ama yaşlı peygamber artık onların gözünde bir ışık olmaktan çıkmıştı. Mountbatten gibi, onlar da yakın bir felaketin kendilerini tehdit ettiğini hissediyorlardı ve ne kadar acı olursa olsun, Taksim'in bundan kurtulmak için tek yol olduğunu biliyorlardı.

Gandhi ise olanca varlığıyla yanıldıkları inancındaydı. Ve her ne olursa olsun, kargaşalığın Taksim'den yeğ olduğunu düşünüyordu. «Cinnah ancak İngilizler kendisine verirse Pakistan'ına sahip olabi-

lir.» diye görüşünü savundu, ama Kongre Partisi'nin çoğunluğunun muhalefetiyle karşılaşırlarsa, vermezlerdi. «Gidişlerinin sonucu ne olursa olsun, İngilizlere çekip gitmelerini söyleyin,» diye yakardı. «Söyleyin onlara Hindistan'ı terketsinler, tanrıya, kargaşalığa, anarşiye, neyi istiyorsanız ona terketsinler, ama çekip gitsinler.» «Alevler içinde yürüyeceğiz,» diye de ekledi, «ama alevler bizi arındıracak.»

Sesi artık çöllerde çıkıyordu. En sadık taraftarları bile yürekten yakarışlarına sağır kalıyordu. Müslümanların ayrılmasıyla bir Hindu Hindistan'ın daha iyi gelişeceğini düşünen pek çoğu da, zaten çoktan beri Taksim fikrini benimsemişti.

Gandhi'ye beslediği büyük sevgiyle, Mountbatten'a karşı hissettiği hayranlık arasında parçalanan Nehru, çok üzgündü. Mahatma, yüreğine sesleniyordu, Kral naibi ise aklına. Nehru içgüdüsüyle Taksim'den nefret etse bile, mantıkçı aklı tek çıkar yolun bu olduğunu söylüyordu. Aynı sonuca vardığından beri, Mountbatten, eşinin de yardımıyla Hintli dostlarını bu fikre inandırmak için olanca inandırma gücünü ve çekiciliğini kullanmıştı. Bu arada kesin bir usumlamayı da kullanmıştı. Cinnah ve Müslümanlardan kurtulacak bir Hindu Hindistan. Nehru'nun sosyalist devletini kurması için muhtaç olduğu güçlü bir hükümete sahip olabilirdi.

Nehru'nun Taksim görüşüne katılması, diğer parti liderlerini de sürükledi. Hint Başbakanı, Kongre'nin «Hindistan'ın birliği ilkesine yürekten bağlı kalmakla beraber», Pencap ve Bengal eyaletlerinin de bölünmesi koşuluyla Taksim'i kabul edeceğini Kral naibine bildirmekle görevlendirildi.

Taraftarları tarafından terkedilen Gandhi, yıkılan düşüyle başbaşa ve yalnız kalıyordu.

Ertesi gün, 2 Mayıs 1947'de, saat 18'de, Yeni Delhi'ye inişinden tam kırk gün sonra, York MW 102 uçağı, içinde Mountbatten'ın özel kalem müdürü olduğu halde, Londra'ya doğru yola çıkıyordu. Lord Ismay, Hindistan'ın bölünmesiyle ilgili bir planı, Majestelerinin Hükümetinin onayına sunacaktı.

Kral naibinin Hint yarımadasının bütünlüğünü korumak için gösterdiği bütün çabalar, Cinnah'ın uzlaşmaz tutumu yüzünden en sonunda boş çıkmıştı. Mountbatten durumu değiştirebilecek tek ögeyi Müslüman liderinin yaklaşan ölümünü hâlâ bilmiyordu. Bundan sonra bütün ömrü boyunca Cinnah'ın iradesini sarsmayı beceremeyişini, meslek hayatının tek başarısızlığı olarak kabul edecekti. Tarihe Hindistan'ı parçalayan kişi olarak geçmek sıkıntısı, Ismay'ın taşıdığı belgelerden birinde de dile getirilmişti. Bu, son Hindistan Kral naibinin, Clement Attlee Hükümetine gönderdiği beşinci rapordu.

«Taksim,» diye yazıyordu bu raporda Mountbatten, «düpedüz çılgınlıktır ve eğer burada herkese bulaşan o inanılmaz ırk ve din ayrımı çılgınlığı, diğer bütün çözüm yollarını kapatmamış olsaydı, kimse beni buna zorlayamazdı... Bu saçma kararın sorumluluğu bütün dünyada Hintlilerin omuzuna yüklenmelidir, çünkü bir gün seçtikleri yol yüzünden büyük pişmanlık duyacaklardır.»

6

«Hindistan'ın En Soylu Kanının Akıp Gideceği Bir Yara»

Bugün hiç bir havalandırma aygıtına ihtiyaç yoktu. Louis Mountbatten'ın yeni çalışma odasının pencerelerinden seyrettiği görüntü, başlı başına insanı serinletmeye yeterdi. Himalaya'nın, «Dünyanın Damı»nın, Hindistan'ı Tibet'ten ve Çin'den ayıran şu buzdan duvarın görüntüsüydü bu. Çiriş otları ve sümbüllerle örtülü yemyeşil yamaçların, göz kamaştıran çalılıkların barındığı kozalak ormanlarının cana can katan manzarası, kızgın güneşin ısısıyla ezdiği başkentin cehennemi aydınlığından kurtarıyordu onu. Mountbatten son haftaların yorgunluğundan bitkin düşünce, kendisinden öncekilerin başlattığı bir geleneğe uymuş ve Himalaya'nın eteğinde kurulan Simla adlı, Hindistan İmparatorluğunun en şaşırtıcı kuruluşlarından birine küçük Britanya sitesine kaçmıştı.

Bir yüzyıldan fazla bir süredir, her yaz, deniz düzeyinden iki bin metre yüksekliğindeki bu koca kartal yuvası, beş ay süreyle İmparatorluğun başkenti haline geliyordu. Burası, dövme demirden dı-

rekleri hemen dikkati çeken müzik köşkü, küçük camlı pencereli şaleleri, Sikh'lere karşı verilen savaşlarda ele geçirilen topların demirinden dökülmüş çanı ve Tudor tarzı çan kulesiyle Anglikan kilisesi ve kilisenin Victoria çağının ciddi havasıyla sevimli bir köşeydi. Tek hatlı, kıvrıla kıvrıla tırmanan demiryoluyla ulaşılan, otomobille erişilmesi hemen hemen olanaksız, denizden bin beş yüz metre yükseklikteki bu sakin İngiliz tatil köyü, Hindistan'ın alabildiğine kalabalık ve sıcaktan kavrulan yaylalarına, kibirle yukardan bakıyordu.

Nisanın ortasında, korkunç sıcaklar bastırır bastırmaz, Kral naibi beyaz ve altın sarısı özel treniyle Simla'ya giderdi. Bütün imparatorluk da onunla birlikte yazlık başkente göçederdi. Muhafız birliğinin askerleri, yaverleri, sekreterleri, generaller, en önemli prensler, yabancı elçiler, gazete muhabirleri ve yüksek hükümet memurlarıyla bunların sayısız yardımcıları. Onları da, «By Appointment to H.E. The Viceroy», yani Kral naibinin refakatçisi olarak bir yığın terzi, berber, ayakkabıcı, kuyumcu, şarap ve diğer alkollü içki tüccarları, İngiliz «memsahib»ler, dağlar gibi yükselen bavulları, ordu kadar kalabalık uşaklarıyla gürültücü çocukları izlerdi. 1903'e kadar demiryolu Kalka'da sona eriyor, yolcular Simla'ya tırmanmak için kalan son altmış kilometreyi iki atın çektiği «tonga»larla aşıyorlardı. Arşiv kasalarıyla bavullar ya arabalarla ya da hamal sırtında taşınıyordu. Sonu gelmeyen bir sıra halinde, hamallar inanılmayacak kadar çok sayıda konserve kutuları, kaz ciğeri ezmesi, istakoz, domuz sucuğu, Bordeaux şarabı şişeleri, şampanya ve «sherry» kasaları taşıyorlardı. Bütün bun-

lar, Simla'da yaz mevsimini, Doğu'da bir eşi daha bulunmayan bir incelik ve zarafet cenneti haline dönüştürecek eğlencelerde kullanılmak içindi.

Sitede takunyaların takırtısı ve motorların patırtısı yerine, yüzlerce hamalın çıplak ayaklarının yere düzenli sürtünüşü işitilirdi. Geleneğe göre sitede önceleri sadece üç atlı arabanın, sonra da motorlu üç aracın dolaşmasına izin veriliyordu. Bunlar Kral naibine, Hint Ordusu Başkumandanına ve Pencap valisine aitti. Hatta şaka olsun diye, Simla'da tanrının bile arabayla dolaşmasına izin verilmez denirdi. En yaygın araç, çekçekti. Bunların sahiplerinden birinin hatırladığı kadarıyla, çekçekler «oturduğunuz yer kaburgalarınızı deşen kötü arabalar» değil, son derece rahat araçlardı. Eğri büğrü yollarda araçları çekmek için dört adam gerekiyordu. Bir beşincisi de arabanın yanında koşuyor ve gerektiğinde birinin yerini alıyordu. Elbette adamların hepsi yalın ayaktı.

Efendileri, onların ayakkabı giymelerini yasaklamışlardı, ama giyim kuşamlarının güzel ve alımlı olmasına özen gösterirlerdi. Lal kırmızısı giysili uşak kullanmak, yalnız Kral naibine aitti. Bir İskoçyalı, adamlarına «kilt» giydirmişti; bir başka aile de, gündüz için başka, gece için başka giysilerde karar kılmıştı. Adamların hepsinin göğsünde, hizmet ettikleri aileyi belirten gümüş bir plaket vardı. Simla'da çalışan hamalların çoğu genç yaşta ölüyordu. Genellikle de veremden!

Adamcağızların efendilerini koşturdukları eğlenceler ise, gerçekten göz kamaştırıcıydı. Yine de en görkemli eğlenceler, «Viceregal Lodge»da, yani İmparatorluğun soylu ailelerinin ve görgü kurallarının

tapınağı olan Kral naibinin sarayında düzenleniyordu. Çekçeklerinin okuna yerleştirilen bir rozet, ancak bazılarının onur kapısından geçiş hakkı olan davetlileri, diğerlerinden ayırıyordu. Yine de hepsi tanrılara özgü kentlerinde saltanat sürerken, ülkenin insanlarıyla yanyana olmayacaklarından emindiler. «Bir balo akşamı Viceregal Lodge'un çevresindeki havanın nasıl olduğunu asla hayal edemezsiniz.» diye hasretle anımsıyor o günlere tanık olanlardan biri. «Küçük yağ lambaları karanlıkta göz kırparken, dizi dizi çekçekler yüzlerce çıplak ayağın boğuk gürültüsü içinde saraya doğru yol alırdı.»

Sitedeki monden hayatın bir diğer kutbu da, Cecil oteli, konukseverliği dünyanın en göz kamaştırıcı olanı diye ün salan yerdi. Her akşam saat 20.15'te başı sarıklı bir uşak «Peninsular and Oriental» vapurlarında olduğu gibi, kalın halılarla kaplı koridorlardan akşam yemeği çanını çalarak geçerdi. Bunun üzerine giyinmiş kuşanmış erkeklerle, gece giysileri içindeki hanımlar Mappin & Webb'in gümüş takımları, Dalton sofra takımları ve Bohemya kristalleriyle bezenmiş, Irlanda işlemeli örtülerin serildiği masalarda yemeklerini yemek için aşağı inerdi. Her tabağın önünde beş bardak bulunurdu; şampanya, viski, Bordeaux şarabı, porto ve su için.

Simla'nın kalbi, Mall adlı geniş caddeydi. Sitenin bir ucundan diğerine kadar uzanan cadde üzerinde sırayla mağazalar, bankalar ve çay salonları dizilmişti. Kaldırımlar ve yollar, Kral naibinin sarayı gibi özenle tuğla döşenmişti. Caddenin orta yerinde de, her pazar Kral naibiyle Kraliçe naibinin pazar ayinini İngiliz kolonisiyle birlikte dinlemeye geldikle-

ri Anglikan kilisesi bulunuyordu. Ayindeki ilahileri «Bu işe en yatkın sesler — Ingiliz sesleri» söylerdi.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar Mall, Hintlilere yasaktı. Bu ayrımın sembolik bir niteliği vardı. Simla'ya her yaz tırmanmanın, bir mevsim alışkanlığından başka anlamı bulunuyordu: Ingiliz ırkının üstünlüğünü, tanrının bağışı sayesinde Ingilizlerin, kurak yaylalarda, ayaklarının dibinde kaynaşarak yaşayan insanlardan üstün olarak yaşadıklarını ince bir biçimde onaylardı.

Louis Mountbatten 1947 mayısı başında taşındığı zaman, Simla'nın pek çok yönü çoktan değişmişti. Savaş, Hint Hükümetinin yazları buraya taşınma alışkanlığına son vermişti. Hatta ülkesinin geleneksel giysilerini giymemek şartıyla, bir Hintli bile artık Mall caddesinde dolaşabiliyordu(*).

(*) Bağımsızlıktan sonra Simla hızla değişecekti. Unutmak istedikleri bir geçmişin tanığı olan site, Hintliler tarafından ihmal edildi. 1973'te Cecil otelinin sahibi M.S. Oberoi, «Simla'dan geriye kalan, sadece havasıdır.» diye yakınıyordu. Altın çağdan arta kalan bir İngiliz hanımı ise, hâlâ sitede yaşıyor. Seksen dokuz yaşında ve du olan bayan Penn Montague, altı köpeği, beş kedisi, dört uşağı ve bir yığın anıların ortasında, Kral naibi Lord Curzon'un maliye bakanı olan amcalarından birinden miras kalan Victoria tarzı dev ve asık suratlı yapıda günlerini doldurıyordu. Altı dil konuşabilen bayan Montague, her gün öğleden sonra saat 4'te uyanır. Güneş batarken kahvaltısını edip, yalnız yaşantısının en değerli eşyasının bulunduğu odasına çekllir. Bu eşya, Zenith Transoceanic marka bir radyodur. Simla'nın uykuya daldığı saatlarsa, bayan Montague dünyayı dinlemek için koltuğuna yerleşir. Sabahın saat dördünde, yaşlı hanımefendinin odasındaki ışık, hiç kuşkusuz Simla ile Tibet arasında yanan tek ışıktır.

Mountbatten bitkindi, ama neşeli olması için sağlam nedenleri vardı. Kendisinden öncekilerin yıllardır beceremedikleri şeyi, o altı haftada bitirmemiş miydi işte? Londra Hükümetine, Büyük Britanya'ya Hindistan batağından onuruyla çıkmasını sağlayacak, Hintlilere de, ne kadar ağır olursa olsun, gelecekleri üzerinden her türlü ipoteği kaldıracak bir çözüm yolu sunmuştu. Attlee'den olağanüstü yetkiler koparttığı için, planını Londra'ya göndermeden önce Hintli yöneticilerden kesin onay almak gereğini de duymamıştı. Sadece Clement Attlee Hükümetine, bu tasarı kendilerine sunulduğu zaman, Hintlilerin kabul edecekleri üzerine garanti vermişti.

Planı, çalışma odasının samimiyeti içinde öğrendiklerinin ustaca bir karışımından oluşuyordu. Tasarı, her Hintli yöneticinin inanç ve duyguları hakkında bildiklerine dayandığı için, neyi kabul edebilecekleri hemen hemen kesinlikle tahmin edebilmişti. Mountbatten'ın, yargılarına o derece güveni vardı ki, 17 mayısta Yeni Delhi'ye dönüşünde bu planı liderlere takdim etmek niyetini resmen açıklamıştı.

Simla'daki Tanrılar Dağı'nın iştah açan serinliği ve sakinliği bol bol düşünmeye fırsat verdiği için, Kral naibi bir süre sonra gerektiğinden çok iyimser davranıp davranmadığından kuşkuya düştü. Londra Hükümeti tasarıyı aldığından beri, kendisine filanca ya da falanca maddeyi değiştirmesi için telgraf yağdırmaktan geri kalmıyordu.

Ciddi kaygılar uyanmaya başlamıştı Kral naibinde. Eğer tasarısındaki bütün kararlar uygulanacak olursa, Hindistan ikiye değil, üçe bölünmüş olacaktı. Çünkü Mountbatten on bir eyaletten birine —Ben-

gal'e— eğer her iki toplumun çoğunluğu da aynı yönde karar verirlerse, bağımsız bir devlet olma fırsatı tanıyan bir madde öngörmüştü. Altmış beş milyon Hindu ve Müslüman, eğer isterlerse, birlikte bağımsız, kalıcı ve mantığa uygun, başkenti Kalküta limanı olabilecek bir devlet kurabilirlerdi. Bu fikrin babası, gece kulüplerinin müdavimi ve şampanya meraklısı hovarda Kalkütalı Müslüman yönetici Seyyid Suhraverdi idi. Dokuz ay önce de, militanlarını Kalküta'da Hindu halkın üzerine saldırtarak bir dehşet havası estirmişti. Bu öneri, Mountbatten'ın pek hoşuna gitmişti. Cinnah'ın istediği iki başlı, çirkin bir devlet yerine, bağımsız bir Bengal, etnik ve ekonomik açılardan çok daha akla yakındı. Yerel Hindu yöneticiler de, Kral naibini şaşırtacak bir kararla, bu tasarıdan yana çıkmışlardı.

Ne var ki, işi çabuk bitirmek dileğiyle, Mountbatten bunu Nehru'ya açmayı unutmuştu. İşte bu ihmal, şimdi kendisini kuşkulandırıyordu. Düşününce, Hint Başbakanının Hindistan'ı Kalküta limanından ve çevresindeki zengin sanayi kuruluşlarından yoksun bırakacak bir çözüm yolunu gerçekten kabul etmesi beklenebilir miydi hiç? Londra'ya verdiği bunca teminattan sonra, cevap hayır olursa, Mountbatten İngiltere'nin, Hintlilerin ve dünyanın gözünde, her şeyi hafife alan bir arabulucu olarak kabul edilecekti.

İçgüdüsü, böyle bir rizikoyla karşılaşmamak için, durumu Nehru'ya onaylatması gerektiğini söylüyordu. Nehru pekâlâ burada, Himalaya'daki bu sitede konuğu olabilirdi. Louis Mountbatten, gelecek için çekici bir insan olan Jawaharlal Nehru ile ilişkilerinin niteliğinden büyük şeyler umuyordu: Yeni Hin-

distan'la eski sömürgeci efendileri arasında ayrıcalıklı ilişkilerin temeli bu sayede atılabilirdi. Nehru ile Edwina Mountbatten arasında da sıcak bir dost yakınlığı vardı. XX. yüzyılın ortasında donup kalmış bir Hindistan'da, Edwina gibi bir kadın, ender yetenekleri olan bir hanımefendi demekti. Bu çekici, zeki ve cömert huylu soylu hanımefendi kadar hiç kimse, Hintli lideri kuşku ve sıkıntı anlarında kabuğundan çıkartmayı beceremiyordu. Şimdiye kadar kaç defa Moğol bahçelerinde dolaşırlarken, yüzme havuzunda yüzerlerken ya da bir fincan çay içerlerken, Edwina nice engellerin aşılmasını sağlamış, nice anlaşmayı kolaylaştırmıştı.

İçinden gelen sesi dinleyen ve danışmanlarının görüşüne karşı çıkan Mountbatten, hemen o akşam Nehru'yu birlikte birer kadeh porto içmeye davet etti. Sonra da doğal bir tavırla ünlü planın bir kopyasını kendisine uzatıp, okumasını ve Kongre'nin buna karşı tepkisinin ne olabileceğini söylemesini rica etti. Bundan pek mutlu olan ve gururlanan Nehru, tasarıyı hemen incelemeye söz verdi.

Birkaç saat sonra Mountbatten, en gözde vakit geçirme uğraşısı olan işe —ailesinin soy ağacını geliştirmek— daldığında, Jawaharlal Nehru da ülkesinin alın yazısını çizmek üzere hazırlanmış metni ince eleyip sık dokuyordu. Ve adeta dehşete kapıldı tasarı karşısında. Her eyaletin geleceğini tek başına kararlaştırmaya hakkı olan, ikiye değil, bir sürü parçaya bölünen bir Hindistan, korkunç bir kabustan başka bir şey değildi. Mountbatten'ın Bengal'in bölünmesi için araladığı kapı, ister istemez bir yara açacak ve bu yaradan Hindistan'ın en soylu kanı akıp

gidecekti. Nehru eli kolu kesilmiş bir Hindistan, can damarı alınmış, Kalküta ve liman tesislerinden, çelik, çimento, dokuma fabrikalarından yoksun bir Hindistan'ın heyulasını görür gibi oldu. Sonra da atalarının ülkesi, nefret ettiği bir düzenbazın el koyacağı bir bağımsız Keşmir heyulası; Hindistan'ın orta yerinde, yabancı bir cisme benzeyen Müslüman bir Haydarabat Devleti heyulası; yine tek başlarına bağımsızlık isteyen bir sürü irili ufaklı devletin heyulası. Bu plan her zaman için Hint birliğini tehdit eden merkezkaç kuvvetlerini salıverecek ve ülkeyi birbirine sürü küçük devlet halinde parçalamak tehlikesini yaratacak bir plandı. Üç yüzyıl boyunca, İngilizler egemenliklerini sürdürebilmek için hep bölmüşlerdi. Şimdi de çekip gitmek için bölüyorlardı ülkesini.

Öfkeden bembeyaz kesilen Nehru, kağıtları odanın içine fırlatıp, bağırdı.

«Olmaz böyle şey!»

Ertesi sabah Hintli liderin tepkisini Louis Mountbatten'a bir mektup duyurdu. Kral naibinin altı hafta içinde sabırla kurduğu yapı, iskambil kağıdından bir ev gibi yıkılıveriyordu. Nehru mektubunda, planının öylesine bir «bölünme» izlenimi uyandırdığını, «savaş ve kargaşalık olanakları» yarattığını söylüyordu ki, «Kongre Partisi tarafından bunun buruklukla karşılanıp tamamen reddedilmemesi» imkansızdı.

Böylece on güne kadar Hint sorununa bir çare bulabileceğini söyleyerek gururlanan kişi, birden ileri sürecek hiç bir önerisi bulunmadığını anladı. İn-

giliz Hükümetinin tartışmakta olduğu, Hintlilerin hep birden katılacakları konusunda garanti verdiği tasarının, Kongre Partisi'nin vazgeçilmez onayını alma şansı sıfırdı. Aceleciliği ya da saflığı yüzünden eleştirilere uğrayacağı bilincine varan Mountbatten, yine de bir başarısızlık karşısında kolayca teslim olacak biri değildi. Felaketin sonuçlarına kendisini kaptıracağı yerde, vakit daha çok geç olmadan Nehru'ya niyetlerini açıkladığı için, kendi kendisini tebrik etti. Verdiği zararları derhal onarmak yolunu seçip, aralarındaki dostluğun bu bunalımı atlatmaya yeteceğine güvendi. Gerçekten de Nehru Kral naibinin tasarıyı kabul edilir bir hale sokmasına zaman vermek için, bir gün daha Simla'da kalmayı kabul etti. Yeniden kaleme alınacak metin, Nehru'nun düşmanlığını kazanan karanlık noktaları eleyecekti. On bir eyalete ve prensliklere bir tek yol seçme olanağı tanıyacaktı. Hindistan'a ya da Pakistan'a katılmak. Bağımsız bir Bengal düşü ortadan kalkmıştı.

Mountbatten, Muhammed Ali Cinnah'ın ikl başlı Pakistan'ının çok uzun ömürlü olmayacağına inanmaya devam ediyordu. Bir çeyrek yüzyıldan önce, Cinnah'ın devletine verilen Doğu Bengal'in Pakistan'dan kopacağı kehanetinde bulunacaktı. 1971'deki Bangladeş savaşı, kehanetinde **yalnızca bir yıl** yanıldığını ispatlayacaktı.

Mountbatten, Hindistan'ın bağımsızlık tasarısının yeniden pişirilip kotarılması için V.P. Menon adında genç bir Hintliye çağrıda bulundu. Bu kişi Kral nalbinin çevresinde törelere aykırı biri olarak tanınıyordu. Bürosunun duvarlarını süsleyen bir Oxford ya da Cambridge diploması yoktu. On iki çocuklu

bir ailenin en büyük evladı olan Menon, on üç yaşında okulu bıraktıktan sonra, sırasıyla duvarcılık, maden işçiliği, fabrika işçiliği, makinistlik, pamuk simsarcılığı ve öğretmenlik yapmıştı. İki parmakla daktilo yazmasını öğrendikten sonra da, 1929'da Simla'da, Hint yönetiminde basit bir büro memuru olarak çalışmaya başlamıştı(*). Hiç kuşkusuz meslek hayatındaki yükselişi, İmparatorluk yönetiminde en başdöndürücü olanlardan biridir. Reform bakanı olan Menon, 1947'de Kral naibinin hükümetinde bir Hintlinin o zamana kadar işgal ettiği en önemli görevde gelmiş oluyordu. Mountbatten'ın önce güvenini, sonra da sevgisini kazanmıştı.

Amiral lafı ağzında gevelemeden, ona akşama kadar bağımsızlık tasarısını yeniden kaleme alması gerektiğini bildirdi. «Tasarının temel ilkesi —Hindistan'ın taksimi— değiştirilmeyecek,» diye de belirtti ve bu seçimin sorumluluğu Hintlilerin omuzlarında kendisini hissettirmeye devam edecekti.

(*) Simla'ya kadar yolculuğun karşılığı olan on beş rupiyi ödemek için V.P. Menon, yolda rastladığı yaşlı bir Sikh'e başvurdu ve ona yoksulluğundan söz etti. Adamcağız da istediği parayı çıkartıp ona verdi. Menon adama borcunu ödeyebilmek için adresini sorduğunda, Sikh şöyle cevap verdi. «Borcunuzu ödemek kolay. Ölünceye kadar sizden yardım isteyecek onurlu herkese, on beş rupi verirsiniz.» Menon da öyle yaptı. 1965'te ölümünden altı ay önce, kızının anlattığına göre Bangalor'daki evinin kapısını bir dilenci çaldı. Menon gidip cüzdanını aldı, on beş rupi çıkartıp dilenciye verdi. Ömrünün son gününe kadar da, borcunu ödemeye devam etti.

Gandhi'nin kutsal cihad yolunda altıncı durağı
«Artık bana hiç ihtiyaçları yok»

Şiddetli bir apandisit krizi geçiren genç kızın küçük bedeni, büyük dayısının yatağının üzerine yığdığı yorganların altında yaprak gibi titriyordu. Gözleri ateşten yanarak, elleri ağrıyan karnının üzerinde büzüşmüş, Manu yaralı bir hayvan gibi inliyordu. Sessiz ve yüreği daralan Gandhi, odada dört dönüyordu.

Taraftarlarının reddettiği yaşlı adamın ruhunu yeni bir çatışma eziyordu. Bu sefer, Noakhali'nin yollarında tek başına çıktığı yolculuğunda peşinden gelen utangaç genç kızdı üzüntüsü.

Güney Afrika'da bir çiçek salgınının kurbanlarını tedavi ettiğinden beri, Gandhi'nin doğal ilaçlara güveni tamdı. Modern tıbbı ise, ruhu iyi etmeden bedeni tedavi etmeye kalkıştığı için eleştiriyor, moral güçlere baş vuracağı yerde ilaçlardan medet ummak, hastaların iyileşmesinden çok, parasıyla ilgilenmekle suçluyordu. Hint kırsal bölgesinin tanrının bağışı olan iyi etme niteliğine sahip bitkiler yönünden zengin olduğunu, bunlarda herkesin derdine çare bulunabileceğini ileri sürüyordu. Mahatma, bitkilerle hasta iyi etme yönteminin, şiddet aleyhtarlığı felsefesinin devamı olduğu kanısındaydı. Karısını da, bir cezaevinin ot minderi üzerinde can çekişirken, bu nedenle bir penisilin iğnesinin acısına bırakmayı reddetmişti.

Manu da karın ağrısından şikayet etmeye başlayınca, Gandhi ona böyle durumlarda önerdiği ilacı tavsiye etti. Kil lapası, sıkı bir perhiz ve lavman.

Otuz altı saat sonra genç kızın durumu o kadar ağırlaşmıştı ki, artık hayatı tehlikedeydi. Noakhali'deki gibi, bu hayat Mahatma'ya aitti. Genç kız her şeyini ona bırakmıştı, neye karar verirse, peki diyecekti.

Mucizeler yaratan otların yaşlı peygamberi, küçük yeğenini yatağa düşüren derdin ne olduğunu anlayacak kadar çok hasta tedavi etmişti. Yüreği parçalanıyordu. Bu sefer yöntemi başarısız olmuştu. Manu'nun hastalığı hiç kuşkusuz ikisinin de ruhsal yönden kusursuz olamayışlarından ileri gelmişti. Sonunda pes etti ve yenilgeyi kabullendi. «Kendisini bana emanet eden bir genç kızın böyle ölüp gitmesine dayanacak cesaretim yoktu,» diye itiraf edecekti daha sonra. Karısına, belki de hayatını kurtarabilecek bir iğne yapılmasına razı olamazken, bu sefer «aşırı bir tiksintiyle», küçük yeğeninin bir cerrahın neşteri altına yatmasına göz yumdu. Manu apandisit ameliyatı için derhal hastaneye kaldırıldı.

Genç kız anestezinin etkisiyle uyurken, Gandhi elini kızın alnına koydu. «Râma'ya güven,» diye mırıldandı, «her şey yolunda gidecek.»

Birkaç saat sonra, Mahatma'nın yüzündeki kuşkulu ifadeden korkan bir doktor, onu yavaşça Manu'nun başucundan uzaklaştırdı. «Dinlenmeniz gerek,» diye yalvardı. «Halkın size her zamandan daha çok ihtiyacı var.»

Gandhi umutsuz bakışlarını ona dikti. «Ne halkın, ne de iktidardakilerin bana ihtiyacı var,» diye hüzünle iç çekti. «Tek isteğim, görev başında son nefesimi verirken tanrının adını anmaktır.»

7

Filler, Rolls-Roycelar ve Mihraceler

Başı sarıklı uşak saygılı adımlarla uyumakta olan iri kıyım siluete doğru yaklaşıyordu. Koca odanın zeminini kaplayan kaplan, panter ve antilop postlarının üzerine çıplak ayaklarıyla sessizce basarak yürürken, bir yandan da 1921'de Altes Galler Prensi'nin Hindistan'ı ziyareti nedeniyle Londra'ya sipariş edilen servis takımından kalan işlemeli gümüşten tepsiyi taşıyordu. Yaldızlı gümüş çaydanlıktan, her on beş günde bir Londra'daki ünlü «Fortnum and Mason» adlı baharatçının özenle hazırladığı seçme yapraklardan oluşan karışımın kaynamasından çıkan hafif ve nefis kokular yayılıyordu. Yanına da her türlü bisküitler sıralanmıştı. Odanın gölge yerinde, duvarlarda ve vitrinlerde, doldurulmuş vahşi hayvanların gözleri parlıyordu ve gümüş armalar koleksiyonu da, bu yerin efendisinin centilmen sporlarında, polo ve kriketteki ustalığını kanıtlıyordu.

Uşak tepsiyi yatağın başucuna bıraktı ve yavaşça mırıldanmak üzere öne eğildi:

«Bed tea, Master.»(*)

Uyuyan adam bir aslan edasıyla gerindi ve doğrulup kalktı. Gölgenin içinden çıkıveren bir ikinci uşak, omuzlarını nakış işlemeli sabahlıkla örtmek için koştu. Patyala Hint Devletinin sekizinci mihracesi Altes Prens Yadavindra Singh için yeni bir gün başlıyordu.

Yadavindra Singh, insanlığın o zamana kadar hiç görmediği ve bir daha da göremeyeceği küçük bir derneğin, dünyanın en ender kuruluşlarından birinin başıydı. O mayıs sabahı, Hiroşima felaketinin ve dünyayı sarsan bir savaşın üzerinden henüz iki yıl bile geçmediği halde, bu birliği oluşturan 565 mihrace, raca ve nevvab(**), Hint topraklarının üçte birinin ve halkının dörtte birinin babadan oğula geçen mutlak efendileriydiler. Gerçekten de İngiliz egemenliği altında iki Hint vardı: Başkent Yeni Delhi'den yönetilen eyaletler Hindistan'ı ve 565 prenslikten oluşan Hindistan.

Hint prenslerinin çağ dışı durumlarının kökü, ülkenin Büyük Britanya tarafından istila edilmesine kadar dayanıyordu. İngilizleri kollarını açarak karşılayan hükümdarlar da, savaş alanlarında şerefli birer düşman olarak görülenler de, İngiltere'yi tek egemen güç tanımaları koşuluyla tahtlarını koruyabileceklerdi. Bu ilke, her hükümdarla İngiliz tahtı arasında ayrı ayrı anlaşmalarla karara bağlanmıştı. Prensler, Kral naibi tarafından temsil edilen Kral-İmparatorun egemenliğini kabul ettiler, dış ilişkilerinin ve

(*) Yatak çayınız, efendi. (Aslında İngilizce)

(**) Mihrace, raca: Brahman dininden olan soyluların ünvanı; nevvab, nizam: Müslüman olan soyluların ünvanı.

savunmalarının denetimini ona bıraktılar. Buna karşılık iç özerkliklerini garanti altına aldılar.

Haydarabad nizamı ve Keşmir mihracesi gibi prensler, Avrupa'nın en büyük ulusları kadar geniş ve kalabalık devletlere hükmediyorlardı. Bu arada Umman denizi kıyısındaki Kathiyavar yarımadasında bulunan başkaları, eski ahırlarda yaşıyor ve ancak Boulogne ormanı kadar geniş toprakları yönetiyorlardı. Dört yüzden fazla devletin toplam yüzölçümü, otuz kilometre kareyi geçmiyordu. Prensler birliği içinde dünyanın en zengin adamlarından birkaçıyla, Bombay'da bir pazar yeri tüccarı kadar servete sahip hükümdarlar bulunuyordu. Buna karşılık yapılan bir hesap, hepsinin ortalama 11 ünvanı, 5,8 karısı, 12,6 çocuğu, 9,2 fili, 2,8 özel treni, 3,4 Rolls-Royceu ve avladıkları 22,9 kaplanları olduğunu gösteriyordu.

Prenslerin büyük çoğunluğu, uyruklarına İngilizlerin yönettiği Hintlilerin yaşam düzeylerinden pek az daha iyisini sağlayabiliyordu. Diğerleri ise, sayıları pek az olmakla birlikte, hazinelerini doldurmaktan ve halklarının kalkınmasını sağlamak yerine. kişisel arzularını tatmin etmekten başka bir şey düşünmüyorlardı.

Yetenekleri ve kötülükleri her ne olursa olsun. 565 Hintli prensin geleceği, o 1947 yılı ilkbaharında çok ciddi bir sorun olarak ortadaydı. Hint denkleminde hiç bir çözüm yoiu, aynı zamanda onların özel durumlarını da çözümlemeden başarıya ulaşamazdı.

Gandhi, Nehru ve Kongre Partisi için, çözüm son derece açıktı. Bu derebeylerinin saltanatına son vermek ve devletlerini bağımsız Hint toprakları içine katmak gerekliydi. Ancak bu görüş, Yadavindra Singh ve benzerlerinin onayını almak şansından yoksundu.

Pencap'ın göbeğindeki Patyala adlı devleti, bunların en zenginlerinden biriydi ve Centurion tankları, topçu bataryalarıyla donatılmış on beş bin kişilik bir orduya sahipti.

Prensler Meclisi başkanı çayını yudumlarken, yüzünde kuşkulu bir ifade okunuyordu. O mayıs sabahı, Hindistan Kral naibinin bile henüz bilmediği şeyi, o çok iyi biliyordu. Sarayından on bin kilometre uzakta bir adam, onun ve diğer bütün prenslerin alın yazılarının, Nehru ve Kongre Partisi'ndeki sosyalistlerin kendilerini mahkum etmek istedikleri biçimde yazılmaması için umutsuz bir savunmayı açıklamaya hazırlanıyordu.

Bu adam bir mihrace değil, bir İngilizdi. Kral naibinin isteğine karşı çıkıp, Yeni Delhi'yi terketmiş, Londra'ya dönmüştü. Bir misyoner din adamının oğlu olan Sir Conrad Corfield, Hindistan'daki İngiliz yönetiminin hem en büyük güçlerinden, hem de en büyük zaaflarından birini temsil ediyordu. Hemen bütün meslek hayatını Prenslik Sorunları Bakanlığında geçirmiş ve Prenslerin Hindistanı, adeta onun Hindistanı olmuştu. Prensleri için iyi bellediği her şeyin, Hindistan için de iyi olacağı yargısına varmıştı. Prenslerin düşmanlarından, özellikle Nehru ve Kongre Partisi'nden, en az onlar kadar nefret ediyordu.

O 1947 yılı mayıs ayında, Corfield Kral naibinin siyasal sekreteriydi, yani İngiliz egemenliğini prensler nezdinde temsil ediyordu.

Hindistan'a geldiğinden beri Hindularla Müslümanlar arasındaki anlaşmazlığa bir çözüm yolu bul-

mak gibi büyük bir uğraşıya dalan Lord Mountbatten, henüz prensler sorununa eğilecek zaman bulamamıştı. Ancak bu, Corfield'in düşüncelerini hiç bir şekilde değiştirmemişti. Yeni Kral naibinin Nehru ve Kongre Partisi'yle iyi geçinmek ihtiyacını duyacağını bildiğinden, prensleri için Kral naibinin düşündüğünden hiç kuşkusuz daha iyi bir yol bulmak amacıyla Londra'ya gelmişti.

Girişimini de, Hint İşleri Bakanı nezdinde, İmparatoriçe Victoria çağından beri «altın kafes» diye anılan çalışma odasında yapacaktı. Sekizgen şeklindeki bu oda, alışılmamış bir özellik taşıyordu: Odanın ekseninde, tam orta yerinde, boyları, biçimleri ve süsleri bakımından tıpatıp eş iki kapı vardı. Böylece eşit sıradan iki prens, aynı anda Kral-İmparatorun huzuruna çıkabilir ve protokol kuralları çiğnenmemiş olurdu. Kimse de incinmezdi.

Corfield, kanıtlarını bakana, Listowel kontuna heyecanla aktardı. «İngiliz tahtının egemenliğini kabul etmekle, prensler iktidarlarının bir bölümünü Büyük Britanya'ya ve yalnız ona terketmişlerdir,» dedi. Bu egemenliğin sona erdiği gün, iktidar da doğrudan doğruya onların kişiliklerine geri verilmiş olacaktı. Ancak bundan sonra Hindistan ya da Pakistan'la yeni bir anlaşmaya varmak için serbest kalacaklardı. Ya da isterlerse ve olanak bulunursa, bağımsız olabileceklerdi. Bunun dışında herhangi bir yöntem, Büyük Britanya ile prenslikleri bağlayan anlaşmaların çiğnenmesi demekti.

Tamamen hukuk açısından bakılırsa, Corfield'in yorumlaması doğruydu. Ama bunun uygulamadaki sonuçlarını düşünmek bile dehşet vericiydi. Onun heye-

canla ortaya koyduğu görüşünün sonuçları gerçekleşecek olursa, bağımsız Hindistan, Nehru'nun Simla'da öfkelendiği sırada bile genişliğini düşünmediği biçimde, Balkanlar gibi parçalanmış olacaktı.

Mihraceler ve nevvablar öylesine olağanın dışında bir soylu sınıf oluşturuyorlardı ki, Rudyard Kipling onların şöyle olduğunu sanıyordu: «Bu insanlar tanrı tarafından dünyaya çekici dekorlar, kaplan hikayeleri ve görkemli sahneler sağlamak için yaratılmışlardır.» İster güçlü ya da kendi hallerinde, zengin ya da yoksul olsunlar, üyeleri şimdi yok olmaya mahkum edilen bir Hindistan'ın düzmece efsanelerini beslemişlerdi. Kötülüklerinin ve dürüstlüklerinin, zırzopluklarının ve har vurup harman savurmalarının, delice heveslerinin ve tuhaflıklarının hikayeleri, insanoğlunun folklorunu zenginleştirmiş ve yabancılara, düşlere meraklı bir dünyayı kendisine hayran bırakmıştı. Mihraceler, yaşamlarını bir Doğu masalının uçan halısı üzerinde sürdürüyorlardı. Göz kamaştırıcı saltanatları sona eriyordu, ama bu sefer de dünyanın canı sıkılabilirdi.

Bu mitler aslında pek küçük bir zümreyi, zenginliğin, tembelliğin ve özellikle bereketli bir hayal gücünün en baş döndürücü çılgınlıklara cevaz verdiği kişileri ilgilendiriyordu. Bu zırzop soylular, insanı kavuran tutkuları paylaşıyorlardı. Av, çeşitli sporlar, otomobil, saraylar, haremler ve hepsinden önce gelen mücevherat düşkünlüğü.

Bu merak onlarda adeta dinsel bir tutkuya benziyordu. Değerli taşlara, mistik bir özle eşdeğerde, bü-

yük bir kudret yakıştırıyorlardı. Örneğin elmas taşlarının, «mara» adını taktıkları, cinsel kudreti artıran dişi güçler taşıdıklarına inanıyorlardı. Taşların seçimi ve büyüklüğü, müneccimler tarafından, yıldız fallarına ve niteliklerine göre belirleniyordu.

Baroda mihracesi, altına ve değerli taşlara fetişizme varan bir ululama yakıştırıyordu. Tören giysilerini altın sırmalarla bezemeye bir tek bu ailenin hakkı vardı. Bu giysileri dokuyanların tırnakları, dokumada kusursuzluğa erişmeleri için, tarağın dişleri gibi kesiliyordu. Elmas koleksiyonu arasında, büyüklüğü bakımından dünyada yedinci gelen «Güney Yıldızı» ile, bir zamanlar Rus Çarîçesi Katerina'nın gözdesi Potemkin'e ait olduktan sonra, III. Napoléon tarafından eşine armağan edilen «Eugénie» de vardı. Ama hazinesinin en beğenilen parçaları, tamamen yakut ve zümrütten motiflerle bezenmiş incilerin oluşturduğu bir kaneviçe işiydi.

Baratpur mihracesinin, daha da hayret verici bir halı koleksiyonu vardı. Halıları fildişindendi. Her biri bir ailenin yıllarca göz nuru dökmesinin ürünüydü. Bunların dokunması, olağanüstü bir titizlik gerektiriyordu ve ham maddeyi elde etmek için önce fil dişlerinin soyulması gerekiyordu.

Dünyanın en büyük sarı yakutu ise, Kapurthala'nın sevimli Sikh mikracesinin sarığında, tıpkı bir devin tek gözü gibi ışıldıyordu. Jaipur Mihracesinin hazineleri ise, Racistan'da, bir tepedeki villasının yanında, kuşaktan kuşağa, acımasız bir Rajput kabilesi tarafından korunmaktaydı. Bu soylu sülalenin varisleri, saltanat dönemlerini özel bir ışıkla aydınlatacak taşları seçmek için, ömürlerinde yalnız bir defa

bu kabileyi ziyarete gidebilirlerdi. Bu harikalar arasında her biri bir güvercin yüreği iriliğinde, en ağırı doksan kıratlık üç zümrüt üzerine oturtulmuş, üç sıra yakuttan oluşan bir kolye de vardı.

Patyala mihracesinin koleksiyonunun gözbebeği, Londra'daki Lloyd şirketi tarafından 25 milyon liraya sigorta edilen bir inci gerdanlıktı. En garip parça da, soluk mavi parıltılar saçan binbir elmastan yapılmış bir göğüslüktü. Yüzyılın dönüm noktasına kadar, ataların, üzerlerinde yalnız bu göğüslük olduğu halde, erkeklikleri olanca heybetiyle meydanda iken halkına gözükmesi gelenekti. Bu cinsiyet uzvu gösterisiyle kişiliklerini tanrı Çiva'nın yaratıcı gücüne bağlarlarken, elmasların parıltısı da kötü ruhları kovarak, uyruklarını rahatlatıyordu.

Misor mihracelerinden biri de Çinli bir yolcudan, en etkili cinsel kudret ilaçlarının havanda dövülen elmaslardan yapıldığını işitmişti. Bu bahtsız buluş, mihracesinin hazinesinin pek çabuk dibine darı ekecekti, çünkü yüzlerce değerli taş bu uğurda havanda dövülmüştü. Bunların sihirli kudretinden yararlanacak olan dansözler de, bahçelerde dişlerinin üzerine ve kulaklarına aşk iksiri olmaktan kurtulmuş elmasların ve yakutların takıldığı ya da kakıldığı filerin sırtında geçit yapıyorlardı.

Baroda mihracesinin üzerinde dolaştığı fil ise, çok daha zengin bir biçimde donatılmıştı. Bu yüzyıllık canavarın dişleri sayısız savaş sırasında yirmiden fazla rakibini parça parça etmişti. Bütün koşum takımı som altındandı. Mihracenin tahtırevanı, zırhı, dört ayağındaki ağır bilezikler ve kulaklarından aşağı sarkan zincirler de. Her birinin değeri on beş milyon li-

ra kadardı ve hayvanın bir zaferini simgeliyordu.

Çok eski kuşaklardan beri filler, prenslerin en gözde taşıt araçları olmuştu. Evren düzeninin simgeleri, tanrı Râma'nın elinde doğan filler, prenslerin gözünde evrenin temel direkleri, gökyüzü ve bulutların destekleriydi. Misor mihracesi yılda bir defa fillerinin tanrısı önünde diz çökerdi. Bu sayede doğa güçleriyle arasındaki ittifakı yenilemiş ve uyruklarına bereketli bir yıl daha garanti etmiş olurdu. Bir hükümdarın zenginliği, sarayının ahırlarındaki fillerin sayısı, yaşı ve boyu posuyla ölçülürdü. Bazılarının üç yüz fili bile vardı.

Belki de Dasahra bayramı nedeniyle Misor mihracesinin sergilediği gibi görkemli bir fil sürüsü, fil birlikleriyle birlikte Alp'leri aşan Annibal'den beri görülmemiştir. Bine yakın fil, desenler, çiçekten kolyeler, mücevherler, halıdan eyer takımları ve altın başlıklarla bezenmiş olarak, şehirde bir geçit töreni yapmıştı. Hükümdarın som altından ve kadife kumaşla kaplanmış, üzerinde de iktidarının simgesi bir gölgelik olan tahtırevanını taşımak, erkek fillerin en güçlüsünün hakkıydı. Onun ardından, en az ilki kadar zengin donatılmış iki fil daha geliyordu. Bunların üzerinde de, içleri boş iki başka tahtırevan vardı ve görünmeleriyle birlikte, kalabalık arasında saygılı bir sessizlik başlıyordu. Çünkü bunların içinde, sözde mihracenin atalarının ruhları oturuyordu.

Baroda prensinin düzenlediği eğlencelerde fil güreşlerinin daima özel bir yeri olur ve filler arasında gerçekten dehşetengiz düellolar seyredilirdi. İki kuvvetli erkek fil, mızrak darbeleriyle çılgına döndürüldükten sonra birbirlerinin üzerine salınırdı. Dev gövdeleriyle

adeta yeri sarsarak ve böğürtüleriyle gökyüzünü inleterek, içlerinden biri ölünceye dek savaşırlardı. Kazananın prensin ahırına girmek hakkı olurdu.

Doğu Hindistan'da küçük bir yurtluk olan Denkanal'ın racası, her yıl binlerce davetlisine, döğüş kadar büyüleyici, üstelik daha kansız bir gösteri düzenlerdi. Ahırındaki en güzel fillerin çiftleşmesini.

Gwalior mihracelerinden biri, o güne kadar hiç bir filin yapamadığı bir işi bile hayvanlarından birine yaptırmıştı. Venedik'e ölçüsü Buckingham sarayındaki en büyük avizeden de büyük bir avize ısmarladıktan sonra, sarayının tavanının bu ağırlığı çekip çekemeyeceğini anlamak amacıyla, fillerinin en ağırlarından birini, özel bir vinçle kaldırıp, tavanından aşağı sarkıtıvermişti.

Bazı prenslerin gönlünde, filler kadar ayrıcalıklı bir yer tutan başka hayvanlar da vardı. Bombay'ın kuzeyinde küçücük bir devletçik olan Junagadh nevvabı, köpeklere bayılıyordu. En gözde köpeklerini, elektriği ve telefonu olan dairelere yerleştirmişti ve en usta uşaklarını, onların hizmetine ayırmıştı. En gözde dişi köpeği Roşana'nın Bobby adlı bir labrador cinsi köpekle evlenmesi nedeniyle büyük bir düğün düzenlemiş, bu şölene Hindistan'ın bütün prenslerini ve yüksek mevki sahiplerini, bu arada Kral naibini bile çağırmıştı. Ama Kral naibi bu daveti reddedince, nevvab çok üzülmüştü. En önde nevvabın mızraklı süvarileriyle fillerinin yürüdüğü düğün alayını seyretmek için, yüz elli bin kişi yolun kenarında itişip kakışmıştı. Geçitten sonra hükümdar yeni evli köpekleri için bir de ziyafet vermiş, ziyafetten sonra ikisini de zifaf dairelerine kadar götürmüştü. Sadece bu tören

15 milyon liraya mal olmuştu ki, bu parayla altı yüz yirmi bin yoksul uyruğunun on iki bininin çok önemli ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilirdi.

Köpeklerinden birinin ölümü de, bundan daha gösterişsiz sayılmayacak cenaze törenlerine sebep olurdu. Köpekler Chopin'in cenaze marşıyla son yolculuklarına çıkar, kendilerine ayrılan özel mezarlıktaki mermer yerlerine gömülürdü. Junagadh'da insan olmaktansa, köpek olmak daha hayırlıydı.

Otomobil, gösteriş yarışında fillerin rolünü bir hayli etkileyecekti. 1892'de ilk defa Hindistan'a varan otomobil, Patyala mihracesine ait Fransız yapısı bir De Dion-Bouton'du. Bu olayın gelecek kuşaklar tarafından unutulmaması için de, tarihî bir plaka numarası verilmişti arabaya, «O». Haydarabat Nizamı ise, efsaneleşen pintiliğine şan katacak yeni bir teknik bulmuştu. Gözleri başkentinin sınırları içinde hoşuna giden bir arabaya takıldı mı, otomobilin mutlu sahibine «Yüce Altes»in bunu armağan olarak kabul etmekten zevk duyacağı haberi uçurulurdu. 1947'de prensin garajlarında yüzden fazla otomobil bulunuyordu ve hiç birini de kullanmazdı.

Hint prenslerinin garajlarının en gözde konuğu, elbette Rolls-Royce'lardı. Bunların bütün markalarını ve modellerini, her boydan olanını, salon, spor, kupe, hatta kamyonetlerini bile ithal ediyorlardı. Patyala mihracesinin küçük De Dion-Bouton otomobilinin yanında çok geçmeden bir mekanik fil sürüsü bitiverdi. Dev gibi yirmi yedi Rolls-Royce. Bharatpur mihracesinin yirmi iki Rolls-Royce'u ise özel personelin ancak can-

lı bir yaratığa gösterilecek dikkatli ihtimamı altındaydı. Prensin, bu İngiliz firması tarafından bir benzeri daha asla yapılmamış çok renkli bir oyuncağı vardı. Som gümüşten, üstü açılabilir bir Rolls-Royce. Söylendiğine göre arabanın karoserinden cinsel gücü artıran esrarlı dalgalar yayılmaktaydı ve sahibinin yapabileceği en hoş hareket, arabayı bir diğer prens dostunun düğününde kullanması için ona armağan etmekti. Hatta mihrace Rolls'larından birini, vahşi hayvan avları için donatmıştı. 1921 yılında bir gün Galler Prensini ve onun genç yaveri Lord Louis Mountbatten'ı, işte bu otomobille cangıla götürmüştü. Geleceğin Hindistan Kral naibi, o akşam, günlüğüne şunları yazacaktı. «Araba bir saniye bile hızından kaybetmeden vahşi topraklardan geçti, fırtınalı denizde yalpalayan gemi gibi, hoplaya zıplaya çukurları ve hendekleri aştı.»

Ama Hintli hükümdarların insana parmak ısırtan araçları arasında, herhalde Alwar mihracesinin Lancaster'i kadar garibi yoktu, olmamıştır. Bu arabanın içi de, dışı da altın kaplamaydı. Şöförle makinist, altın işlemeli yastıklara oturup, otomobili ayrı bir bölme içinde, işlemeli fildişinden direksiyonu çevirerek idare ederlerdi. Otomobilin modeli, İngiliz krallarının taç giyme törenlerinde bindikleri atlı arabanın aynısıydı. Ve mekanik bir mucize sayesinde bu göz kamaştırıcı, ama ağır araba saatta yüz kırk kilometre hız sağlayabilecek bir motora sahipti.

Bazı mihraceler de, diğerlerinin otomobil düşkünlüğünü, trenler için gösteriyorlardı. Endor mihracesi Almanya'da, herhalde bir benzeri dünyada olmayacak kadar lüks bir özel tren yaptırmıştı. Paris'in

ünlü kuyumcularından Puiforcat firması tarafından dekore edilen bu vagon, gerçekten ray üzerinde giden bir yattı. Güçlü Gwalior Devleti Mihracesinin gözde demiryolu, öylesine kusursuz bir oyuncaktı ki, hiç bir çocuk bunun bir benzerini Noel Baba'dan almayı hayal edemezdi. Som gümüşten demiryolu şebekesi, sarayının yemek salonundaki at nalı biçiminde dev yemek masasının üzerinde dolaştıktan sonra, duvarların kenarından mutfaklara kadar uzanıyordu. Gar şefi özentisi prens hazretleri, bir takım manivelalar, kaldıraçlar, düğmeler ve düdükler kullanarak, konuklarına içki, sigara, puro ve şeker taşıyan minyatür trenlerini hareket ettirirdi. Viski, şarap, porto ya da Madeira şarabı dolu sarnıç vagonlar, hararetlerini gidermeleri için her davetlinin önünde bir mola verirdi. Hükümdar sadece bir düğmeye dokunmakla, gönlünün dilediği konuğunu içkiden ya da purodan yoksun bırakabilirdi.

1930'larda bir akşam, Kral naibi onuruna verilen şölende, ani bir kontak trenin kumandasını aksatıverdi. Ekselanslarının dehşetten faltaşı gibi açılan gözleri önünde, mihracenin çılgına dönen trenleri gece kıyafetlerinin, üniformaların, tuvaletlerin üzerlerine viskiler ve sherry'ler saçarak yemek salonunun bir ucundan diğerine çılgın gibi dalıverdiler. Demiryolu tarihinde bir eşi daha görülmemiş olan bu felaket, az daha diplomatik bir rezalete yol açacaktı.

Hindistan'ın büyük prenslerinin sarayları, zevk yönünden olmasa bile, boyutları ve zenginlikleri bakımından Tac Mahal gibi görkemli yapıtlarla yarışıyor-

du. Misor sarayı altı yüz odasıyla belki de bunların en büyüğüydü. Odalardan yirmisi avcı prenslerin üç kuşağının cangıllarında vurdukları kaplan, panter, fil ve yaban öküzlerinin içi saman dolu koleksiyonlarıyla bezenmişti. Geceleri damlarını ve koridorlarını aydınlatan on binlerce elektrik ampulunun ışığıyla, Hindistan'ın göbeğinde batmış dev bir yolcu gemisine benziyordu.

Güller şehri Jaipur'un Rüzgarlar sarayında, cephede, hepsi de işlenmiş mermerden dokuz yüz elli üç pencere bahçelere açılıyordu. Bikaner mihracesi çölün çiğ ışığını hafifletmek için sarayının pencerelerini yeşim taşı, kaymak taşı, sarı yakut ve amberden vitraylarla örtmüştü. Udaypur sarayının beyaz mermerden duvarları, bir gölün ışıldayan suları arasından, bir hayalet gemi gibi yükseliyordu. Versailles sarayına yaptığı geziden pek etkilenen, hayal gücü pek kuvvetli ve kültürlü Kapurthala mihracesi, Güneş-Kral'ın ihtişamını kendi sarayına getirmişti. Fransa'dan pek çok mimar ve dekoratör çağırarak, Himalaya'nın eteğinde, Versailles şatosunun küçük bir örneğini yaratmıştı. Sonra da, Sèvres'den vazolar, Gobelin halıları, eski mobilyalarla içini doldurup, Fransızcayı sarayın resmî dili ilan etmiş, sofrasında kırmızı şarap ve Evian suyu içilmesini zorunlu kılmıştı. Çevresindeki başları sarıklı Sikh'leri ise, başlarına pudralı perukalar, göğüslerine dantelli süsler, ayaklarına ipek külot pantolonlarla altın yaldızlı tokalı ayakkabılar giydirerek gülünç hale sokmuştu.

Bazı sarayların tahtları hiç kuşkusuz insan kıçının hiç bir zaman oturmadığı pek gösterişli yerlerdi. Som altından Misor tahtı, bir ton ağırlığındaydı. Tah-

ta yine som altından dokuz parıltılı basamağı tırmanarak çıkılıyordu. Bu basamaklar tanrı Vişnu'nun Gerçek'e doğru yükselişini temsil ediyordu. Üstü altın sırma ve inci işlemeli yastıklarla kaplı prens tahtının üzerinde ise, bir nilüferi andıran değerli madenlerden bir gölgelik asılıydı. Orissa'lı bir racanın tahtı ise, dev bir yatağa benziyordu. Prens bunu Londra'da bir antikacıdan satın almıştı; çünkü tıpkı Kraliçe Victoria'nın yatağının benzeriydi. Bir katedral kadar geniş salonda, eski Yunan tarzı sütunlarla beyaz mermerden kadın heykelleriyle çevrili podyum üzerindeki Rampur nevvabının tahtı üzerinde ise, bir metre yüksekliğinde yaldız kaplı dev bir taç duruyordu. Bu da Güneş-Kral'dan esinlenerek hazırlanmıştı. Oturulacak yerin altın yaldızlı kadifesi içinde, bir delikli sandalyenin ağzı vardı. Böylece kral özentisi bu Doğulu, tıpkı XIV. Louis gibi, devletinin işlerini aksatmadan, olduğu yerde rahatlayabilirdi.

Bu lüks saray'arda oturanlar için bazan zaman geçmek bilmiyordu. Sıkıntıdan kurtulmak için de, genellikle en gözde iki uğraşa dalıyorlardı: Kadın ve spor. Haremleri, gerçek bir hükümdar sarayının ayrılmaz bir parçasıydı —ister Hindu, ister Müslüman olsun—, burada yalnız kendilerinin yararlandığı yüzlerce rakkase ve cariye bulunuyordu.

Devletlerinin sınırları içindeki cangıllar da yalnız onlara aitti ve buralarda yaşayan vahşi hayvanlar —özellikle o dönemde sayıları 20 000 olan kaplanlar— tüfeklerinin en seçme hedefleriydi. Bharatpur prensi ilk kaplanını sekiz yaşındayken vurmuştu. Eliyle av-

ladığı kaplanların sayısı otuz beş olunca, bunların postlarının yanyana getirilmesiyle meydana çıkan yol halısı gibi eser, salonlarının zeminini süslüyordu. Av alanı, bir seferinde müthiş bir yaban kazı katliamına sahne olmuş, Kral naibi Lord Hardinge de Penhurst onuruna düzenlenen av partisi sırasında, üç saatta 4482 tanesi öldürülmüştü. Sadece Gwalior mihracesi tek başına 1400'den fazla kaz vurmuştu. Ayrıca pek sınırlı bir okuyucu kitlesine seslenen bir kitabın da yazarıydı: «Kaplan Avı Kılavuzu»

Av ve ten zevkinin tartışmasız en büyük efendisi, Prensler Meclisi başkanı, «Muhteşem» diye anılan ve yedinci Patyala mihracesi Sir Bhupinder Singh'ti. Dev yapısı, yüz otuz kilo ağırlığı, yiğit bir boğanın boynuzlarını andıran sivri bıyıkları, Sikh'ler gibi özenle tarayıp, ensesinin arkasında fiyong yaptığı sakalı, ihtiraslı dudakları ve bakışlarındaki küstahlıkla, eski bir Moğol gravüründen fırlamış gibiydi. İki dünya savaşı arasındaki dönemde Sir Bhupinder, Hint mihracelerinin olanca görkemini yaşadı. Öylesine büyük bir iştahı vardı ki, her gün, hiç güçlük çekmeden, yirmi kilo yemek yiyebilirdi. Çay saatında bir iki pilici rahatça kursağına indirebilirdi. Poloya hayrandı ve «Patyala Kaplanları»nın başında, dünyanın bütün polo alanlarında, sarayını tıka basa dolduran armağanlar kazanmıştı.

Bhupinder Singh daha ilk gençlik çağından beri, yine ancak prenslere layık bir uğraşa yatkın olduğunu ispatlamıştı: Aşka! Hatta haremini geliştirmek için gösterdiği çabalar, av ve polo tutkusunu gölgeleyecek kadar yamandı. Haremine yeni gelenleri, çekicilikleri ve aşk oyunlarındaki yeteneklerine bakarak, kendisi seçi-

yordu. Şanının doruğunda iken Patyala sarayı hareminde üç yüz elli karısıyla cariyesi bulunuyordu.

Pencap'ın sıcak yaz günlerinde bunların bir bölümü her akşam yüzme havuzunun kenarına yerleşir, çıplak göğüslü genç dilberler, dikkatli su tanrıçaları, onun sulardaki marifetlerini izlerdi. Suyu serinletmek için kalıp kalıp buzlar atılırdı ve hükümdar da ağır ağır yüzerken, bazan havuzun kenarına gelir, bir meme okşar ya da bir yudum viski içerdi. Dairelerinin tavanları, tapınaklardaki erotik röliyeflerle süslenmişti. Bunlar, en hayalperest bir akılla en atletik vücudu bile halsiz düşürecek çapta, Hindistan'ın pek ünlü gerçek birer aşk oyunları sergisiydi. İpek bir hamak, Son Altes'in tavanındaki kişilerin oynaşmalarının anımsattığı zevklerin sarhoşluğunu, gökyüzüyle yeryüzü arasında bulmasına fırsat verirdi.

Doymak bilmeyen isteklerini tatmin etmek için, yaratıcı gücü pek yüksek olan hükümdar, kadınlarının çekiciliğini düzenli olarak yenilemeye karar vermişti. Bu nedenle de sarayının kapılarını sayısız parfümcü, kuyumcu, berber, estetikçi ve terziye açtı. Plastik cerrahinin en büyük ustaları, gözdelerinin onun arzusuna ya da Londra ve Paris moda dergilerinin emrettiği havaya uydurmak için saraya davet edildiler. Kadınları daha da ateşli yapmak için sarayın bir kanadını egzotik parfümlerin, losyonların, kozmetiklerin ve aşk iksirlerinin hazırlandığı biri laboratuvar haline getirmeyi düşündü.

Bu aşırı davranışlar, mihracenin anladığı Doğu'ya özgü şehvet düşkünlüğü dünyasının başarısızlığını maskelemekten başka bir şeye yaramıyordu. Hangi adam, «Muhteşem» Bhupinder Singh kadar doğanın

lutfuna layık olmuş bir Sikh olsa bile, hareminin örtüleri ardında bekleşen üç yüz elli dilberin isteklerini karşılayabilirdi?

Bu nedenle cinsel gücü artıran ilaçlara başvurmak, kaçınılmaz oldu. En namlı simyacıları altın, inci, baharat, gümüş ve demir karışımlarını onun için kaynattılar. Bir süre için en etkili ilaç, havuç ve serçe beyninden oluşan bir karışım oldu. Bu ilaçların etkisi de azalmaya başlayınca, Sir Bhupinder Singh aşk konularında usta saydığı Fransız teknisyenlerine başvurdu. Ne yazık ki onların radyum tedavileri de, ilk ilaçlar kadar az etkili oldu. Onlar da mihracenin asıl derdini tedavi edemeyeceklerdi ve aynı dertten bütün benzerleri çekiyordu, can sıkıntısı. O da bu yüzden ölecekti.

Mistik Hint, prenslerinin en büyüklerine tanrısal bir geçmiş yakıştıracaktı. Misor mihracesinin kökü, ayın doğuşuyla karışıyordu. Her yıl, sonbahardaki gündüz gece eşitliği sırasında, hükümdar halkının gözünde yaşayan bir tanrı oluyordu. Himalaya'daki bir mağarada yaşayan bir «sadhu» gibi, sarayının karanlık bir odasına kapanıp, dünyadan elini eteğini çekiyordu. Ne traş oluyor, ne de yıkanıyordu. Tanrının vücuduna girdiğine inandıkları bu dönemde ona ne kimse dokunabilir, ne de kimse görebilirdi. Dokuzuncu gün kapandığı odadan çıkıyordu. Altın ve değerli taşlarla bezenmiş kadife bir örtünün üzerini kapladığı bir fil, kendisini mızraklı süvarilerin ortasında, tanrısal olmaktan çok, pek halka yakın bir yere, başkentinin hipodromuna götürmek üzere sarayının kapısın-

da bekliyordu. Burada, uyruklarının binlercesi önünde, Brahman rahipleri onu «mantra»lar söyleyerek yıkıyor, traş ediyor ve yiyecek veriyorlardı. Güneş cangılın ardında batarken, hükümdara bir siyah at armağan ediliyordu. Ata bineceği sırada, binlerce meşale pistin çevresini aydınlatıyordu. Prens dört nala bu alevden tacı dolanıyor, çılgınca alkışlanıyordu. Ay'ın oğlu, halkının arasına dönmüş oluyordu.

Udaypur mihracesinin kökü ise, güneşe dayanıyordu. İki bin yıllık bir geçmişi olan tahtı, Hindistan'ın en eski ve itibarlı tahtıydı. Yılda bir gün, o da yaşayan bir tanrı oluyordu. Kleopatra'nın gemisine benzeyen bir kadırganın pruvasında ayakta durup, sarayının çevresini kuşatan ve timsahların cirit attığı gölün suları üstünde dolaşıyordu. Ardındaki köprüde ise, antik bir trajedinin korosunu andıran sarayının ileri gelenleri, beyaz muslinden giysileri içinde, saygıyla bekleşiyordu.

Ganj kıyısındaki kutsal kent Benares'in hükümdarının iddiaları belki o kadar abartılmış değildi, ama yine dinsel bir hava taşıyordu. Bu kutsal yerlerin prensinin sabahları gözünü açınca her şeyden önce evrensel Brahman dini simgesi olan bir beyaz inek görmesi, gelenek gereğiydi. Bu nedenle şafakla beraber odasının altına bir inek getirilir ve hayvanın böğrüne şiş batırılıp, böğürmesiyle dindar prensi uyandırması sağlanırdı. Prensin Rampur nevvabına ziyarete gittiği bir gün, bu geleneğe uymak zorunluluğu, nazik bir sorun çıkardı ortaya. Konuğa ayrılan daire, sarayın ikinci katındaydı. Nevvab, konuğunun geleneğe uygun olarak uyanması için, dahice bir yönteme başvurdu. Her sabah ineği odasının penceresine kadar yüksel-

ten bir vinç sağladı. Bu garip kaldırılma karşısında dehşete düşen hayvancağız, öyle bir böğürüyordu ki, yalnız Benares mihracesini değil, bütün sarayı da birlikte uyandırıyordu.

İster zengin, ister yoksul, ister sofu ya da ahlak düşkünü, ister düşkün, ya da ilerici, prensler İngiltere'ye mutlak bir sadakat göstermişler ve çıkarlarına hizmet etmekten hiç geri kalmamışlardır. İki dünya savaşında da ondan ne paralarını, ne de kanlarını esirgemişlerdir. Kurdukları, donattıkları, eğittikleri askeri birlikler, Union Jack'in bayrağı altında bütün cephelerde başarılar kazanmışlardır. Kendisi de İngiliz ordusunda general olan ve Savaş Kabinesi'nde görev alan Bikaner mihracesi, Birinci Dünya Savaşı sırasında develi birliklerini Alman siperlerine karşı taarruza kaldırmıştı. Jodhpur'lu mızraklı süvariler 23 Eylül 1917'de Hayfa'yı Türklerden almışlardı(*). 1943'te de, «Lifeguard»larda binbaşı olan genç mihracelerin komutasında, Jaipur şehrinin sipahileri Cassiono dağının eteklerini düşmandan temizlemiş ve böylece Müttefik kuvvetlerine Roma yolunu açmışlardı. Taburunun başında gösterdiği cesaretin karşılığı olarak da, Bundi mihracesine Birmanya cangılının göbeğinde «Military Cross» nişanı verilmişti.

Hindistan'daki egemen kuvvet, özellikle dahice

(*) Aynı mihrace, daha barışçı bir yoldan da, genellikle kendi ülkesinde süvarilerin giydiği «jodhpur» adlı külot pantalonu Batı'da yaygınlaştırmıştır. Kraliçe Victoria'nın altın jübilesinde bulunmak üzere Londra'ya gelen talihsiz prens, bütün servetini taşıyan geminin yolda battığını öğrenmişti. Durumunu kurtarmak için de, en gözde pantolonlarının sırrını Londralı bir terziye vermek zorunda kalmıştı.

bir mükafatlandırma yöntemiyle saygısını göstermek yolunu seçmiştir. Bir Hint prensini karşılarken yapılan top atışlarının sayısı, onun prensler aşamasındaki yerinin en son ve değişmez yerini gösterirdi. Kral naibi, gösterdiği olağanüstü hizmetler nedeniyle bir prensin onuruna atılan top atışlarının sayısını artırmak ya da cezalandırmak için azaltmak yetkisine sahipti. Bu top atışlarında prensliklerin büyüklüğü ya da nüfus çokluğu tek etken değildi. İngiliz tahtına gösterilen sadakat, savunulmasında dökülen kan ve para da rol oynardı. Beş prens —Haydarabat, Keşmir, Misor, Gwalior ve Baroda— yirmi bir pare top atışıyla karşılanmak şerefine erenlerdi. Bunları on dokuz, sonra on yedi, on beş, on üç, dokuz pare top atışıyla karşılananlar izliyordu. Haritaların hemen hepsini unuttuğu 425 kendi halinde raca ve nevvab için ise, hiç bir kurtuluş umudu yoktu. Onlar şereflerine top atışı yapılmayan, Hindistan'ın unutulmuş prensleriydi.

Maharacelerin ve nevvabların Hindistanı'nın bir başka yüzü daha vardı. Prenslerin çoğu Batı'ya gezmeye gitmişler, üniversitelerinde okumuşlar, bilimin, tekniğin, eğitimin yararlarını keşfetmişlerdi. Pekçoğu devletlerini, Asya'da eşi pek ender bulunan birer uygarlık ve ilerleme meşalesi haline getirmişlerdi. Milyonlarca insan İngiltere'nin Hindistanı'nda hiç bilinmeyen maddi ve sosyal refahın avantajları içinde yaşıyordu.

Baroda mihracesi birden fazla kadın almayı yasaklamış ve daha 1900'dan önce okula devam zorunluluğu ve bedava eğitim olanakları getirmişti. Doku-

nulmazlar'ın uğruna en az Gandhi kadar ateşli çabalar göstermiş, onları konutlara yerleştirmek, giydirmek, eğitmek için kurumlar kurmuştu. New York'taki Columbia Üniversitesinde okuması için de, ilerde liderleri olacak olan doktor Bhimrao Ramji Ambedkar'ın masraflarını üzerine almıştı. Bikaner mihracesi ise Racistan çölünü bahçelerden, yapay göllerden. uyruklarına açık sitelerden oluşan bir vaha haline getirmişti. XVI. yüzyılda Pau'dan gelen bir Bourbon prensinin torunlarının yönettiği Müslüman Bhopal prensliğinde ise, kadınlara Doğu'da bir örneği daha görülmeyen bir özgürlük tanınmıştı. Misor Devletinde Asya'nın en ünlü bilimler üniversitesi bulunuyordu ve İngiliz Hindistanı'nda bulunmayan bir dizi hidro-elektrik barajlara sahipti. Tarihin en büyük astronomi bilginlerinden, Öklid'in geometri ilkelerini sanskritçeye çeviren büyük bir bilginin varisi olan Jaipur mihracesi de başkentindeki rasathaneyi uluslararası şöhrete sahip bir kurum haline getirmişti. Kapirthala mihracesinin ülkesini donattığı yollar, demiryolları, okullar, hastaneler ve demokratik kurumlar, prensliğini gerçek anlamda modern ve liberal bir devlet haline getirmişti ki, Batılı ulusların pekçoğuyla yarışabilirdi.

İkinci Dünya Savaşı, Hindistan'da tahtlara kendilerini çok yüceltmeyen, daha az gösterişli, babalarından daha az görkemli, ayrıcalıklarının geçiciliğinin giderek daha çok bilincine varan ve prensliklerinde geleneklerde reform yapmak gereğini hisseden yeni bir prensler kuşağının çıktığına tanık olmuştu. Sekizinci Patyala mihracesinin ilk kararlarından biri babası «muhteşem» Sir Bhupinder Singh'in efsane

leşen haremini kapatıp dağıtmak olmuştu. Gwalior mihracesi de soylu olmayan, bir memurun kızıyla evlenmiş, ailesinin alabildiğine büyük sarayını terkedip, savaş sonrası dünyasının gerçeklerine daha uygun bir binada yaşamaya başlamıştı.

Ama devletlerini ustalıkla ve şerefle yöneten bu prensler hesabına büyük bir talihsizlik olarak, dünya ne yazık ki hepsini bir avuç aşırı ve garip yaşantı meraklısı mihrace ve nevvablarla karıştıracaktı.

Prensler Hindistanı'nın iki devleti, yirmi bir pare top atışıyla selamlanmak şerefine ermiş iki hükümdar için Sir Conrad Corfield'in Londra'daki girişiminin çok derin etkileri olabilirdi. İki prenslik de son derece geniş topraklara sahipti. İkisinin de toprakları kuşatılmıştı. İkisinin de hükümdarları, uyruklarının çoğunluğunun bağlı oldukları dinlerden başka bir dine mensuptular. Ve ikisi de aynı düş peşindeydi. Devletlerini bağımsız ve egemen birer ulus haline getirmek.

Hindistan'da saltanat süren bütün o eşsiz ve renkli kişiler arasında Rüstemi Devran, Arüstüi Zaman, Vel Memalik, Asifcah, Nevvab Mir Osman, Alikhan Bahadır, Musafrül Mülk, Nizam el Mülk, Sipah Salar, Fatih Cenk, yüce Altes, Tahtın Sadık Müttefiki, Haydarabat Devletinin yedinci nizamı, hiç kuşkusuz en şaşırtıcı olanıydı. Bu bilgin ve dindar Müslüman, Hindistan'ın en geniş ve kalabalık devletine sahipti —yirmi milyon Hindu ve üç milyon Müslüman— ve yarımadanın bağrında yaşıyordu. Kendisi ancak bir buçuk metre boyunda, kırk kilo ağırlığında bir ihti-

yarcıktı. Bütün ömrünü tembul adlı biber ağacının yapraklarını emerek geçirdiğinden, ağzında birkaç kırık diş kalmıştı. Zehirlenmek korkusu içinde yaşadığından, peşinden gelen uşağı beyaz peynir, reçel, meyve, biber ağacı yaprağı ve haşhaş çorbasından oluşan ve hiç değişmeyen yemeğini kendisinden önce tadardı. Nizam, Yüce Altes ünvanıyla çağrılan tek Hint prensiydi ve bu ünvan kendisine Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'ye yirmi beş milyar lira bağışta bulunması nedeniyle verilmişti.

1947'de Nizam, dünyanın en zengin adamı olarak biliniyordu. Para içinde yüzüyordu, ama efsaneleşen servetinin yanı sıra, cimriliği de dillere destan olmuştu.

Şehrin pazar yerinden satın aldırdığı sefil pijamalar ve sandaletler giyerdi. Otuz beş yıl terden ve yağdan kalıplaşan aynı fesi giymişti. Yüz kişiden fazla konuğu ağırlamasına yetecek yaldızlı gümüşten yemek takımları olduğu halde, teneke tabakta, odasının orta yerindeki halıda diz çöküp yemek yerdi. Öylesine pintiydi ki, konuklarının küllüklerde bıraktığı sigara izmaritlerini bile toplardı. Resmî bir yemek vermek zorunda kalırsa, açtırdığı tek şampanya şişesinin yanından uzaklaşmaması için elinden gelen çabayı gösterirdi. 1944'te Kral naibi Lord Wavell ziyaretine geldiği zaman, Nizam Yeni Delhi'ye telgraf çekerek, savaş yüzünden artan fiyatına rağmen Lordun ille de şampanya içmek isteyip istemediğini sordurtmuştu. Her pazar günü, kilisedeki ayinden sonra, İngiliz valisi kendisini ziyarete geliyordu. Bunun üzerine bir uşak, içinde iki fincan çay, iki bisküit ve iki de sigara bulunan bir tepsiyle çıkagelirdi. Vali bir

gün beklenmedik bir sırada, özellikle önemli bir ziyaretçiyle birlikte gelmişti. Bunun üzerine Nizam uşağına bir şeyler fısıldadı ve adam biraz sonra eksik sayıda çay fincanı, bisküit ve sigarayla salona döndü.

Prensliklerin çoğunda, gelenek icabı soyluların her yıl hükümdarlarına bir altın armağan etmeleri gerekliydi. Prens de bu altına dokunmakla yetinir ve altını sahibine geri verirdi. Ancak Haydarabat'ta bu sunular hiç bir zaman bir gösteri niteliğinde olmazdı. Nizam altınları alır ve ardındaki yastığın kılıfı içine atardı. Bir yıl, altınlardan biri yuvarlanıp tahtın altına kaçtı. Nizam, mevkiine pek yakışmayan bir durumda uyruklarının karşısında görüneceğini bir an bile düşünmeden, hemen altını almak için dizlerinin üzerine çöktü. Aslında cimriliği o dereceydi ki, kalbini dinlemek için Bombay'dan gelen doktor, elektrosunu almayı bile başaramamıştı. Çünkü sarayındaki elektrik aygıtlarından hiçbiri doğru dürüst çalışmıyordu. Nizam, ekonomi olsun diye, Haydarabat elektrik santralına voltajı düşürmelerini emretmişti.

Muhammed'in soyundan gelen ve görkemli Golkond Krallığının varisi olan Nizam, atalarının sarayında kalmayı hep reddetmişti. Saraylılarından birinin kendisine armağan ettiği eski bir evde kalırdı. Odası, içindeki ot minderi, masası, üç iskemlesi, bir dizi küllüğü ve bir çöp sepetiyle, bir kulübeye benzerdi. O çöp sepeti de ancak yılda bir defa, doğum günleri boşaltılırdı. Çalışma odası eski masalar ve üzerleri örümcek ağalarıyla örtülmüş arşiv paketleriyle dolu komodinlerle doluydu.

Oysa bu sefil sarayın gizli köşelerinde, insanın hayal bile edemeyeceği kadar büyük bir servet sak-

lıydı. Her tarafı gıcırdayan çalışma masasının gözlerinden birinde, eski bir derginin sayfaları arasında, Moğol İmparatorlarının hazinesinin gururu Kohinor (Işık Dağı) adlı, 280 kıratlık ünlü elmas duruyordu. Nizam fırsat buldukça bunu kağıtların uçmaması için üzerlerine ağırlık diye koyardı. Kaderine terkedilmiş bahçede ise, aşırı derecede yüklendikleri için dingillerine kadar toprağa gömülmüş bir düzineye yakın kamyon vardı. Kamyonlar tıka basa altın külçeleriyle yüklenmişti. Odasındaki bütün çekmecelerin gözlerinde ve eski kasalarda ise, akıl almayacak kadar çok sayıda bir mücevher koleksiyonu saklıydı. Hatta bunların Picadilly'deki kaldırımları kaplayacak kadar çok olduğu söylenirdi. Ayrıca eski bavullar içinde, eski gazete kağıtlarına sarılmış, 25 milyar lira karşılığı rupi, sterlin ve dolarları vardı. Sürülerle fare her yıl bunlarla beslenir ve göz kamaştırıcı servetin birkaç milyonunu yok ederdi.

Ayrıca belleri hançerli Afrikalı kadın muhafızların koruduğu, kırk meşru karısı, yüz kadar cariyesinden oluşan bir de haremi vardı. Bunlardan doğan bir o kadar çocuk da, aynı haremi doldururdu.

O ne olacağı belirsiz günlerde Nizam'ın en değerli zenginliği, topçu birlikleri ve uçaklarla donatılmış kalabalık ordusuydu. Kısacası bağımsızlık için, denize açılan bir kapıyla halkının desteğinden başka, elinde bütün kozlar bulunuyordu. Hindu çoğunluk, kendilerini yöneten Müslüman azınlıktan nefret ediyordu. Ama garip huylu hükümdarın geleceği hakkında hiç bir kuşkusu yoktu. Sir Conrad Corfield gelip de Büyük Britanya'nın Hindistan'ı terketmek niyetini ken-

disine açıkladığı zaman, neredeyse koltuğundan havalara sıçrayacaktı.

«Hele şükür!» diye bağırdı, «hele şükür, en sonunda ben de özgür oluyorum!»

Aynı tutku, Hindistan'ın öbür ucunda, bir başka güçlü hükümdarı daha dürtüklüyordu. Dünyanın en ünlü ve en güzel beldelerinden birinde saltanat süren, sihirli Keşmir vadisinin hükümdarı Hari Singh, çok üstün bir Brahman kastına mensup bir Hindu idi. Dört milyon uyruğunun dörtte üçü ise Müslümandı. Himalayaların yamaçları arasında kalan krallığı, Ladakh, Tibet ve Sin Kiang'dan esen rüzgarların silip süpürdüğü Dünyanın Damı'nın altında uzanıyordu. Hindistan'ın, ilerde kurulacak olan Pakistan'ın, Çin'in ve Afganistan'ın hiç kuşkusuz bir gün uğrunda kapışacakları, bölgenin can damarı bir kavşak noktasıydı.

Zayıf ve kararsız bir kişiliği olan Mihrace Hari Singh, zamanını kışlık başkenti Jammu'da düzenlediği göz kamaştırıcı eğlencelerle, Doğu'nun Venedik'i diye bilinen yazlık başkenti Srinagar'da, nilüferlerle bezenmiş gölcüklerde geçiriyordu. Saltanatı birkaç reform girişimiyle başlamış, ama giderek artan despotluğu yüzünden çabucak bunlardan caymış ve düşmanlarını yavaş yavaş devletinin zindanlarına göndermişti. Hatta bunlardan biri de, atalarının vatanı Keşmir'e bir ziyarete geldiği sırada tutuklanan Nehru idi. Haydarabat Nizamı gibi, Hari Singh'in de krallığının sınırlarını savunabileceği ve bağımsızlık isteğine ağırlık verebileceği bir ordusu vardı.

8

«Yıldızların Lanetlediği Bir Gün»

Downing Street 10 numaranın önünde arabadan inen adamın kaygısını anlayışla karşılamak olanağı bulunabilirdi. Nehru ile aralarındaki Simla olayı konusunda izahat vermek üzere Londra'ya çağrılan Lord Mountbatten, daha uçaktan iner inmez Ismay tarafından hükümetin «davranışı yüzünden çok kızdığı» konusunda uyarılmıştı. Oysa Mountbatten en ufak bir endişe bile hissetmiyordu.

Birincisi Nehru tarafından kesinlikle reddedildikten sonra, V.P. Menon tarafından hazırlanan ikinci Hindistan bağımsızlık planını da birlikte getiriyordu. Yeni tasarının Hint sorununa çözüm getireceğine bu sefer inanmıştı. Her ne olursa olsun, Londra'ya «izahat vermeye» gelmemişti. Aksine, niyeti eski metin yerine yenisini vermek ve Clement Attlee ile hükümetine «tasarıyı Nehru'ya göstermekle hepsinin kendilerini mutlu sayabileceklerini» göstermekti.

Mountbatten ağzı kulaklarına vararak fotoğrafçılara poz verip engellerini aştı ve beş ay önce görevi aldığı çalışma odasına girdi. Attlee ve Hint so-

rularıyla ilgili bütün bakanlar, onu bekliyordu. Kendisini içtenlikle, ama ölçülü biçimde karşıladılar. Mountbatten hiç şaşırmadı ve durumu altüst etmeye girişti. Daha sonra şöyle açıklayacaktı. «Onlara hiç bir pişmanlık ifade etmedim, ne de en ufak bir kanıt verdim. Müthiş bir duyguya kapılmıştım, pek kibir değildi bu, ama her şeyin bana bağlı olduğu ve bütün bu bakanların kendilerine söyleyeceğim şeyi yapmaları gerektiğine mutlak inanmıştım.»

Mountbatten ilk tasarıda yapılan değişiklikleri çözümledikten sonra, tarafların yeni belgedeki önerileri kabul etmek için hazır olduklarını söyleyebilecek durumda olduğunu ekledi. Ayrıca son derece önemli bir bilgi getirdiğini de bildirdi. Bağımsız Hindistan ve Pakistan'ın, Commonwealth'e katılarak İngiltere'yle bağlarını sürdürecekleri konusunda garanti de almıştı.

Gerçekten de Kongre Partisi dominyon statüsünü kabul etmeye hazırdı. Ama bir şartla: Bağımsızlığın hemen kabulünü istiyorlar ve 30 Haziran 1948 tarihini çok geç buluyorlardı.

Mountbatten başarı için çabuk davranmak gerektiğine inandığı için, hükümeti de çabuk davranmaya inandırmak istiyordu. «Parlamento'nun Hindistan'a bağımsızlık veren yasayı onaylaması ne kadar sürer?» diye sordu.

Genç amiralin bu işten anlayanlar karşısında verdiği hesap öylesine carpıcıydı ki, birkaç dakika içinde, önce aleyhinde olan havayı kendinden yana çevirmeyi başarmıştı. Onun çekiciliği ve inandırma gücü karşısında büyülenen bakanlar, yeni tasarıyı en küçük bir değişiklik bile yapmadan benimsediler.

«Good God!» (Aman Allahım). diye aynı yerde Churchill'in pek çok fırtınasına tanık olan Lord Ismay bağırdı. «Hayatımda birkaç başarıya tanık olmuştum, ama sizin bu becerdiğiniz, hepsini yaya bıraktı.»

Louis Mountbatten ın, yatağa uzanmış yatan, omuzlarında ekose bir robdöşambr, burnunun ucuna kadar sarkmış köşeli gözlüğü, ağzında efsaneleşen purosuyla keşfettiği heybetli siluet, yaşamının öteden beri dekorunun bir bölümü olmuştu. Winston Churchill'in hayali yeni yetişkinlik çağının anılarını dolduruyor, onu ilk defa olarak genç ve pırıl pırıl Amirallik Birinci Lordu görevinde, o zamanlar Bahriye Bakanlığı Birinci Lordu olan babasının odasında sohbet ederken hatırlıyordu. Hatta Mountbatten annesinin, Hitler'e karşı direnişin simgesi haline gelecek olan kişi hakkında, şaka yollu «ona güvenilemeyeceğini» söylediğini bile anımsıyordu. Çünkü Churchill ağza alınmayacak bir suç işlemişti. Okumak için aldığı bir kitabı geri vermemişti(*).

Münih bunalımını izleyen aylarda genç deniz subayı ile, genel kayıtsızlık içinde Büyük Britanya'nın yeniden silahlanmaya başlaması için çırpınan siyasetçi arasında içten bir yakınlık başlamıştı. Daha da sonra, Mountbatten'ın coşkunluğu karşısında etkilenen Churchill, kendisini önce Ortak Harekatın başına, sonra da Güney Doğu Asya'da Müttefik Kuvvetleri Başkomutanlığına atayarak, ilk önemli görevlerini vermişti. Aralarındaki kuşak farkına rağmen, bütün savaş bo-

(*) Bu, Gustave Le Bon'un «Kitlelerin Psikolojisi» adlı Fransızca bir kitaptı.

yunca iki adam derin bağlarla birbirlerine yaklaşmışlar ve Mountbatten görev gereği Londra'ya her gelişinde ihtiyar aslanı ziyaret etmeyi hiç ihmal etmemişti(*).

(*) Mountbatten gemisinin Girit açıklarında batırılmasından hemen sonra, 21 Haziran 1941 cumartesi günü, Britanya basınının ağa babalarından Lord Max Beaverbrook'la birlikte, Churchill'in evinde yemeğe gelmişti. Başbakan o gün konuklarını son derece neşeli bir yüzle karşıladı.

«Size çok heyecanlı haberlerim var,» dedi. «Hitler yarın şafakla birlikte Rusya'ya saldıracak. Bütün sabah neler olup biteceğini düşünmeyi denemekle geçirdik.»

«Ben size neler olup biteceğini söyliyeyim,» diyerek sözünü yarıda kesti Beaverbrook. «Almanlar tereyağına dalar gibi Rusların içine girecekler. Ve göreceksiniz nasıl silip süpürecekler onları. Bir aya, en çok altı haftaya kalmadan, her şey bitmiş olacak.»

«Amerikalılar, Almanlara en az iki ay gerektiği kanısında,» diye itiraf etti Churchill. «Bizim Genel Kurmay da aynı görüşü paylaşıyor. Ben ise Rusların en az üç ay direneceklerini sanıyorum, ama daha sonra yenilecekler ve biz de tıpkı önceki gibi, sırtımız yine duvara kıstırılmış kalacağız...»

Churchill bu sırada adeta varlığını unuttuğu Mountbatten'ın bakışlarıyla karşılaştı ve genç dostuna özür dilercesine şöyle dedi:

«Ah, Dickie, bize Girit'teki savaşlarınızı anlatsanıza.»

«Artık geçmişte kaldı o,» diye cevap verdi Mountbatten. «Ama benim görüşümü açıklamama izin verirseniz, size Rusya'da olup bitecekleri söyleyebilirim.»

Churchill biraz sinirlenerek başını salladı.

«Ben Max Beaverbrook'la aynı görüşte değilim,» diye açıkladı Mountbatten. «Ben Amerikalılar, bizim Genel Kurmay'la, hatta aslında sizinle, sayın Başbakanım, sizinle de aynı görüşte değilim. Ben Rusların yenileceklerine inanmıyorum. Bu iş, Hitler'in sonudur. Savaşın dönüm noktasıdır.»

Mountbatten, Churchill'in kendisine dostluk beslediğini biliyordu, ama «kötü niyetlerle,» diye belirlemek zorundaydı. «Benim yalnızca bir savaşçı, bir çeşit yalancı pehlivan olduğumu sanıyordu. Siyasal kavramlarım hakkında en küçük bir fikri bile yoktu.» Genç amiral, eğer Churchill 1945'te yeniden seçilmiş olsaydı, Güney Doğu Asya hakkındaki liberal görüşleri nedeniyle «kullanılmış bir mendil gibi» silkelenip atılacağından emindi.

Mountbatten, bugün Başbakanın isteği üzerine kendisini ziyaret ediyordu. Yaşlı Muhafazakarın siyasal hayatının en acılı hareketini yapmaya kendisini teşvik etmek için. Sevgili imparatorluğunun parçalanmasına kaçınılmaz biçimde yol açacak olan plana onayını vermesini istemeye geliyordu. «Sorunun anahtarı da Ingiltere'de Winston'un elinde,» demişti kendisine bu girişimi salık veren Attlee. «Ne ben, ne de hükümetimden bir başkası, onu buna razı edemeyiz. Ama o sizi gerçekten seviyor. Size güveni var. Bir fırsat var sizin için.»

Çetin iş. Mountbatten, Churchill'in Hintlilere kendi kendilerini yönetme olanağı veren bir planı fela-

«Peki ama Dickie,» diye neşelenen Churchill cevap verdi, «acaba sizin görüşünüz niçin bu kadar farklı?»

«Bir kere her şeyden önce Stalin'in giriştiği askeri temizlik hareketleri, Nazilerin yararlanmak isteyecekleri her türlü iç direniş potansiyelini ortadan kaldırmıştır. İkincisi de, ve bunu kabul etmek benim için biraz ağır olacak, çünkü ailem orada uzun bir süre saltanat sürmüştür, şimdi Rusların savunmak istedikleri bir şeyleri var. Bu seler hep birlikte döğüşeceklerdir.»

Churchill işittiklerine hiç de inanmışa benzemiyordu.

«Sizinki gibi genç, heyecanlı bir ses işitmek pek hoş oluyor, sevgili Dickie,» dedi. «Göreceğiz elbette.»

ket olarak kabul ettiğini biliyordu. «Hindistan'ın başına gelebilecek en büyük felaketin, onları etkili İngiliz yönetiminden yoksun bırakıp, bir avuç paçavra ve tecrübesiz Hintliye emanet etmek» olacağına içtenlikle inanıyordu.

Mountbatten son aylardaki çabalarını çiziştirerek söze girdi. Çok dokunaklı bir andı bu. Churchill yarım yüzyıldan beri Hindistan'ı bağımsızlığına kavuşturacak bütün reformlara «hayır» demişti. Bugün söyleyeceği son bir «hayır» sözcüğü, Mountbatten'ın bütün umutlarına ağır bir darbe indirecekti. Lordlar Kamarası'nda çoğunluğu elinde tuttuğu için, Churchill'in, parlamento taktiklerine başvurarak Hindistan'ın bağımsızlığını iki yıl geciktirmesi olanağı vardı.

Kral naibi, bu «hayır»ın nasıl bir facia getireceğini biliyordu. Kongre Partisi'nin planını onaylaması, özgürlüğün hemen verilmesi koşuluna dayanıyordu. Hükümeti, yönetimi ve her türden ırk ve din ihtiraslarıyla kaynıyan büyük bir yarımada, öfkeli bir Churchill'in tarihin akışını değiştirecek inatçılığıyla ortaya koyacağı böyle bir gecikmeye dayanamazdı. Gözleri yarı kapalı duran Churchill, genç dostunun yüreği titreyerek dile getirdiği çağrıyı, düşüncelere dalmış bir Buda edasıyla dinledi. Hiç biri, ne Hindistan'ın çöküşünün heyulası, ne kargaşalık olasılığı, ne iç savaş korkusu, kendisini hiç ele vermeyen yüz hatlarında en ufak bir tepki yarattı.

Mountbatten bunun üzerine son kozunu oynadı. Eğer Hindistan'ın özgürlüğü hemen kabul edilirse, Commonwealth içinde kalacakları garantisini verebileceğini söyledi.

Churchill önce kulaklarına inanamadı. Impara-

torluğun en amansız düşmanlarının, Britanya topluluğu içinde kalmayı kabul etmeleri olanağı var mıydı hiç? Sevgili imparatorluğunun geçmişteki şanının, yeni başlayan çağdaki yeni boyutlar içinde tekrarlanması olasılığı var mıydı hiç? Romantik gençlik döneminin en büyük enerjisini uğrunda harcadığı o eski Hindistan'dan hiç olmazsa bir şeyler kalabilseydi geriye; her şeyden önce, Ingiltere'yle olan ilişkilerinde, ne devam edecekti?

Kuşkuyla, ziyaretçisine sordu. Yazılı bir garanti var mıydı? Mountbatten, Nehru'nun arzu edilen bütün garantileri kapsayan bir mektubu olduğunu bildirdi.

«Peki, ya eski düşmanım Gandhi?» diye sordu Churchill.

Mountbatten, Gandhi'nin önceden hiç kestirilemeyecek biri olduğunu kabul etti. O gerçek bir tehlikeydi, ama Kral naibi, Nehru ve Patel'in yardımıyla kendisini etkisiz kılabileceğini umuyordu.

Churchill yeniden düşüncelerine dalar gibi oldu. En sonunda yastığına dayanarak doğruldu ve eğer bütün Hint partileri, önerdiği plana açıkça ve ciddiyetle katıldıklarını ilan ederlerse, «Bütün Ingiltere'nin» ardında olacağını bildirdi. Ancak bir şartla Muhafazakarlar da, Parlamento'nun yaz tatilinden önce gereken kanun için Işçiler'le aynı yönde oy kullanacaklardı. Böylece Hindistan birkaç yıla, birkaç aya kadar değil, ama birkaç haftaya, hatta güne kadar özgür olabilirdi.

Hindistan'ın bir ucundan diğerine kadar uzanan dizi dizi odun kümelerinden gökyüzüne doğru kalın

dumanlar yükseliyordu. Alelacele hazırlanan bu ölü yakma yerlerinde ne bir sandal ağacı, ne de **«ghi»** sungusu vardı. Birkaç İngiliz memurunun kılı bile kıpırdamadan seyrettiği alevlerin çevresinde **«mantra»** okuyan tek bir ağıtçı da görünmüyordu. Alevlerin bu sefer yakıp kavurdukları şey, dört ton belge, rapor ve arşivdi. Sir Conrad Corfield'in emri üzerine yakılan bu ateşler, Hindistan'ın geçmişinin bazı en renkli sayfalarını kül haline dönüştürüyordu Koruyucu kanatlarının altına aldığı Hint prenslerinin beş kuşağı kapsayan kötülükleri, çılgınlıkları ve rezaletlerinin gizli hikayesi. Corfield, İngiltere tahtının çeşitli temsilcileri tarafından özenle hazırlanan bu **arşivlerin, Hindistan** ve Pakistan'ın gelecekteki yöneticilerinin eline olduğu gibi geçtiği takdirde, siyasal şantaj aracı olarak kullanılmasından endişeleniyordu.

Londra'dan Hintli prenslerin, Kongre Partisi'nin sosyalistlerinin pençelerine gözü kapalı terkedilmeyeceği hakkında teminat aldığı halde, Corfield yine de hepsinin geleceğinden şüphe ediyordu ve hiç olmazsa geçmişlerini kurtarmaya kararlıydı. Attlee hükümetinin onayını da aldıktan sonra, prensliklerde görevli İngiliz vali ve memurlarına, prenslerin **özel yaşantılarıyla** ilgili belgelerin yakılmasını emretmişti.

Sir Conrad Corfield çalışma odasının penceresi önünde ilk belgeyi bizzat yaktı. Bunlar, anahtarı ancak kendisinde ve yardımcısında bulunan bir kasada sakladığı küçük bir yığın dosyanın içindeki kağıtlardı. Prenslerin yüz elli yıllık rezaletlerinin titizlikle toplanan belgeleri, duman olup gidiyordu. Bu belgelerin Hindistan'a ait kalıntılar olduğunu bilen Nehru, enerjik bir biçimde davranışı protesto etti.

Ama artık çok geçti. Patyala'da, Haydarabat'ta, Indora'da, Misor'da, Baroda'da, Porbandarda —Umman denizi kıyısında, Gandhi'nin memleketi—, Himalaya'daki Şitral'da, Koşen'in bataklıklarının tropikal rutubeti içinde, kısacası her yerde, İngiliz memurları rezaletlerle dolu bir çağın tarihçesini, alevlere terketmekle uğraşıyordu.

Bazı prenslerin cinsel garipliklerinin öyküsü bile, yakılan alevleri saatlarca körüklemeye yeterdi. Rampur'lu bir nevvab, soylululardan pek çoğuyla, bir yıl içinde ne kadar çok sayıda bakireyi baştan çıkartacağı konusunda bahse girmişti. Her fethinin kanıtı da, genç kızların evlenınceye kadar burun deliklerinde taşıyacakları küçük bir altın yüzük olacaktı. Nevvab eli bıçaklı kiralık katillerini prensliğinin köylerine birer av köpeği gibi salarak, iddiasını büyük farkla kazandı. Yılın sonunda topladığı yüzükler kilolarca altına eşit olmuştu.

Keşmir mihracesinin arşivlerini yakan alevler de, iki savaş arasındaki dönemin en garip rezaletlerinden birinin sırrını silip süpürüyordu. Prens bir gün Londra'da, Savoy otelinin bir odasında, genç İngiliz metresinin kocası olduğunu söyleyen bir **adam tarafından** basılmıştı. Aslında, prens, bankadaki bir özel hesabı sayesinde Keşmır Devletinin kasasını boşaltacak olan bir şantaj şebekesinin ağına düşmüştü. Genç kadının gerçek kocası, eşine verilen paralardan gerektiği kadar çok pay almadığına karar verip, her şeyi polise açıklayınca, skandal patlak verdi. Bunu izleyen gürültülü dava sırasında, talihsiz mihracenin kimliği «M.A.» takma adıyla saklanmaya çalışıldı. Kadınlardan kesinlikle nefret eden Hari Singh, bunun

üzerine Keşmir'e döndü ve burada, bu sefer genç oğlanların peşinde yeni cinsel zevk ufukları keşfetti. Ingiltere tahtının temsilcileri tarafından sadakatla saklanan bu yeni zevklerinin hikayesi, şimdi de Himalayalara savrulup gidiyor, Srinagar'ın serin yeli, alevleri körüklüyordu.

Haydarabat Nizamının ise iki tutkusu vardı: Fotoğrafçılık ve müstehcen resimler. Hayret verecek kadar zengin bir erotik koleksiyon toplamıştı. Ünlü Ihtiyar, konuklarının odalarının duvarlarına ve tavanlarına otomatik fotoğraf makineleri yerleştiriyor ve bunlar konuklarının oynaşmalarını tespit ediyordu. Sarayının şöhretli konuklara ayrılan dairesindeki banyonun aynası ardına da bir fotoğraf makinesi yerleştirmişti. Hindistan'ın ileri gelen kişilerinin tuvalette oturmuş, ihtiyaçlarını karşılarkenki fotoğrafları, Nizam'ın koleksiyonunun en ilginç parçalarıydı.

Nizam hakkındaki son rapor, Ingiliz valisinin veliaht prensin cinsel eğilimlerinin geleceğin bir hükümdarına yakışır olup olmadığını öğrenmek konusunda gösterdiği çabalarıyla ilgiliydi. Ingiliz valisi olanca ustalığıyla, genç adamın prenseslere pek düşkün olmadığı hakkındaki söylentileri dile getirmişti. Bunun üzerine Nizam derhal oğlunu ve haremindeki en güzel cariyelerden birini huzura çağırttı. Valinin itirazlarını duymamazlıktan gelerek, oğluna derhal erkekliğini herkesin gözü önünde ve tam olarak ispatlamasını söyledi. Böylece, veliahtın soyunu devam ettiremeyeceği yolundaki söylentileri yalanlamış olabilirdi.

Sir Conrad Corfield'in, arındıran alevleri içinde yokolan rezaletler arasında hiç biri, 1930'larda, Racistan sınırı yakınlarındaki 800 000 nüfuslu küçük prens-

likte olup bitenler kadar iğrenç ve sefil izler bırakmamıştır. Alwar mihracesi öylesine sevimli ve kültürlü bir insandı ki, hiç bir ceza görmeden işlerini yürütmek için pek çok kral naibinin başını döndürmeyi bilmişti. Kendisini tanrı Râma'nın temsilcisi saydığından, tanrısal ellerini insanla temas edip kirlenmesin diye devamlı siyah eldivenler giyerek koruyordu ve cüretini, İngiltere Kralının elini sıkmak için bile eldivenini çıkartmamaya vardıracak kadar artırmıştı. Tanrı Râma'nın aynı sarığına sahip olmak istediğinden, gerçek boyutlarını ölçtürmek için bir yığın Brahman rahibini de bir araya toplamıştı.

Geçici prenslik görevleri ve kendine yakıştırdığı tanrısal gücünün yanı sıra, Alwar mihracesi hiç de heveslerini dizginlemeyi bilen biri değildi. Hindistan'ın en keskin nişancılarından biri olarak, vahşi hayvanları küçük çocukları yem diye öne sürüp avlamaya bayılıyordu. Korkudan dehşet içinde kalan ana babalarına, hayvanı çocuklarına dokunmadan öldüreceğini vaat ederek, yem diye kullanacağı çocukları prensliğinin köylerinden, gelişigüzel kaldırıyordu. Pek aşağılık zevkleri olan bir homoseksüeldi ve hükümdar yatağını, ordusunun genç subaylarının rütbe almak olanağı olan tek askerî akademi haline getirmişti. Onları katılmak için zorladığı sefahat âlemleri, bazan sadist cinayetlere sahne oluyordu.

İktidarını kötüye kullanmaktaki patavatsızlığı ve buna sürekli devam edişi, İngiliz egemenliğini kayıtsız bırakmıştı belki, ama Alwar mihracesinin Kral naibi Lord Willingdon döneminde işlemek bahtsızlığında bulunduğu iki cinayet, mahvına yetti. Kral naibinin sarayına yemeğe çağrılan prens, Lady Willing-

don'un yanına oturtulmuştu ve Kral naibinin eşi, prensin eldivenli elinin parmağındaki dev elmas taşın karşısında hayranlığını belirtmekten kendini alamamıştı. Genel valinin eşinin bu heyecanı, belki de pek kayıtsız bir ilgi değildi. Çünkü geleneğe göre prenslerin, Kral naibinin ya da eşinin hayranlığını kazanan bir şeyi onlara armağan etmeleri gerekirdi. Konuğu kibarca kendisine önerince, Lady Willingdon da uzattığı yüzüğü parmağına taktı ve bir kere daha hayranlıkla kendi elinde seyrettikten sonra, yine sahibine geri verdi.

Prens bunun üzerine sözde sessizce ellerini yıkatmak için bir çanak getirtti. Bütün davetlilerin hayretten faltaşı gibi açılan gözleri önünde, Râma'nın temsilcisi yüzüğü yıkadı ve sözde Lady Willingdon'un bırakabileceği kirden arındırdı. Yıkama faslı bitince de, yüzüğü yeniden parmağına geçirdi.

Britanyalıların nazarında daha da affedilmez olan ikinci suçunu ise; bir polo alanında işledi. Bir maç sırasında midilli atlarından birinin beceriksizliği yüzünden çılgına dönen hükümdar, zavallı hayvanın üzerine benzin döktürdü ve sonra da atı canlı bir meşaleye döndüren kibriti bizzat çaktı. Bir hayvana karşı herkesin gözü önünde acımasızlığını ortaya koyuşu, sefahat âlemlerine katılanlara karşı uyguladığı ve bazan ölümle sonuçlanan sadist davranışlarına oranla daha ağır bastı. Alwar mihracesi tahttan indirildi ve lanetlendi. Ömrünün geri kalan günlerini Cote d'Azur'deki villasında tamamlamak üzere sürüldü.

Ne kadar olağanüstü olursa olsun, bu prensin durumu tutucu İngiliz efendileriyle, aşırılık düşkünü

bendeleri arasındaki ilişkileri bozan tek örnek değildir. Prenslerin utanç veren davranışlarının belgeleriyle birlikte, pek çok bunalımın da hikayesi yanıp kül oluyordu.

Bunların en ciddisinin sorumlusu, Baroda mihracesiydi. Prensliğinde görevli, «silik bir albay»ın kendisiyle eşit sayıda top atışıyla karşılanmasına kızan mihrace, hemen altından iki top döktürdü ve böylece albaydan daha «hükümdarlara layık» bir top atışı sağlamış oldu. Vali bunun üzerine hakarete uğradığını kabul edip, Londra'ya mihracenin haremindeki kadınlara köle muamelesi ettiğini açıklayan ve ahlak anlayışını eleştiren bir rapor gönderdi.

Prens de intikam almak için prensliğinin en iyi müneccimlerini ve kutsal kişilerini bir araya getirip, istenmeyen albayı yoketmek üzere yıldızlardan bir çare aramalarını istedi. Ona elmasla zehirlemeyi önerdiler. Prens bunun üzerine hazinesinden valinin rütbesine yakışacak büyüklükte bir taş seçti. Müneccimleri elması toz haline getirdiler ve bir akşam bu toz albayın yiyecekleri içine karıştırıldı. Ancak elmas tozunun sebep olduğu dayanılmaz karın ağrısı, albayın kurtulmasına yetti; acele kaldırıldığı hastanede midesi yıkandı ve canı kurtarıldı.

Bir Ingiliz temsilcisine karşı girişilen bu cinayet, bir devlet sorunu olup çıktı. Mihrace suçlanıp tutuklandı. Yargıçlar, ne Brahman rahiplerinin albayın ruhunun başka diyara göç etmesi için gereken bütün törelerin yerine getirildiği konusundaki teminatlarını, ne de kuyumcunun «elmasın değerinin albaya layık olduğu» konusundaki ifadesini dikkate almadılar. Baroda mihracesi «Britanya tahtının himayesin-

deki bir devleti yönetmek yeteneğinden yoksun» olduğu gerekçesiyle, tahttan indirildi.

Ama intikamı, dostu olan bir başka prens tarafından alındı. Sürgün belgesini imzalayan Kral naibi Patyala mihracesinin ülkesini ziyarete geldiğinde, mihrace de kralın temsilcisini karşılamak için gereken otuz bir pare top atışını yapacak olan topçulara, «bir çocuk oyuncağı olan çatapat kadar az gürültü çıkartacak barut koymalarını,» buyurdu.

Conrad Corfield'in Londra'nın onayını aldığı diğer eylemler arasında, arşivlerin de yok edilmesi vardı. Belki bunlar ilkeleri kadar gösterişli şeyler değildi, ama çok daha önemli boyutlara ulaşabilirlerdi. Bu sırada prenslerin gönderdiği mektuplar, Yeni Delhi'ye yağmaya başlamıştı. Mihraceler bu mektuplarda Hindistan'daki İngiliz yönetiminin merkezine, demiryollarında, posta, telgraf ve diğer hizmetlerde yararlandıkları kolaylıkları iptal etmek istediklerini bildiriyorlardı. Bu saldırgan taktiğin amacı, yaklaşan kesin hesaplaşma saatında prenslerin de bütün kozlardan yoksun olmadıklarını göstermekti. Bu tedbirlerin haber verdiği Hindistan, kabus dolu bir Hintti, trenlerin gidip gelmeyeceği, uçakların havaalanlarına inemeyeceği, elektriğin dağıtılmayacağı, telefonların ve telgrafların susacağı bir Hint.

Kral naibinin çalışma odasında toplanan yedi Hintli lider, general Robert Clive'ın büyük portresi önünde tartışıyorlardı. Dört yüz milyon kadınlı erkekli Hintlinin temsilcileri, Gandhi'nin «Bakışı hareketsiz bir insanlığın sefil örnekleri» dediği milyonların bu

temsilcileri, o 2 Haziran 1947 günü, Ingiliz generalinin iki yüzyıl önce fethettiği topraklarını kendi halkına geri verecek belgeyi tartışmak için Lord Mountbatten'ın odasında bir araya gelmişlerdi. Kral naibi bu belgeyi kırk sekiz saat önce Clement Attlee tarafından onaylanan şekliyle, bizzat getirmişti.

Louis Mountbatten'ın başkanlık ettiği yuvarlak masada her lider yerini aldı. Cinnah, Liyakat Ali Han ve Rab Niştar, Müslüman Birliği adına konuşuyorlardı, Kongre Partisi de Nehru, Patel ve başkanı Aşarya Kripalani tarafından temsil ediliyordu. Son olarak da, verilecek karardan en çok etkilenecek altı milyon Sikh'in temsilcisi Baldev Singh geliyordu.

Resmî bir fotoğrafçı, bu sahneyi ölümsüzleştirmek üzere hazırdı. Sinirli birkaç öksürükten sonra, bir sekreter toplantıya katılan herkesin önüne, Simla'da V.P. Menon tarafından kaleme alınan ve Londra'nın hiç bir değişiklik yapmadan kabul ettiği tasarının bir kopyasını bıraktı.

Hindistan'a geldiğindenberi, Mountbatten ilk defa başbaşa görüşme stratejisi yerine, yuvarlak masa taktiğini benimsiyordu. Toplantıda yalnız kendisi konuşmaya karar vermişti, çünkü oturumun, binbir güçlükle hazırladığı planını didik didik edecekleri bir forum haline gelmesi tehlikesini göze alacak değildi.

Bu toplantının öneminin bilincine varmış olarak, geçen beş yıl içinde, savaşın kaderinin çizildiği pek çok konferansa katıldığını belli etmekle söze başladı. Ama bu toplantı kadar kesin kararlı hiç birini hatırlamıyordu. Mountbatten, Yeni Delhi'ye geldikten sonra harcadığı çabaları da hatırlattı, ardından hepsinin önünde duran tasarının ana hatlarını kısaca

belirleyiverdi. Hindistan ve Pakistan'ın Commonwealth içinde kalmalarını öngören ve böylece Churchill'in de tasarıyı desteklemesini sağlayan maddeye dokunarak, bunun İngiltere'nin hâlâ Hindistan'da kalmak isteğinin belirtisi olmadığını, aksine istendiği takdirde, İngiliz yardımının hemen ve telaşla çekilmeyeceğinin garantisi sayılabileceğini belirtti. Ardından Kalküta sorununa ve Sikh'leri tehdit eden faciaya değindi.

Konuklarından, bazı yönleri köklü inançlarına ters düşebilen tasarıyı bütünüyle desteklemelerini isterken, vicdanlarının sesine karşı çıktıkları duygusuna kapılmamalarını açıkladı. Hepsini genel bir huzur zihniyetine katılmaya ve kan dökme yönteminden kaçınarak tasarıyı uygulamaya çağırıyordu.

Karşısındakilere mümkün olduğu kadar az bir düşünme zamanı bırakma telaşı içinde, Mountbatten ertesi gün aynı saatta tasarıyı onayladıklarını bildirmelerini istedi. Ama şimdiden ilkede tasarıyı onayladıklarını belirtmelerini istiyordu.

«Beyler,» diye özetledi, «bu gece yarısından önce sizlerden haber alırsam, memnun olurum.»

Yeni Delhi'ye döndüğünden beri Louis Mountbatten'ı, gizli bir kuşku için için yiyordu, Londra'daki başarılarını ve «gelecek hakkındaki büyük iyimserliği»ni gölgeleyen bir kuşku. «Sağı solu belli olmayan Mahatma» acaba tasarılarını başarısızlığa uğratmak için bir şeyler yapmaya kalkışacak mıydı? Bu olasılık, Mountbatten'ı dehşete düşürüyordu.

«Zavallı küçük kırlangıç» hesabına gerçek bir

sevgi besliyordu aslında. Kendisi gibi profesyonel bir askerin, bir Kral naibinin, şiddet aleyhtarlığının havarisiyle bir kuvvet denemesine girişmek zorunda kalması olasılığı, onu pek şaşırtıyordu.

Ancak bu göze alması gereken bir ihtimaldi. Eğer Cinnah, Hindistan'ın birliğini koruma olasılığını boşa çıkaran adam ise, Gandhi de pekâlâ ülkeyi bölmek girişimini engelleyebilecek kişi olabilirdi. Hindistan'a geldiğinden beri, Kral naibi, kuvvete başvurmak gerekirse, en can alıcı birkaç saat için Mahatma'yı zararsız hale getirebilmek amacıyla Kongre Partisi liderlerinin güvenini kazanmaya çalışmaktan hiç geri kalmamıştı.

Aslında bu girişimi, korktuğundan daha az zor olmuştu. Mountbatten daha sonra bu konuda şöyle diyecekti: «İçimde hepsinin beni Gandhi'ye karşı desteklemeye hazır olduklarına, hatta beni ona meydan okumaya cesaretlendirdikleri gibi garip bir duygu uyanmıştı.»

Ama Kral naibi, Mahatma'nın olağanüstü kaynakları olduğunu da çok iyi biliyordu. Parti vardı, kendisine adeta tapan milyonlarca militanı vardı, hepsinden de çok, kitleleri büyüleme kudreti vardı. Gandhi, yöneticilerin verdikleri söze kulak tıkamak isterse, doğrudan doğruya halk kitlelerine seslenmeye kalkışırsa, müthiş bir bunalıma sebep olabilirdi.

Her şey de onun böyle bir yolda olduğunu gösteriyordu. Akşam duası sırasında şöyle bağırmamış mıydı? «Bütün ülke alevler içinde kalsın. Vatanın bir karış toprağını bile terketmeyeceğiz.»

Bu sözcüklerin ardında sessiz bir sıkıntı saklanıyordu. Hiç kuşkusuz, varlığının her hücresi, Taksim'

in kötü bir şey olduğunu söylüyordu ona. Ama Gandhi, ilk defa olarak Hintli halk kitlelerinin peşinden geleceklerinden emin değildi.

Bir sabah, Yeni Delhi sokaklarında dolaşırken, taraftarlarından biri ona seslendi.

«Karar saatının gelip çattığı bir sırada, sanki sizi kapının dışında bırakacaklarmış gibi, kendinize ve ülkülerinize pek aldırmıyorsunuz galiba.»

«Doğru,» diye içini çekti Mahatma, «herkes fotoğraflarımı ve heykellerimi çiçeklerle süslemek telaşı içinde. Ama hiç kimse öğütlerimi dinlemeye yanaşmıyor.»

Bundan birkaç gün sonra, Gandhi şafak duasından yarım saat önce uyanmıştı. Küçük yeğeni Manu ile bu sırada yine yanyana uyumaya başlamışlardı. Genç kız, yaşlı adamın Dokunulmazlar semtindeki kulübelerinin yatağında kıpırdandığını hissetti.

«Bugün tek başımayım,» diye mırıldanıyordu Gandhi. «Hatta Nehru ile Patel bile yanıldığımı düşünüyorlar ve Taksim'le beraber barışın da geleceğine inanıyorlar... Benim yaşlandıkça biraz şımarıp şımarmadığımı kendi kendilerine soruyorlar.» Sonra uzun bir sessizlik oldu. Ardından Gandhi derin bir iç çekti. «Belki de hepsi haklı ve ben boşuna karanlıklar içinde çırpınıp duruyorum.» Yine uzun bir sessizlik daha oldu, ardından Manu, dudaklarından son bir cümlenin daha döküldüğünü işitti. «Belki ben görmek için bu dünyada olmayacağım ama korktuğum felaket Hindistan'ın başına çöker, bağımsızlığını tehlikeye atarsa, gelecek kuşaklar bu yaşlı ruhun bu felaketleri düşünerek nasıl üzüldüğünü bilsin.»

«Yaşlı ruh»un 2 haziran günü saat yarımda, yani

yedi Hintli liderden yaklaşık bir buçuk saat sonra, Kral naibiyle çalışma odasında bir randevusu vardı. Mountbatten'a sabırsızlıkla beklediği cevabını bu sırada verecekti. Tam vaktinde yerinde olmayı bir dinî görev belleyen Gandhi, saat yarımı vururken çıkageldi. Ağzından bir savaş ilanı sözü çıkmasından korkan Kral naibi, onu karşılamak üzere ayağa kalktı. Daha hoş geldiniz bile diyemeden, Mahatma parmağının birini dudaklarına götürmüştü: «Şükür tanrıya, bugün susmak günü.» diye. Durumu anlayan Mountbatten rahat bir soluk aldı.

Gandhi koltuklardan birine yerleşip, «dhoti»sinin arasından bir deste kullanılmış zarf paketiyle, ufacık bir kurşun kalem çıkardı. Bir parça kağıdı bile ziyan etmeyi reddeden Gandhi, mektuplarını kendi açar ve bütün zarfları susmak günlerinde görüşlerini yazmak üzere küçük pusulalar haline getirirdi.

Mountbatten planını anlatmayı bitirir bitirmez, Gandhi kurşun kaleminin ucunu yaladı ve eğri yazısıyla beş zarfın arkasını doldurarak cevabını yazdı.

«Sizinle konuşamadığım için üzgünüm,» diye yazıyordu. «Pazartesi günleri konuşmamak kararı aldığım zaman, bu kararımı iki durumda kaldırmayı öngörmüştüm. Yüksek bir memurla önemli ve acele sorunları görüşmek ve hastaları tedavi etmek için. Oysa siz benim susmaktan vazgeçmemi istemiyorsunuz, biliyorum bunu. Ancak sizinle görüşmem gereken bir iki nokta var. Ama bugün değil. Eğer bir daha görüşebilirsek, size söylerim bunları.»

Ardından kalktı ve izin istedi.

Kral naibinin sarayı karanlık ve sessizdi. Arada sırada çıplak ayaklarıyla halıların üzerinden, dokunmaya korkuyormuş gibi yavaş basarak geçen beyaz giysili bir uşak, hayaletlere benziyordu. Gece bir hayli ilerlediği halde, Mountbatten'ın çalışma odasının ışıkları hâlâ yanıyor ve sürprizlerle dolu geçen günün son buluşmasını aydınlatıyordu. Mountbatten yeni ziyaretçisini hayretle inceliyordu. Kongre Partisi'nin yöneticileri, sabah önerilen tasarıyı kabul ettikleri kararını zamanında duyurmuşlardı. Sikh'ler de. Oysa şimdi tasarının herkesten önce memnun etmesi gereken kişi, sarsılmaz iradesiyle Hindistan'ın Taksim'ine sebep olan kişi, şimdi de zaman kazanmayı deniyordu. Bir bakıma bugün, aynı zamanda Muhammed Ali Cinnah'ın da susmak günüydü. Bütün yaşantısının tek amacı, çok yakınındaydı. Ama kimbilir hangi esrarlı nedenlerle, bütün yaşamı boyunca inatla söylemeyi reddettiği sözcüğü ağzından çıkartmaya razı olamıyordu: «Evet».

Yeşim taşından uzun ağızlığının ucundaki vazgeçemediği Craven A sigarasından ağır ağır nefesler çekerek, Müslüman Birliği Konseyi'ne danışmadan onayını veremeyeceğini söylüyordu Cinnah. Bu da en azından bir hafta isterdi.

Mountbatten öfkesinin tepesine çıkmaya başladığını hissetti. Müslüman liderin buz gibi soğuk tutumunun ve inatçı titizliğinin sebep olduğu bütün sürtüşmeler, birden aklına geliverdi. Bu gece Cinnah artık sabrını taşırıyordu. «Lanet olasıca Pakistan'ı»na kavuşmuştu işte. Sikh'ler bile buna boyun eğmişlerdi. Temel bütün istekleri karşılanmıştı ve işte şimdi kararа anında, bir tek «evet» diyememek hastalığı ve

yeteneksizliği yüzünden, bütün bir eserin yıkılışını hazırlamaya çalışıyordu.

Mountbatten'ın Cinnah'ın acele onayını almasını gerektiren acil bir durum vardı. Yirmi dört saattan da kısa bir süre önce, Clement Attlee Avam Kamarası'nda Hindistan'ın bölüneceğini açıklayacaktı. Kral naibi, başka hiç bir sürpriz olmayacağı konusunda başbakana ve Britanya Hükümetine, bütün sorumluluğu üzerine alarak garanti vermişti. Londra'nın kabul ettiği tasarıyı bütün Hintli yöneticilerin de imzalayacaklarına söz vermişti. Çok büyük güçlüklerin altından kalkarak, Kongre Partisi'ni Taksim fikrine yanaştırabilmişti. Hatta Gandhi bile, hiç olmazsa geçici olarak, savaş alanından çekilmişti. Cinnah'ın göstereceği en ufak bir kararsızlık, son bir ödün daha koparabilmek için manevraya kalkışacağı kuşkusu uyanırsa, Hindistan'ın kargaşadan kurtulabileceği umudu da yitirilmiş olacaktı.

«Bay Cinnah,» dedi Mountbatten, «taraftarlarınızı Yeni Delhi'de toplamanız için bir hafta süreyle bu koltukta oturup sizi bekleyeceğime inanıyorsanız, tam anlamıyla çıldırmışsınız demektir siz. Durumun artık dönüşü olmayan bir noktaya geldiğini her halde biliyorsunuzdur. Düş ya da buna inanan bir tek kişi yokken, Pakistan'ınızı koparıp almayı becerdiniz. Biliyorum, aldığınız ülkenin 'güveler tarafından yendiği' görüşündesiniz, ama olsun, yine de Pakistan işte. Şimdi her şey yarın tasarıyı diğer rakiplerinizle birlikte, aynı anda kabul edip onaylamanıza bağlı. Eğer Kongre Partisi üyeleri sizin onaylamayı reddedeceğinizi düşünürlerse, onaylarını derhal geri alacaklar ve her şey mahvolacaktır.»

Cinnah bu çağrı karşısında da kılı bile kıpırdamadan kaldı. Bütün demokratik kurallara uyulması gerektiğini söyleyerek karşı çıktı.

«Ben Müslüman Birliği değilim ki,» dedi en sonunda.

«Haydi canım bay Cinnah.» diye cevap verdi Mountbatten. «Böyle bir şeye hiç kimseyi inandıramazsınız. Kendi kendinizi aldatmaya da kalkışmayın. Müslüman Birliği içinde kimin ne olduğunu dünya âlem biliyor.»

«Hayır, olmaz,» diye diretti Cinnah, «bütün usullere uyulmalı.»

«Bay Cinnah,» diye yine aldı sözü Mountbatten, «size son bir şey daha söyliyeceğim. Kendi tasarınızı kendinizin yok etmenize göz yummak niyetinde değilim. Elde etmek için türlü zahmetlere katlandığınız çözüm yolunu geri çevirmenize izin veremem. Bunun sizin tarafınızdan kabul edilmesini öneriyorum. Yarın anlaşmamızın sonuçlanacağı oturumda, Kongre Partisi'nin cevabını aldığımı, tatmin edeceğimden emin olduğum birkaç itirazın bulunduğunu, dolayısıyla Kongre Partisi'nin tasarıyı kabul ettiğini açıklayacağım. Sikh'lerin de onaylarını verdiklerini ilan edeceğim. Ardından sizinle, önceki gece çok uzun ve dostça bir görüşme yaptığımı, bu görüşmede tasarıyı ayrıntılarıyla incelediğimizi ve Bay Cinnah'ın tasarıda öngörülenlerle şahsen mutabık olduğu konusunda bana teminat verdiğini açıklayacağım.

«İşte bu sırada, Bay Cinnah,» diye devam etti Mountbatten, «size doğru döneceğim. Konuşmanızı istemiyorum. Kongre Partisi yöneticilerinin sizi açıkça bilgi vermeye zorlamalarını istemiyorum. Sizden

sadece bir tek şey yapmanızı istiyorum. Sadece benimle aynı görüşte olduğunuzu göstermek için, başınızı öne eğeceksiniz.

«Eğer başınızı öne eğmeyecek olursanız, Bay Cinnah,» diye özetledi Mountbatten, «işiniz bitik demektir. Artık sizi ben bile kurtaramam. Her şey yıkılıp gidecek bundan sonra. Bu bir tehdit değil, kehanet. O anda başınızı öne eğmeyecek olursanız, artık benim burada bulunmamın hiç bir yararı olmayacak, siz Pakistan'ınızı kaybetmiş olacaksınız ve bana soracak olursanız, cehenneme kadar yolunuz var ondan sonra.»

Toplantı tam Mountbatten'ın kararlaştırdığı biçimde cereyan etti. O 3 Haziran 1947 günü, Kral naibi söz tekelini kendisi alarak, masadaki herkesi susmaya mahkum etti, yani bir gün önceki gibi davrandı. Tarafların bazı noktalardaki itirazlarını anlamakla birlikte, tasarısına hep birlikte katıldıkları için hepsini kutladı. Kongre Partisi yöneticilerine teşekkür etti, sonra da Sikh'lerin temsilcisine. Ardından Cinnah'ın da onayını verdiğini açıkladı.

Bunun üzerine Kral naibi, önceden kararlaştırıldığı biçimde sağında oturan Müslümanların liderine döndü. Muhammed Ali Cinnah'ın nasıl bir yol seçeceği hakkında en küçük bir fikri bile yoktu. Bütün ömrü boyunca da, «bitmek bilmeyen» o anı hep hatırlayacaktı. Müslümanların lideri en sonunda bir başın hareketsizlikten çıkıp en belirsiz onay jestini yapabileceği biçimde kıpırdandı.

Zor farkedilen bu baş hareketiyle, doksan mil-

yonluk bir ulus, varlığını belgelemiş oluyordu. Doğuşundaki koşullar ne kadar güç olursa olsun, «olanaksız rüya» Pakistan işte gerçekleşmişti. Mountbatten bundan böyle görevine devam edebilirdi. Karşısındaki yedi konuğu «gık» bile demeye fırsat bulamadan, hepsine otuz dört sayfalık birer metin dağıttırdı. Sonra önündeki metni kaptı ve tiyatrovari bir jestle etrafa gösterip, yerine koydu. Ciddi bir sesle, metnin başlığını okudu: «Taksim'in Idarî Sonuçları».

Bu, Mountbatten ve yardımcılarının Hintli yöneticilere özenle hazırladıkları bir doğum günü armağanıydı. Kendilerini bekleyen dev görevin çetin yollarında onlara yön gösterecek bir çeşit rehberdi. Sayfa sayfa, alınan kararın sebep olacağı karışıklıkları gözler önüne seriyordu. Yedi adamdan hiç biri, daha ilk satırlarda keşfettikleri dehşet verici gerçeğe karşı durmaya hazırlanmamıştı. Kendilerinden önce hiç kimsenin çözümlemeye kalkışmadığı bir sorunla karşı karşıya gelmek zorundaydılar. Hayal gücüne bile meydan okuyacak çapta boyutları olan bir sorundu bu. Dört yüz milyon insanın mirasının sayımını yapmak zorundaydılar, yüz kuşaktan çok biriken malları bölüşmeliydiler, üç yüz yıllık teknolojik ilerlemenin ürünlerini bölüşmeliydiler. Bankalardaki yedek akçeler, pullar, kitaplıkların kitapları, borçlar, dünyanın üçüncü uzun demiryolunu, cezaevlerini, tutukluları, mürekkep hokkalarını, süpürgeleri, araştırma merkezlerini, hastaneleri, üniversiteleri, tımarhaneleri, sulama kanallarını, kurumları ve aklın hayalin alamayacağı kadar çeşitli malları paylaşmaları gerekecekti.

Yedi adam yüklendikleri sorumluluğun büyüklüğünü anlamaya başlar başlamaz, salona sıkıntılı bir

sessizlik çöküverdi. Mountbatten mizanseni çok özenle hazırlamıştı. Bu strateji sayesinde, yararsız her türlü tartışmayı önlemiş oluyor ve konuklarını yeni bir hedefe yöneltiyordu: Taksim'i başarmak.

Akşam gezintisinden dönüşte ayaklarını yıkarken, Hintli liderlerin Taksim'i kabul ettiklerini öğrendi Gandhi. Küçük yeğeni Manu sırtını oğarken, yüzünün hatları yumuşayacağı yerde, acıyla daha da çok büzüldü. «Tanrı hepsini korusun ve akıl versin hepsine.» diyerek derin bir iç çekti.

O aynı 3 Haziran 1947 günü akşamı, saat yediyi birkaç dakika geçe, Kral naibi ve çeşitli toplulukların üç temsilcisi, halklarına Hindistan'ın iki ayrı ve egemen ulus olarak ikiye bölündüğünü haber vermek üzere Yeni Delhi Radyoevinin stüdyolarından birine girdiler.

Mevkii uyarınca, ilk olarak Mountbatten konuştu. Birkaç ağırbaşlı cümleyle, doğacak yeni iki devlete iyi şanslar diledi. İkinci olarak, Hinduca konuşan Nehru geçti mikrofonun başına. Hintli devlet adamı, «Hindistan'ın yüce alın yazısı, çetin ve ağır bir doğumun koşulları içinde çizilmektedir,» derken, yüzü hüzünle kararmıştı. Taksim'i kabul etmek zorunda kaldığı zaman, nasıl bir sıkıntıya düştüğünü açıklayıp, sözlerini şöyle bitirdi: «Vardığımız anlaşmayı sizlere yüreğimde hiç bir kıvanç duymadan bildiriyorum.»

Derken söz sırası Cinnah'a geldi. Başarılan işin

büyüklüğünü ve başarısındaki zıtlığı onun konuşmasından daha iyi yansıtanı herhalde olamazdı. Doksan milyon Hintli Müslüman'a kendileri için bağımsız bir devlet koparttığını haber vermek için, Muhammed Ali Cinnah bu insanların anlamaları olasılığı bulunmayan bir dilde konuşmak zorundaydı. İngilizce yaptı konuşmasını(*). Daha sonra açıklamayı bir spiker Urdu'caya çevirdi.

En son olarak da Baldev Singh mikrofona çıkıp, Sikh'lere; bu kararla parçalanan toplumlar arasında barış çağrısında bulundu.

Susmak günü nedeniyle Mountbatten'a tanınan kısa soluk alma süresi bitmişti ve o korkulan yüzleşmenin eli kulağındaydı. 4 haziran günü öğleye doğru, Kral naibi çok acele kaydıyla bir kaber aldı. Gandhi, Kongre Partisi'nin yöneticileriyle bağları koparmaya hazırlanıyordu ve aynı akşam, halka açık dua sırasında Taksim planını reddettiğini açıklayacaktı. Mountbatten bunun üzerine Mahatma'ya bir haberci gönderip, görüşmek istediğini bildirdi.

Gandhi ancak dua vaktinden bir saat önce çıkageldi. Bir felakete engel olabilmek için Kral naibinin önünde ancak elli dakika vardı. Daha yüzünü görür görmez, yaşlı adamın ne derece sarsılmış olduğunu

(*) Cinnah her şeye rağmen konuşmasını Urdu'ca, «Pakistan Zindabad! «(Yaşasın Pakistan!) diye bağırarak bitirdi. Ama bunu o kadar kötü bir şiveyle söylemişti ki, kendisini dinleyenlerin bazıları, «Pakistan in the bag!» (Pakistan çantada) dediğini sanmışlardı.

anladı. «Kanatları koparılmış bir kuş gibi» koltuğuna çöken Mahatma, güç anlaşılan bir sesle konuşarak, elini sallayıp duruyordu. «O kadar korkunç bir şey ki bu! O kadar korkunç bir şey ki bu!»

«Bu haldeyken Gandhi her şeyi yapabilir,» diye düşündü Mountbatten. Eğer Taksim'i halkın önünde reddedecek olursa, Nehru, Patel ve Kral naibinin sabırla inandırdığı Kongre Partisi yöneticileri, ya onunla bütün bağları koparmak ya da onaylarını geri almak zorunda kalacaklardı. Her iki halde de, facia demekti bu. Zengin hayal gücünün akıl edebileceği her çareye baş vurmaya kararlı olan Mountbatten, önce Mahatma'ya yıllarca süren bir mücadeleden sonra Hint birliğinin yıkıldığını görmekten duyduğu üzüntüyü çok iyi anladığını ve paylaştığını açıklamakla işe başladı.

Konuşurken, birden aklına bir şey esti:

«Gazeteler buna, 'Mountbatten Planı' adını yakıştırdılar,» dedi. «Ama aslında 'Gandhi Planı' demeliydiler.»

Gerçekten de tasarının başlıca ögelerini öneren Gandhi değil miydi? Mahatma hayretle karşısındaki adamı süzdü.

«Öyle ya» diye devam etti Mountbatten; «Gandhi seçmek özgürlüğünün Hint halkına bırakılmasını önermemiş miydi? İşte planının getirdiği de buydu. Her eyaletin geleceğini, halk tarafından seçilen eyalet meclisleri kararlaştıracaktı. Her biri, ya Hindistan'a ya da Pakistan'a katılmak kararı alacaklardı.

«Eğer bir mucize olur da, bütün meclisler aynı ülkeye katılmayı kararlaştırırsa, Hint birliği kurtarılmış olur ve davayı siz kazanmış sayılırsınız. Aksi hal-

de, Ingilizlerin varılan karara silah zoruyla karşı çıkmalarını istemeyeceğinizden eminim.»

Yüreği titreyerek, olanca çekiciliğini kullanarak, Louis Mountbatten davasını yetmiş sekiz yaşındaki ufacık ihtiyarın karşısında savundu, çünkü onun bir sözü, birkaç dakika sonra belki de Hindistan'ın kaderini çizecekti.

Gandhi biraz sarsılmışa benziyordu. İçgüdüsüne sadık kalıp, Hindistan'ı bir kargaşanın ortasına itmek bahasına Taksim'i red mi etmeliydi, yoksa Kral naibinin mantığa çağrısına kulak mı vermeliydi?

Konuğu ayağa kalktığı zaman, Mountbatten gösterisini henüz bitirmemişti bile. Gandhi gitmek zorunda olduğu için özür diledi, ama ona inananları bekletmeye şimdiye kadar hiç alışmamıştı.

Biraz sonra Delhi'nin Dokunulmazlar'ının sefil semtinde, sıkıştırılmış toprak zemine oturmuş, vardığı yargıyı söyledi Gandhi. Önünde itişen kalabalığın, çoğu buraya dua etmeye değil, direniş peygamberinin ağzından bir savaş çağrısı, Taksim planına karşı bir savaş ilanı işitmek için gelmişti. Ama ülkesinin yerine kendi öz vücudunun parçalanmasına razı olacağını söyleyen kişinin ağzından o akşam saldırgan bir tek sözcük bile çıkmadı:

«Taksim yüzünden Kral naibini lanetlemenin bir yararı yok,» dedi. «Kendinize bakın ve yüreklerinize bakın, olup bitenlerin açıklamasını orada bulacaksınız.»

Lord Mountbatten meslek hayatının en çetin zaferini kazanmıştı. Gandhi'ye gelince, pekçok Hintli onu hiç bir zaman affetmeyecekti. Yüreği Hindistan'ın bölünmesine ölümsüzlüğe dek ağlayacak olan za-

yıf ihtiyarcık, bir gün bu suskunluğunu kanıyla ödeyecekti.

Hindistan'ın yasa koyucularının rahat rahat tartışmaları için yapılan görkemli anfi, şimdiye dek böylesine parlak bir başarıya tanık olmamıştı. Elinde yazılı hiç bir not bulunmadan konuşan Lord Mountbatten, Hint kamuoyuna ve dünyaya, tarihin en büyük doğum belgelerinden birinin içyüzünü açıklıyordu. Bu plan sayesinde insanlığın beşte biri tam bağımsızlığa kavuşacak, gezegenin halkları için yeni bir meclisin öncülüğünü yapacaktı. Bu meclis, insanların üçte ikisini oluşturan üçüncü dünyayı yaratacaktı.

Rusya'dan, Çin'den, Amerika'dan ve Avrupa'dan gelen üç yüz gazeteci ve yazar, mahallî basın temsilcileriyle kaynaşmışlar, her türden gazetenin, dilin, kültürün ve dinin temsilcileri olarak, Kral naibinin basın toplantısını olağanüstü bir dikkatle izliyorlardı.

Lord Mountbatten için bu toplantı, bir kuvvet gösterisinin onaylanmasıydı. İki aydan da kısa bir süre içinde, hemen hemen tek başına, olanaksız denen şeyin altından kalkabilmişti: Hintli liderlerle diyalog kurmak, bir anlaşmanın temellerini atmak, karşısındakileri bunu kabule razı etmek, en sonunda da Londra'da hem hükümetin hem de muhalefetin kayıtsız şartsız desteğini sağlamak. Yolun üzerindeki kayaların arasından ustaca sıyrılmayı becermişti işte. En son marifetini de, ihtiyar aslanın kafesine girerek göstermişti. Winston Churchill'in pençelerini geri çekmesini ve onayını homurdanarak açıklamasını sağlamıştı.

Konuşması bitince, Kral naibi bir yığın soruyla karşılaştı. «Hiç bir kaygı duymuyordum,» diyecekti daha sonra Mountbatten. «Olayın her yönünü yaşamıştım, bütün cephelerini bilen bir tek ben vardım. Basın ilk defa olarak, dosyanın bütün anahtarlarına sahip biriyle karşılaşıyordu.»

En sonunda bir ses, askıda kalan tek sorun hakkındaki soruyu yöneltti ona. Bilmecesini tamamlamak için, Mountbatten'ın doldurması gereken son kutuydu bu.

«Bütün dünya Hindistan'ın bağımsızlığının ilanının acele açıklanması konusunda birleştiğine göre, herhalde bir tarih düşünmüşsünüzdür, değil mi?» diye sordu Hintli bir gazeteci.

«Elbette,» diye cevap verdi Mountbatten.

«Acaba bunu bize açıklayabilir misiniz?»

Kral naibinin aklından bir dizi görüntü ve hesaplar hızla gelip geçiverdi. Aslında henüz bir tarih saptamamıştı. Yalnız bunun çok yakın bir tarih olması gerektiğinin bilincine çoktan varmıştı.

«Olayı zorlamam gerekiyordu,» diyecekti sonradan Mountbatten. «Britanya parlamentosunu yaz tatiline girmeden önce Hindistan'a bağımsızlık verecek kanunu oylaması için dürtüklemem gerektiğini biliyordum. Eğer durumu kontrol etmek niyetindeysem, bu böyle olmalıydı. Bir volkanın yanı başında, barut fıçısı üzerinde oturuyorduk. Patlamanın ne zaman olacağını ise hiç bilmiyorduk.»

Mountbatten tıka basa dolu anfiyi bir uçtan diğerine süzdü. Bütün bakışlar üzerinde toplanmıştı. Vantilatörlerin cızırtısıyla belirlenen bir bekleyiş atmosferi, bütün hazır bulunanları ezer gibiydi. Kral

naibi bu işin «patronu» olduğunu göstermeye kararlıydı. Hızla çevrilen bir ruletin tekerleği gibi, gözünün önünden bir sürü rakam gelip geçiyordu. 5 eylül mü? Yoksa 10 mu? 20 ağustos mu? Rulet en sonunda durdu ve küçük top, yuvalardan birinin içine girdi. Yuvanın üzerindeki rakam o kadar akla yakındı ki, Mountbatten'ın kararı ani oldu. Bu, yaşamının en büyük zaferiyle yakından ilişkisi olan bir tarihti. O gün Birmanya cangılındaki uzun seferi, Japon İmparatorluğunun kayıtsız şartsız teslim olmasıyla tamamlanmıştı. Dünya tarihinin koca bir dönemi Samuray'ların derebeyiik Asyası'nın yıkılmasıyla sona erdiğine göre, yeni bir demokratik Asya'nın kuruluşunu kutlamak için de, bundan daha uygun bir tarih olamazdı. Lord Mountbatten tarihi açıkladı:

«Hindistan'ın bağımsızlığının ilanı resmen 15 Ağustos 1947 günü açıklanacaktır.»

Açıklama bir bomba gibi patladı. Britanya parlamentosunda, Başbakanlıkta, Buckingham sarayında, haber ani bir şaşkınlık yarattı. Hiç kimse, hatta Clement Attlee bile, Mountbatten'ın Büyük Britanya'nın Hint efsanesinin üzerine perdeyi çekmek için bu kadar telaş göstereceğini beklemiyordu. Yeni Delhi'de de, Kral naibinin en yakın mesai arkadaşları dahi, onun böylesine yakın bir tarihte karar kılacağını hissetmemişlerdi. Görevinin ilk iki ayında, başbaşa pekçok toplantılar yaptıkları Hintli liderlerden de hiç biri, bu kadar acele bir karar beklemiyordu.

Ancak Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşması için seçilen 15 Ağustos 1947 tarihi, milyonlarca Hindu-

nun yaşamını keyiflerinin dilediği gibi etkileyen, en az İngilizler, Kongre Partisi liderleri ve prensler kadar, onlara baskı yapan bir loncanın safları arasında yarattığı şaşkınlık kadar, hiç bir yerde böylesine hayret uyandırmamıştı. Mountbatten bu tarihi, Hindistan'ın en güçlü gizli kuvvetler örgütüne danışmadan açıklamakla, affedilmez bir hata işlemişti: **«Ciyotişi»** lere, yani müneccimlere.

Yeryüzünde hiç bir halk, Hint halkı kadar onların evreni yöneten yasalara hükmettiklerine inanmaz ve sözlerinden çıkmamakta kusur etmez. Her mihracenin, her tapınağın, her köyün içinde bir, ya da birden çok **«ciyotişi»** bulunur ve bunlar, Hindu toplumuna tam bir diktatör gibi hükmederlerdi. Her şeye de burunlarını sokarlardı. Milyonlarca Hindu, önceden bir müneccime danışmadan asla yolculuğa çıkmaz, bir konuk ağırlamaz, sözleşmeye imzasını atmaz, ava gitmez, yeni bir giysi giymez, mücevher satın almaz, bıyığını kesmez, tarlasını sürmez, bir kızla evlenmeye kalkışmaz, hatta cenaze töreni düzenlemezdi.

Müneccimler gökyüzü haritalarında dünyanın düzenini ve kaderini okuyarak, sınırsız bir kudrete sahip olmuşlardı. Kötü bir burçta doğduğunu söyledikleri çocuklar, çok defa ana babaları tarafından terkedilirdi. İnsanlar, ruhlarının göç etmesine uygun gelen gezegenlerin buluşması sırasında intihar ederlerdi. Müneccimler haftanın hangi günlerinin, günlerin hangi saatlarının hayırlı olacağını haber verir, hangilerinin hayırsız olacağını açıklayabilirlerdi. Pazar ve cumaları özellikle uğursuz günlerdi. Oysa hangi Hintli bir takvime bakacak olsa, 15 Ağustos 1947 tarihinin bir cumaya rastladığını görebilirdi.

Radyo kader tarihini açıkladığı an, bütün Hintli müneccimler hemen oturup kitaplarını karıştırmaya başladılar. Kutsal Benares şehrindekilerle güney şehirlerinden pek çoğunda oturanlar, 15 Ağustos 1947 tarihinin çok uğursuz bir gün olduğunu derhal ilan ediverdiler ve «ölümsüzlüğe dek lanetlenmektense, Hindistan'ın İngilizlere bir gün daha fazla dayanmalarının hayırlı olacağını» açıkladılar.

Kalküta'da, genç müneccimlerden Swamin madananand, «navamanç»ını, yani üzerinde yılın bütün ay ve günlerinin yazılı olduğu, ayın ve güneşin, gezegenlerin yollarının işaretlendiği, Zodyak işaretleriyle Ay Zodyakı'nın dünyanın kaderini etkileyen yirmi yedi burcunun belirtildiği içiçe dairelerden oluşan dev yıldız haritasını açıp önüne serdi. Haritanın orta yerinde düzlem küre bulunuyordu. Madananand, dairelerin hepsini, 1947 yılı Ağustos ayının 15'inci gününe rastlayacak şekilde çevirdi. Sonra düzlem küre üzerinde Hint kıtasının orta yerinden başlayarak, yıldız haritasının çeşitli çemberlerine doğru bir demet çizgi çekti. Çizgileri birer birer 15 ağustos tarihinin üzerinden geçerken, sırtından aşağı soğuk bir terin boşandığını hissediyordu. Hesaplarına göre, kaçınılmaz bir felaket vardı.

Hindistan, tıpkı Nehru ve Cinnah gibi, o gün Makara'nın, yani oğlak burcunun etkisi altına giriyordu(*). Bu burcun en büyük özelliklerinden biri de, her türlü merkezkaç güçlerine karşı şaşmaz düşmanlığıy-

(*) Nehru, Samvat takvimine göre 1946 yılının Margacirşa ayının 7'nci günü (14 Kasım 1889'da, yani Akrep burcuyla Oğlak burcunun karşılaştığı yerde) doğmuştur. Cinnah ise 25 Aralık 1876'da dünyaya gelmiştir.

dı. Yani Taksim'e. Daha da beteri, gezegenlerin en uğursuzu olan Satürn'ün etkisi yüzünden, 15 Ağustos 1947 günü Rahu'nun etkisi ağır basacaktı. Bu, «bedensiz baş» adı verilen ayın bir düğüm noktasıydı ki, bütün belirtileri —başta ay ve güneş tutulmaları olmak üzere— uğursuzdu(*). 15 Ağustos 1947 tarihinde saat 00.00'dan gece yarısına kadar, Jüpiter ve Venüs gezegenlerinin durumları da pek uygunsuzdu ve Satürn gezegeniyle birleştikleri nokta, ikisini de o gün boyunca gökyüzünün en kötü kubbesinin altına yerleştiriyordu. Yani «Karamsthan'ın dokuzuncu evinin cehennemine». Meslektaşlarının binlercesi gibi, genç müneccim gördüğü facianın büyüklüğü karşısında korkuya kapılarak başını kaldırdı:

«Ne yaptılar bunlar? Amanın, ne yaptılar bunlar?» diye haykırdı.

Yıllarca yoga yapmanın vücuduna ve aklına hükmetmekte kendisine verdiği yeteneğe rağmen, genç adam kontrolünü iyice kaybetmişti. Hemen kâğıt kaleme sarılıp bu felaketi istemeyerek hazırlayan sorumlulara seslenen şu satırları karaladı:

«Lord Mountbatten,» diye yakarıyordu, «Tanrı aşkına, Hindistan'a 15 Ağustos 1947'de bağımsızlık vermeyin! Eğer seller, kuraklık, katliamlar ve kargaşalık sökün ederse, sebep özgür Hindistan'ın yıldızların lanetlediği bir günde dünyaya gelişi sayılacaktır!»

(*) Hintli müneccimler güneş, ay ve gezegenlerden başka, **«Rahu»** ve **«Ketu»**yu da hesap ederler (bunların ayrı ayrı bedensiz bir başı ve başsız bir bedeni vardır). İkisi de ayın düğüm noktaları olup, dudaklarını ölümsüzlük şerbetine **(amrita)** dokundurmaya cüret eden bir şeytanın (Vişnu tarafından ikiye bölünen bedeninin) kalıntılarıdır.

9

Tarihin En Büyük Boşanması

Geçmişte buna benzer bir şeye asla kalkışılmamıştı. Bu işin ne öncesi, ne de modeli vardı; dünyanın tek topyekun ve en karışık boşanması, dört yüz milyonluk bir ailenin dağıtılması, aynı topraklar üzerinde yüzyıllardır süren ortak varoluşun sonucu biriken mal mülkün bölüşülmesini gerçekleştirebilecek hiç bir hukuk düzeni gösterilemezdi.

Bu ayrılışın yöntemlerini saptamak için, geriye tam yetmiş üç gün kalıyordu. Mountbatten bu acil durumu herkese anlatabilmek için başkentteki bütün dairelere özel bir duvar takvimi dağıttırmıştı: Takvim 3 haziranda başlıyor, 15 ağustosta bitiyordu. Bir nükleer infilakta geriye sayıldığı gibi, her takvim yaprağında, rakamın altında, «İktidarın devri için geriye kalan günler»in sayısı yazılıydı.

Dev mirasın bölünülmesi işini organize etmek, iki Hintliye, bir bakıma iki tarafın avukatlarına emanet edilmişti. Her ikisi de yüzyıllık İngiliz egemenliğinin Hindistan'da yetiştirdiği bürokratik düzenin kusursuz iki örneğiydi. Birbirine benzeyen ve devlete alt

iki villada yaşıyorlar, her gün bürolarına savaş öncesi dönemine ait iki eş Chevrolet ile gidiyorlar, aynı ücreti alıyor ve aynı titizlikle kesintilerini emekli sandığına yatırıyorlardı. Bunlardan biri Hindu, diğeri ise Müslümandı.

3 haziran dan 15 ağustosa kadar her gün, kendilerine eski efendileri Ingilizlerin öğrettiği bir titizlilik ve düzenle, Müslüman Şadhuri Muhammed Ali ve Hindu H.M. Patel, dört yüz milyon vatandaşlarının mallarını mülklerini bölüşmeye yarayacak dosyaları incelemeye dalıyorlardı. Işin garip yönü, ülkelerini parçalamak için, eski sömürgecilerinin dillerini kullanmak zorunda kalışlarıydı. Yüzü aşkın yardımcı, çeşitli komiteler ve alt komiteler halinde çalışıp, onlara bazı tavsiyelerde bulunuyordu. Vardıkları kararlar daha sonra kesin onay için Kral naibinin başkanlık ettiği bir Taksim Konseyi'ne, sunuluyordu.

Kongre Partisi, bölüşülecek şeyler arasında en değerli olanına inatla sahip olmak istedi. Bu da «Hindistan» adıydı. Yeni kurulacak devlete «Hindustan» adının verilmesi önerisini Kongre reddetti. Taksime Pakistan'ın sebep olduğunu ileri sürdü.

Bütün boşanmalarda olduğu gibi, bu sefer de en çetin tartışmalar, para yüzünden çıktı. Bunun en nazlığı da, Büyük Britanya'nın çekilip gitmesinden sonra bırakacağı alacakların paylaşılmasıydı. Yıllarca Hindistan'ı sömürmek ve talan etmekle suçlanan Ingiltere, aslında Hint efsanesini beş milyar dolar gibi astronomik bir borçla bitiriyordu. Bu müthiş borç, Ingiltere'nin Ikinci Dünya Savaşındaki zaferinin faturasının bir bölümüydü. Borç, Ingiltere'yi bir hileli

iflasa zorlamıştı ki, Hindistan'da başlayan uzantısı, bunun sonuçlarından biriydi.

Ayrıca devlet bankalarındaki mevduatı, Naga'lı kafatası avcılarının kabilelerindeki en ücra postanelerin kasalarındaki son rupi ve son pula kadar bütün nakit parayı da bölüşmek gerekiyordu. Sorun öylesine çetindi ki, iki tasfiye memuru, anlaşmaya varmadan dışarı çıkmamak üzere bir büroya kapatıldılar.

Sıkı bir çalışmadan sonra, iki adam Hindistan'ın ulusal borcunun % 17,5'ğunu kabul etmek şartına karşılık, Pakistan'a banka mevduatının ve İngiliz lirası olarak para dengesinin % 17,5'ğunu vermeyi kararlaştırdılar.

Dev yönetim mekanizmasının demirbaş kaynaklarından % 80'inin Hindistan'a, % 20'sinin de Pakistan'a verilmesi konusunda da anlaşmaya varıldı. Bütün ülkede memurlar hemen daktilo makinelerini, masaları, iskemleleri, tükürük hokkalarını, süpürgeleri saymaya başladılar. Bu sayım işlemi insanı hayrete düşürecek şeylerin açıklanmasına sebep oldu. Örneğin dünyada açlıktan en çok çeken bu ülkenin Beslenme ve Tarım Bakanlığı'nda topu topu, yüksek memurlara ait 85 masa ve 85 iskemle, küçük memurlar için 425 masa, 850 sıradan sandalye, 6'sı aynalı 50 portmanto, 130 etajer, 4 kasa, 20 masa lambası, 170 daktilo makinesi, 120 duvar saatı, 110 bisiklet, 600 mürekkep hokkası, 3 servis otomobili, 2 kanape ve 40 tükürük hokkası bulunduğu anlaşıldı.

Demirbaş eşyanın bölüşülmesi bitmek bilmeyen tartışmalara, hatta yumruklaşmalara kadar vardı. Servis şefleri, en sağlam daktilolarını bölüşme işleminden kaçırmaya ve en çok gıcırdayan sandalyeleri ra-

kip devlete kakıştırmaya kalkıştılar. Bazı devlet daireleri gerçek birer pazar yerine döndü ve bazan ciddi memurların bile, yüzbinlerce kişiye otoritelerini saydıran kişiler oldukları halde, bir testiye karşılık bir hokka, madenî bir tabağa karşılık bir şemsiyelik, bir tükürük hokkasına karşılık 125 yastık için pazarlığa kalkıştıkları görüldü.

Lahor'da, polis memuru Patric Rich, donatımını Müslüman ve Hindu olan iki yardımcısı arasında bölüştürdü. Her şeyi paylaştırdı: Tozlukları, sarıkları, tüfekleri, «lathi» denen şu bambudan uzun copları. Sıra bando takımına gelince, Rich aynı titizlikle onları da bölüştürdü ve Pakistan'a bir trompet, Hindistan'a bir trompet, Pakistan'a bir flüt, Hindistan'a bir çift zil verdi ve en sonunda bir tek alet kalıncaya kadar sürdürdü bunu. İşte tam bu sırada yıllardır arkadaş olan iki yardımcısının bir mızıka uğruna paçavracılar gibi kapıştıklarını görünce, şaşkınlığından küçük dilini yutacak gibi oldu.

En hareketli tartışmalardan biri de, kitaplıkların bölüşümesi sırasında çıktı. Britanya Ansiklopedisi'nin koleksiyonları özenle paylaşıldı, tek sayılı ciltler bir devlete, çift sayılı ciltler bir devlete verildi. Sözlükler de aynı biçimde bölüşüldü ve Hindistan A'dan K'ya, Pakistan da diğerlerine sahip çıktı. Bir eserin yalnız bir tek cildi varsa, kitaplık uzmanları eserin hangi devlet için daha yararlı olacağı konusunda karar verdiler. Bu yüzden okumuş, zeki bir takım insanların «Alice Harikalar Diyarında», ya da «Uğultulu Tepeler» adlı kitaplara sahip çıkmak için birbirleriyle kapıştıkları görüldü.

Denizde kaybolan denizcilerin dul eşlerine öde-

nen maaşlar da bitmek bilmeyen tartışmalara yol açtı. Pakistan, oturdukları yer neresi olursa olsun, bütün Müslüman dulların maaşlarını alacak mıydı? Hindistan, Pakistan'da yaşayan dullarla ilgilenecek miydi?

Yalnız şaraplar ve diğer alkollü içkiler her türlü çekişmeden yakalarını kurtarabildi. Hepsi otomatikman Hindistan'a bırakılırken, Pakistan bunun karşılığı değerinde para aldı.

Bazı paylaşmalar ise gerçekten baş ağrıttı. Pakistan da Hint demiryollarından payına düşeni alacağı için —dörtte birinden fazlasını— yol bakıcılarının el arabaları, lokomotifler, vagon-rastoranlar ve marşandiz vagonları nasıl bölüşülecekti? % 20 - % 80 kuralı mı uygulanacaktı, yoksa her devlete düşen demiryolunun kilometre uzunluğu mu esas alınacaktı?

Bu arada paylaşılması olanaksız şeyler de çıktı. İçişleri Bakanlığı, «halen mevcut istihbarat servisinin sorumlulukları, ülkenin bölünmesiyle beraber azalmayacağına göre,» servis mensubu ajanlar, ister bir kalemtraş ya da mürekkep hokkası olsun, en küçük bir şeyi bile Pakistan'a vermeyi kesinlikle reddettiler. Öte yandan ulusal kimliğin simgesi olan posta pullarıyla banknotları basmak için de bir tek baskı makinesi vardı. Hintliler bunu da yeni komşuları Pakistan'la paylaşmayı kesin olarak reddettiler. Müslümanlar bu nedenle Hint banknotlarının üzerine «Pakistan» kelimesini damgayla basarak, geçici bir para çıkarttılar.

Ülkenin mirasının bu biçimde paylaşılması sırasında Hindistan'daki eski din rekabeti de yeniden hortladı. Müslümanlar Tac Mahal'ın yıkılıp, taş taş Pakis-

tan'a taşınmasını istediler. Bu ünlü anıtkabrin bir moğol kralı tarafından yaptırıldığını ileri sürdüler. Brahmanlar ise, başlıca kolu geleceğin Pakistan toprakları içinden geçecek olan Indus'un sahibi olmaya kalkıştılar. Çünkü yirmi beş yüzyıl önce kutsal Veda'ları bu nehrin kıyılarında özümlenmişti.

Iki devlet de bu arada uzun yıllar ülkelerinde egemenliğini sürdüren İmparatorluğun en gözle görünür simgelerine konmak için hiç bir çekingenlik göstermediler. Kral naiplerinin Dekkan'ın kurak yaylalarında ve Ganj vadisinin bereketli topraklarında yıllarca boy gösteren görkemli beyaz treni, Hindistan'a bırakıldı. Buna karşılık Pakistan da Hint Ordusu Başkumandanının ve Pencap valisinin resmî salon arabalarına kondu.

Ama bu bölüşme işleminin en hayret verici olanı, belki de Kral naibinin sarayının ahırlarında cereyan etti. Ortada on iki araba vardı bölüşülecek. Bunların altın ve gümüşten işlemeleri, göz kamaştırıcı koşum takımları, kızıl atlastan yastıkları, İmparatorluğun Hint asıllı uyruklarını hem hayran bırakan, hem de kıskançlıktan çatlatan kibirli yüceliği ve görkemliliği simgeliyordu. Her Kral naibi, her ziyarete gelen hükümdar, sarayın her yüksek memuru, bu arabalardan biriyle başkent sokaklarını arşınlamıştı. Arabalardan altısı altın altısı da gümüş süslerle bezenmişti. Bunları takımlarından ayırmak olanaksızdı. Bunun üzerine dominyonlardan birine yalnız altın süslü arabaların verilmesi kararlaştırıldı. Diğeri ise gümüş süslü takımla yetinecekti.

Kimin hangisini alacağını saptamak için, Mountbatten'ın yaveri deniz yüzbaşısı Peter Howes, son de-

rece halkçı bir öneride bulundu. «Yazı mı tura mı atalım?» dedi. Pakistan'ın gelecekteki muhafız birliği kumandanı binbaşı Yakup Han'la, gelecekteki Hint muhafız birliği kumandanı binbaşı Govid Singh yanında iken, madenî bir parayı havaya fırlattı.

«Yazı!» diye bağırdı Govind Singh.

Para yere düşünce, üçü birden üzerine koşuştular. Hintli subay, neşesinden heyecanla bağırdı. Talih, dünkü emperyalist efendilerinin altın yaldızlı arabalarını, yarınki sosyalist Hind'in liderlerine vermişti.

Bunu koşum takımlarının, kırbaçların, çizmelerin, perukaların, sürücü üniformalarının paylaşılması izledi. En sonunda da geriye bir tek eşya kaldı. Sadece bir tek örneği bulunan kraliyet posta arabasının hortumu.

Genç Ingiliz subayı biraz düşündü. Bunun bölüşülmesi elbette ki olanaksızdı. Belki yine yazı mı, tura mı atabilirdi. Ama Peter Howes'un aklına çok daha parlak bir fikir geldi. Hortumu iki dostuna gösterip, şöyle dedi: «Bu hortumu bölüşemeyeceğimizi biliyorsunuz. Öyleyse bir tek çıkar yol var. Hortumu ben alıyorum.»

Yüzünde kurnazca bir gülümsemeyle aleti koltuğunun altına sıkıştırdı ve yürüyüp uzaklaştı(*).

Ne var ki insanlığın beşte birini oluşturan bir halkın 15 Ağustos 1947'den önce, yalnız banknotlarını,

(*) Hint Kral naiblerinin arabalarının hortumu, bugün Peter Howes'un çekildiği Wiltshire malikanesindeki şöminenin üzerinde durmaktadır. Kendisi halen emekli bir amiral olup, olayı dostlarına anlatmaktan ve neşeyle hortumun içine üflemekten hiç çekinmez.

saltanat arabalarını ve bürokratlarının iskemlelerini bölüştürmek yetmiyordu. Ayrıca yüzbinlerce idareciyi, Demiryolları Şirketi Genel Müdüründen, bakanlıklara bağlı genel müdürlüklerden, uşaklara, çöpçülere, «babu» denen ve Hint bürokrasisinin labirentleri içinde mantar gibi yerden bitmiş yazıcılara kadar sayısız memuru da paylaşmak gerekiyordu. Bütün bu memurların, dinlerine göre Hindistan ya da Pakistan'ı seçme hakları vardı. Seçimlerini yaptıktan sonra, aileleriyle birlikte tarihin en büyük göçünü gerçekleştirmek için garın yolunu tuttular.

Ancak bütün bölüşme işlemleri içinde en yürek parçalayıcısı, hiç kuşkusuz bir milyon iki yüz bin insanı —Hindu, Müslüman, Sikh ve Ingiliz— ilgilendireniydi. Bu insanların hepsi, Büyük Britanya tarafından kurulan onurlu bir örgüte bağlıydılar: Hint ordusu'na. Taksim'in hemen ertesi günü düzeni sağlamak için bu ordunun çok önemli bir rol oynayabileceğini hesaplayan Mountbatten, bu gücün bir yıl süreyle her iki hükümete karşı sorumlu bir Ingilizin komutası altında bırakılması için Cinnah'a adeta yalvardı. Ancak Pakistan'ın babası, kılını bile kıpırdatmadı. Bir ulusun egemenliği için her şeyden önce ilk koşul, bir orduya sahip olmaktı. Cinnah kendi askerî birliklerinin 15 ağustos'tan önce ülke sınırları içinde bulunması için ısrar etti. Böylece üçte ikisi Hindistan'a, üçte biri de Pakistan'a ait olmak üzere, Hint Ordusu da bölüşülecekti. Bu parçalanmayla birlikte soylu ve şerefli bir parçalanış da bitmiş oluyordu.

Kipling'in kahramanlarından, Bengalli mızraklı süvarilere

Hint Ordusu: Bunun adı bile, romantik öykülerle dolu ve hayal gücünü coşturan bir evren yaratmak için yeterdi. Efsanelerin son durağı, şan ve şöhrete, sınırsız genişliklere susamış bir İngiliz gençliğinin serüven aramak için geldiği bir kulüptü. Kipling'in kahramanlarından, beyaz perdede Bengalli mızraklı süvarilerin başında at koşturan Gary Cooper'a kadar, bütün bir hayal dünyası, arkalarında başları sarıklı mızraklı süvarileri koşturan tüylü miğferli centilmenlerin başarılarını kutluyordu. Dünyanın yarısına hükmeden bu İngiliz kuşaklarının evlatları, Hayber geçidinin sarp ve başdöndüren yamaçlarını aşarak, ayazda ya da kavurucu güneş altında aldıkları tutsakları hançerle öldüren acımasız Pathan asilerini kovalayarak, İmparatorluğun vahşi ıssızlığı içindeki basamaklarda tarihi yazmaya gelmişlerdi. Afgan sınırındaki bu savaşları İngilizler, Eton ya da Harrow kolejlerindeki öğrenci maçlarına özgü sportif bir anlayışla yürüttükleri ölümcül bir oyun diye kabul ediyorlardı. Harekatın çoğu bir subayla birkaç sipahiden oluşan küçük gruplar tarafından yönetiliyordu. Amaçları ya bir tepeyi almak, ya pusu kurmak, ya da bir konak yerini ele geçirmekti: Yani cesaret ve girişim yeteneği şefle adamları arasında mutlak bir güven gerektiren bir savaş türü.

Alay, Hint Ordusu'nun hücresiydi. İngiliz subayları ve yerli askerler bu birliğe bir dine girer gibi katılıyorlardı. Hintli askerler donatımları için elli İngiliz lirası ödemek zorundaydılar ki, yoksul insan-

lar için bu çok büyük bir paraydı. Ama bu orduda görev almak o kadar şerefli bir şeydi ki, her alayda birçok yılı kapsayan bekleyenler listeleri vardı. Subayların harekat sırasında pek çetin ve tehlikeli geçen yaşamları, garnizonlarına döndüklerl zaman, rahat ve zenginlik içinde geçiyordu. Hindistan'da el emeğinin çok ucuz oluşu, gerekli olanın ve gereksizin bile para etmemesi, askerlerin sahip oldukları ayrıcalıklar, bu genç adamların düşlerdeki gibi bir yaşam sürmelerine yetiyordu. Mountbatten'ın özel kalem müdürü Lord Ismay, Hindistan'ın yarısını toz toprak ve kızgın güneş altında arşınladıktan sonra, bitkin bir halde vardığı alayının subay kantininde yediği ilk yemeği hâlâ unutamıyordu. Hepsi görkemli kırmızı, lacivert ve altın sarısı üniformaları içindeki arkadaşları, bir masanın çevresinde oturmuşlardı. Hepsinin arkasında, «beyaz muslin kumaştan tünikleri, bellerinde ve başlarında, alayın renklerini taşıyan kemerleri ve sarıklarıyla» bir uşak bulunuyordu. «Beyaz keten örtünün üstünü kırmızı gül demetleriyle gümüş takımlar beziyordu. Şöminenin üzerinde alayımızın şeref komutanı, V. George'un kardeşi Prens Albert Victor'un bir portresi asılıydı ve duvarlara, içleri saman doldurulmuş kaplan, leopar, diğer yabani hayvan başları sıralanmıştı». Bu dönem, subayların operet artistleri gibi giyindikleri çağdı. Sırtlarında kayısı, nane, gümüş rengi giysiler bulunuyordu. Her alay, yılda bir defa bir gala yemeği düzenliyordu. Bu geleneksel şölende, fitil gibi sarhoş oluncaya kadar içen ve buna rağmen ertesi sabah saat altıda tekmilde hazır bulunmayı beceren yeniler de bulunurdu. Bir boru sesi, yemeğin hazır olduğunu bildiri-

yordu. Apoletleri altın sarısı sırmalarıyla göz kamaştıran, çizmeleri ayna gibi parlayan subaylar, albaylarının peşinden yemek salonuna girerdi. Şamdanların ışığında, Kalküta ve Bombay'ın en seçme Avrupa lokantalarının yemekleriyle rahatça boy ölçüşebilecek bir yemek yerlerdi. Tatlıdan sonra, ortaya bir testi porto şarabı gelir ve albaydan başlayıp, akreple yelkovanın hareket yönünün aksine, bütün davetlileri dolaşırdı. Bu gelenekten en ufak bir sapma, kötü bir belirti olarak kabul edilirdi. Albay şaşmaz bir biçimde üç defa kadeh kaldırırdı: Kralın, Kral naibinin ve alayın şerefine. 7. Pencap Hafif Süvari Alayı'nda albayın her şerefe kadeh kaldırıştan sonra, kadehini arkasına fırlatıp atması da bir gelenek gereğiydi. Yemek çavuşu hemen ardında durur, sağ botunun ökçesiyle kadehi parçalar, tuzla buz edip, yeniden esas duruşa geçerdi.

Hint Ordusu'nun barı ve şarap mahzenleri cömertçe beslenirdi ve bir subayın şerefi, bardaki içki hesabının, maaşından fazla olmasını gerektirirdi. Zaten bir subayın bankadaki alacaklı hesabı maaşını aşmadıkça, malî durumu kötü denmezdi.

Her alayın en değerli şeyi, öyküsünü dile getiren gümüş armalardı. Alayda hizmet eden her subay, üzerinde adını ve ne zaman katıldığını gösteren bir şey armağan etmek zorundaydı. Daha başka parçalar da polo ve kriket alanlarındaki zaferlerini dile getirir, ya da savaş alanlarındaki başarılarını anlatırdı. Hepsinin bir de hikayesi olurdu. 1930'larda, 7. Pencap Hafif Süvari Alayı'nda, özellikle hareketli geçen bir yemek sırasında bir kupaya garip bir takma ad verilmişti. Bir sınavdan sonra sarhoş olan öğrenciler

gibi, iyice sarhoş olan alayın teğmenleri, o akşam masanın üzerine çıkıp hep birlikte değerli kupanın içine işemişlerdi. Ama devirdikleri şampanyalar yüzünden çok işedikleri için, kupa hepsinin idrarına yetmemiş, bu nedenle de kupaya «Overflow Cup» (Taşan Kupa) adı takılmıştı.

Manevralar ve talimler ancak sabah saatlarını doldurduğu için, serbest oldukları öğleden sonra saatlarını doldurmak için bir tek çıkar yol vardı: Ister polo, mızrakla yabani domuz kovalama, ister kriket, hokey, tilki avı olsun, spor ya da ekip oyunlarına katılmak. Genç İngilizler delikanlılık enerjilerini sağlıklı bir biçimde tüketmek zorundaydılar ve bu zorunluluk, Cizvitlerin öğrencilerini mahkum ettikleri soğuk su duşlarına benziyordu. Çünkü Hint ordusunun efsaneleşen varlığında da, tıpkı din eğitiminde olduğu gibi, cinsel faaliyet yasaktı. Subaylara kırkından önce evlenmemeleri salık verilirdi. 1857'deki yerli isyanından beri, Hintli kadınlarla ilişki kurmaya hoş gözle bakılmıyordu ve genelevler ise, centilmenlerin gideceği yerler değildi. Sıkıntıdan kurtulmak için tavsiye edilen şey, eğersiz at sırtında dört nala at sürmekti.

Subayların yılda iki ay izinleri vardı, ama sınırlar sakin olduğu zaman, daha uzun süre izin yapma olanağı bulunabiliyordu. O zaman Orta Hindistan'daki cangıllarda kaplan ve panter, Himalaya eteklerinde ibeks ve ayı avlamaya ya da Keşmir'in berrak sellerinde «mahseer» adını verdikleri balığı tutmaya gidiyorlardı. İsmay işte ilk tatilini Srinagar'da bir yüzen evde, polo atları hemen yakındaki otlakta otlanırken, nilüfer çiçeklerinin parıltılı tacı ortasında geçirmişti.

Sıcak mevsim gelince, 2700 metre yükseklikteki Gulmarg'a çıkıyordu. «Polo alanı gerçek İngiliz çimindendi ve yukarda geceleri dünyayı yeni baştan kurarak geçirdiğimiz bir kulüp vardı.»

Ancak Hint ordusunun genç subayları dünya sorunlarını hiç bir zaman yoluna yordamına koyamadılar. Ama Bengal'in kaplanları kadar, Afgan sınırındaki gürültücü asi kabilelerin savaşçılarını da vurabilen tüfekleri, Asya'nın yüksek yaylalarındaki kahramanlıklarına eşlik eden folklorları, içi hep viski dolu matraları, polo sopaları ve tokmaklarıyla, tarihin en büyük İmparatorluğunun gururlu ve uzaklardaki bekçileri oldular.

Sıcak bir silah arkadaşlığı havası içinde, omuz omuza hizmet eden Hint Ordusu'nun Hindu, Sikh ve Müslüman askerleri, İngiliz subaylarının komutası altında, kuşaklar boyunca kusursuz bir kardeşlik ve dostluk örneği vermişlerdi. Savaş alanlarında kanları kanlarına karışıyor, aynı tehlikeleri paylaşıyorlar, aynı görevleri yerine getiriyor ve aynı neşeyi bölüşüyorlardı. İngiliz bayrağının altında, atalarından kalan zıtlıkları bağdaştırıyorlardı.

İkinci Dünya Savaşı ve onun ardından gelen kargaşalıklar, bu dengeyi bozacaktı. Hint Ordusu, varoluşunun son haftalarında, ülkeyi sarsan kin dalgasının etkisinden kurtulamadı. İlk defa olarak Müslüman ve Sikh sipahiler, birlikte yemeyi reddettiler. Hint Ordusu'nun en büyük gurur vesilesi olan ırkçılık, bugün aynı orduyu parçalamaya yarayacaktı(*).

(*) Taksim'den sonra Hint ve Pakistan ordularını karşı karşıya getiren kanlı savaşlara rağmen, Hint ordusunda yanyana

Temmuz ayı başında bütün fertlerine hitaben yayınlanan basit bir formüler, Hint Ordusu'nun yıkılışının sebebi oldu. Bu formülerde askerlere Pakistan ordusunda mı yoksa Hint ordusunda mı hizmet etmek istedikleri soruluyordu. Sikh'ler ve Hindular için hiç bir sorun yoktu. Cinnah onları ordusunda görmek istemiyordu ve dolayısıyla hepsi Hint ordusunda kalacaklardı.

Ama Taksim'den sonra evleri Hindistan'da kalan Müslümanlar için, bu doldurulması gereken kağıt parçası, müthiş bir sorun çıkartıyordu ortaya. Sırf Müslüman oldukları için doğdukları toprakları, atalarının evlerini, ailelerini terkedecekler ve kendilerini çağıran bir devletin ordusuna katılacaklar mıydı, yoksa katılmayacaklar mıydı? Ya da çeşitli bağlarla bağlı oldukları ülkede yaşamaya devam edip, toplum-

hizmet edenler arasında yine de bir kardeşlik havası yaşayacaktı. Örneğin Bangladeş savaşı sırasında bir grup Pakistanlı zırhlı birlik subayı teslim olmak için Hintli subayları ararlarken, birliğinin yeni işgal ettiği bir yerin barında içen bir Hintli süvari subayı buldular. Hintli subay, düşmanlarını teslim almadan önce onlara birer içki ikram etmekte ısrar etti. Pakistanlılar silahlarını bıraktıktan sonra Bengal'in pirinç tarlalarında birbirlerini öldüren Hintliler ve Pakistanlılar, o eski güzel günlerde olduğu gibi, hokey ve futbol maçları düzenlediler.
Bundan dehşete kapılan Şeyh Mucibürrahman'ın taraftarları Yeni Delhi'ye derhal sert bir protesto notası gönderdiler. Buna cevap, doğrudan doğruya Hint Başbakanı bayan İndira Gandhi'nin bürosundan geldi. Başbakan o bölgedeki kumandana, görevinin «kriket oynamak değil, savaşmak olduğunu» kuru bir dille hatırlatıyordu.

larına karşı giderek artan kin yüzünden, meslek hayatlarının sönmesine razı mı olacaklardı?

Bu seçeneğin en çok yaraladığı Hintli Müslümanlardan biri de, eski El Alameyn muhariplerinden Yarbay Habibullah'tı. Lucknow'daki baba ocağına gitmek için önce izin istedi. Babası burada üniversite başkan yardımcısıydı, annesi de ateşli bir Pakistan yanlısı. Şehrinin sokaklarında dolaşmak için döndü, atalarının evlerini seyretti, 1857'deki büyük ayaklanmadan arta kalan yıkıntıları gördü. «Büyüklerim bu taşlar için canlarını verdiler,» diye düşündü. «Benim, Ingiltere'de okulda iken, sonra da Liba çölünde, Alman obüslerinin altında düşündüğüm Hindistan bu işte. Ben burada yuvamdayım, bu toprağa aitim. Öyleyse kalıyorum.»(*)

Kral naibinin muhafız birliğinde görevli genç Müslüman subayı yüzbaşı Yakup Han için alacağı karar, yaşamının en önemli kararı olacaktı. O da karar vermek için, nevvab amcasının başbakanı olan babasının yanına, Rampur Prensliğine döndü. Amcasının görkemli sarayının hemen yakınındaki güzel evini heyecanla seyretti. Bu evde o kadar mutlu anıları vardı ki: Altın sırmalı yemek takımlarıyla verilen yüz kişilik şölenler, sabahlara kadar süren eğlenceler, av partileri ve usta avcıları cangıla götüren yirmi otuz fillik kafileler, şafak sökünceye kadar süren balolar, bu balolarda çalan bir düzineye yakın orkestra, sahanlığın önündeki dizi dizi Rolls-Royce'lar, su

(*) Habibullah'ın iki erkek kardeşi, ablası ve kayınbiraderi Pakistan'a göç etmeyi seçtiler. Cinnah'ın ateşli bir yanlısı olduğu halde, annesi Hindistan'da kaldı.

gibi akan şampanya. Çeşitli renklerde yastıklar ve değerli ipek halılarla bezenmiş çadırlardaki piknikleri, en seçkin av etleriyle dolu büfeleri anımsıyordu. Sarayın salonlarında hayal kurmaya gitti, Victoria ve V. George'un portreleriyie bezenmiş balo salonunu içi yanarak seyretti; nice mutlu günler geçirdiği mermer taşlı yüzme havuzunu gördü. «Bütün bunlar artık bir başka yaşamın oldu,» diye düşündü, bağımsızlıkla birlikte doğacak olan sosyalist Hindistan'da yokolmaya mahkum bir yaşamın malı. Böyle bir Hindistan, kendisi gibi Müslüman bir prens ailesinin varisine ne vaat edebilirdi ki?

Yakup Han Pakistan'a göç etmekten başka çıkar yolu olmadığını hissediyordu. Bunu annesine açıklamayı denedi.

«Siz kendi hayatınızı yaşadınız,» diye savundu görüşünü. «Oysa benim yaşamım daha önümde. Ben Taksim'den sonra Hindistan'da Müslümanlara hayat hakkı olabileceğine inanmıyorum.»

Yaşlı kadın hayret ve biraz da öfkeyle oğlunu süzdü.

«Ne demek istediğini anlayamıyorum,» diye hayretini açıkladı. «Biz üç yüzyıldır burada yaşıyoruz. 'Ham hawa-ke bankhön davara âye'. Rüzgarın kanatları üstünde Hint yaylalarına geldik biz,» diye Urduca devam etti sözüne. «Delhi'nin talan edilişini gördük. Ataların bu topraklar için İngilizlerle savaştılar. Büyük deden Isyan'da kurşuna dizildi. Savaştık, isyan ettik, kendimizi savunduk. Şimdi de özgür bir yuva bulduk. Bizim mezarlarımız burada.»

«Ben artık yaşlandım,» diye özetledi sözlerini. «Günlerim sayılı. Siyasetten pek anlamam, ama bir

ananın dileklerini hissediyorum içimde, bencil isteklerini. Umarım kararın ayrılığımıza sebep olacak.»

«Hayır,» diye itiraz etti oğlu. Yeni Delhi yerine, garnizonu Karaçi'de'ymiş gibi basit olacaktı her şey.

Ertesi gün, güzel bir yaz sabahı yola çıktı. Annesi beyaz bir sari giymişti —Müslümanlar için de, Hindular için de yas rengi—, sarinin beyazlığı, siluetini aile yuvasının kumtaşı duvarlarının rengi önünde iyice çıkartıyordu. Oğlunu başından yukarda tuttuğu bir Kuran'ın altından geçirdi. Sonra Kutsal Kitap'ı alıp kapağını öpmesini söyledi. Vedalaşmak için birlikte birkaç ayet okudular. Annesi, okuduğu duanın oğluna erişeceği umuduyla ardından birkaç kere daha okuyup üfledi.

Yakup Han kendisini gara götürecek olan koca Packard'ın kapısını açınca, eliyle son bir veda işareti daha yapmak için geri döndü. Hüznü içinde dimdik ve ağırbaşlılıkla duran yaşlı kadın, başıyla selam verdi. Evin pencerelerine dizilen başları sarıklı hizmetkarlar da, selamlarını gönderdiler. Bu pencerelerden birinde Yakup Han delikanlılık günlerini geçirmişti ve içi hâlâ kriket tokmakları, albümleri, poloda kazandığı kupalar, çocukluk anılarıyla doluydu. «Hiç acelesi yok,» diye düşündü. Pakistan'a yerleştikten sonra, gelip hepsini alırdı.

Yakup Han yanılıyordu. Bir daha asla ailesinin evine dönemeyecek, annesini göremeyecekti. Birkaç ay sonra, Pakistan Ordusu'ndan bir birliğin başında, Hint Ordusu'nda silah arkadaşı olduğu insanların savunduğu bir mevziye, Keşmir'in karlı yamaçlarında bir savunma hattına karşı taarruza girişecekti. İlerleyişini durdurmak isteyen birlikler arasında bir de

Hint Garhwal Taburu bulunuyordu. Bu birliğin kumandanı da Müslümandı ve 1947 temmuzunda Yakup Han'ın kararının aksi bir karara varmış, doğduğu ülkede yerleşmeyi tercih etmişti. O da Rampur'luydu, o da Han diye çağrılıyordu, Yunus Han. Yakup'un küçük erkek kardeşiydi.

Taksim'in sebep olduğu en karışık, en ürkütücü görev, onu Londra'daki yazıhanesinde dosyalarının başından ayıran ünlü bir avukata düştü. Sir Cyril Radcliffe geniş ansiklopedik bilgisine karşılık, Hindistan'ı hiç tanımıyordu. Bu sakin ve tombalak İngiliz, Hint'le ilgili hiç bir hukuk işlemine kalkışmamıştı. Hatta Hindistan'a adımını dahi atmamıştı. İşin tuhafı, işte bu nedenle 27 Haziran 1947 günü, öğleden sonra, Büyük Britanya Lord Şansölyesi tarafından çağrılmıştı.

Lord Şansölye, ziyaretçisine Hindistan'ın taksim planının önemli bir soruna çözüm getiremediğini izah etti: Pencap ve Bengal eyaletlerinin bölünme hattı. Cinnah ve Nehru kendi çizdikleri hat üzerinde asla anlaşamayacaklarını bildikleri için, bu sorunun çözümünü bir sınır tespit komisyonuna havale etmeyi, komisyonun başkanlığını da ünlü bir İngiliz hukukçusuna bırakmayı kararlaştırmışlardı. Üstelik bu kişinin Hindistan tecrübesi hiç olmamalıydı, böylece taraflardan biri tarafından «tarafsız» olmamakla suçlanmamalıydı. Lord Şansölye, hukukçu şöhretinin ve Hint sorunlarından hiç haberi olmayışının, kendisini ideal bir aday haline getirdiğini sözlerine ekledi.

Şaşkına dönen Radcliffe, koltuğunda taş kesili-

verdi. Pencap'la Bengal'i paylaştırmak, doğrusu yüklenmeyi en son isteyeceği bir işti. Hindistan hakkında birşey bilmiyordu belki, ama bu işin amansız olacağını anlayacak kadar hukuk tecrübesine sahipti. Ne var ki kendi kuşağındaki pek çok İngiliz gibi, onda da çok derin bir görev anlayışı vardı. Tarihlerinin bu bunalımlı dönemecinde, Hindistan'daki iki siyasal taraf kendisi gibi bir İngilizi seçmekte anlaştılarsa, demek kabul etmekten başka çaresi yoktu.

Görüşmeden bir saat sonra Hint Sorunları Bakanlığı'ndan bir yüksek memur, Radcliffe'in önüne bir harita seriyordu. Memur parmağıyla Indus nehrini izleyip, Himalayalar'a dokunurken, Ganj'a inip, Bengal körfezinin kıyılarını arşınlarken, Radcliffe de ilk defa olarak ikiye böleceği eyaletlerin uçsuz bucaksızlığı konusunda bir fikre sahip oluyordu. Seksen milyon insan, bunların evleri, pirinç tarlaları, jüt tarlaları, otlakları ve yemiş bahçeleri, demiryolları, karayolları ve fabrikaları. On binlerce kilometre karelik alanlar, önündeki bir renkli kağıdın üzerinde soyutlaşmıştı.

Buna benzer bir harita üzerinde, bir cerrahın neşterini kullandığı ustalıkla, insanları ikiye bölecek çizgiyi çizecekti.

Sir Cyril Radcliffe Yeni Delhi'ye hareketinden önce Başbakan tarafından kabul edildi. Clement Attlee, kararları üç yüzyıldan beri pekçok Hintliyi etkileyecek olan bu İngilizi biraz da gururlanarak seyretti. Kara bulutların kapladığı Hint sahnesinde, bu karanlık tabloda hiç olmazsa gerçek bir tatmin sebebi bulabiliyordu şimdi. Cinnah ve Nehru'nun anavatan topraklarını ve seksen milyon insanı bölüştür-

mek için seçtikleri kişi, kendisi gibi eski bir Haileybury öğrencisiydi.

Louis Mountbatten taksim planına Hintli liderlerin onayını koparmakla elde ettiği zaferinin tadını çıkartacak zamanı henüz bulmuştu ki, bu sefer çok daha çapraşık bir sorunla karşı karşıya geldi. Bu sefer karşısındakiler Londra barosunun kubbesi altında yetişmiş bir avuç avukat değil, Sir Conrad Corfield'in allayıp pulladığı 565 kişilik bir sürünün üyeleriydi: Hindistan'ın mihraceleri ve nevvabları.

Bu hükümdarların beklenmedik, bazan da sorumsuzca tutumu, eski bir kabusu canlandırıyordu. Siyasal liderleri Hindistan'ı bölebilirlerdi, ama prensleri yok edebilirdi. Onların tehdidi basit bir bölüşme değil, bir sürü küçük devletçiğin patlamasıydı. Hint birliğinin zayıf düzeyi içinde uyuyan bölgeler, çeşitli dil, ırk, dinlerin parçalanıvermesiyle, bütün parçalanma güçlerini harekete geçirebilirdi. Bunların bağımsızlık taleplerine hak tanımak, yarımadayı kaçınılmaz biçimde parçalanmaya yönetecek yolu açmaktı. Hint İmparatorluğunun devamı bu durumda birbirlerine düşman ve savunmasız bir sürü küçük devletçikten ibaret kalacak, Hindistan'ın büyük rakibi Çin'in açgözlülüğünü daha çok çekecekti.

Sir Conrad Corfield'in gizlice Londra'yı ziyareti, bazı sonuçlar vermişti. Kabine, ileri sürdüğü tezin geçerliliğini kabul etmişti. Prenslerin İngiltere Kralına egemenliklerine karşılık tanıdıkları ayrıcalıklar, doğrudan doğruya kendilerine iade edilmeliydi. Bu, İngiltere'nin çekilmesiyle birlikte egemenliklerine

kavuşacaklar, teknik açıdan bağımsız hale geleceklerdemekti. Corfield, en güçlülerini bu bağımsızlığı resmen ilan etmeleri için cesaretlendirmekten hiç geri kalmayacaktı.

Mountbatten Londra'ya gönderdiği bir raporda, «Hint prenslikleri sorununun, İngiliz Hindistanı sorunu kadar, belki daha bile zor çözülebileceğini hiç kimse bana söylememişti,» dedi. Şükür ki bu hükümdarlarla pazarlık etmek için hiç kimse ondan daha yetenekli değildi. Bir kere her şeyden önce, o da aynı sınıftandı. Prenslerin gözünde Mountbatten en geçerli kaynaklara sahipti, Avrupa'daki kral ailelerinin yarısıyla kan ilişkisi bulunuyordu. Ama hepsinden de çok, kendilerini uzun yıllar koruyan İngiltere kral ailesine mensuptu. Zaten bugün tahtlarını ortadan kaldırmaya çalıştığı bu prenslerden bir kaçıyla birlikte, bundan yirmi beş yıl önce, Hint İmparatorluğunun görkemliliğini keşfetmişti. Onların konuğu olmuştu. Saraylarına ait fillerin sırtında, onların cangılında, onların kaplanlarını kovalamıştı. Gümüş kupalarından şampanyalarını içmiş, ilerde karısı olacak genç kızla, onların saraylarının salonlarında, şamdanların ışığında dans etmişti. Kusursuz alanlarındaki çimlerde poloyu öğrenmiş, sonra bu oyunda dünya çapında bir uzman olmuştu. Kendisine «Dickie» diye seslenen pek ender birkaç yakını arasında, pekçok mihrace de vardı. Bunlarla hep bu gezisi sırasında dost olmuştu.

Ama kral soyundan gelmenin bağları ve kişisel sempatileri ne kadar sıkı olursa olsun, Mountbatten her şeyden önce bir gerçekçiydi, liberal ilkelerine sıkı sıkı bağlıydı. Hintli prenslerin babaları İm-

paratorluğun en sadık müttefikleri olabilirdi, ama kurulan yeni dünyada, Büyük Britanya yeni dostlarını Kongre Partisi'nın sosyalistleri arasında aramak zorundaydı. Mountbatten Hindistan'ın ulusal çıkarlarını derebeyilik çağının bir avuç artığına feda ederse, hiç bir zaman onları kazanamazdı.

Artık geride kalan bir çağın mirasçılarına yapabileceği en büyük hizmet, onları kendi benliklerinden, büyüklüklerinden, devletlerinin içe kapanıklığının beslediği megalomaniye varan tutkularından kurtarmak olabilirdi. İlk gençlik çağından beri, Mountbatten'ın hayalinden çıkmayan, kendisinin tanık olmadığı ama sık sık gözünün önünde canlandırdığı bir sahne vardı. Ekaterinburg'da bir mahzende, dayısı Çar'ın, yengesinin ve yeğenlerinin Rus devrimcilerinin kurşunları altında can verişleri. Bazı mihraceleri, saraylarını bir mezbahaya çevirecek, onarımı olanaksız girişimler peşinde olduklarını biliyordu. Siyasal yardımcısı Sir Conrad Corfield'in onları cesaretlendirdiği yol da, böyle bir faciaya varacak yoldu.

Ama içlerinden pekçoğu Mountbatten'ın kurtarıcıları olacağını, hepsini koruyucu kanatları altına alıp, ayrıcalıklı yaşantılarını garanti edeceğini sanıyorlardı. Ama onlar da aldanıyordu. Kral naibi tam aksine eski ve sevgili dostlarını tek çıkar yol olan gürültüsüzce unutulmaya inandırmak istiyordu. Hepsinin bağımsızlık isteklerinden caymalarını ve 15 ağustostan önce Hindistan ya da Pakistan'a katılmak arzularını açıklamalarını diliyordu. Buna karşılık Nehru ve Cinnah nezdindeki bütün otoritesini kullanarak, prenslerin göstereceği işbirliğinin mükafatı diye, ki-

şisel gelecekklerinin en iyi koşullar altında sağlanmasını istemeye hazırdı.

Mountbatten, pazarlığını önce prenslikler sorunuyla ilgili Hintli bakan Vallabhbhai Patel'e açtı. Eğer Kongre Partisi mihracelere ve nevvablara ünvanlarını ve saraylarını, hizmetkarlarını, prenslere özgü dokunulmazlıklarını, İngiliz nişanlarını taşımak hakkını ve yarı diplomatik statülerini korumak hakkını tanırsa, kendilerinden egemenliklerini Hindistan'a bırakan bir anlaşma metni kopartabilmek için elinden geleni yapacaktı.

Öneri çekiciydi. Patel, Kongre Partisi üyeleri içinde Mountbatten kadar prenslere etkili olabilecek biri bulunmadığını biliyordu.

«Ama bu konuda hepsinin onay vermesi şart,» dedi Mountbatten'a. «Eğer bana ağaçtaki bütün elmaları toplayıp koyacağınız bir küfeyle gelirseniz, kabul ediyorum. Ama bütün elmalar içinde değilse, hayır.»

«Acaba yola gelmek istemeyen bir düzine kadarını bunun dışında tutamaz mıyız?» diye yokladı Kral naibi.

«Bu kadarı çok,» diye homurdandı Patel. «En çok iki.»

«O kadarı da pek az,» dedi Mountbatten.

Kral naibiyle Hintli bakan, Avrupa'nın en az yarısı kadar kalabalık topraklar üzerinde, iki halı tüccarı gibi pazarlık ettiler. En sonunda altı sayısında görüş birliğine vardılar. Mountbatten'ı bekleyen görev, hiç de hafif değildi. Toplamdan altı eksik bile olsa, 15 ağustostan önce beş yüz elliden fazla elma toplaması gerekiyordu.

Jawaharlal Nehru'nun daveti, bir İngilizin bir Hintliden işittiği belki de en garip çağrıydı. Sömürgelerin tasfiyesi tarihinde de tek olarak kalacaktı. Bunu ancak Hindistan'ın efsaneleşen bilgeliği ve tarafların olağanüstü kişilikleri belki izah edebilir. Nehru, son Hindistan Kral naibine, büyük bir ciddiyetle, bağımsız Hindistan'ın sunabileceği en büyük ünvanı önermeye gelmişti. Genel valilik görevini.

Mountbatten kendisine bahşedilen şerefin büyüklüğü karşısında içtenlikle duygulandığı halde, çok ciddi kararsızlıklar içinde kaldı. Şu dört ay içinde Hindistan'da büyük başarılar sağlamıştı. Umduğu gibi, «zafer aydınlığı» içinde geri dönebilirdi pekâlâ. Gelişen güçlüklerin bilincine çoktan varmıştı ve bunların başarılarını gölgelemesinden çekiniyordu. Üstelik hakem rolünü geçerli biçimde oynamak için, Cinnah'ın da aynı öneride bulunması şarttı.

Yaşlı Müslüman liderine gelince, bunca çabalar sonunda elde edilen devletin en yüksek mevkiinin ayrıcalıklarından vazgeçmeye hiç niyetli değildi. Pakistan'ın ilk genel valisi kendisi olacaktı. Mountbatten ona en iyi görevi seçmediğini hatırlattı. Çünkü devletinin yönetimi için seçtiği Britanya tipi rejimde, asıl iktidar başbakanın elinde olacaktı. «Genel valinin görevi, semboliktir, gerçek otoritesi yoktur, tıpkı İngiltere Kralı gibi.» diye de açıkladı.

Bu kanıtlar Cinnah'ı kararından caydıramadı.

«Pakistan'da ben genel vali olacağım,» diye kuru bir cevapla yetindi, «başbakan da ben ne dersem onu yapacak.»

Kral, Attlee, Churchill, Nehru'nun Büyük Britanya'ya bahşettiği şerefin büyüklüğünün bilincine vardıklarından, Kral naibini öneriyi kabul etmesi için sıkıştırdılar.

Ancak Lord Mountbatten onayını vermeden önce, bunun bir başkası tarafından daha kabulünü diliyordu. Şiddet aleyhtarlığı ilkesini vaaz ederek ülkesini bağımsızlığa kavuşturan bir kişinin, özgürlüğüne kavuşan ülkesinin ilk devlet başkanlığına, hayatını savaş sanatına adamış birinin getirilmesine razı olacağını pek aklı almıyordu. Gandhi, her zamanki gibi Don Kişot'ça bir atılımla, çoktan dünyaya bu göreve getirilecek kişinin kim olmasını istediğini açıklamıştı: «yiğit yürekli, rüşvet yemeyen ve billur kadar saf» bir dokunulmaz çöpçü.

Kendilerini ayıran her şeye rağmen, yaşlı Mahatma ile kendisinden otuz yaş genç amiral arasında gerçek bir yakınlık vardı. Mountbatten, Gandhi tarafından büyülenmişti. Onun o kurnaz şakacılığına hayrandı. Daha gelir gelmez, Gandhi'yi mahkum eden kalıplaşmış Ingiliz kavramlarına kulak tıkamaya karar vermiş ve onu anlamak için dürüst davranmıştı. Her karşılaşmalarında, gerek kendisinin, gerekse eşinin bu garip insana karşı besledikleri sempati, biraz daha artmıştı. Gandhi de bu sıcak ilgi karşısında duygulanmış ve buna şaşırtıcı bir davranışla cevap vermişti. Temmuz ayında bir gün, öğleden sonra, Mahatma Ingiliz hapishanelerinde geçirdiği bütün günleri unutup, Louis Mountbatten'dan Ingilizlerden kurtarmak için otuz beş yıl mücadele ettiği ülkenin ilk devlet başkanı olmasını rica etmeye geliverdi. Koca koltuğunun içinde adeta kaybolmuş gibi duran za-

yıf siluetini hayranlıkla seyreden Mountbatten, çok duygulanmıştı. «Biz bu adamı hapse attık,» diye düşündü, «küçük düşürdük, hor gördük. Icabında küçümsedik de, ama o yine de bu jesti yapacak kadar yüce bir ruha sahip.» Ardından Gandhi'ye teşekkür etti. Gandhi başını salladı ve devam etti konuşmaya.

Bir el hareketiyle, saray kapısını ve Moğol bahçelerini gösterdi. «Bütün bunlar, her taşını seven ve burada yaşanan göz kamaştırıcı hayatı benimseyenindir, bütün bu görkemli ve eşsiz hazine, bağımsız Hindistan'ın olacaktır,» dedi. Sarayın küstahlığa varan zenginlikleri ve onunla başa baş yürüyen geçmiş, onun yoksul yurttaşları için bir çeşit hakaretti. Hindistan'ın yeni yöneticileri, genel validen başlayarak, örnek olmalıydılar.

«Bu sarayı terkedin,» diye yakardı, «uşaksız bir evde yaşamaya gidin. Sarayınız pekâlâ hastane olabilir.»

Mountbatten bu fikir karşısında gülerek buruşturdu yüzünü. Dünyanın en büyük demokrasisinin bir numaralı adamı, nasıl olur da yabancı devlet başkanlarını her türlü konfordan yoksun bir evde ağırlıyabilirdi? VI. George, Attlee, Nehru Hindistan Kral naibini hiç istemediği bir görevi kabul etmesi için zorlarken, şu sevimli ihtiyar büyücü de, bağımsız Hindistan'ın ilk sosyalisti olmasını istiyordu kendisinden. İnsanlığın beşte birinden fazlasının alın yazısının sorumlusu, tuvaletlerini bizzat temizleyeceği bir evin çetin koşullarının ciddiyeti içinde yaşayacaktı!

Sir Cyril Radcliffe, Yeni Delhi'ye varışında kendisine görevinin boyutlarını belirten Louis Mountbatten'i dinlerken, «Pencap'la Bengal'i bölüştürmek için bana galiba cerrah neşteri değil, bir balta gerekecek,» diye düşünüyordu. Hindistan'ın taksiminin Londra'daki yazıhanesinden koparıp aldığı ünlü avukatın karşısında, Kral naibi çok kesindi. Taksim hattı altı hafta içinde hazır olmalıydı. Yani en geç 14 Ağustos 1947'de.

Sir Cyril Radcliffe'in elinin çaresiz ikiye bölecegi iki büyük eyaletten biri olan Pencap'ın ilk ovaları, Kral naibinin sarayının hemen yirmi kilometre uzağında başlıyordu. «Hindistan'ın tahıl ambarı» şimdiye kadar hiç böylesine bol ürün vadetmemişti. Tarlalarda buğday ve arpa başakları saosarıydı. Göz alabildiğine geniş mısır, darı, şeker kamışı tarlaları da rüzgarda dalgalanıyordu. Daha şimdiden Hindistan'ın en bereketli topraklarının ilk ürünleriyle dolu öküz arabaları, tozlu yollarda gıcırdayarak, sıra sıra ilerliyordu.

Arabaların yollandığı köylerin hepsi birbirinin eşiydi. Yeşilimtrak yosunla kaplı bir su birikintisi geliyordu önce. Kadınlar burada çamaşırlarını, erkekler de hayvanlarını yıkardı. Sonra samanlı toprak harçtan yapılmış evler, küçük bahçelerinde, güneşin altında hep bir arada köpekler, keçiler, öküzler, inekler ve bir yığın da ayakları çıplak, gözleri sürmeli çocuk. İri öküzler ağır ağır yürüyerek buğdayı ve mısırı ezen ağır değirmen taşlarını döndürüyordu. Kadınlar ise saman karıştırdıkları tezekleri kurutmaya hazır-

lıyorlardı. Kışın evlerini ısıtmakta bunları yakacaklardı.

Pencap'ın kalbi, eski «Binbir Gece Masalları» İmparatorluğunun başkenti, Moğol kralların gözdesi Lahor'du. Bu şehri anıtlarla ve hazinelerle bezeyip şımartanlar, onlardı. Yüzyılların tozu altında çinileri hâlâ tılsımlı gibi parlayan, Asya'nın en büyük tapınağı Orangzeb camii; Cihangir'in tanrının doksan dokuz adıyla ışıldayan mermerden gömütü; Ekber kalesinin mozayikler ve değerli taşlarla bezenmiş balkonlarıyla kumtaşından göz kamaştırıcı surları; zindancısıyla evlenen ve imparatoriçe olan köle Prenses Nurcihan'ın anıt kabri, oğluna gülümsediği için diri diri gömülen Ekber'in hareminin incisi Anarkali'nin (Nar Tanesi) anıtkabri; Şahlimar'ın kokulu bahçelerinin berrak çeşmeleri. Bütün şehir şan ve şerefli bir geçmişin hasretiyle uğulduyordu sanki.

Yeni Delhi'den daha kozmopolit, Bombay'dan daha soylu, Kalküta'dan daha kibirli olan Lahor, pekçok kimse için Hindistan'ın en büyüleyici şehriydi. Şehrin merkezi kahveler, barlar, mağazalar, lokantalar ve tiyatrolarla dolu Mall adlı geniş bulvardı. Zevk evlerine Hint yarımadasının en iyileri denirdi ve Doğu'nun Paris'i olarak isim yapmıştı.

Geleneksel giysilerinin adı «**kamancı**»ydı. Bazı Hintli kadınların sari'ye tercih ettikleri bu ipekli tünik, ayak bileklerinden sıkılan bol salvarın üzerine pileri inen zarif bir giysiydi ve Moğol imparatorlarının haremlerindeki kadınların giysilerine benziyordu. Ama zarafetin bu tartışmasız merkezinde sosyete kadınları altın çağın hafifmeşrep dişileri, genç kızları. La Paix sokağının mankenleri. öğrencileri, René Cla-

ır'in filmlerinin yıldızları, aktörleri de sessiz filmlerin jigoloları gibi giyiniyordu.

İngilizler, yeni Hint kuşaklarının en seçkin kişilerinin yetişmesi için en iyi kurumları Lahor'da kurmuşlardı. Kiliselerinin gotik tarzı çan kuleleri, kriket alanlarıyla bu kolejler, Britanya'daki modellerinin, Pencap'ın sıcaktan kaynayan ovalarında kurulmuş tıpkısıydı. Kolalı yakalı öğretmenler burada ceketli ve kasketlerinde şöyle soylu dövizler yazılı Hintlilere eski Yunanca, Latince öğretiyorlardı: «Gökyüzünün ışığı, rehberinizdir» ya da «Bilmek cesareti». Koridorlara asılı sararmış fotoğraflarda rugby, kriket ve hokey takımları görünüyordu. Bu fotoğraflardaki esmer çocuklar, başlarında yuvarlak kasketleri, hokey ya da kriket sopalarını gururla tutuyorlardı. Hindular, Müslümanlar ve Sikh'ler, bütün bu gençler, Hıristiyan İngiltere'nin savaş türkülerini yanyana söylemiş, İngiliz ozanlarının ve romancılarının eserlerini ezberlemiş, bugün ülkelerinin anahtarını istedikleri eski efendilerinin erkekçe dayanıklılıklarını, spor alanlarında elde etmişlerdi.

Lahor her şeyden önce hoşgörüsü olan bir şehirdi. Şehirliler arasındaki din farkı —altı yüz bin Müslüman, beş yüz bin Hindu ve yüz bin Sikh— Hindistan'ın bütün öteki bölgelerinden daha az belliydi. «Gymkhana Club» ya da «Cosmopolitan Club»ün dans pistlerinde Sikh'ler, Müslümanlar, Hindular, Hıristiyanlar ve Parsi'ler, bir tango ya da fokstrotun nağmeleriyle, bir arada dans ediyorlardı. Davetlere, yemeklere, balolara, hiç bir din ayrımı gözetmeden katılabiliyorlardı. Zengin semtlerdeki en lüks evler, her dine mensup kişilere aitti.

Ne varki bu güzel tablo, yavaş yavaş kaybolmaya başlayan bir düştü. 1947 ocak ayındanberi, Müslüman Birliği'nin kışkırtıcıları, genellikle Müslümanların oturdukları semtlerde gizli toplantılar düzenliyorlardı. Bir takım parçalanmış kafatası resimleri ve kuru kemik yığınlarını gösteren fotoğrafları göstererek, bazan korkunç işkenceye uğramış birinin perişan halini ortaya koyan bir fotoğrafı teşhir ederek, başka yerlerde cereyan eden olaylardan dolayı Hinduları suçluyor ve ırk, din ayrımının korkulu kinini körüklüyorlardı.

İlk şiddet gösterisi mart ayı başında, «Pakistan Murdabat!» (Pakistan'a ölüm) nidalarıyla Müslüman Birliği'nin bayrağının dalgalandığı direği bir balta darbesiyle yere indiren Sikh liderinin hareketiyle başlatıldı. Bu meydan okumaya kanlı bir cevap verildi ve çoğunluğu Sikh olan en az üç bin kişi öldürüldü. Hint Ordusu'nun Kuzey Bölgesi Komutanı General Sir Frank Messervy saldırıya uğrayan bir dizi köyün üzerinde uçarken, «bir av partisinden sonra sıralanmış sülünler gibi» dizi dizi cesetleri görünce dehşete kapıldı.

Bir kalem darbesiyle kaderlerini çizecek olan kişi geldiği zaman, şiddet gösterileri artık Lahor sokaklarına inmişti. Ingiltere'de iken kafası göz kamaştırıcı kent hakkında anlatılan hikayelerle iylce dolan, parlak Noel mevsimini, balolarını, at eğlencelerini, göz kamaştırıcı monden hayatını bol bol dinleyen Sir Cyril Radcliffe, bunların hiçbirini göremedi. Pencap başkentinde «sıcak, toz, kargaşalık ve yangınlar»dan başka bir şeye rastlamadı. Altı yüz bin şehirli zaten çoktan kaçmıştı. Dayanılmaz sıcağa

rağmen, şehirde kalanlar da Pencab'a özgü taraçada, açıkta yatmak alışkanlığından vazgeçmişti. Karanlıklardan birden uzanıverecek bir hançer tehlikesi pek çoktu.

Lahor'un en karışık semti, Ekber kalesinin eski surları içinde, on iki kilometre uzunluğundaki duvarların dibinde, en yoğun insan kalabalıklarının yaşadığı yerdi. Üç yüz bin Müslümanla yüz bin Hindu ve Sikh, burada daracık sokaklar, çarşılar, dükkanlar, atelyeler, tapınaklar, camiler ve kulübelerden oluşan bir labirentte kaynaşıyordu. Asya pazarlarının bütün kokuları, bütün gürültüleri, bütün bağrışmaları, sürekli hareket halinde olan bu karınca yuvasında vardı. Kafalarında dengede tuttukları bakır tepsileriyle seyyar satıcılar her yere girip çıkıyor, küme küme meyvelerini ve Doğu şekerlemelerini, tatlılarını sayıyorlardı: Helva ve «barci», baharatlı kızartma börekler, portakallar, kavunlar, muzlar, Hint kirazları, üzüm ve hurma. Hemen hepsinin de üstü kapkara sinek kaplıydı. Gözbebekleri trahomdan aklaşmış çocuklar, şeker kamışlarını ilkel süzgeçlerde eziyor ve suyunu geçenlere satıyorlardı.

Eski şehrin daracık sokaklarında küçücük dükkanlar ve bazı atelyeler yerden yarım metre kadar daha yukardaydı ve bu da musondan korunmak için seçilmiş bir yoldu. Bu karmakarışık barakaları esrarlı bir sınır, çok kesin bir biçimde meslek gruplarına ayırmıştı. Kuyumcular çarşısında raflar pırıl pırıl altın bileziklerle doluydu. Bunlar, pekçok Hindu'nun geleneksel tasarrufunu oluşturuyordu. Kokucular çarşısında tüpler ve eski Çin vazoları içinde egzotik kokular bulunuyor, bunlar müşterinin zevkine gö-

re karıştırılıyordu. Sonra uçları gondol gibi sivri, rengarenk terliklerle dolu raflar; çini kakmalı, lake kutular; çeşit çeşit eşyalar; kapakları fildişi ya da altınla bezenmiş, sandal ağacından tahta çekmeceler.

Türk, mızrak ve Sikh'lerin geleneksel kılıcı «kirpan»la dolu silah dükkanları vardı. Çocuklarının inci dizer gibi ipe dizdikleri gül ve yasemin yığınları ardında kaybolmuş çiçekçiler vardı. Baharatçılar çarşısı hepsinden renkli ve zengin kokuluydu ve burada damladan, kaşıntıya, sıkıntıya ve kansızlığa kadar, her çeşit hastalığa deva otlar da satılıyordu. Çaycılar müşteriye çini mürekkebi kadar siyahından, zeytinin soluk yeşiline kadar değişen on iki çeşit çay yaprağı sunuyorlardı. Çıplak ayaklarıyla hasırların üzerine birer Buda gibi kurulmuş, renk renk mallarının arasında oturan kumaşçılar vardı. Bazıları yalnız evlilik töreni için gereken şeyleri satıyorlardı: Bunların rafları da altın sarısı payetlerle bezenmiş sarıklar, fakirin yakut ve zümrütü sayılan renkli camlar dikilmiş tünik ve elbiselerle doluydu.

Peri masallarının Doğu dünyası, büyük bir gösteri halinde buradaydı. Müslüman kadınlar, «burka»larının ardına saklanmışlar, gözleri peçelerinin dar siperliğinin kenarında tetikte, rahibeler gibi süzülüp gidiyorlar, «tonga»ların, çekçek'lerin, bisiklet'lerin ve sıralı arabaların gürültülü kalabalığına karışıyorlardı.

Hindu semtindeki evinin zarif oymalı balkonunda oturan eski Lahor'un en zengin adamı, bu gürültücü kalabalığı memnunlukla seyrediyordu. Pencaplı çiftçilerin en az dörtte biri, bazıları ölünceye kadar olmak üzere, onun altın yaldızlı ağlarının tutsaklarıydı. İhtiyar Bulagi Şah, eyaletin işleri en tıkırında tefecisiydi.

Irkçılığın kininin ilk kurbanları, şimdi pencerelerinin altında yatıyordu. Bunlar akıl almaz kurbanlardı, ya bir Sikh sarığı ya da bir Müslüman kaftanı giydikleri için, rastlantı sonucu öldürülmüşlerdi.

Bütün kin ve korku kasırgasına rağmen, kardeşlik sahneleri de olmuyor değildi. Akşamları, kulüplerde, barların başında, büyük burjuvaziye mensup Hindular ve Müslümanlar, karşılıklı ateşli vaatlerde bulunuyorlardı. Hindular, Müslüman arkadaşlarına, «eğer şehrimiz Hint toprakları içinde kalırsa biz sizi koruyacağız,» diye yemin ediyorlardı. Eğer Taksim bunun zıddı bir sonuç verirse, bu sefer diğerleri Hindu dostlarını koruyacakları üzerine ant içiyorlardı.

Lahor'un gelecekteki milliyetini saptayacak olan Ingiliz, işte böyle bir şiddet atmosferi içine geliyordu ve Pencap valisi onu sarayında ağırlamayı bile göze alamadı. Sir Cyril Radcliffe de sıradan bir tüccar gibi, 1860'ta buralı bir fahişeye âşık olan bir Napolilinin yaptırdığı Faletti oteline yerleşti. Sınır Tespit Komisyonunun yargıçlarının —iki Müslüman, bir Hindu, bir de Sikh— yardımlarını sağlayabilmek için, olanca inandırma gücünü seferber etti. Ama bu dört yargıç da, vatandaşlarının aynı tutkularını paylaşıyorlardı. Radcliffe bunun üzerine çetin görevinin altından ancak tek başına kalkabileceğini anladı. Lahor'a gelişi o kadar büyük bir heyecan yaratmıştı ki, güvenliğini sağlamak için bir grup polis müfettişi gece gündüz nöbet tutmak zorunda kalmıştı. Ne zaman otelinden çıkacak olsa, bir yığın umutsuz Hindu, kavurucu sıcakla birlikte üzerine çöküyordu. Emek verdikleri bir yaşamın bütün ürünlerinin bir kalem darbesiyle ortadan kalkacağı düşüncesiyle, top-

luluklarından yana bir sınır kopartmak için her şeyi vermeye hazırdılar.

Radcliffe, hiç olmazsa akşamları bu duygulu pazarlıklardan kurtulabilmek için, «Yalnız Avrupalılara Mahsus» olan son kaleye, «Punjab Club»e sığınıyordu. Burada, çimlerin üzerinde viski sodasını yudumlarken, beyaz tünikli uşaklar hayaletler gibi gölgeliklerde dolaşıyor, Hindistan hakkında hiç bir bilgisi olmayan İngiliz hukukçusu, bu bahçenin ötesinde, cennet misali Lahor efsanesini nerede bulabileceğini kendi kendine soruyordu. Ne yazık ki şehir bu gün, «Punjab Club»ün dışında, gürültülü ve birbirlerinin acımasızca canına kıyan karanlık hayaletler beldesiydi. Ateşe verilen bir pazar yerinden yükselen yangının kıvılcımları, cankurtaranların acı canavar düdükleri, düşman tarafların savaş çığlıkları, Sikh'lerin **«Sat Sri Akal!»**, Müslümanların **«Allahüekber!»** çığlıkları, aşırıcı Hinduların uğursuz tam-tam gürültüleri, düşman gecenin içinde beyinleri dövüyordu.

Lahor'un elli kilometre doğusunda, Pencap'ın ikinci büyük şehrinin surları yükseliyordu. Amritsar'ın dar sokakları, Sikhizm'in en kutsal tapınağını barındırıyordu. Üzerinden bir köprünün geçtiği çok geniş bir ayin havuzunun durgun sularının orta yerindeki Altın Tapınak, bakır, gümüş ve altından süslemeleriyle, pırıl pırıl ışıldayan beyaz mermerden bir yapıydı. Üstü tamamen altın plaklarla kaplanmış olan kubbenin içinde, Sikh'lerin kutsal kitabı «Granth Sahib»in asıl el yazması nüshası saklanıyordu. İpeklere sarılı her sayfası, her sabah taze çiçeklerle kapla-

nır ve gece gündüz Tibet öküzü kuyruğundan yapılan bir yelpazeyle, yelpazelenirdi. Bu çok kutsal yeri süpürmek için de, tavus tüylerinden bir süpürge kullanılırdı.

1947'de, bu tapınağı en kutsal yer olarak belleyen altı milyon Sikh, tanrının hiç yalnız bırakmadığı bu topraklarda doğan en büyük dinlerden birini, inançla uygulamaktaydı. Gür sakalları ve bıyıkları, hiç kesmedikleri ve rengarenk sarıklarının üzerinde fiyong yaptıkları saçları, kibirli halleri ve iri yapılarıyla, Hindistan nüfusunun ancak yüzde bir buçuğunu meydana getiriyorlardı, ama —bugün de olduğu gibi— ülkenin en güçlü, en birleşmiş, en amansız topluluğuydular.

Sikhizm, tek tanrılı Islamiyetle çok tanrılı Brahman dinlerinin Pencap sınırlarında kabaca karşı karşıya gelmelerinden doğmuştur. XV. yüzyılın sonunda, iki dini barıştırmak isteyen Nanak adlı Hintli bir **«guru»** tarafından kurulmuştur. Nanak şöyle diyordu: «Hindu yoktur, Müslüman yoktur. Bir tek tanrı vardır, yüce Gerçek.» Sikhizm Moğol egemenliği sırasında gelişmişti. Canlılığının mayasını, Moğolların zalimliğinde arayıp buldu. Girişilen kıyamın vahşeti karşısında, guru Nanak'ın dokuzuncu ve son halefi, bu dini bir çeşit savaşçı inanç haline dönüştürdü. En yakın beş öğrencisini, «Penç piyare» (beş sevgili) bir araya toplayarak, guru Gobind Singh yeni tarz Sikhizm'i ortaya attı. Onlara ortak bir kupa içinden, iki tarafı keskin bir kılıçla karıştırılan suyu ve şekeri içirtti. Böylece hepsi yeni savaşçı kardeşliğin kurucuları oldular, **Khalsa**'lar diye anıldılar yani «Kat-

kısız»lar. «Guru» onlara, hepsi de Singh'le biten yeni adlar taktı. Singh, aslan demektir.

Kalabalıklar arasında birbirlerini tanımaları, hayatları bahasına inançlarını koruyabilmeleri için de, «guru» onları «Beş K» kuralına uymaya zorladı. Kıllarını **(keş)**, saç ve sakallarını uzatacaklardı; topuzlarının arasına fildişi ya da tahtadan bir tarak **(kangha)** yerleştireceklerdi; bir savaşçı gibi rahat hareket edebilmek için kısa don **(kuçha)** giyeceklerdi; sağ bileklerine ise çelik bir bilezik **(kara)** takacaklardı. Bir de yanlarına **«kirpan»**larını, yani kendilerine özgü kılıçlarını almadan hiç bir yere gitmeyeceklerdi. Sikh'ler ne sigara içeceklerdi, ne İslam geleneklerine uygun kesilmiş hayvanların etini yiyeceklerdi, ne de Müslüman bir kadınla cinsel ilişki kuracaklardı.

Moğol İmparatorluğunun çöküşü Sikh'lere sevgili Pencap'larında kendilerine özgü bir devlet kurmaları olanağı vermişti. Parlak üniformalı İngilizlerin gelişi, bu kısa zafer dönemine son verdi, ama 1849'da yıkılmadan önce Sikh'ler İngilizlere, Şillianwala şehri yakınlarında, Hindistan'da gördükleri en ağır yenilgiyi tattırdılar.

1947 temmuzunda altı milyon Sikh'ten beş milyonu hâlâ Pencap'ta yaşıyordu. Nüfusun ancak % 13'ünü oluşturdukları halde, toprakların % 40'ına sahiptiler ve üretimin yaklaşık üçte ikisini sağlıyorlardı. Hindistan Ordusu'nun yaklaşık üçte biri Sikh'lerden meydana gelmişti ve iki dünya savaşı sırasında nişan alan askerlerin hemen yarısı, Sikh toplumundandı. Doğuştan mekaniğe yatkınlıkları vardı ve ulaşım endüstrisiyle de ilgiliydiler. Bu endüstrinin tekeli hemen hemen ellerindeydi. Hint şehirlerinde karayolla-

rında kamyon şoförü ve taksi şoförü olan Sikh'ler adeta efsaneleşmişti ve hiç kimse kendilerinden yolda öncelik istemeye cesaret edemezdi.

Pencap'taki durum, bütün Hindistan'ın durumunun feci bir özetiydi: Müslümanlar ve Sikh'ler İngiliz boyunduruğu altında birlikte yaşayabilirlerdi, ama iki toplumdan birinin boyunduruğu altında yaşamaları olanaksızdı. Müslümanların, Sikh hakimiyetinden sakladıkları anılar, camilerin ve mezarların tecavüze uğraması, kadınlarının hakaret görmesi, erkek ve kız kardeşlerinin katledilmesi, bıçaklanması, vurulması, parça parça edilmesi, diri diri yakılmasıydı.

Sikh'lerin Moğol hakimiyeti sırasında katlandıkları acıların öyküsü de, kanlı bir folklorda toplanmıştı. Her Sikh çocuğu akıl çağına erince, bunu İncil gibi ezbere öğrenirdi. Amritsar'daki Altın Tapınak'taki bir müzede, Müslümanların sebep olduğu faciaların anısını canlı olarak yaşatacak bir bölüm de vardı. Kanlı bir resim dizisi, Müslüman olmayı reddeden Sikh'lerin nasıl ikiye bölündüklerini ya da iki taş arasında ezildiklerini gösteren sahnelerle doludur. Bir başkasında da Moğol İmparatorunun sarayının kapısında muhafızları tarafından doğranan çocuklarını seyretmeye zorlanan Sikh kadınları temsil edilmektedir.

1947 martında toplumlarına karşı girişilen şiddet hareketlerine Sikh'lerin hiç bir tepki göstermemesi, şehrin aklı başında insanları kadar Müslümanları da şaşırtmış ve güven vermişti. Kulaktan kulağa Sikh'lerin eski savaşçılıklarını yitirdikleri fısıldanıyordu. Refah, onları gevşetmişti.

Bu büyük bir yargı hatasıydı. Haziran başında,

Yeni Delhi'de Kral naibi ve Hintli yöneticiler Hindistan'ın bölüşülmesi konusunda bir anlaşmaya varırken, Sikh'li liderler de Lahor'daki Nedu otelinde gizlice bir toplantı yapıyorlardı. Bu toplantının amacı, Taksim kaçınılmaz hale gelince, izleyecekleri stratejiyi saptamaktı. Toplantıya, **«kirpan»** darbeleriyle Müslüman Birliği'nin bayrağını devirerek marttaki olaylara sebep olan tek gözlü aşırıcının sesi hakim oldu. Bir ana okulunda öğretmenlik yaptığı için taraftarlarının «Master» (Hoca) dedikleri Tara Singh, hareketinin sebep olduğu kanlı olaylar sırasında ailesinin pekçok ferdini yitirmişti. Bundan böyle onu ayakta tutan bir tek tutku vardı: İntikam.

«Ey Sikh'ler» diye Pencap'ın üzerine çökecek faciayı haber veren bir tonda konuşmaya başladı. «Japonlar ve Naziler gibi, sizler de son fedakarlık için hazır olun. Topraklarımız sel altında kalmak üzere, kadınlarımız şereflerini kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya. Moğol istilacıyı yoketmek için kalkın ayağa. Onun hararetini, düşmanlarımızın kanıyla doyuralım.»

Sikh'ler gerçekten de intikamlarını aylardır, Pencap'ta yaşayan eski muhariplerin listelerini çıkartarak, **«guru-dwara»**larını, İngiliz polislerinin giremediği tapınaklarını silah deposu haline getirerek hazırlıyorlardı.

Pencap'ın doğusundan kovulan ilk Sikh ve Hindu göçmenleri bölgelerine varınca, Amritsar'daki Sikh'ler de yanı başlarında yaşayan Müslümanlardan intikamlarını almaya başladılar. Tüfeklerle donatıl-

mış birkaç kişi bir köyün Müslüman mahallelerine giriş yerinde ateş açıyor, bunun üzerine dehşete kapılan halk, köyün öbür ucuna koşuyordu. Burada, şeker kamışı tarlalarına dağılmış olan yüzlerce Sikh, ellerinde çatallar, hançerler ve muştalar, onları bekliyor ve katliam başlıyordu. Sikh'lerin giriştiği bu katliam çok geçmeden çok vahşi bir görünüme büründü. Müslümanların sünnetli erkeklik uzuvları, birer zafer ganimeti oldu. Katiller bu uzuvları kesiyor, sonra da ya kurbanlarının ağzına ya da öldürdükleri Müslüman kadınların dudakları arasına sıkıştırıyorlardı.

Lahor'daki gibi, köylerdeki kargaşalık çok geçmeden Amritsar'a da sıçradı ve şiddetin amansız turları tekrarlandı. İki şehirde de adi suçlardan mahkum olanlar, katliamda başı çekiyordu.

Bir temmuz akşamı, bir bisikletli Lahor'un dar sokaklarından birine olanca hızıyla daldı, şehrin en ünlü çetelerinden Enver Ali'nin toplandığı kahvenin önünde durdu. Adam Pencap'ta süt sağmak için kullanılan kocaman bakır testilerden birini fırlatıverdi. Masalara çarpa çarpa düşen testi, kalabalık arasında büyük bir korku yaratmış, herkes sağa sola kaçışmaya başlamıştı. Ama bir patlama olmadığı görülünce, garsonlardan biri ihtiyatla testiye sokuldu. Kalpsiz Enver Ali bile, kendisine Amritsar'lı Sikh'liler tarafından yollanan mesajı alınca, dehşetle yüzünü buruşturmadan edemedi. Uğursuz testinin içinde düzinelerle sünnetli erkeklik organı duruyordu.

Louis Mountbatten'ın başındaki sorunlar arasında en can sıkıcı olanı, Hindistan'ın bağımsızlığının ilanı için pek acele kararlaştırdığı 15 ağustos günüydü. Müneccimler konseyi Hintli yöneticilere bağımsızlığın 15 Ağustos 1947 cuma günü ilan edilmesinin, ülkelerinin modern tarihine uğursuzluk getireceğini bildirirken, buna karşılık bir gün öncesinin bununla kıyaslanamayacak kadar hayırlı olacağını yıldızların haber verdiğini açıkladılar. Rahat bir soluk alan Kral naibi, Nehru'nun kendisine önerdiği seçeneği hemen kabul etti. Hindistan ve Pakistan 14 Ağustos 1947 günü, gece yarısı bağımsız olacaklardı(*).

Otuz yıldır «khadi»nin üç renkli pamuklu bayrağı, mitinglerde, gösterilerde, özgürlüğe susamış bir ulusun yürüyüşlerinde hep dalgalanmıştı ve yakında Hint göklerinde «Union Jack»in (İngiliz bayrağı) yerini alacaktı. Bu amblemi Gandhi'nin kendisi çizmişti. Sarı safran, beyaz ve yeşil ufkî çizgilerin ortasına, kendi kişisel damgasını basmıştı: Hintli kitlelere barışçı direnişi tavsiye ederken önerdiği mütevazi aracı, çıkrığı.

Şimdi ise, bağımsızlığın arifesinde, kendi partisi içinde bile yükselen bazı sesler «Gandhîji'nin oyuncağı»nın ulusal bayraklarında şeref yerini alma-

(*) Mountbatten, 15 ağustos tarihini açıkladığı basın toplantısından kısa bir süre sonra, yardımcılarıyla birlikte yaptığı bir toplantıda, «danışmanlar kurulunda astroloji bakımından kendisini aydınlatacak birinin bulunmamasından» şikayet etmişti. Bu boşluğun «derhal doldurulmasını» istemesi üzerine, Kral nalbinin resmî müneccimliği görevi, basın ataşesi Alan Campbell-Johnson'a emanet edildi.

sına karşı çıkıyordu. Giderek sayıları artan militanlar için, bu çıkrık geçmişin bir imgesi, «kocakarı aracı», içine kapanık bir Hindistan'ın işaretiydi. Bunun yerine bir başka tekerlek koydular, Budha'nın doktrininin simgesini. İlk Hint İmparatorluğunun kurucusu Açoka, bunu evrensel barışın işareti olarak seçmişti. **«Darma şakra»** (evrensel düzenin tekerleği) iki yanındaki aslanlarla, kuvvet ve cesareti de simgeliyordu. Kudret ve otoritenin bu soylu simgesi, Yeni Hindistan'ın amblemi oldu.

Gandhi bu kararı büyük bir hüzünle öğrendi. «Bu desenin artistik meziyetleri ne olursa olsun,» diye yazdı, «böyle bir mesaj ileten bayrağı selamlamayı reddedeceğim.»

Gandhi'nin kutsal cihat yolundaki yedinci durağı «Gîtâ tanrısı, sevgili Hindistan'ımı sen kurtar»

Oysa bu hayal kırıklığı, Hindistan'ın kurtarıcısının yüreğini parça parça edecek olan bütün üzüntülerin sadece başlangıcıydı. Sevgili vatanı yalnız bölünmekle kalmamıştı, ama üstelik bölünen bu Hindistan, bütün bir yaşamı boyunca savaştığı ülkeye pek uzaktan benziyordu.

Gandhi'nin düşü, Asya'ya ve bütün yeryüzüne moral ve sosyal ilkelerinin canlı bir örneğini gösterecek olan yepyeni bir Hindistan yaratmaktı. Evet, kendisine karşı olanlar için bu ilkeler, demagog bir ihtiyarın saçmalıklarından başka bir şey değildi; taraftarları için de, çıldıran bir dünyada aklı başında

kalmış bir yaşlı bilgenin, insan soyuna attığı bir can kurtaran simidi.

Kendisini sömürge haline getiren Batı'nın sanayileşmiş ve teknokratik dünyasının Hindistan'ı kurtaracağı fikrine Gandhi şiddetle karşıydı. Bunun köklerindeki bütün sistemlerle mücadele ediyordu. Hindistan'ın selameti, aksine «son elli yıl içinde keşfettiklerini 'inkar etmesinde' saklıdır,» diyordu. Bilim, insancıl değerlere kumanda etmemeliydi, tıpkı tekniğin toplumu keyfince yönetmemesi gibi. Gerçek uygarlık, insanın ihtiyaçlarının sınırsızca çoğalması değil, aksine herkese özü bölüşmek olanağını tanıyarak, bu ihtiyaçların bilinçli biçimde sınırlanmasıdır. Batı uygarlığı, kudreti, çoğunluğun çıkarlarının zararına, küçük bir azınlığın eline terketmişti. Bu, Batı'nın yoksulları için tartışılabilir bir hayır, az gelişmiş dünyanın halkları için de, gerçek bir tehditti.

Gandhi, yeni Hindistan'ını beş yüz bin köyünün üzerinde inşa etmek istiyordu, çünkü bu köyler tanıdığı ve sevdiği bu ülkenin sayısız aynalarıydı. O, teknolojiden arınmış bir Hindistan, tanrıya dönmüş bir Hint istiyordu. Mevsimlerin gelip geçişini dinsel bayramlarla; donanmaları, kuraklıkların anılarıyla; yüzyılları, dehşetengiz açlıkların heyulasıyla uyuşturmak istiyordu. Her köyün, kendi besinini ve giyimini sağlayabilecek bir özerk birim olmasını istiyordu. Her köy, gençlerini eğitebilmeli ve hastalarına bakabilmeliydi. «Asya'daki savaşların çoğunun fazladan bir çanak pilavla savuşturulabileceğini» ilan ederek, aç Hintli köylüleri beslemek için sürekli yeni besinler aramış, sırayla soya fasulyasını, yer fıstığını, Hint kirazını denemişti. Pirincin makinelerde parlatılmasına

karşı çıkmıştı, çünkü kabuklarındaki besleyici maddeler bu yüzden yok oluyordu.

Ayrıca tekstil fabrikalarının kapatılmasını istiyordu. Fabrikaların yerine herkese bir çıkrık sağlanmasından yanaydı. Böylece köylerdeki işsizlere de iş bulunacak, köylerde kalmaları gereken insanların şehirlere göç etmesi önlenebilecekti. Ekonomik manifestosunda, «geleneksel araçların, örneğin saban ve çıkrığın, bilgeliğimizi ve mutluluğumuzu sağladığını» hatırlatıyordu. «İnsanoğlunun süt, 'ghi' ve sığır gübresi üreten bir araç keşfettiği gün, ineklerimizin yerine bu aracı koyabileceği zaman gelip çatmış olacaktı. Ama o zamana kadar, atalarımızın sadeliğine dönmek zorundaydık.»

Ghandi'nin en büyük kabusu, makinenin egemen olduğu bir toplumdu. Kırsal kesim halkını, şehirlerin aşağılık gecekondularında oturmak zorunda bırakan bir toplumdu. Onları doğal çevrelerinden koparıp alan, aile ve din bağlarını koparan bir toplumdu. Üstelik bütün bunlar insanların hiç ihtiyaç duymadıkları bir şey uğruna gerçekleşecekti. O, bazılarının zaman zaman kendilerini suçladıkları biçimde yoksulluk öğütlemiyordu: Yoksulluğun, moral yıkıntıya ve nefret ettiği şiddete sebep olduğunu çok iyi biliyordu. Ama maddi refahın da aynı sonuca vardığı kanısındaydı. Tıkabasa dolu buzdolapları, içi daha fazlasını almayan elbise dolapları, her garajda bir otomobil ve her odada bir radyo, bir halkın ruhsal güvensizlikten ve manevi kokuşmuşluktan kurtulmasına engel olamayacaktı.

Gandhi insanoğlunun aşağılık bir sefaletle anarşiye varan bir tüketim aşırılığı arasında mantığa uy-

gun bir denge sağlamasını diliyordu. Bu amaca ulaşmak için de, hücreyi yeniden canlandırmak gerekliydi. Çatışmalar hep ekonomik ve sosyal eşitsizlikten doğduğu için de, sınıfsız bir toplumu düşlüyordu. Bütün meslekler —ister el emeği, ister fikir ürünü olsun— hep aynı sonucu verecekti. Bütün vatandaşlar, kim olurlarsa olsunlar, hergün el emeği harcıyacaklardı: Köylerin Hindistan'ı bu sayede varoluş olanaklarına kavuşacak, şehirlerin Hindistan'ı da gündelik kurtuluşunu sağlayacaktı.

Ama her şeyden çok, Mahatma'nın gözünde liderlerin örnek oluşu önemliydi. Mountbatten'a basit bir villaya taşınmak için sarayını terketmesini önerdiği zaman, hiç de şaka etmiyordu. Ayrıcalıkları önlemenin en iyi yolu, her şeyden önce bunlardan insanoğlunun kendisinin vazgeçmesi değil miydi?

Gandhi, çağının en büyük sosyalistleri arasında yaşamını ilkelerine en köklü biçimde bağdaştırabilen kişiydi. Açlık içinde kıvranan ülkesinin kaynaklarının bir gramını bile israf etmemek için besinini asgariye indiren o değil miydi?(*)

Bu tür kuramların savunması ise göze batan zıtlıklarla gösterilmişti. Çağrısını ülkesinin geniş halk kitlelerine duyurmak için radyoya ihtiyacı olmamıştı, ama halka açık dualarında tekniğin zararlarını

(*) Gandhi, marksistlerle de pek iyi anlaşamıyordu. Marksistlerin çoğunluğu onun kuramlarını her türlü bilimsel değerden yoksun buluyorlardı. Öte yandan şiddet yolunu açtığı için dinsiz komünizmden de nefret ediyordu. Ona göre sosyalistlerin çoğunluğu, yaşantılarını değiştirmekten yoksun, rahatlarını feda etmeye razı olamayan, buna rağmen Nirvâna'ya erişmeyi uman «salon sosyalistleri»ydi.

anlatmak için düzenli olarak mikrofondan yararlanıyordu. «Aşram»ının varlığı için gerekli yıllık elli bin rupi Hint sanayiinin ileri gelenlerinden ve tekstil fabrikaları Mahatma'nın uykularını kaçıran, toplumu hazırlayan kişilerden G. D. Birla tarafından sağlanıyordu

Ekonomik kavramlarını daha yoğun biçimde savunmakla, Gandhi yoldaşlarını giderek daha zor durumlara düşürüyordu. Bunlar, ister Nehru gibi ateşli birer sosyalist, ister Vallabhbhai Patel gibi hızlı birer kapitalist olsunlar, ilerlemeye, makinelere, endüstriye, teknolojiye, Batı'nın Hindistan'a getirdiği her şeye inanıyorlardı. Oysa bunların hepsini, Gandhi yerin dibine batırıyordu. Hepsi de dev fabrikalar inşa etmek, geleceği beş yıllık planlarla örgütlemek için sabırsızlanıyorlardı. Hatta sevgili evladı Nehru bile, Gandhi'nin fikirlerini benimsemenin geriye dönmek olacağını, Hindistan'ı akla hayale gelebilecek en büyük öz yeterliliğe, köy yaşantısına iteleyeceğini yazmıştı.

Hepsinin yaşlı Mahatma'sı, onları hayal kırıklığına uğratarak, bağımsızlığın arifesinde, kamuoyuna yeni Hindistan'ın yöneticilerinin yaşamını esinlendirecek temel ilkeleri açıkladı. Gandhi, bütün bakanların yalnız «khadi» giymeleri ve uşaksız bir evde yaşamaları gerektiğini ilan etti. Bakanın otomobili olmamalı, kast düzenine aldırmamalı, günde hiç olmazsa bir saat el emeğiyle çalışmalı, örneğin sebze ekmeli ya da yetiştirmeli, böylece ulusal besin kıtlığına karşı karınca kaderince bir şeyler yapmalıydı. «Yabancı mobilyalar, örneğin divan, masa, iskemle kullanmaktan kaçınılmalı» ve yanında muhafız olmadan sağa sola gitmeliydi. Üstelik «bağımsız Hindistan'ın

liderleri, tuvaletlerini bizzat temizleyerek, başkalarına örnek olmaktan çekinmemeliydiler.»

Bütün bu sözler ne kadar bilgece ve safça olursa olsun, Gandhi'nin bütün ideallerine kopamayacağı bir biçimde bağlı olduğunu göstermektedir. Kusurlu aktörler için o kusursuz bir kılavuz demekti.

Ancak o 1947 yılı temmuz ayında ülkesinin geleceği için beslediği kuşkular arasında en amansızı, memleketin üstüne çöken ırk ve din tedhişçiliğiydi. İlk Sikh ve Hindu göçmenlerini ziyaret etmek amacıyla Nehru ile birlikte Pencap'a gitmekte ısrar etmişti.

Bu pek duygulandırıcı bir karşılaşma oldu. Kahuta gibi yüz kadar köyden sağ kalan otuz iki bin kişi, başkentten iki yüz kilometre uzakta, ilk Hint mülteci kampının sıcağı ve pisliği içinde toplanmışlardı. Öfkeden uluyan, başına çöken felaketi haykırarak dile getiren kalabalık, bir sefalet denizi gibi Gandhi'nin arabasını kuşattı. Konuşuyorlar, ağlıyorlardı. Yüzleri kin ve ıstırapla gerilmişti. Bakışlarında umutsuzluk okunuyordu. Bahtsızların hâlâ kanayan yaralarının üzerinde sinek kümeleri dolaşıyordu. Bu sefil vücutların ve kalabalığın kaldırdığı toz bulutunun kölesi haline gelen iki lider, bir yandan sıcak, bir yandan da çürük kokusu yüzünden neredeyse boğulacaklardı. Gandhi bütün gününü kampa bir çeki düzen vermek için uğraşarak geçirdi. Mültecilere nasıl seyyar tuvalet kazacaklarını, bunları nasıl yerleştireceklerini, temizlik kurallarına nasıl uyacaklarını gösterdi. Hemen bir dispanser kurup hastaların ve yaralıların bakımını sağladı.

Öğleden sonra geç saatlarda Gandhi ve Nehru

Yeni Delhi'nin yolunu tuttular. Yorgunluktan çöken, bunca sefalet karşısında yıkılan Mahatma, arabanın arka koltuğuna uzandı, ayaklarını iki ay önce kendisine sırt çeviren öğrencisinin dizlerine dayadı ve uyudu.

Nehru, sabit bakışları, genellikle her zaman hareketli olan yüzü, gizli bir acının ardına saklanmış olarak, tanık olduğu dehşetli sahnenin müthiş sonuçlarını düşünmeye dalmıştı. Sonra incelikle, şefkatle, ondan ayrılmanın acısını çekmek istercesine, yaşamının büyük bir bölümünü hizmetine hasrettiği yaşlı adamın ayağını ovmaya başladı.

Gandhi, akşam olurken uyandı. Arabanın iki yanında, göz alabildiğine buğday, şeker kamışı, ya da pirinç tarlaları uzanıyordu. Geniş ovanın üzerine şeffaf bir tül gibi, ince bir sis çöküyordu. Batan güneşin son pembe ışınları, bu sis tabakasının arasından süzülüyordu. Kutsal bir saattı bu, Hindistan kadar ölümsüz ve eskiydi: Uçsuz bucaksız Pencap ovasına serpilmiş binlerce kurumuş tuğladan evden, Hindistan'ın yemeklerinin piştiği sıcak gübrenin dumanı yükseliyordu. Her tarafta, topuklarının üzerine diz çökmüş Hintli kadınlar, solmuş sarilerinin üstünü omuzlarına çekmişler, çıplak kollarında bilezikler, ateşi körüklüyor, Hintli köylülerin başlıca yemeği olan **«şapati»** ve **«şanna»** tanelerinin kızartıyorlardı. Bu sayısız ateşin dumanı, karanlığıyla akşamın alaca karanlığını sarıyor, anaç Hint topraklarının ve göğünün o acı kokusunu güçlendiriyordu.

Gandhi arabayı durdurdu ve akşam duası için yolun kenarına oturdu. Uzun gölgelerin yayıldığı geniş ovada, kambur ve incecik silueti eriyip gidecek-

miş gibiydi. Arabanın dip tarafında oturan ve gözlerini yumup yüzünü elleriyle saklayan Nehru, yüreği yaralı ihtiyar adamın, sevgili Hindistanı'nı önceden sezinlediği acı alın yazısından kurtarması için Gîtâ'nın tanrısına çatlak sesiyle yakarışını dinliyordu.

10

«Kardeşlerim, Bu Sadece Bir Yine Görüşmek Üzeredir!»

Londra'da Kral'ın Habercisi'nin kara bastonunu gösterişli biçimde kaldırımı döğmesi, öteden beri İmparatorluğun hep büyük anlarını haber vermişti. Onun hemen ardında yürüyen Parlamento'ya mensup otuz milletvekili çeşitli dönemlerde, yüzyıllar boyunca o eski yapının koridorlarını arşınlayıp «Royal Assent» dilemeye gelmişlerdi. Yani İmparatorluğun gücünü dünyanın dört bir bucağına ulaştıracak olan fermanların Kral tarafından onaylanmasını sağlamışlardı. Bu eski gelenek hâlâ değişmemişti, ama o 18 Temmuz 1947 günü Başbakan Clement Attlee'nin başını çektiği alayın yürüyüşünü düzenleyen bastonun darbeleri, bu sefer bir kilisenin çanı gibi tınlıyordu. Beyaz adamın dünyadaki gösterişli efsanesinin sonunu, Britanya İmparatorluğu'nun parçalanışını haber veriyordu.

İngiltere'nin ayrılışını ve insanlığın beşte birini oluşturan topluluğa bağımsızlığını veren belge, bir sadelik ve kesinlik örneğiydi: On altı daktilo sayfa-

sında özetlenen üç buçuk yüzyıllık sömürgecilik. Hiç bir önemli tedbir, Ingiltere Parlamentosu tarafından bu kadar çabuklukla hazırlanıp benimsenmemişti. Her iki meclise de, gerekli metinleri hazırlamak, tartışmak ve oyalamak için altı haftadan daha az bir zaman gerekmişti. Londra'nın ünlü Times gazetesi, müzakerelerin ciddiyet ve havasının, «olayın büyüklüğüne eşit olduğunu» kaydedecekti. Böylece Ingiltere ve dünya tarihinin önemli bir dönüm noktasını belirlemişlerdi.

Imparatorluğun en şanlı çağında, Westminster' in milletvekilleri, kırmızı üniformalı bir askerî birlikle bir savaş gemisi gönderecekleri tehdidi savurup isteklerini kabul ettirmeye alışmışlardı. Büyük Britanya, sömürgecilik serüvenine atılan son Avrupa ülkesiydi. Ama bu ada halkının huyu bile, onu gezegen çapındaki rolüne hazırlamıştı. Ingilizler, diğer hiç bir emperyalist ulusun aşmadığı kadar çok okyanus aşmışlar, yeni topraklar keşfetmişler, savaşlar vermişler, canlarını tehlikeye atmışlar, çok sayıda insanı yönetmişlerdi. Aslında kuşaklar boyunca Hıristiyan beyaz ırkın, yeryüzünün diğer halkları üzerindeki üstünlüğünü temsil etmişlerdi.

Hindistan'ın bağımsızlığı konusundaki müzakereler, işte bu alın yazısına bir son veriyordu. Imparatorluğun kaçınılmaz biçimde tasfiyesinin temeli artık atılmıştı; bu, imparatorluğun efendisi olan ada halkının geniş ve derin çapta değişmesine sebep olacaktı. Attlee Parlamento'daki konuşmasında, geçmişte, çeşitli zamanlarda «bir devletin kılıç zoruyla iktidarından vazgeçtiğinin görüldüğünü» söylemişti, «ama bir ulusun bu kadar uzun bir süre bir diğerini yum-

ruğu altında tuttuktan sonra, kendi kararıyla egemenliğine son vermesi, hiç görülmemişti.»

Winston Churchill bile, «sıradan, iyi bir yasa» ya hüzün dolu onayını verirken, rakibi Attlee'nin son Kral naibi olarak Mountbatten'ı seçmesine saygısını belirtmiş oluyordu. Ama Ingiliz yasa koyucularının havasını, Vikont Samuel'in şu sözleri kadar hiç bir şey, daha iyi belirtemezdi: «Britanya Imparatorluğu hakkında, herhalde Shakespeare'in Cawdor baronu, Macbeth hakkında söylediği sözlerden daha iyisini bulmak olanaksızdır: 'Yaşamında hiç bir şey, ölümü kadar yüce olmamıştı.'»

Clement Attlee ve Avam Kamarası'nın milletvekilleri, Hindistan'ın bağımsızlığının ilan tarihini 14 Ağustos 1947 olarak saptayan tasarıya kanun gücü verecek oylamanın son töreninde hazır bulunmak için, Lordlar Kamarası'nın sıralarındaki yerlerini aldılar.

Salonun bir ucunda, yüksekçe bir yerine üzerinde duran iki altın yaldızlı tahtla onun da ardındaki Krallığın armasını taşıyan atlas perdeler, Kralın iktidarını simgeliyordu. Tahtlarla milletvekillerinin sıralandığı yer arasında, Ingiltere Lord Şansölyesi'nin koltuğu bulunuyordu. Onun da arkasında, kara meşe tahtadan uzun bir masa yer almıştı. Masanın üzerinde o gün VI. George'un «Royal Assent»ini, yani onayını alması gereken belgeler, çeşitli kanun tasarıları duruyordu.

Kralın temsilcisi olan muhterem Kraliyet Başkatibi, masanın bir kenarındaki yerini aldı. Parlamento'nun temsilcisi de geçip onun karşısına oturdu, uzanıp elinin altındaki belgeyi aldı ve o gün Kralın ona

yına sunulacak ilk yasa tasarısını en ciddi sesiyle okudu.

«Şehir Gaz Şirketi'nin devletleştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı,» dedi.

«Le Roi le veult (Kral da istiyor),» diyerek yüzyıllardır Ingiltere hükümdarının Parlamento'nun çıkarttığı yasaları onaylamak için kullandığı eski Normandiya diliyle cevap verdi Kraliyet Başkatibi.

Parlamento Başkatibi bunun üzerine bir sonraki belgeyi aldı.

«Felixstowe rıhtımının yeniden düzenlenmesiyle ilgili kanun tasarısı,» dedi bu sefer de.

«Le Roi le veult,» diye tamamladı Kraliyet Başkatibi.

Parlamento Başkatibi yeniden elini kağıtlara doğru uzattı.

«Hindistan'ın bağımsızlığıyla ilgili kanun tasarısı.»

«Le Roi le veult.»

Bu sözler üzerine Attlee hafifçe kızardı ve bakışlarını önüne eğdi. Bir rıhtımın yeniden düzenlenmesi ve bir belediye gaz şirketinin devletleştirilmesiyle ilgili iki yasayla birlikte, eski Fransızca'dan kalma dört sözcük, Hindistan'daki Britanya İmparatorluğu egemenliğini tarihe aktarıyordu.

Dünyanın en içine kapanık kardeşlik derneğinin son genel kurul toplantısı, Yeni Delhi'de bir araya gelmişti. Nakışlı tünikleri ve nişanlarla dolu üniformaları içinde Hindistan'ın en önemli yetmiş beş mihracesi ve nevvabı, diğer yetmiş dördünün Divan'

ları, yani başbakanlarıyla birlikte, o sıcak yaz gününün boğucu rutubetli havasında, tarihin kendilerine hazırladığı alın yazısını Kral naibinin ağzından işitmeye hazırlanıyorlardı.

Lord Mountbatten da beyaz, büyük amiral üniformasının üzerindeki ışıl ışıl nişanlarıyla, Prensler Meclisi'nin yarım daire biçimindeki salonuna girdi. Meclis başkanı, iri yarı ve sakallı Patyala'lı Sikh mihracesi, konuşacağı kürsüye kadar amirale eşlik etti. Mountbatten bu kürsüden kendisine sorgu dolu gözlerle bakan kuşkulu yüzleri görebiliyordu.

Mountbatten, Vallabhbhai Patel'in sepetine ayrılan elmaları toplamaya hazırlanıyordu. En amansız rakibi Sir Conrad Corfield de tam o gün erkenden emekli olmanın tadını çıkartmak üzere Ingiltere'nin yolunu tutmuş, gidiyordu. Sevgili prenslerine hiç onaylamadığı bir siyaseti kabul etmelerini tavsiye etmektense, Hindistan'ı terketmeyi yeğ tutmuştu. Kral naibi onun gidişini doğrusu kıvançla karşılamıştı. Hintli prenslerin umut edebilecekleri en iyi çözüm yolunun kendi seçtiği yol olduğuna inandığından, itirazlarını dinlememek ve zorla ya da inandırarak, onları kendi siyasetini kabule yanaştırmak niyetindeydi.

Yazılı bir metne bakmadan konuşarak prenslere, devletlerinin Hindistan'a, ya da Pakistan'a katılmasını sağlayacak «Iltihak Yasası»nı imzalamalarını salık verdi. Silaha baş vurmanın, boş yere kan dökülmesine, felakete yol açacağını da belirtti. «Geleceği gözünüzde canlandırın, Hindistan'ın ve bütün dünyanın on yıl sonra ne hale geleceğini düşünün ve buna uygun olarak davranmak bilgeliğini gösterin.»

Ama Mountbatten, bu meclisteki bazı üyeler için tarihin akışının daha başka hesapların yanında hiç bir değer taşımadığını çok iyi biliyordu. Mihraceler ve nevvablar yokolmak üzere oldukları, şimdiye kadar yaşadıkları âlem çökmek üzere olduğu halde, bazılarının duygulandığı tek kanıt, göğüslerini bezeyen nişanlardı. Mountbatten, eğer Hindistan'a katılacak olurlarsa, Kongre Partisi yöneticilerinin, yeğeni Ingiltere Kralının bahsettiği ve pek sevdikleri paye ve nişanları sürdürmeye devam edebileceklerine karşı çıkmayacakları hakkında sağlam inancı olduğunda ısrar etti.

Mountbatten konuşmasını bitirdikten sonra, hazır bulunanların kendisine sorular yöneltebileceklerini ekledi. Bu soruların bazıları karşısında da hayretler içinde kaldı. Birkaç prensin uğraşıları o kadar gülünçtü ki, Kral naibi, alın yazılarının şu önemli anında, bu adamların ve başbakanlarının durumu gerçekten kavrayıp kavramadıklarını kendi kendisine sormadan edemedi. Aralarından birinin başlıca derdi, devletinin sınırları içinde yalnız kendisinin kaplan avlamaya hakkı olup olmayacağını öğrenmekti. Bir başka prensin divanı ise —prens bu bunalımlı günlerde Avrupa'ya, kumarhaneleri ve gece kulüplerini dolaşmaya gitmekten başka çıkar yol bulamamıştı— efendisinin bulunmadığı bir sırada ne karar alacağını bilmediğini açıkladı.

Mountbatten bir süre düşündü, sonra kalkıp masanın üzerindeki kağıt tutmaya yarayan koca cam küreyi aldı. Gaipten haber veren bir Doğulu kahin havası takınarak, küreyi elinde çevirdi ve şöyle dedi:

«Hele billur küreme bakayım da, size cevabımı vereyim.»

Kaşlarını çatıp, esrarlı bakışlarla cam küreyi süzdü. On saniye süreyle, salonda hazır bulunanlardan, en şişmanlarının sık sık alıp verdikleri soluklarından başka çıt çıkmadı. Bu tür kehanet işleri Hindistan'da hiç hafife alınmazdı. Hele mihraceler tarafından.

«Ah,» diye göklerde bir geziden dönüyormuş gibi bir dramatik bir edayla mırıldandı Mountbatten «Hükümdarınızı görüyorum cam kürede. Vapurunun kaptan köprüsüne oturmuş. Size diyor ki... diyor ki: 'Iltihak Yasası'nı imzalayın,' diyor.»

Ertesi akşam, bir Kral naibiyle,kuşaklar boyunca Ingiliz egemenliği altındaki Hindistan'da Britanya Imparatorluğu'nun en büyük desteği olan mihrace ve nevvablarının torunları, son defa olarak bir ziyafet sofrasının başında bir araya geldiler. Koşulların yarattığı hüzünlü havadan son derece duygulanan Louis Mountbatten, Kral'ın en sadık ve en eski dostlarını, efendilerinin onuruna kadeh kaldırmaya davet etti.

«Sizler bir devrime göğüs germek durumuyla karşı karşıyasınız,» dedi onlara. «Çok yakın bir gelecekte, hükümdarlık haklarınızı yitireceksiniz. Kaçınılmaz bir şey bu. Ama Fransız Devrimi'nden sonraki Fransız aristokratları gibi davranmamanızı salık veririm size. 15 ağustosta doğacak olan yeni Hindistan'a sırt çevirmeyin. Bu Hindistan'ın size de ihtiyacı olacak.»

Gerçekten de bu yeni Hindistan'ın usta yöneti-

cilere, dışarda ülkeyi temsil yeteneğine sahip elçilere, avukatlara, doktorlara, teknisyenlere, ordusunun başında İngilizlerin yerini alacak subaylara ihtiyacı olacaktı. Prensler polo alanlarıyla, Riviera kumsallarında rengarenk bir hayatla, yeni doğacak olan ve seçkin kişilerine muhtaç bulunan bir ulusun hizmetine girmek arasında bir seçim yapabilirlerdi.

«Yeni Hint'le birleşin» diye yakardı Mountbatten.

Keşmir'in sel yataklarından biri olan Trika'yı aşan yolda, taşların ve tekerlek izlerinin arasında, balık oltaları, balık sepetleri ve tozluklarla dolu araba hızla yol alıyordu. Somurtkan dudakları, kaçamak bakışları, yüzünün şişman etleri arasında kaybolan çenesiyle, sürücünün yüzü tıpatıp kişiliğini yansıtıyordu. Zayıf, kararsız biriydi bu adam ve alçaklıkları, sefahat alemleri nedeniyle, Himalayalar'ın Borgia'sı ününü kazanmıştı. Ama Keşmir mihracesi Hari Singh, savaştan önceki sansasyon gazetelerinin okuyucularının eğlencesi olduğu halde, Hint dramının kilit adamlarından biriydi. Stratejik önemi pek büyük bir krallığın Hintli varisiydi. Hindistan, Çin, Tibet ve Pakistan'ın bir gün ergeç kapışacakları çok geniş ve pek tenha bir kavşağa hükmediyordu.

O sabah Hari Singh'in yanında özellikle önemli bir ziyaretçi oturuyordu. Lord Mountbatten, 1921'de Galler Prensi'nin Hindistan'ı ziyareti sırasında Jammu'da bir polo alanında birlikte at koşturdukları günden beri hükümdarı tanıyordu. Bu ziyareti, Hari Singh'i krallığının geleceği hakkında bir karar almaya zorlamak için kararlaştırmıştı.

Ancak Kral naibi, Keşmir elmasını Hintli Patel' in sepetine koydurmaya hazırlanmıyordu. Akıl, Keşmir'in Pakistan'a katılmasını emrediyordu. Bir kere, halkının yüzde yetmiş yedisi Müslümandı. Öğrenci Rahmet Ali'nin «olanaksız düşü»ne kattığı beş eyaletten biriydi. Pakistan'ın «K» harfi, İngilizce **«Kashmir»** adından geliyordu.

Kral naibi bu mantığı kabul ediyordu. Hatta mihraceye, kaderini Pakistan'ın alın yazısıyla birleştirecek olursa, Kongre Partisi'nin liderlerinin buna karşı çıkmayacakları hakkında garanti bile veriyordu. Gerek coğrafi durum, gerekse ezici Müslüman çoğunluğu da bunu gerektiriyordu. Cinnah ayrıca Hindu prensin en iyi şekilde karşılanacağını ve yeni devlette kendisine bir şeref yeri verileceğini vaat etmişti.

«Ama ben her ne olursa olsun Keşmir'i Pakistan'a teslim etmek niyetinde değilim,» dedi mihrace.

«Öyleyse Hindistan'ı seçin,» dedi Kral naibi. «Bir Pakistan saldırısı olasılığına karşı, sınırlarınızın savunulması için bir Hint piyade tümeninin derhal gönderilmesini şahsen üzerime alıyorum.»

«Ben prensliğimi Hindistan'a da teslim etmek niyetinde değilim,» diye karşılık verdi prens. Ben bağımsız olmak istiyorum.

«Bunu söylediğim için üzgünüm, ama olanaksız bir şey bu,» diye patladı Kral naibi. «Ülkeniz tamamen kuşatılmış durumda. Hem çok geniş, hem de çok tenha. Komşu diye, birbirine zıt iki ülke olacak. Onlar için sürekli bir anlaşmazlık konusu haline geleceksiniz ve en sonunda eyaletiniz, uğrunda Hindularla Müslümanların kapışacağı bir savaş alanına dö-

nüşecek. Işte bu sizin sonunuz. Eğer dikkat etmezseniz, tahtınızı, hatta canınızı bile yitirebilirsiniz.»

Mihrace başını salladı ve balıkçı kampına varıncaya kadar, suratını asıp sustu.

Mountbatten hiç bıkmadan karşısındakini işlemeyi sürdürdü. Üçüncü gün, eski dostunun iradesinin zayıflamaya başladığını sezinledi. Bu ilk başarıyı iyi kullanarak, prense bağımsızlık niyetinden vazgeçtiği ilkesini işlemek için başbakanıyla bir buluşma ayarlamasını önerdi. Ardından, krallığının kaderini yeni kurulan devletten birine ya da ötekine bağlayabilirdi.

«Bu iyi bir fikir,» diye onayladı prens. «Yarın görüşelim.»

Ama bu elma bir türlü olmayacak, dalında kalacaktı. Ertesi sabah yaverlerinden biri Kral naibini görmeye geldi ve altes prensin barsakları bozulduğu için kararlaştırılan toplantıya katılamayacağını bildirdi. Mountbatten, bunun diplomatik bir hastalık olduğundan hiç şüphe etmiyordu. Bundan sonra bir daha da Hari Singh'in yüzünü görmesi kısmet olmayacaktı. Bu «hazımsızlık», Hindistan'la Pakistan arasındaki ilişkileri bozacak olan bir facianın başlangıcını belirliyordu.

Kral naibinin diğer Hintli hükümdarlar nezdinde şansı çok daha yaver gitti. Bazıları için «Iltihak Yasası»nın altına imzalarını atmak çok acı bir iş oldu. Orta Hindistan'daki racalardan biri, geçirdiği kalp krizi yüzünden öldü. Dolpur mihracesi ise, yaşlı gözlerle Mountbatten'a şöyle dedi: «Bu metin, atalarımla kralınızın ataları arasında 1765'ten beri yürürlükte olan

bir ittifakı ortadan kaldırıyor.» Atalarından biri, İngiliz valisini elmas tozuyla öldürmeye kalkışan Baroda mihracesi, çocuklar gibi ağlayarak yerlere serildi. Ufacık bir prensliğin racası ise, günlerce imzasını atıp atmamakta kararsız kaldı, çünkü hâlâ hükümdarlığının tanrısal kudretine inanıyordu. Pencap'ın sekiz prensi imzalarını Patyala mihracesinin ziyafet salonunda düzenlenen bir törenden sonra belgenin altına attılar. Aynı salonda «muhteşem» Sir Bhupinder, Hindistan'ın en görkemli eğlencelerini düzenlemişti. Bir tanığın hatırladığına göre, bu sefer «atmosfer o kadar ağırdı ki, insan kendisini bir ölü yakma töreninde sanabilirdi».

Bir avuç prens ise, Mountbatten'ın bütün ısrarlarına inatla direnmeye devam ettiler. Udaypur mihracesi —efsaneye göre sözde güneşten gelen prens—, soylularından çoğuyla birlikte bir bağımsız krallıklar federasyonu kurmaya kalkıştı. Başbakanının kışkırttığı Travankor mihracesi ise, güneydeki devletinin limanından ve zengin uranyum madenlerinden güç alarak, bağımsızlık isteğini açıkladı.

15 ağustos yaklaştıkça bu son asilerin direnişini kırmak için yapılan baskılar daha da sertleşti. Vallabhbhai Patel, Kongre Partisi'nin şubelerinin bulunduğu prensliklerde gösteriler düzenletti. Orissa'da bir mihrace, feragatnameyi imzalamadan sarayını kuşatan bir kalabalık tarafından dışarı salınmadı. Travankor başbakanı ise hançerlendi. Bundan korkuya kapılan prens de, onayını derhal telgrafla Yeni Delhi'ye bildirdi.

Ama hiç bir onaylama, adını taşıyan pantolonları Avrupa'ya dedesi tarafından sokulan genç Jodhpur

mihracesinin kararı kadar hareketli geçmedi. Gelecekteki sosyalist Hint devletinin, aşırılıklarına hiç hoş gözle bakmayacağının bilincine vardığı için, Prens Jaisalmer ve Cinnah ile gizli bir görüşme yaptı. Niyeti, krallıkları Pakistan'a iltihak etmeye karar verirlerse, Müslüman liderlerinin bunu nasıl karşılayacağını öğrenmekti.

Kongre Partisi'ndeki rakiplerini iki önemli prenslikten yoksun bırakmak fikrini pek benimseyen Cinnah, derhal Jodhpur mihracesine beyaz bir kağıt uzattı.

«Koşullarınızı buraya yazmanız yeter,» dedi, «ben sadece altını imzalayacağım.»

Kapana kısılan iki ziyaretçi, bunun üzerine düşünmek için izin istediler. Otellerine döndükleri zaman, V. P. Menon'un kendilerini beklediğini gördüler. Simla'da Kral naibi için yeni bir taksim planının metnini hazırlamaya yardımcı olan Hintli, Prenslikler Bakanlığı'nda Vallabhbhai Patel'in sağ kolu olmuştu. Racistan'daki diğer devletleri de Pakistan'ın yörüngesine oturtmak tehlikesini doğuran bir girişimden esrarlı bir biçimde haberdar olan Menon, Jodhpur mihracesine Mountbatten'ın kendisini acele görmek istediğini bildirdi.

Saraya varır varmaz, Menon prensi salonlardan birinde bırakıp, koridorlarda haldır haldır Kral naibini aramaya koyuldu. Çünkü Mountbatten'ın aslında böyle bir ziyaretten haberi bile yoktu. En sonunda adamcağızı banyosunda yakalayıp, dik başlı hükümdara nasihat etmesi için ricada bulundu. Mountbatten en sonunda prensliğini Cinnah'ın avucuna teslim etmek gibi bir çılgınlık peşinde olan genç prensi razı

edebilirdi. Bu tasarısından vazgeçerse, geçmişteki çılgınlıkları için Patel'den daha insaflı davranmasını isteyeceğine de söz verdi.

Kral naibi dairesine henüz dönmüştü ki, prens derhal tabancasını çekip, dehşet içinde kalan zavallı Menon'un burnuna dayadı. «Tehditlerinize aldırmayacağım bile.» diye bağırdı. Gürültüden irkilen Mountbatten, hemen geri döndü, cüretli prensin silahını aldı ve tabancaya el koydu.

Üç gün sonra mihrace «İltihak Belgesi»nin altını imzaladı. Birden bu acı anın hatırasını silmek isteğine kapılıp, Menon'un şeref konuğu olacağı bir eğlence düzenlemeyi kararlaştırdı. Bütün bir gün, bu ciddi memuru viski ve şampanyayla doyurdu, sonra da kızartması, av eti bol, orkestralı ve rakkaseli, göz kamaştırıcı bir de ziyafet çekti. Zavallı Menon için o akşam bir kabus olmuştu. Oysa daha beteri geliyordu.

Birden içki başına vuran mihrace, sarığını çıkartıp yere vurdu ve Menon'u özel uçağıyla Yeni Delhi'ye götüreceğini söyledi. Yerden bir füze gibi havalandılar ve zaten içkiyle ve yedikleriyle berbat durumda olan Menon'u, en çetin akrobatik numaralarla iyice perişan etti, ancak bundan sonra sağsalim alana inebildiler. Yüzü yemyeşil olan, durmadan kusan Menon, uçaktan çıkarken sendeliyordu, ama Patel'in sepetine bir elma daha düşüren belge, hâlâ parmaklarının arasındaydı.

Bir avuç uslanmazın son direnişinden sonra, Kral naibi 15 ağustostan önce Vallabhbhai Patel'le arasındaki sözleşmeyi yerine getirmiş oldu. Hindistan'ın bağımsızlığı şerefine ona sunacağı sepetin içi

elma doluydu. Taksim'den sonra toprakları Pakistan sınırları içinde kalacak olan beş prenslik dışında, Mountbatten hemen bütün diğerlerinin yeni Hindistan'a katılmalarını sağlayabilmişti. Yalnızca üçü bunun dışındaydı ve bunlar da güçlü prensliklerdi.

Bir avuç aşırı Müslüman tarafından kışkırtılan, Hindu bir Hindistan'da ayrıcalıklarını yitirmek tehlikesi karşısında çılgına dönen yarımadanın en büyük ve en kalabalık devletinin hükümdarı, Mountbatten'ın bütün önerilerini reddetmişti. Yeni Hindistan'ın baskısı altına girmeyi reddeden Haydarabad Nizamı, bağımsız dominyon olarak Büyük Britanya tarafından tanınabilmek için umutsuzca girişimlerde bulundu. Mücevherler, değerli taşlar ve eski gazetelere sarılmış banknot desteleriyle dolu sarayında, «en eski müttefiki tarafından terkedildiği» için inlemekten bir türlü vazgeçmiyordu. Kendisini Ingiltere Kralına bağlayan «uzun sadakat bağlarının» kopmasına yakınıyordu.

Keşmir de iki devletten birine katılmaya karşıydı. Üçüncü prense gelince, onun direnişinin tamamen başka nedenleri vardı. Cinnah'ın ajanlarından biri tarafından, bağımsız Hint hükümetinin çıkartacağı ilk yasalardan birinin, köpeklerinin zehirlenerek öldürülmesine izin vereceğine inanan Junagadh nevvabı, küçük krallığının Pakistan'la birleşmesine karar vermişti. Hem de toprakları tam Hint topraklarının göbeğinde olduğu halde.

«Beyler, size Pencap Cinayet Masası müfettişlerinden Savage'ı takdim ederim,» dedi Mountbatten

5 ağustos günü çalışma odasında alakoyduğu iki Hintli lidere. «Söyleyeceklerinin sizi yakından ilgilendireceğini sanıyorum.»

Cinnah ve onun sağ kolu Liyakat Ali Han, Ingiliz polisinin bağlı olduğu örgütün, Hindistan'daki en iyi istihbarat örgütü olduğunu bildiklerinden, dikkat kesilmişlerdi.

Savage, sinirli sinirli öksürüp konuşmaya başladı. Açıklayacağı haber, Pencap'ta tutuklanan suçluların bir dizi sorgusu sırasında elde edilmişti. Şimdiye kadar da öyle iyi saklanmıştı ki, Lahor'dan ayrılmadan önce, kendisinden ezbere öğrenmesini istemişlerdi.

Savage, bir grup aşırı Sikh'in, Hindistan'ın en gözü dönmüş aşırı milliyetçi Hindu örgütü diye bilinen Raştriya Swayam Sewak Sangh, yani ünlü R.S. S.S. ile birleştiğini açıkladı. Başlarında, taraftarlarına ülkeyi kana boğma çağrısında bulunan ana okulu öğretmeni Tara Singh bulunuyordu. Iki grup iki tedhiş eylemini gerçekleştirmek için kuvvetlerini ve kaynaklarını birleştirmeyi kararlaştırmışlardı.

Sikh'ler, askerlik eğitimleri sırasında öğrendikleri bilgilerden ve patlayıcı maddeler konusundaki uzmanlıklarından yararlanarak, yeni devlet için ayrılan personel ve mirasın payını Hindistan'dan Pakistan'a taşıyacak özel trenleri havaya uçuracaklardı. Tara Singh şimdiden tren konvoylarının hareketlerini ve geçecekleri yolları, bunlara saldırıp yok edecek silahlı çetelere bildirmek üzere telsizlerle bir telsizciyi yerli yerine yerleştirmişti.

Ikinci eylemin sorumluluğu, üyeleri Sikh'lerin aksine kolayca kendilerini Müslüman diye tanıtabilecek

R.S.S.S.'e aitti. Örgüt, en azılı militanlarını Karaşi şehrine sızdırmaya talipti. Bunların sayılarının kaç olduğu bilinmiyordu, ama hepsinin elinde İngiliz yapısı bir Mills el bombası vardı. Adamlar kendi aralarında birbirlerini tanımıyorlardı, dolayısıyla tutuklamalara girişmek, eylemin tamamını engelleyemeyecekti.

14 ağustosta bu kararlı katillerin, Muhammed Ali Cinnah'ı Ulusal Meclis'ten resmî ikametgahına götürecek olan korteji, bayram eden Karaşi sokaklarında bekleyecekleri sanılıyordu. Tıpkı Avrupa'yı Birinci Dünya Savaşı'nın dehşetine salan genç Sırp militanı gibi, bu tedhişçilerden birinin de, Pakistan'ı kurucusunun kişiliğinde katletmesi işten bile değildi. Hem de şanının doruğunda bulunduğu bir sırada, açık otomobiline bir tek el bombası atarak. R.S.S.S., bu cinayetine sebep olacağı öfkeli tepkinin bütün Hint yarımadasını kana bulayacağını umuyordu. Böylece amansız bir iç savaş çıkacak ve Hindular sayıca üstün olduklarından, ister istemez galip ayrılacaklardı.

Cinnah bu sözleri işitince, kağıt gibi bembeyaz oldu. Liyakat Ali Han, Mountbatten'ı derhal bütün Sikh yöneticilerini tutuklaması için sıkıştırdı. Kral naibi kararsızdı. Çünkü bu da R.S.S.S.'in arzuladığı bir iç savaşı başlatabilirdi.

Bunun üzerine Mountbatten polis müfettişine dönüp sordu:

«Farzedelim ki Pencap valisine bu tutuklamalara başlatmasını emrettim, ne olur?»

Bu olasılık karşısında, Savage biraz bayağıca düşündü: «Eh, altımıza ettik demektir!» Sikh liderle-

rinin Amritsar'daki Altın Tapınak'larının himayesinde yaşadıklarını biliyordu. Bu tapınağın mahzenleri ise, silah doluydu. Hiç bir Sikh ya da Hintli polis, bu silahları toplamak için oraya gitmeye razı olmazdı. Müslüman polis memurlarının müdahelesi ise, düşünülemezdi bile.

«Bunu söylemek zorunda olduğum için üzgünüm, ama bu tür bir eyleme kalkışmak için Pencap'ta yeterl kadar sadık polis kalmadı,» diye cevap verdi. «Israr etmekten nefret ediyorum, ama böyle bir emri uygulamak için hiç bir olanak göremiyorum.»

Mountbatten uzun boylu düşündükten sonra, Pencap valisi Sir Evan Jenkins'e ve bağımsızlıktan sonra eyaletteki Hintli ve Pakistanlı tarafları yönetmekle görevli iki sorumluya ne düşündüklerini soracağını açıkladı.

Bu karar üzerine Liyakat Ali Han adeta oturduğu yerden havalara sıçradı.

«Yani Cinnah'ı katlettirmek mi istiyorsunuz siz?»

«Eğer bu işe bu açıdan bakıyorsanız, biliniz, ben de kendisiyle aynı arabaya bineceğim ve eğer o öldürülecekse, ben de öleceğim,» diye soğuk bir edayla cevap verdi. «Ama böyle bir olasılık bulunsa bile, bu üç valinin onayı olmadan, altı milyon Sikh'in liderlerini hapse attırmaya niyetim yok.»

Müfettiş Savage, aynı akşam vali Jenkins'e hitaben yazılmış bir mektupla Lahor'a döndü. Mektubu külotunun içine saklamayı da ihmal etmemişti. Mesajı alınca, Pencap'ı herkesten daha iyi tanıyan yönetici, aczini belirten bir biçimde omuzlarını silkti.

«Ne yazık ki bu adamların eyleme geçmelerini

önlemek için elimizden bir şey gelmez,» dedi Sir Evans Jenkins.

Bundan beş gün sonra, 11 ağustosu 12'sine bağlayan gece, Tara Singh'in Sikh komandoları R.S.S.S. ile ortaklaşa planladıkları işin birinci bölümünü gerçekleştirdiler. Demiryoluna yerleştirilen patlayıcı maddeler, Pencap'ta, Firuzepur eyaletinin Giddarbaha garına dokuz kilometre kala bir yerde, Pakistan trenini havaya uçurdu.

O güne kadar Hindistan'a adım atmamış olan Ingiliz hukukçusu, kesip bölme işine başlamıştı. Kral naibinin sarayı içinde kendisine tahsis ettiği yeşil pancurlu villada Sir Cyril Radcliffe Yeni Delhi'nin boğucu sıcağı altında ezilerek, «Royal Engineers»ın bir kurmay haritası üzerinde, seksen dört milyon Hintliyi ayıracak olan sınırları çiziyordu.

Bütün tarafların kendisini zorunlu bıraktıkları süre, onu, görevini bu villanın sessizliği içinde gerçekleştirmeye mahkum ediyordu. Bölüp parçalamakta olduğu hayat dolu büyük bölgelerle her türlü teması kesik olduğundan, hayat dolu topraklara indirdiği neşter darbelerinin sonuçlarının ne olabileceğini anlaması olanaksızdı. Çünkü soyut veriler, haritalar, istatistikler ya da raporlarla ilgileniyordu yalnız.

Her gün, tıpkı bir insanın cildindeki damarlar gibi, Pencap topraklarına yayılmış olan su kanalları sistemini kesiyor, çizdiği çizgilerin toprak üzerinde ne gibi sonuçlar doğurabileceğini hiç bir zaman hesaba katamıyordu. Pencap'ta, suyun hayat demek olduğunu, suyu olanın hayatı da denetleyeceğini bili-

yordu. Ama yine de kaleminin kanallar, barajlar, su depoları şebekesi üzerindeki çizgisinin gidişini izlemek olanağından yoksundu. Hiç görmediği pirinç ve buğday tarlalarını parça parça ediyordu. Sınırını geçirdiği yüzlerce köyden birini bile görememişti ve birden tarlalarından, kuyularından, yollarından yoksun kalıverecek yoksul köylülerin karşılaşacakları dram hakkında hiç bir fikri yoktu. Hiç bir zaman bu topraklara gidip, kararlarının yaratacağı insanlık facialarını azaltmak olanağı bulamayacaktı. Çiftlikler yetiştirdikleri ürünlerden, fabrikalar doğal kaynaklarından, elektrik santralları dağıtım şebekelerinden yoksun kalacaklardı. Bütün bunlar, ekonomisini, tarımını, hepsinden de önemlisi, halkını hemen hiç tanımadığı bir ülkenin her gün kilometrelerce uzunluğundaki topraklarını delice bölüp parçalamak gerekliliğinden doğuyordu. Çok defa yararlandığı araç gereçler bile acınacak haldeydi. Büyük ölçekli haritalardan yoksundu ve diğerleri üzerinde edinebildiği bilgiler ise, genellikle yanlıştı. Örneğin Pencap'ın başlıca beş akarsuyunun, resmî deniz topoğrafyası haritalarında gösterilen yataklarından kilometrelerce uzakta yataklarda akmaya yatkın olduklarını sanıyorlardı. Nüfus istatistikleri sözde temel kaynakları olacaktı, ama onlar da doğru değildi ve tarafların birbirine zıt iddialarını doğrulamak için, sürekli olarak yanıltıcı bilgilerle donatılmıştı.

Iki eyalet içinde kendisini daha az üzeni Bengal oldu. Radcliffe yalnız Kalküta'nın kaderi konusunda kararsız kaldı. Şehrin Cinnah tarafından istenmesi, ona haklı görünüyordu: Bu sayede jüt ürününün fabrikalara doğal akımı sağlanacak ve bir ihraç limanı

olacaktı. Ama halkının büyük çoğunluğunun Hindu oluşu, onun nazarında ekonomik düşüncelerden daha ağır basan bir etkendi. Bir kere bu ilke saptandıktan sonra, gerisi kolaydı. Ne var ki sınırı, «kalemle, bir harita üzerine çizilmiş bir sınırdı» ve üstelik bunun bütün geçici niteliklerini taşıyordu. Bengal'in bataklıklar ve yarı yarıya su baskını altındaki ovalarında, doğal bir ayrıntı çizgisi olabilecek hiç bir jeolojik engel bulunmuyordu.

Pencap'ın taksimi, daha başka incelikleri olan bir girişimdi. Hemen hemen birbirine eşit oranlarda şehirde bulunan Müslüman ve Hindu toplulukları, aynı tutkuyla Lahor şehrine sahip çıkmak istiyorlardı. Sikh'lere göre, Amritsar ve içindeki Altın Tapınak, ancak Hindistan'a verilebilirdi. Oysa semtlerinin çevresi, Müslüman semtleriyle kuşatılmıştı. Aslında bütün eyalet, içiçe geçmiş bütün toplulukların, dağınık bir şekilde yaşadığı bir mozayik gibiydi. Eğer bu toplulukların bütünlüğünü koruyacak bir sınır çizmekle yetinseydi, Radcliffe ulaşılması şüpheli sayısız cepler yaratmak tehlikesiyle karşılaşabilirdi; buna karşılık coğrafî zorunluluklardan esinlenmeye kalkışsaydı ve daha pratik bir sınır kabul ettirmeyi deneseydi, bu sefer de her şeyi kestirip atması gerekiyordu.

Ingiliz hukukçusu o yaz haftalarının kahredici sıcağını, amansız, boğucu, insanı ezen rutubetini ömrü boyunca hep hatırlayacaktı. Ikametgahının üç odası haritalar, belgeler, yüzlerce pirinç kağıdı üzerine daktiloyla döktürülmüş raporlarla tıka basa doluydu. Gömleğinin kollarını sıvayıp çalışırken, kağıtlar nemli kollarına yapışıyor, cildinin üzerinde garip lekeler bırakıyordu, belki de yüzbinlerce insanın umutlarını

ya da umutsuzca yakarışlarını ifade eden birkaç sözcüğün izini. Tavanda dönen bir vantilatör, aşırı ısınan havayı karıştırıyordu. Bazan esrarlı bir elektrik akımıyla harekete geçmiş gibi coşan vantilatörün kanatları, vilayı aşırı ısınan hava cereyanlarıyla dolduruveriyordu. Bunun üzerine kağıtlar odada uçuşuyor, bu simgesel fırtına Pencap'ın talihsiz köylerini bekleyen hüzünlü kaderinin habercisine benziyordu.

Radcliffe, hazırladığı taksim planını bir kan banyosunun izleyeceğini anladı. Bazı köylerde, bölüştürmekte olduğu köylerde bir çılgınlık fırtınasının esmeye başladığını biliyordu. Birlikte ve barış içinde yüzyıllarca yaşadıktan sonra, Hindular ve Müslümanlar bir katliam tutkusuna kapılmışçasına birbirlerinin üzerine saldırıyorlardı.

Bu istihbarat bir yana, Radcliffe'ın aslında dış dünyayla hiç bir ilişkisi yoktu. Bir kabul törenine ya da yemeğe çıkacak olsa, çevresini hemen kendisine yakarmak için üşüşen bir sürü adam sarıyordu. Tek dinlenme yolu, kısa bir gezintiydi. Her gün öğleden sonra, İngilizlerin 1857'de Delhi ayaklanmasını ezmek için askerlerini topladıkları yokuş boyunca yürüyüşe çıkıyordu.

Gece yarısına doğru da, yorgunluktan bitap bir halde, bahçesindeki ökaliptus ağaçlarının altında birkaç adım atıyordu. Yanında yardımcı olarak çalışan genç memur da bazan ona eşlik ediyordu. Sıkıntılarının ruhunu kemirdiği Radcliffe, genellikle bahçeyi hiç konuşmadan arşınlayıp duruyordu. Bazan ikisi sohbete dalıyorlardı. Ancak durumu icabı Radcliffe kuşkularını, karşısında kim olursa olsun açamıyordu. Genç yardımcısı da ona soru yöneltemeyecek kadar

sıkı ağızlıydı. Bunun üzerine iki eski Oxford'lu, sıcak Hint gecelerinde Oxford'dan bahsediyorlardı.

Ağır ağır, küçük adımlar ata ata, önce en kolay kararları alarak, Radcliffe sınırını en sonunda çizdi. Ancak bir düşünce zihnini kurcalamaya devam ediyordu hep: «Bu müthiş işin altından gerektiği kadar çabuk ve elimden geldiği kadar iyi biçimde kalkıyorum, ama bütün bunlar hiç bir şeye yaramıyor. Ben ne yaparsam yapayım, işimi bitirdiğim zaman, onlar yine birbirlerini gırtlaklayacaklar.»

Pencap'ta facia çoktan oynanmaya başlamıştı. Hindistan'ın en iyi yönetilen eyaletinin kara ve demiryolları artık emin yollar olmaktan çıkmıştı. Kırsal bölgelerde Sikh çeteleri kol geziyor, Müslümanların köylerine ve mahallelerine saldırıyorlardı. Lahor'un üzerine çöken cinayet ve talan fırtınası öylesine şiddetliydi ki, bir İngiliz polis müfettişi «şehrin intihar etmekte olduğu izlenimine» kapıldı. Merkez postanesi, Hindulara ve Sikh'lere gönderilen binlerce kartpostalla doluydu. Kartpostallarda parça parça edilen erkeklerin, tecavüze uğrayan, öldürülen kadınların cesetleri görünüyordu. Kartın arkasında ise şunlar yazılıydı: «İşte erkek ve kız kardeşlerimizin Müslümanların eline düştükleri zaman başlarına gelenler. Bu vahşiler size de aynı şeyi yapmadan, kaçın.» Bu psikolojik savaş, Hindular ve Sikh'ler arasında panik yaratmak amacını güden Müslüman Birliği'nin marifetiydi.

Zengin semtlerde, şimdiye kadar halkının hoşgörüsüyle övündüğü yerlerde, Müslümanların evle-

rinin duvarları üzerinde islamiyetin simgesi olan yeşil hilal işaretleri görülmeye başlamıştı. Böylece kendi dinlerinden olan soyguncuların talanlarından kurtulacaklarını sanıyorlardı. Lawrence sokağında, din kavgasına karışmayan küçük Parsi topluluğuna mensup bir iş adamı, evinin duvarına artık kaybolan Lahor rüyasının mezar taşı kitabesi niteliğinde olan şu satırları yazdırmıştı. «Müslümanlar, Sikh'ler ve Hindular hep kardeştir,» diyordu. «Ama sevgili kardeşlerim, bu ev bir Parsi'nin evidir.»

Yerli polisler arasında firarlar arttığından, bu tedhiş dalgasına karşı çıkmanın sorumluluğu, bir avuç İngiliz polis müfettişinin üzerine kalmıştı. «İnsanın acınmaya bile vakti yoktu,» diye Pencap'ta on beş yıllık hizmeti sırasında bir kerecik olsun silahının tetiğine basmak gereğini duymayan Patrick Farmer anlatıyor. «Önce makineli tabancanızla ateş etmeyi, ondan sonra soru sormayı öğreniyordunuz.»

Bir diğer polis müfettişi, Bill Rich, eski şehrin pazar yerinde, yangınların aydınlattığı daracık sokaklarda ciple gece devriyesine çıktıkları zaman, damlardaki Müslüman gözcülerin sokaktan sokağa acı acı bağırdıklarını hatırlıyor: «Dikkat, dikkat, dikkat...»

Bedenleri ve ruhlarıyla kendilerini Hindistan'a adamış, poliste hizmet etmekten gurur duyan, her ne bahasına olursa olsun Pencap'ta düzeni korumak için çırpınan bu insanlar, eyaletlerini ateş ve kana boğan faciayı acı acı hissediyorlardı. Kışkırtıcıları özellikle kovalıyorlardı, yani Sikh'leri ve Müslüman Birliği mensuplarını. Ancak, en çok Yeni Delhi'deki sarayında yan gelip yatan «küstah amiral»i ve onun «Bü-

yük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliğine son vermek için gösterdiği iğrenç telaşı» kınıyorlardı.

Doğa bile onlara karşı birlik olmuş gibiydi. Her gün, bir türlü gelmek bilmeyen muson yağmurlarının bulutlarını gözlüyorlardı gökyüzünde. Ancak muson yağmurlarının sağanağı yangınları söndürebilir, bu insanları çılgına çeviren fırın gibi havayı ancak onun serinliği dağıtabilirdi. Muson, ayaklanmaları bastırmak için hep etkili bir silah olmuştu, ama İngiliz polisleri bu silahı hiç bir zaman denetimleri altına alamamışlardı ki.

Amritsar'da durum daha da feciydi. Pazarların daracık sokaklarında, yere tükürür gibi adam öldürüyorlardı. Hindular çok amansız bir taktiği uygulamaya başlamışlardı. Müslümanlar gibi giyinip gerçek Müslümanların yanına yaklaşıyor ve gözlerine nitrik ya da sülfürik asit atıyorlardı. Kundakçılar evlerin ve mağazaların içine meşaleler atıyorlardı.

En sonunda İngiliz askerî birlikleri çağrıldı ve kırk sekiz saat süreyle sokağa çıkma yasağı kondu. Ancak bu tedbirler de faciayı önleyemedi. En sonunda polis şefi Rule Dean, şimdiye kadar hiç bir düzen sağlama kitabının bahsetmediği bir stratejiye başvurdu. Bir gün, özellikle kanlı bir tedhiş kasırgasından sonra, şehrin büyük alanına polis bandosunu gönderdi. Orada, ateş ve kan içinde batmaya hazırlanan şehrin göbeğinde, yangının çatırdılarını bastırmak için ciğerlerinin olanca gücüyle üfleyen polis bandosunun müzisyenleri, o günlerin gözde opereti «Gilbert and Sullivan»dan parçalar çalmaya başladılar. Tamamen çılgına dönen bir şehir halkını sa-

kinleştirmek için operetin melodilerinden başka umut kalmamıştı.

15 ağustostan sonra Pencap'ta düzeni korumak için Mountbatten, elli beş bin kişilik özel bir kuvveti seferber etmeyi kararlaştırdı. Bu gücün askerleri, eski Hint ordusu mensupları arasından, özellikle ırk ve din çatışmalarında tarafsız kalabilecek Nepal asıllı ve disiplinli Gurkalardan oluşacaktı. «Punjab Boundary Force» (Pencap Sınır Gücü) adı verilen bu kuvvet, Ingiliz generali T. W. «Pete» Rees'in komutasına verildi. Birliğin gücü, eyalet hükümetinin Taksim gerçekleştiği takdirde gerekli gördüğü gücün iki katıydı. Oysa fırtına patlak verdiği zaman, bu kuvvet bir saman çöpü gibi savrulup atılacaktı.

Gerçek şuydu ki, hiç kimse, ne Nehru, ne Cinnah, ne Pencap'ın ünlü valisi Sir Evan Jenkins, hatta ne de Mountbatten, o sırada hazırlanan felaketin çapını kestiremiyorlardı. Bu körlük, tarihçileri şaşırtacak ve son Hindistan Genel Valisi'ne karşı pekçok eleştirilerin yöneltilmesine sebep olacaktır.

Hoşgörü sahibi, dinsel aşırılıktan uzak adamlar, Nehru ve Cinnah da, dinsel tutkuların Hint halk kitlelerini nasıl çılgınlığa sürükleyeceğini gerektiği gibi değerlendiremeyerek, çok büyük bir hata işlemiş oldular. Halklarının mantık ve hoşgörüyle davranacağını, kendileri gibi tepki göstereceğini sanıyorlardı. Her ikisi de Taksim'in kuvvet gösterilerine sahne olmayacağını içtenlikle düşünüyordu. Ama yanılıyorlardı. Yaklaşan bağımsızlığın zafer sarhoşluğuna kapılmışlar, istekleriyle gerçeği birbirine karış-

tırıyorlardı. Bu inançlarını Mountbatten'a da aşılıyorlardı.

Yaklaşan faciayı öngören tek Hintli yönetici, Gandhi oldu. Çünkü o, öylesine halk kitlelerine karışmış, onların gündelik yaşantılarına ve acılarına öyle bir ortak olmuştu ki, huylarındaki sularındaki en ufak bir değişikliği bile, adeta sihirli bir kudretle anlayan bir yetenek edinmişti. Yakınları, onu Hint efsanelerinden birinde anlatılan peygamberden birine benzetmeyi pek seviyorlardı. Bu peygamber buz gibi soğuk bir kış gecesi, haldır haldır yanan bir ateşin karşısında otururken, birden dişlerini takırdata takırdata titremeye başlamıştı. «Baksana dışarıya,» diyordu peygamber öğrencisine, «karanlıkta bir yerde, soğuktan ölmek üzere olan zavallı bir adamcağız var.» Yamağı da karanlıklara bakıyor ve en sonunda gerçekten bir zavallının varlığını keşfediyordu. İşte yakınları, «Mahatma'nın Hint ruhunu anlamaktaki içgüdüsü de böyleydi» diyorlardı.

Bir gün bir Müslüman kadını, onu Taksim'e karşı olduğu için eleştirmişti.

«Aynı çatı altında yaşayan iki erkek kardeş, ayrılıp başka başka evlerde yaşamak isteseler, buna karşı çıkar mıydınız?» diye sordu ona.

«Ah!» diye derin bir iç çekti Gandhi, «keşke biz de kardeş kardeş ayrılabilsek. Ama ne yazık ki böyle olmayacak. Bizi karnında taşıyan anamızı parçalayacak kadar birbirimize düşeceğiz.»

O günlerde Hindistan'da hâlâ Ingiltere'nin emperyalist gücünü temsil eden Kral naibinin en büyük

kabusu, Pencap değildi. Kalküta'ydı. Kalküta'ya askerî birlikler sevketmenin de hiç bir işe yaramayacağını biliyordu. Şehrin gecekondu semtlerinde ve pazar yerlerindeki daracık ve kalabalık sokaklarda, ne kadar kalabalık olursa olsun, hiç bir polisin düzeni sağlayamayacağı bilinen bir şeydi. Zaten Pencap için kurduğu özel güç, henüz kendilerine güvenilebilen bütün yerel birlikleri kapsamaktaydı.

«Eğer Kalküta'da kargaşalık çıkacak olursa,» diyecekti bir gün Mountbatten, «bunun dökeceği kan Pencap'ta olup bitenleri gül bahçesine benzetecek çapta olur.»

Şehirde sükuneti koruyabilmek için, Mountbatten'ın başka bir yol bulması gerekiyordu. Onun seçtiği çare, aslında umutsuz bir iddiaya dayanıyordu, ama Kalküta'da dert o kadar büyük, çareler o kadar sınırlıyıcı ki, ancak bir mucize durumu kurtarmaya yarayabilirdi. Mountbatten dünyanın en fanatik şehrinin çılgınlıklarına set çekmek için, «zavallı küçük serçe»sine, Mahatma Gandhi'ye başvurmaya karar verdi.

Tasarısını temmuz ayı sonunda kendisine açıkladı. Pencap'taki ordusuyla, bu eyalette düzeni koruyabileceğini anlattı, ama Kalküta'da da kargaşalık çıkarsa, «İşte o zaman hapı yuttuk demektir,» dedi. «O zaman hiç bir şey yapamam. Evet, şehirde bir tugay asker var; ancak bu tugayı takviye bile edemem. Eğer Kalküta yanarsa, eh, ne yapalım yansın!»

«İşte sizin ve Kongre Partisi'nin Cinnah'a verdiği ödünlerin sonucu,» diye cevap verdi Gandhi.

«Belki de,» diye kabullendi Mountbatten. Ama ne Gandhi, ne de bir başkası, bir diğer seçenek öne-

recek durumda değildi. Yine de bugün Gandhi'nin yapabileceği bir şeyler vardı. Kişiliği ve şiddet aleyhtarlığı ideali, askerî birliklerin Kalküta'da sağlayamadığı barışı şehre getirebilirdi. Gandhi, genel valinin tugayına gönderebileceği tek takviye kuvvetiydi.

«Gidin Kalküta'ya, orada tek başınıza benim ordum olacaksınız.»

İhtiyarın aslında Kalküta'ya gitmeye hiç niyeti yoktu. Zaten çoktan, bağımsızlık gününü dua etmek, çıkrık çekmek ve güney Bengal'deki Noakhali bölgesinde, dehşet içinde kalan Hindu azınlık arasında oruç tutarak geçirmek için karar almıştı. Oysa Mountbatten'ın Kalküta'nın kaynayan gecekondu mahallelerinde barışı kurtarmak için yakardığı tek kişi Gandhi olmayacaktı.

Bir başkası daha sesini yükseltmekte gecikmedi. Üstelik bu, Gandhi'nin yanında yer alacağı umulan son insandı. Gerçekten de Müslüman liderlerden Seyyid Suhraverdi, Mahatma'nın savunduğu bütün değerlerin tam zıddını temsil ediyordu.

Bu etli canlı, kırk yedi yaşındaki adam, yıllardır Kalküta'daki Müslümanların lideriydi. Gandhi'nin lanetlediği, satılmış ve çıkarcı siyaset adamı tipiydi. Siyasal felsefesi çok sadeydi: Seçildikten sonra, birinin iskemlesini terketmesi için hiç bir neden yoktu. Suhraverdi de iktidardaki sürekli varlığını, rakibi olan siyasetçileri muşta ve bıçak zoruyla susturan mafya çetesini beslemekte halkın parasını kullanarak sağlamıştı.

1943'te Bengal'i mahveden açlık sırasında, va-

tandaşları için gönderilen tonlarca besin yardımını ele geçirip kara borsada satmıştı. Ismarlama ipek elbiseler giyiyor ve iki renkli timsah derisi ayakkabıları tercih ediyordu. Her sabah özel berberinin taradığı kara saçları, briyantinle pırıl pırıldı. Gandhi kırk yıldır cinsel isteklerine gem vurabilmek için çırpınırken, Suhraverdi Kalküta'daki bütün dansözleri ve sosyete fahişelerini baştan çıkarmakla övünüyordu. Gandhi suyunu bazan karbonatla köpürtmekle övünürken, Suhraverdi'nin bardağı genellikle şampanyayla köpürüyordu. Mahatma'nın yemekleri birkaç kaşık bezelye ezmesi, soya yağı ve yoğurttan ibaret kalırken, Suhraverdi'nin tabağı kalın et dilimleri, Doğu'ya özgü türlü kızartmalar ve hamur işleriyle doluyordu. Bu yüzden de, sıska vatandaşlarının aksine bedeni kalın bir yağ tabakasıyla örtülmüştü.

Ancak bundan da ciddisi vardı: Elleri kana bulanmıştı. Cinnah tarafından düzenlenen eylem gününü bayram günü ilan ederek, polisin davranışını engelleyerek, Müslüman Birliği'ndeki taraftarlarını gizlice destekleyerek, zamanın Bengal Başbakanı olarak, 1946 ağustos ayında Kalküta'yı altüst eden korkunç katliamın başlıca sorumlusu olmuştu.

Şimdi de Gandhi'yi yardıma çağırmasının başlıca nedeni, yaptıklarına karşı gösterilecek tepkinin korkusuydu.

Gandhi'nın ertesi gün Noakhali bölgesine hareket etmeden önce, «aşram»ına uğrayıp Kalküta'yı terketmemesi için yalvarmasının nedeni de buydu. Şehri tehdit eden kin kasırgasından Müslümanları ancak onun kurtarabileceğini ileri sürüyordu.

«Hem eninde sonunda, Müslümanların da, en az

Hindular kadar korunmaya hakkı vardır,» diye devam etti. «Şimdiye kadar biriniz hepiniz için diye savunan sizdiniz.»

Gandhi'nin en büyük güçlerinden biri de, rakiplerinde hep iyi bir yön bulup çıkartmaktı. Suhraverdi'nin kalbinde de buna benzer bir buruluşum sezer gibi oldu.

Gandhi, Kalküta'da kalabilmesi için iki koşulun gerçekleşmesi gerektiğini söyledi. Suhraverdi, önce Noakhali bölgesindeki Müslümanların, Hindu halkına dokunmayacakları hakkında onlardan bir garanti kopartmalıydı. Mahatma, sorumlulukları böyle nazik bir şekilde değiş tokuş ederek, Suhraverdi'yi kendi öz varlığının kefili yapıyordu.

Gandhi istenen teminatı aldıktan sonra, ikinci talebini açıkladı. Akla hayale gelebilecek ve törelere en aykırı ittifakı önerdi. Kalküta'daki varlığı, Müslüman liderin varlığına bağlıydı. Suhraverdi de gece gündüz, silahsız ve savunmasız olarak, şehrin en aşağılık gecekondu semtinde, kendisiyle birlikte kalacaktı. İkisi de Kalküta'daki barışı, hayatlarını birlikte ortaya koyarak sağlayacaklardı.

«Ben burada sıkışıp kalmış durumdayım,» diye Suhraverdi'nin pazarlığını kabul etmesi üzerine yazacaktı Gandhi. «Ve şimdi büyük rizikoları göze alacağım... Gelecek bize büyük sürprizler hazırlıyor. Gözünüzü açın.»

Mountbatten'ın takviminde artık bir papatyanın yaprağından daha fazlası kalmamıştı. Britanya İmparatorluğunun Hindistan'daki son günleri yorgun Kral

naibine «en yıpratıcı günler» gibi geliyordu. Her doğan gün, «çözülecek yeni sorunlar» getiriyordu. Bağımsızlığın ilanını izleyecek şenliklerin düzenlenmesi de, az dert değildi. Kongre Partisi'nin yöneticileri, İmparatorluğun eski ve görkemli geleneğine uygun «büyük eğlenceler» düzenlenmesi için ısrar ettiler. Sosyalizmin ağırbaşlı çehresi, bundan sonra kendisini gösterecekti.

Kongre Partisi 15 ağustosta mezbahaların kapatılmasını, bütün ülkede sinemaların halka bedava seanslar düzenlenmesini, okullarda öğrencilere şeker ve bir hatıra nişanı dağıtılmasını buyurdu. Ancak hiç bir şey kolay olmuyordu. Lahor'da yayınlanan resmî bir bildiriyle «karışık durum yüzünden eğlencelerin iptal edildiği» açıklandı. Taksim'e şiddetle karşı olan Hinduların aşırı örgütü **«Mahasabha»** yöneticileri, militanlarının «15 ağustos kutlama törenlerine katılmalarının ve eğlenmelerinin olanaksız olduğunu» açıkladılar ve hepsini uyardılar. Buna karşılık onları «parçalanan ülke»yi birleştirmek üzere bütün güçlerini bir araya getirmeye davet ettiler.

Pakistan'da 14 ağustosta düzenlenecek törenlerin hazırlıkları da, bir protokol çatışması nedeniyle geçici olarak yarıda kaldı. Cinnah, daha bağımsızlık resmen ilan bile edilmeden, Kral naibinden önde yer almak istiyordu. Müslüman liderini bekleyen daha başka hayal kırıklıkları da vardı. Bir yazı mı, tura mı sonucu kendisine kalan saltanat arabasının altı atından birinin topal olduğu anlaşılmıştı. Mountbatten bunun üzerine Karaşi sokaklarında ilk gösterişli geçit töreni için ona bir açık Rols-Royce önermek zorunda kaldı. Cinnah, Pakistan'ın kuruluşunu kut-

layacak eğlenceler için gereken listeyi bizzat hazırladı. Her şey 13 ağustosta, malikanesinde düzenlenecek resmî bir ziyafetle başlayacaktı. Bu buyruğunu sıkıcı bir sessizlik izledi. Bu sırada yardımcılarından biri, dünyanın en büyük İslam devletinin ilk başkanı olacak zatın kulağına eğilerek, 13 ağustos gününün, Ramazan ayının son haftasına rastladığını fısıldadı.

Kral naibi ve iki yeni dominyonun liderleri bu sayısız ayrıntıları düzenlerken, Hindistan'da üç buçuk yüzyıldır süregelen İngiliz sömürge yönetimi, binlerce kadehin tokuşturulmasıyla veda kokteyllerinde cin ve viskinin esinlendirdiği hüzünlü vaatler arasında sonuna yaklaşıyordu. Hindistan'ın bir ucundan diğerine kadar sayısız kabul törenleri, çay partileri, yemekler, galalar, imparatorluktan bağımsızlığa geçişi belirledi.

Pekçok İngiliz, özellikle atalarının eskiden buraya getirdiği ve ticaretle uğraşanlar, yine Hindistan'da yaşamaya devam edeceklerdi. Ama geri kalan altmış bini, yani askerler, memurlar, polis müfettişleri, demiryolu mühendisleri, telgraf, su ve orman memurları için, öteden beri «uzaktaki yuva» dedikleri adaya dönme vakti gelip çatmıştı. Bazıları için bu değişiklik pek çarpıcı olacaktı. Bir anda valilik saraylarını ve sayısız uşaklarını bırakıp, bir sayfiye evine çekilecekler ve enflasyonun kısa zamanda kemirip eriteceği emeklilik maaşıyla yetineceklerdi. Hindistan'ın en güzel görüntüsünün, Bombay'dan uzaklaşan «Peninsular and Oriental» denizyollarına ait bir

vapurun güvertesinden görüldüğünü tekrarlayan söze rağmen, sosyalist bir İngiltere'nin kısıntılarını önceden tahmin eden binlerce İngiliz, Hindistan'daki güzel yıllarının özlemini yüreklerinde taşıyordu. Bombay rıhtımının son görüntüsü, onlar için manzaraların en hüzünlüsü olarak kalacaktı.

Yüzlerce villada, danteller ve gümüş takımlar, kaplan postları, 9. Bengal Mızraklı Süvarileri ya da 6. Rajput Alayında ölen sakallı bıyıklı amcaların portreleri, tüylü miğferler, kırk yıl önce İngiltere'den gönderilen ağır ve hüzünlü mobilyalar, büyük bir telaşla toplanıp denk yapılıyordu. Winston Churchill'in deyimiyle en büyük kusuru Hindistan'da herkesten uzakta yaşamak olan bütün bir halk, yürekten bir sevgi patlaması içinde tasını tarağını topluyordu. Çekip gitmelerinden önce yerlerini alacak yeni düzene saygılarını belirtmek istercesine, İngilizler kulüplerinin ve evlerinin kapılarını ilk defa olarak ardına kadar sari'lere, «şervani» denen tüniklere, «khadi» adlı peçelere açıyor, eski İmparatorluğun soyundan gelenlerle omuz omuza oturmalarına göz yumuyorlardı. Bu toplantılarda olağanüstü bir içtenlik havası esiyordu. Eşi görülmemiş bir olay: Sömürgeciler, sömürdüklerini bir iyi niyet ve dostluk gösterisi içinde terkediyorlardı.

Eski Delhi'nin pazarı Şandni Şovk'da, buzdolaplarını, radyolarını, hatta otomobillerini, Şark halıları, fil dişleri, altın ya da gümüş eşya, yarımadanın cangıllarında öldürmeyi beceremedikleri kaplan ve panterlerin doldurulmuş postları karşılığında değiştirmek isteyen İngiliz memurları kaynıyordu.

Çekip giden bu halk, ardında ölüm kokan bir

miras bırakıyordu: Anıtlar, büstler, Oscar Wilde'in sözünü ettiği «göçebe mezarlar» da yatan iki milyona yakın İngilizin ıssız kabirleri, «Delhi surlarının eteğinde» ya da «Afganistan topraklarında Ganj'ın yedi kıvrımının kumlarında yatan» İngilizlerin mezarları.

Şanlı bir geçmişin tanıklarının uyuduğu topraklar hiç bir zaman İngiliz toprağı olmayacaktı artık, ama kalıntılarının korunması, sonsuza dek Büyük Britanya'nın görevi sayılacaktı. «Ölülerimizi yabancı ellere bırakmamız düşünülemez,» yargısına varan Kral naibi, bu mezarların korunmasını doğrudan doğruya Britanya Hükümetinin otoritesine bırakıtı. Hatta İngiltere'de Canterbury piskoposu, mezarlıkların bakımı için bir yardım kampanyası bile açtı(*).

1857'deki büyük isyan sırasında kadın, erkek ve çocuk, dokuz yüz elli parçalanmış cesedin içine atıldığı uğursuz kuyunun Cawnpore kilisesi mezarlığına taşınması kararlaştırılmıştı. Bu katliamı hatırlatan yazıt ise, Hint gururunu kırmamak için sessiz sedasız örtüldü.

Ayrılışların çoğu ise, İngilizlere özgü sahnelerle birlikte yürüdü. Dört nala gidişleri sayesinde pek çok polo maçı kazandıkları cesur midillilerini bir «tonga»nın iki kolu arasında ömürlerini tamamlama-

(*) Bu çabaların ardı gelmedi. Bugün Hindistan'da pek az yer İngiliz mezarlıkları kadar terkedilmişliğin duygulandırıcı, bağımsızlığın yaban görüntüsü içindedir. Delhi'deki İsyancılara karşı son taarruza komuta eden General John Nicholson'un mezarında, kertenkeleleri kovalayan maymunların çığlıkları duyulur. Bugün, Madras'tan Peşaver'e kadar, Hindistan'da ölen İngilizlerin mezar taşlarındaki yazıları, hep vahşi otlar bürümüştür.

ya terketmeye kıyamadıklarından, pekçok subay hayvanlarını bir tabanca kurşunuyla öldürmeyi yeğ tuttular. Ketta'daki kurmay okulunun sürek avı köpekleri için aradığı gibi bir yer bulamayan Albay George Noel Smith de, yüz köpeğini vurdurdu. Albay, «Birlikte pekçok başarılı av partisine katıldığı sevgili yoldaşlarını» öldürtmenin, «meslek hayatının en acı işi» olduğunu anımsamaktadır. Parçalanan bir Hindistan'da Köpek Kulübü'nün geleceği bile, Kral naibinin başkanlık ettiği bir toplantıda tartışıldı.

Mountbatten, İmparatorluk yönetiminin bütün resmî anılarının yerli yerinde kalması için kesin emirler verdi. Clive, Hastings ve Wellesley'le büyük ninesi Victoria'nın çarpıcı portreleri ve güçlü heykelleri gibi. Bütün armalar, gümüş takımları, bayraklar, üniformalar, biblolar, İmparatorluk İngilteresi'nin ve haşmetinin bütün tanıkları, Hindistan'a ve Pakistan'a miras bırakılacak, onlar da bunları diledikleri gibi kullanacaklardı.

Lord Ismay, Büyük Britanya'nın «iki yeni devletin Hindistan'la üç yüzyıllık işbirliğini gururla anmasını istediğini» açıkladı. «Belki de bu hatıralara sahip olmak istemeyeceklerdir, ama bunu söylemek kendilerine ait olacaktır.»

Kral naibinin emirlerine rağmen, İngiliz egemenliğinin bazı hazineleri yine de ortadan kayboldu. Alaylarından ayrılmanın umutsuzluğu içinde, bazı subaylar Dekka ve Pencap'ın tozunda kazandıkları sportif bazı armaları adalarındaki sisli garnizonlarına götürmek için yanlarına aldılar. Bombay'da, iki gümrük müfettişi, İngiltere'ye dönecekleri sırada, şefleri Victor Matthews'ün çalışma odasına çağrıldılar.

«Belki İmparatorluğu tasfiye ediyoruz, ama bu hazineyi Hintlilere bırakacak değiliz,» diye homurdandı Matthews.

Böyle derken masasının ardında duran ve tek anahtarı kendisinde bulunan kocaman bir madenî bavulu gösteriyordu. İki yardımcısından biri olan John Ward Orr, bir tören edasıyla bavulu açtı. İçinden masal gibi bir Hint heykelinin ya da mücevherle kaplı bir Buda heykelinin çıkacağını sanıyordu. Ama bavulun içinin cilt cilt kitapla tıkabasa dolu olduğunu gördü hayretle. Bu «hazine», bürokratik zihniyetin dürüstlüğüne karşı gösterilen adeta bir saygı ifadesiydi. Bavuldaki koleksiyon, İngiliz gümrüklerinin son elli yıl içinde ülkeye girmesini yararlı görmediği için el koyduğu pornografik eserlerden oluşuyordu. Oysa aynı ülkenin tapınaklarının duvarları, belki de yeryüzünde insan elinden çıkan en erotik çizgilerle süslenmişti. John Ward Orr kitaplardan birinin sayfalarını karıştırdı. «Otuz Sevişme Pozisyonu» adlı bir eseri. Burada temsil edilen ilkel pozisyonların, Khajuraho'daki tapınaklarda Hint erotizm tanrılarının zarafetiyle hiç bir ilişkisi bulunmadığını gördü. Bir opera dansözünün zarafetiyle, bir kahvehane rakkasesinin arasında ne fark varsa, iki erotik anlayış arasındaki fark da oydu.

Matthews bavulun anahtarını yardımcılarından daha kıdemli olan William Witcher'e uzattı. Artık gönül rahatlığıyla Hindistan'ı terkedebileceğini söyledi. İngiliz gümrüklerinin en büyük «hazine»si, İngilizlerin elindeydi(*).

(*) Gerçekten de ünlü bavul on yıl kadar İngilizlerin elinde

Her zamanki gibi, yine yalnızdı. Sessizliği içine gömülen Muhammed Ali Cinnah, Bombay'daki Müslüman mezarlığında, bir mezar taşına doğru yürüyordu. Milyonlarca başka Müslümanın da gelecekteki günlerde tekrarlayacakları bir şey için gelmişti buraya. Pakistan'ın vaat edilen topraklarına dönmeden birkaç gün önce, ölümsüzlüğe dek terkedeceği kabre bir demet çiçek bırakmak için gelmişti. Cinnah belki ilginç bir adamdı, ama hayatında herhalde karısına beslediği derin ve hırslı aşk kadar ilginç yönü olmamıştı. Aralarındaki aşk ve evlilik, çağlarının Hint toplumunun bütün kurallarına apaçık bir meydan okumaydı. Aslında Ruttie Cinnah'ın bu Müslüman mezarlığına gömülmemesi gerekirdi. Hintli Müslümanların liderinin eşi, Müslüman olarak dünyaya gelmemişti. Eski Pers'te, ateşe tapan Parsi'lerin soyundandı. Bunlar ölülerini yırtıcı kuşlar tarafından parçalansın diye yüksek kulelerin üzerine bırakırlardı.

Cinnah kırk yaşında iken, Darjeeling'de tatilini

kaldı. Witcher, bavulu evinde muhafaza etti ve bir Anglikan rahibinin kızı olan karısı, kocasının bavulu unutkanlıkla açık bıraktığı bir gün, içinde olanların niteliğini görünce, az daha düşüp bayılacaktı. Witcher da Hindistan'dan ayrılırken, bavulu Orr'a emanet etti. 1955'te Hindistan'dan ayrılmak sırası gelince, dürüst İngiliz gümrükçülerinden, bu tür edebiyatın Hindistan'a bulaşmasını önleyebilecek güvenilir hiç kimse kalmamıştı. Fransızcasını kuvvetlendirmek için arasından iki kitabı, «Okşama Kılavuzu» ve «Harem Geceleri»ni seçen Orr, bavulu Hintli makamlara teslim etti. Sonra da İngiltere'ye döndü. Anavatanına dönüşünden birkaç gün sonra, talihsiz memur «Pornografik kitaplar bulundurduğu» gerekçesiyle gümrükte bütün mallarına el konduğunu öğrendi. Suçunu da kabul etti.

geçirdiği bir sırada, artık bekar kalacağı sanılırken, arkadaşlarından birinin kızına deli gibi âşık olmuştu. Genç kız kendisinden yirmi dört yaş daha gençti ve o da Cinnah'ın karşısında adeta büyülenmişti(*). Öfkeden kuduracak gibi olan kızın babası, eski arkadaşının kızıyla görüşmesini bile yasaklayan bir mahkeme kararı çıkartmıştı. Ancak genç kız on sekiz yaşına bastığı gün, yanına sadece küçük köpeğini alıp, milyoner babasının evinden kaçmış ve Cinnah'la evlenmişti.

Evlilikleri on yıl sürdü. Çok güzel bir kadın olan Ruttie Cinnah, kadınlarının güzelliğiyle ün salan Bombay'da, büyüleyici çekiciliğiyle adeta efsaneleşti. Uzun endamını yarı saydam sarilerle sarmayı, sosyeteyi hayretler içinde bırakan ve vücudunun bütün hatlarını ortaya koyan giysilerle görünmeyi seviyordu. Hem bir sosyete kadınıydı, hem de ateşli bir Hint milliyetçisi.

Ne var ki aralarındaki yaş ve kişilik farkı, eninde sonunda kaçınılmaz bunalımlara sebep olacaktı. Genç kadının aşırı taşkınlıkları kocasını sık sık güç durumlara düşürdü ve siyaset hayatını bile köstekledi. Bütün tutkunluğuna rağmen, ağır başlı Cinnah, istikrarsız ve insanı kemiren karısıyla anlaşmakta giderek daha büyük güçlüklerle karşılaştı. 1928 yılında bir akşam vakti, sevdiği, ancak bir türlü anlamayı ba-

(*) Cinnah önceden yüzünü bile görmediği küçük bir kızla da evlendirilmişti ve bu kız Londra'ya öğrenimini yapmak için gitmeden önce, annesi babası tarafından seçilmişti. Gelenek uyarınca nikahlarında kızı, ailesinden biri temsil etmişti. Ancak kız, daha Cinnah İngiltere'den dönmeden ölmüştü.

şaramadığı kadın kendisini terkediverince, bütün düşleri yıkıldı. Bir yıl sonra, 1929 yılı şubat ayında, çaresiz derdi yüzünden aldığı aşırı morfin dozu, genç kadının ölümüne sebep oldu. Zaten terkedilmenin acısıyla yıkılan Cinnah, bu sefer büyük üzüntüye kapıldı. Bugün üzerine bir demet çiçek bıraktığı kabre ilk bir avuç toprağı attığı gün de, çocuklar gibi ağlamıştı. Bu, Muhammed Ali Cinnah'ın duygululuğunun son açık gösterisi oldu. O günden sonra hayatını Hintli Müslümanların uyandırılması davasına adadı.

Monoklu, Cinnah'ın bir Ingiliz centilmeni olmak merakından arda kalan tek eşyaydı. Büyük terzilerin elinden çıkan kostümlerinden, siyah beyaz zarif deri ayakkabılarından vazgeçmişti. Bundan elli yıl önce Londra'da öğrenimini yapmak için ayrıldığı Karaşi limanına, başkentine dönerken, pek ender giyindiği biçimde giyinmişti. Çenesine kadar sımsıkı düğmelenmiş, «şarvani» adlı dar beyaz tüniğini ve bileklerine kadar inen, bacaklarına yapışan «şuridar» adlı pantolonu giymişti.

Kendisine deniz teğmeni Seyyid Ahsan —o zamana kadar Kral naibinin en gözde yaveriydi ve bizzat onun tarafından, yeni Pakistan genel valisine gözkulak olmak üzere, olağanüstü yetenekleri dolayısıyla verilmişti— eşlik ediyordu ve Lord Mountbatten'ın verdiği gümüş rengi DC 3'e birlikte bindiler. Uçağa girmeden önce, Müslümanların lideri bir Islam devleti kurmak için verdiği savaşı yönettiği şehre son bir defa daha bakmak için başını döndürdü. «Sanırım Yeni Delhi'yi son defa seyrediyorum,» dedi.

Orangzeb yolu 10 numaradaki evi satılmıştı. Yıllarca gümüş rengi bir dev Hindistan haritasının karşısında oturup, «gerçekleşmesi olanaksız rüya»sı Pakistan'ın sınırlarının çizildiği bu haritadan, savaşını burada örgütlemişti. Kaderin garip bir cilvesi, yeni evinin sahibi Seth Dalmaya adında Hintli ve zengin bir sanayiciydi. Birkaç saata kadar, Müslüman Birliği'nin bayrağı olan beyaz yeşil bayrağın yerine, «kutsal inek bayrağı» dalgalanacaktı. Bir başka birliğin, ineklerin kesilmesine karşı olanların toplandıkları bir cemiyetin bayrağı. Cinnah'ın evi, bundan böyle bu birliğin karargahı olacaktı.

Uçağın birkaç basamak merdivenini tırmanmaktan yorgun düşen Cinnah, soluk soluğa koltuğuna çöktü. Ingiliz pilotu motorları çalıştırıp uçağı piste sürerken, o hareketsiz ve sabit bakışlarla duruyordu. DC 3'ün pistten kalktığı sırada, Seyyid Ahsan onun adeta kendi kendine şöyle mırıldandığını işitti: «İşte, bir sayfa daha çevrildi.»

Uçuş süresince, gazete okumak merakını tatminle vakit geçirdi. Solunda desteyle duran gazeteleri birer birer alıyor, okuyor, özenle katlayıp, bu sefer sağındaki koltuğa yerleştiriyordu. Zaferini anlatan röportajları okurken, yüzünde en ufak bir heyecan bile uyanmadı. Bütün yol boyunca tek kelime bile etmedi, hiç bir duygusunu açığa vurmadı, rüyasının gerçekleşmek üzere olduğu anda, hissettiklerine dair hiç bir sır vermedi. Karaşi'nin uçaktan göründüğü sırada, yaveri Seyyid Ahsan birden uçağın kanatları altında «bembeyaz giysileri içinde yürüyen deniz gibi bir kalabalığın uçsuz bucaksız çöldeki ilerleyişini» gördü. Güneşin yansıyan ışınları, giysilerin beyazlığını daha da çarpı-

cı hale getiriyordu. Cinnah'ın kızkardeşi Fatma, heyecanla ağabeyinin elini tuttu.

«Cin, Cin, şuraya bak!» diye bağırdı.

Cinnah başını lumboza çevirdi. Yüzünde yine hiç bir hareket görülmedi.

«Evet,» diye homurdandı, «çok kalabalık var.»

Müslümanların lideri yolculuk sırasında o kadar yorulmuştu ki, DC 3 durduğu zaman, yerinden kalkacak gücü bile bulamadı. Seyyid Ahsan yardım etmek istediyse de, o reddetti bunu. Kaidi Azam, başkentine bir başka adamın koluna yaslanarak adımını atmayacaktı. Kalan kuvvetini toplayıp, uçaktan aşağı inmeyi ve kaynayan kalabalık arasında, otomobiline kadar bir yol açmayı başardı.

Uçaktan gördükleri insan denizi, şehrin merkezine kadar uzanan yollar boyunca, devam edip gidiyordu. On binlerce yürekten ardı arkası gelmeyen yaşa varol nidaları, «Pakistan Zindabad!» ve «Cinnah Zindabad!» çığlıkları yükseliyordu.

Bu arada halkın sessiz durduğu bir semtten de geçtiler. «Bir Hindu mahallesi,» diye belirtti Cinnah. «Doğrusu adamların neşelenmeleri için hiç bir neden de yok.» Yeni Delhi'den yola çıktığından beri gösterdiği aynı soğukkanlılıkla, Cinnah 1876 yılı Noel günü doğduğu iki katlı, sarı kumtaşından evin kapısından da öyle geçti.

Yüzündeki sarsılmaz ifade, ancak eski ingiliz valilerinin oturdukları sarayın peronunu ağır ağır tırmanırken gevşedi. Bu upuzun yapı, onun resmî ikametgahı olacaktı. Soluğunu almak için basamakların en üstünde durduğu zaman, genç yaverine döndü. Bir an, yüzü bir gülümsemeyle aydınlanır gibi oldu.

«Biliyor musunuz,» dedi, «sağlığımda Pakistan'ı görebileceğimi hiç sanmıyordum.»

Otuz altı saattan da kısa bir süre sonra, Büyük Britanya'nın Hindistan'daki efsanesi sona erecekti. Ingiliz Hindistan'ının karnından, dünyanın ikinci ve beşinci büyük devletleri sırasına girecek iki yeni devlet doğacaktı. Bu serüven, hiç kimsenin tahmin edemeyeceği kadar erken tamamlanıyordu, hatta beş ay önce uçağı Northolt havaalanının sisli pistinden havalanıp, doğuya yönelen Kral naibinin bile tahmin edemeyeceği kadar erken.

Ancak yine de, Mountbatten'ın zihnini uğraştıran bir şey vardı. Imparatorluğun, büyük bir şan ve ululuk havası içinde, Ingiltere'yle Imparatorluğunun eski mücevherleri arasında süregelmesi gereken olağanüstü ilişkilerin belirtisi bir dostluk ve içtenlik patlaması halinde kaybolmasını istiyordu.

Oysa bu hava, her an ortadan kalkabilirdi. Bunun için Sir Cyril Radcliffe'ın çalışmasının sonucunu kamuoyuna açıklamak yeterdi. Her iki tarafın da Ingiliz hukukçunun arabuluculuğuna şiddetle karşı çıkacaklarının bilincine varan Lord Mountbatten, vardığı sonuçların 16 ağustosa kadar gizli tutulmasını emretmişti. Aldığı kararın büyük bir riziko olduğunu da çok iyi biliyordu. Hindistan ve Pakistan, iki tarafın da yöneticileri ülkelerinin temel eyaletlerini, nüfuslarını ve sınırlarını bilmeden dünyaya gelecekti. Pencap ve Bengal'deki yüzlerce köyün yüz binlerce halkı, 15 ağustos gününü korku ve kararsızlık içinde geçirmeye mahkum edilmişlerdi. Bir mutluluk mu, yoksa bir fe-

laket kaynağı mı olacağını bilmeoen, bağımsızlığı nasıl kutlayabilirlerdi?

Ancak yüzbinlerce başka insan için de, o gün bir esenlik günü olacaktı. «Bırakalım Hintliler bağımsızlık günlerinin tadına varsınlar,» diyordu içinden Kral naibi, «çünkü sonradan nasıl olsa madalyonun öbür yüzünü görecekler.»

Londra'ya çektiği telgrafta, «Hintli yöneticilerin sınırların nasıl çizildiğini 15 ağustostan önce öğrenmemelerine karar verdim,» dedi. «Eğer başka türlü davranmış olsaydık, Ingiltere, Hindistan ve Pakistan arasında kurmayı umduğumuz iyi ilişkiler umudumuz ve bu uğurdaki çabalarımız, boşa çıkmış olurdu.»

Sir Cyril Radcliffe'in raporu, 13 ağustos günü Kral naibinin sarayına ulaştı. Mountbatten, Cinnah ve Nehru'ya gönderilecek iki sarı zarfı, telgraflarının saklandığı yeşil deriden kasasına sakladı. O anı izleyecek yetmiş iki saat boyunca, Hintliler dans edip oynarken, Ingiliz hukukçunun çizdiği sınırlar, Pandora'nın kutusuna kapatılmış kötü ruhlar gibi, kasanın içinde kalacaktı. Şenlik eden yarımada, içindeki acı gerçeği öğrenmek için, yuvasına girecek bir anahtarın dönmesini bekleyecekti.

Kışlalarda, konak yerlerinde, kalelerde, sahra karakollarında, yarımadayla birlikte parçalanan büyük Hint Ordusu'nun Hindu, Sikh ve Müslüman askerleri, son bir saygı gösterisinde bulunuyorlardı. Yeni Delhi'de Sikh birliklerinin ve en eski, en ünlü süvari alaylarından biri olan «Probyn's Horse» birliğinin adamları, Müslüman birliğindeki arkadaşlarına yan-

larından ayrılacakları için bir dev şölen verdiler. Hep birlikte ve geçit alanında, kazan kazan pilavdan, piliç kızartmasından, koyun kebabıyla pirinç, şeker, şeker kamışı ve bademden yapılan geleneksel tatlıdan tıka basa yediler. Bütün yiyecekler silip süprüldükten sonra Sikh'ler, Hindular ve Müslümanlar, hep bir arada son bir defa daha eleie tutuşup, çılgınca **«bhanga»** oynadılar. Alayın en duygulu gecesinin inanılmaz gösterisi oldu bu.

Pakistan'a bırakılacak topraklardaki alayların Müslüman askerleri de, Hindistan'a dönecek olan Sikh ve Hindu arkadaşlarına aynı buna benzer ziyafetler çektiler. Ravalpindi'de, 2'nci Süvari Taburu, ayrılanların onuruna bir de **«Barakana»**, talih şöleni düzenledi. Bütün Hindu ve Sikh subayları birer nutuk çektiler, bu arada İkinci Dünya Savaşı'nın en kanlı muharebelerinden bir kaçı sırasında kendilerine komuta eden Müslüman Albay Muhammed İdris'i selamlarken bazıları göz yaşlarını tutamadı.

«Nereye giderseniz gidin,» dedi İdris de, «bizler hep kardeş olarak kalacağız, çünkü biz hepimiz birlikte kanımızı döktük.»

Bu Müslüman albay, ayrıca geleceğin Hint ordusunun Genel Kurmayından aldığı bir emri de hasır altı etti. Bu emirde, birliklerden ayrılacak olan Hindu ve Sikh askerlerinin, silahlarını bıraktıktan sonra gönderilmeleri isteniyordu. İdris, «Bu adamlar askerdir,» dedi. «Buraya silahlarıyla geldiler, silahlarıyla döneceklerdir.»

Ertesi gün 2'nci Süvari Taburu'nun Sikh ve Hindu askerleri, hayatlarını Müslüman kumandanlarının yiğitçe hareketi sayesinde kurtarabileceklerdi. Tren-

leri Ravalpindi'den ayrıldıktan bir saat sonra Müslümanların kurduğu bir pusuya düştü. Eğer tüfekleri yanlarında olmasaydı, hepsi katledilecekti.

En dokunaklı veda eğlencelerinden biri ise, Hindistan'ın efendisi İngilizlerin titizlikle korudukları kuruluşlardan birinin, «Imperial Delhi Gymkhana Club»ın çimleri ve balo salonunda cereyan etti. Davetiyeler kabartma karton üzerine, «Hindistan Dominyonu Silahlı Kuvvetleri Subayları» adına gönderildi. «Pakistan Domisyonu Silahlı Kuvvetleri mensubu, eski dostları subaylar onuruna verilecek veda eğlencesi»ne bir çağrıydı bu.

Hintli bir subay, o akşam «hüzünlü ve gerçek dışı bir «hava» estiğini hatırlamaktadır. Özenle kesilmiş bıyıkları, İngilizvari üniformaları, Büyük Britanya'ya hizmet ederken kazandıkları nişanlarıyla, fenerlerin ışığında birbirlerine karışan bu adamlar, hep aynı değirmende, sömürgecilerin değirmeninde öğütülmüş gibiydi. Yanlarında renk renk sarileri içinde karıları olduğu halde, ya çimenlerin üzerinde sohbet ediyor ya da balo salonunda son bir fokstrot yapıyorlardı.

Birlikte içmek ve son bir kere daha eski hikayeleri, garnizon, polo, Afrika çölleri, Birmanya cangılları, Afgan sınırındaki baskınları, birlikte kan dökmenin doğurduğu arkadaşlığın tehlike ve serüvenlerle süslü hikayelerini anlatabilmek için barın çevresini kuşattılar.

O hüzünlü geceye katılan insanların hiç biri, kendilerini bekleyen acı alın yazısını tahmin edemezdi. Kucaklaşıp, dostça birbirlerinin sırtına vururken, «Gelecek eylül domuz avı için buluşalım,» ya da «La-

hor'daki polo partisini unutmayın ha!» diye bağırıyorlardı.

Ayrılık sırası gelince, 7'nci Rajput Alayı'ndan Hindu General Karyappa, yüksekçe bir yere çıkıp, herkesin susmasını istedi.

«Bizler burada yalnızca 'tekrar görüşmek üzere' demek için toplanmış bulunuyoruz, çünkü şimdiye kadar bizi birleştiren kardeşlik havası, yine bizleri bir araya getirecektir,» dedi. «O kadar uzun bir süre aynı alın yazısını paylaştık ki, tarihimiz bölünmez.»

Ortak denemelerini hatırlattıktan sonra, şöyle özetledi:

«Bizler kardeş olduk. Kardeş olarak kalacağız. Birlikte yaşadığımız o yüce anları da asla unutmayacağız.»

Hindu general sözlerini bitirince, üstü kılıfla kaplı büyük gümüş armayı almak için geri döndü. Bunu en yüksek rütbeli Müslüman subayı olan General Ağa Rıza'ya, Hindu subayların Müslüman subaylara bir veda armağanı olarak uzattı. Rıza kılıfı çıkardı ve herkese göstermek için yukarı kaldırdı armayı. Eski Delhi'de bir kuyumcu tarafından yapılan arma, biri Hindu, diğeri Müslüman iki sipahiyi, yanyana ve ayakta, tüfeklerini ortak bir düşmana doğrultmuş olarak gösteriyordu.

Rıza'nın Müslüman subaylar adına teşekkür nutkundan sonra, orkestra veda havaları çalmaya başladı. Bir anda bütün eller birbirine uzandı. Birkaç saniye içinde Hindular ve Müslümanların karıştığı bir çember oluşuverdi. Kardeşçe, eski bir İskoçya havasıyla duygulanan dostça bir topluluk.

Son melodilerle birlikte, bir sessizlik çöktü sa-

lona. Bu sefer Hindu subaylar balo salonunun kapısına yöneldiler, kadehleri ellerinde, çıkış yerine uzanan merdivenlerin kenarına dizildiler. Pakistanlı subaylar birer birer bu onur birliğinin arasından geçip, karanlığa daldılar. Her birinin geçişi sırasında, Hindu subaylar da sessizce ve son defa olarak şerefe kadeh kaldırıyorlardı.

Gerçekten de hepsi yeniden, söz verdikleri biçimde, hem de tahminlerinden de erken buluşacaklardı yine, ama sandıkları koşullar altında değil, çok farklı durumlarda. Hindistan Ordusu'nun eski subayları Lahor'daki polo alanında değil, Keşmir'deki savaş meydanında buluşacaklardı. Üstelik bu savaş meydanında, gümüş armada temsil edilen iki sipahinin tüfekleri ortak düşmana değil, birbirlerine çevrilmiş olacaktı.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

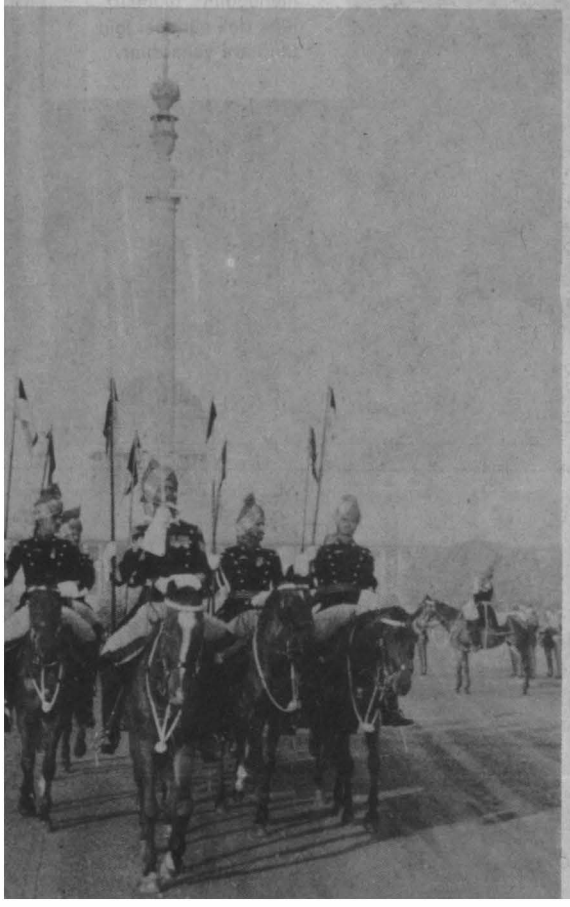

VICTORIA, HİNDİSTAN İMPARATORİÇESİ

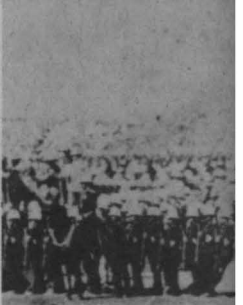
Bu şişman yanaklı kraliçe, dünyanın en büyük imparatorluğunda saltanat sürmüştü. Britanya ırkının evrene egemen olma tutkusunu temsil eden Victoria, 1 Ocak 1877'de kendisini Hindistan Kraliçesi ilan etmişti. 300 milyon nüfuslu bu dev ülke, tahtının en seçkin yeri haline geldi. O gün Delhi'de toplanan bütün mihraceler, İngiltere'nin egemenliğinin ölümsüzlüğe dek sürmesi için tanrılara yakardılar.

TARİHİN SON BÜYÜK İMPARATORLUĞU İLE SONUÇLANAN ÜÇ BUÇUK YÜZYILLIK DESTAN

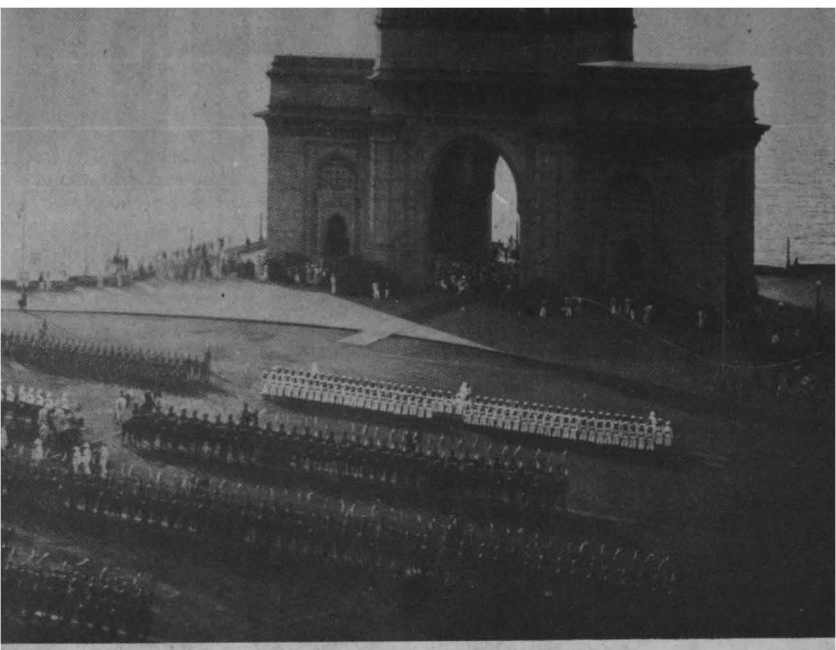
Çekingen bir sömürge serüveni biçiminde başlayan Hindistan fethi, dünyanın en son romantik ve büyük imparatorluğuyla sonuçlandı. 347 odalı sarayı ve Hintli süvari birlikleriyle (altta), Hindistan Kral naibi, gezegenin en kudretli kişilerinden biriydi. Hindistan'a varışı, olağanüstü eğlencelerle karşılanırdı (karşıda, üstte) 1936'da Linlithgow markisi, Bombay'da «Hint Kapısı»ndan geçti. Bu anıtın cephesindeki bir yazıda, Majesteleri Kral V. George ve Kraliçe Mary'nin 2 Aralık MCMXI'de (alttaki fotoğraf) Hindistan'ı ziyaretleri nedeniyle yapıldığı yazılıydı. İki genç İngiliz kuşağı, Hindistan'ın en uzak köşelerine kadar «Pax Britannica»yı taşımak ve beyaz adamın yasasını egemen kılmak için, önce bu zafer anıtının altından geçtiler.

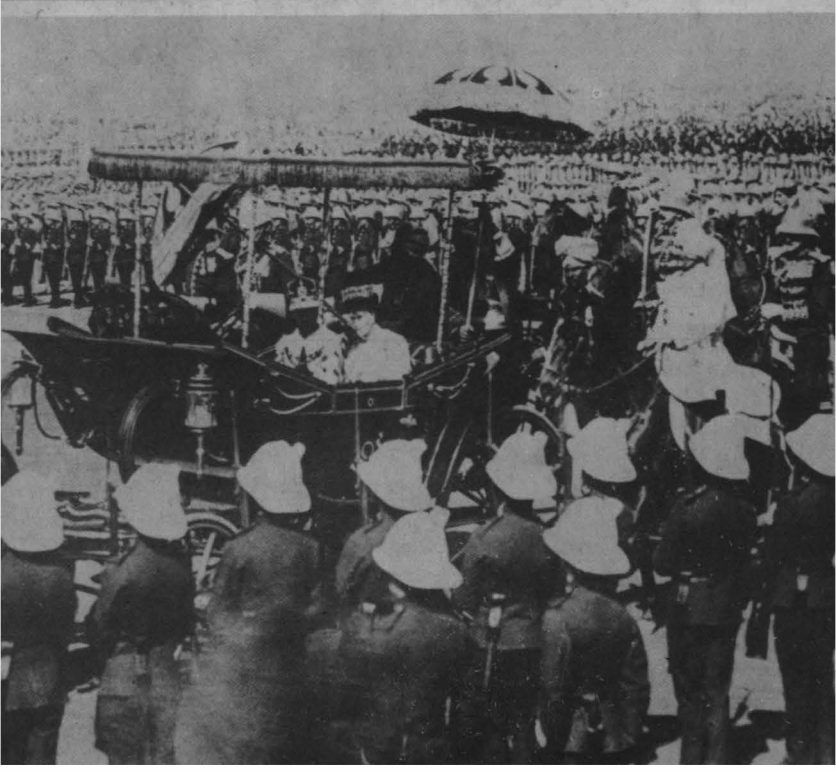

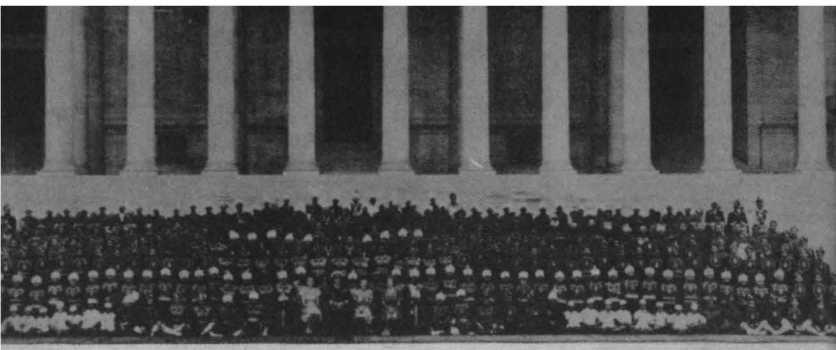

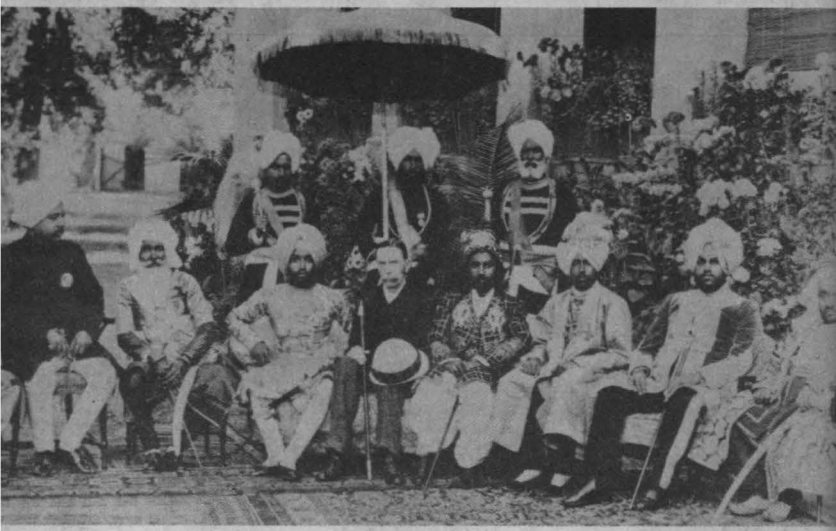

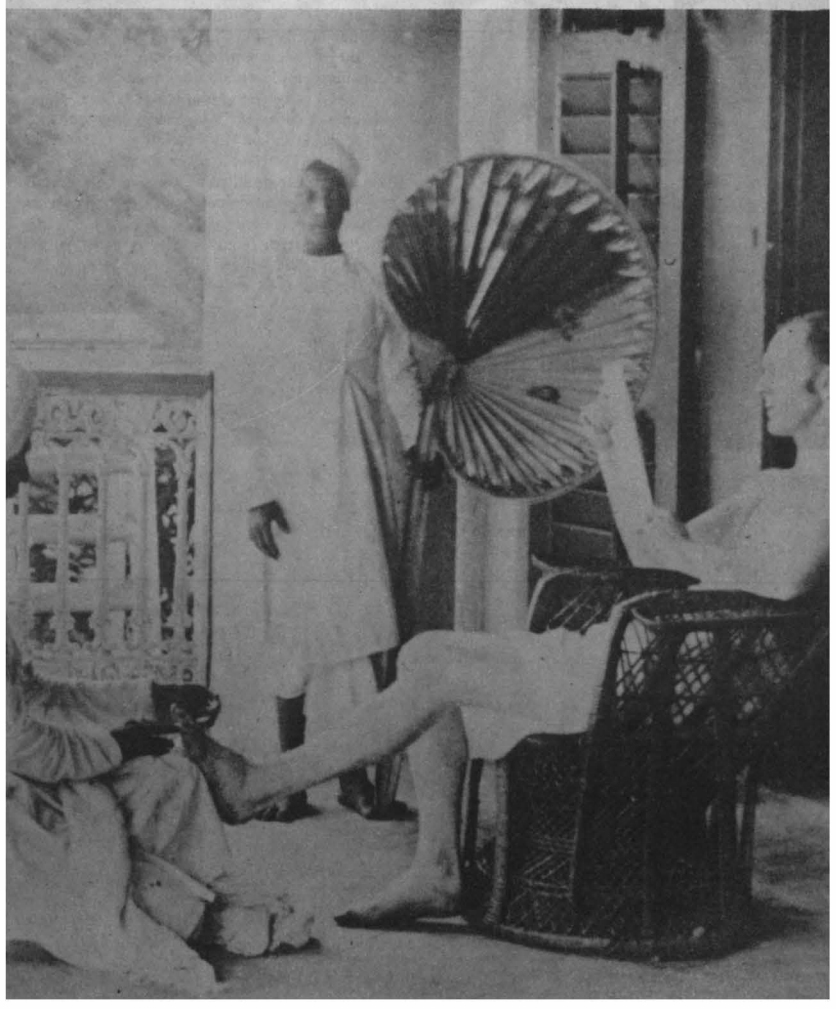

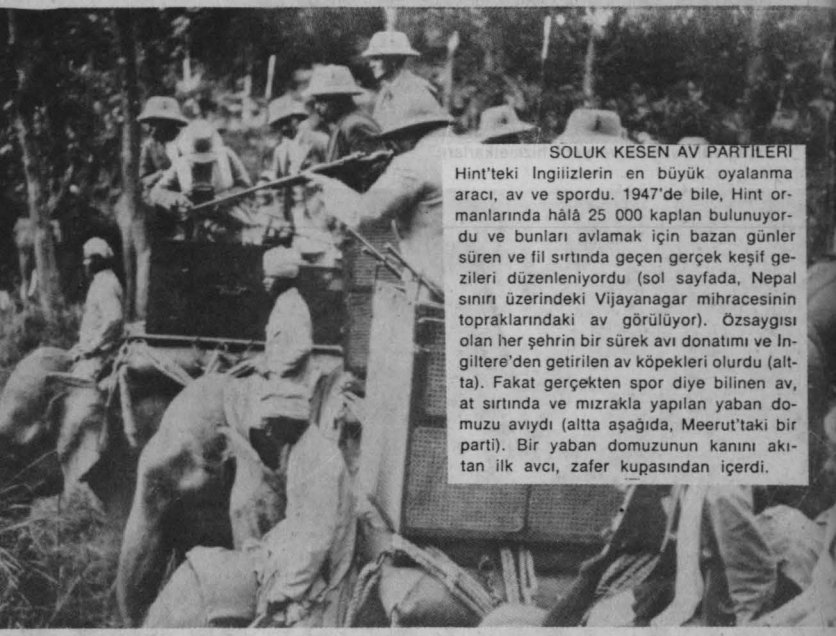

ÇOK UZAKLARDAKI ADALARDAN GELEN BIR AVUÇ BEYAZ ADAMIN EMRİNE VERİLEN ASYANIN BÜTÜN GÖSTERİŞİ

Kipling, «Hindistan'ı yönetmek sorumluluğu, tanrının anlaşılmaz bir niyetinin sonucu olarak, İngiliz ırkının omuzlarına yüklenmiştir,» diye ilan etmişti. Emperyalist duyguların bu inancı, Hint yarımadasının sınırsız genişliklerinde kudret ve serüvene susamışlığı gidermek isteyen genç İngiliz kuşaklarını esinlendirdi. Onların gördüğü Hint, artık yok. Solda üstte, Lord Mountbatten, Lady Mountbatten, kızları, 1947'de, saraylarında üniformalı hizmetkarlarının arasında. Ortada, Pencap valisi bölgesindeki bazı mihraceleri çaya kabul ederken. Altta, Hint Ordusu'na bağlı bir süvari alayının yemek salonunda, smokinli bir akşam yemeği. Aşağıda, «sahib» ve yerli hizmetkarları.

KIPLING'İN KAPLANLAR, PANTERLER, YABAN ÖKÜZLERİ VE DOMUZLARIYLA DOLU CANGILLARINDA, İMPARATORLUĞUN EFENDİLERİNİN SOLUK KESEN AV PARTİLERİ

SOLUK KESEN AV PARTİLERİ

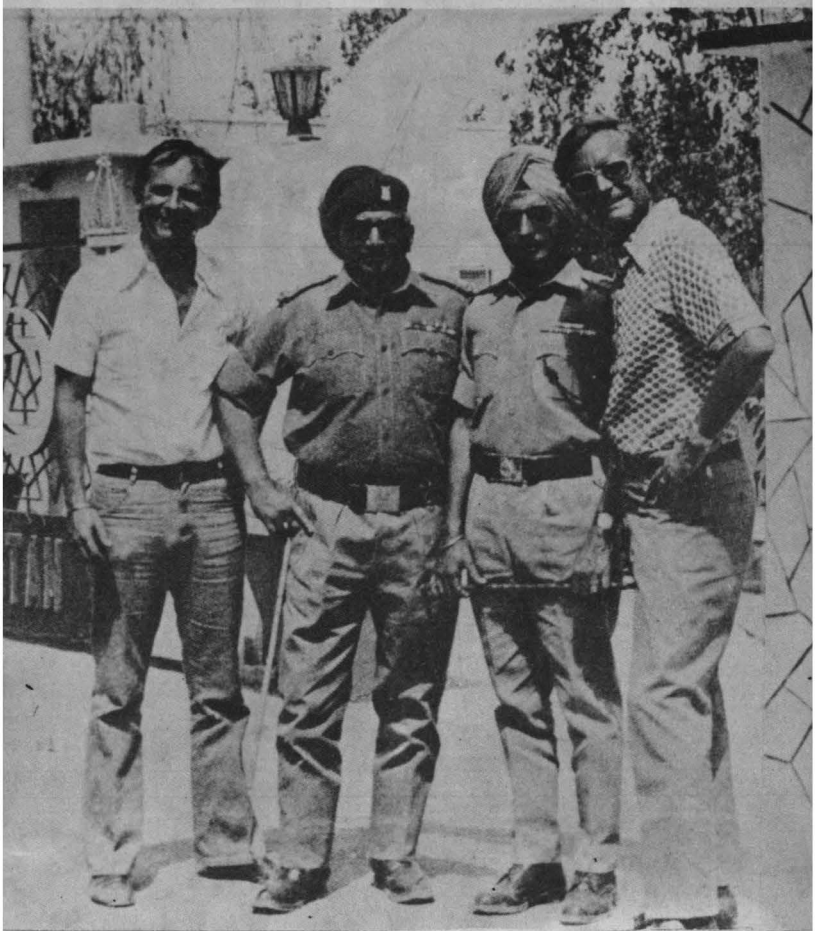
Hint'teki İngilizlerin en büyük oyalanma aracı, av ve spordu. 1947'de bile, Hint ormanlarında hâlâ 25 000 kaplan bulunuyordu ve bunları avlamak için bazan günler süren ve fil sırtında geçen gerçek keşif gezileri düzenleniyordu (sol sayfada, Nepal sınırı üzerindeki Vijayanagar mihracesinin topraklarındaki av görülüyor). Özsaygısı olan her şehrin bir sürek avı donatımı ve İngiltere'den getirilen av köpekleri olurdu (altta). Fakat gerçekten spor diye bilinen av, at sırtında ve mızrakla yapılan yaban domuzu avıydı (altta aşağıda, Meerut'taki bir parti). Bir yaban domuzunun kanını akıtan ilk avcı, zafer kupasından içerdi.

«BU GECE ÖZGÜRLÜK»ÜN YAZARLARI HİNT İMPARATORLUĞUNUN İZLERİ PEŞİNDE

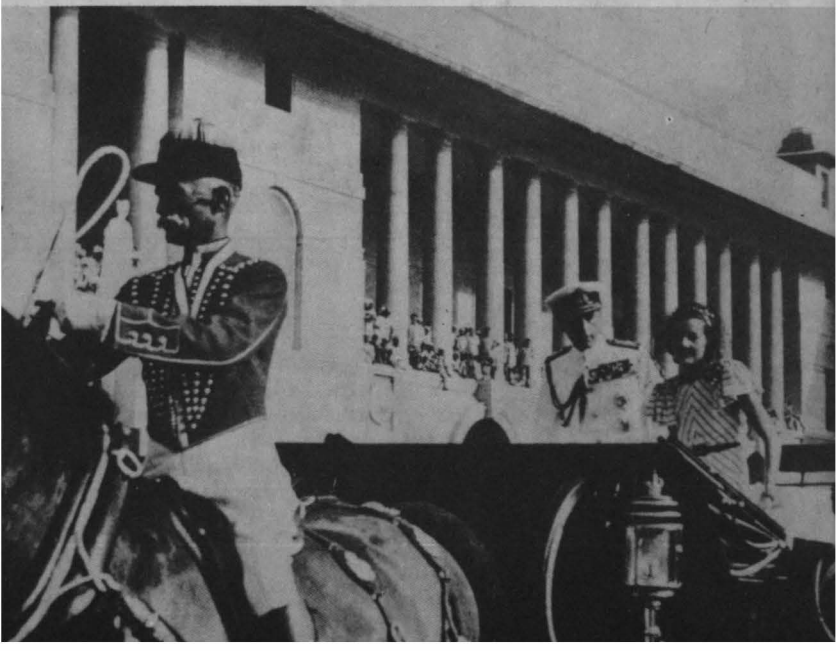
Solda Pakistan, sağda Hindistan. Uzun araştırmaları boyunca Dominique Lapierre (solda) ve Larry Collins (sağda), 1947'den beri eski Hint imparatorluğunu ikiye bölen sınırda böyle mola verdiler. İngilizlerin ayrılmalarından beri Hindistan'la Pakistan üç defa savaştıkları halde, Lapierre ve Collins, Wageh'teki sınır karakolunun kumandanlarını kendileriyle birlikte poz vermeye razı ettiler. Solda, Pakistanlı binbaşı Abdülnatif; sağda, Hintli albay Bhular. İkisinin de elinde, ünlü Hindistan Ordusu'nda birlikte hizmet ederlerken kendilerine miras kalan İngiliz subaylarının asası görülüyor.

LORD VE LADY MOUNTBATTEN HINDISTAN TAHTINDA

24 Mart 1947'de, Kraliçe Victoria'nın küçük torunu Louis Mountbatten, eşi Edwina'nın yanı başında, son Hindistan Kral naibi oluyordu. Ikinci Dünya Savaşı'nın başarılı askerî şeflerinden, Ingiliz Kralının yeğeni, liberal görüşlü genç amiral, Attlee hükümetinden Ingiltere'nin en şanlı sömürgelerinden çekilişini müzakere etmek gibi üzücü bir görev almıştı. Yeni Delhi'ye varışından beş ay sonra, Hindistan ve Pakistan bağımsızlıklarına kavuşuyorlardı.

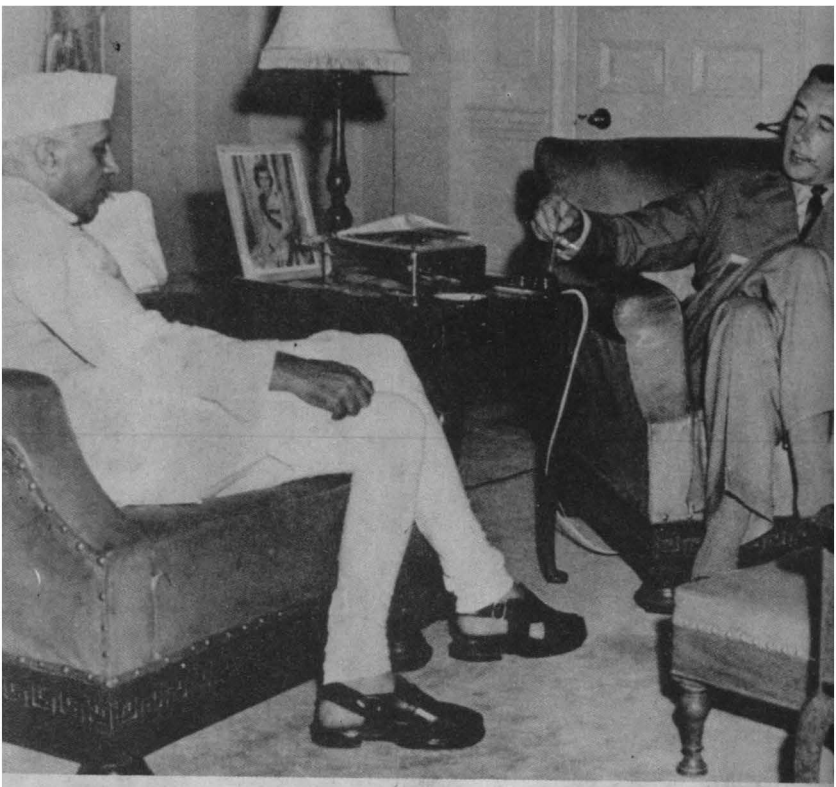

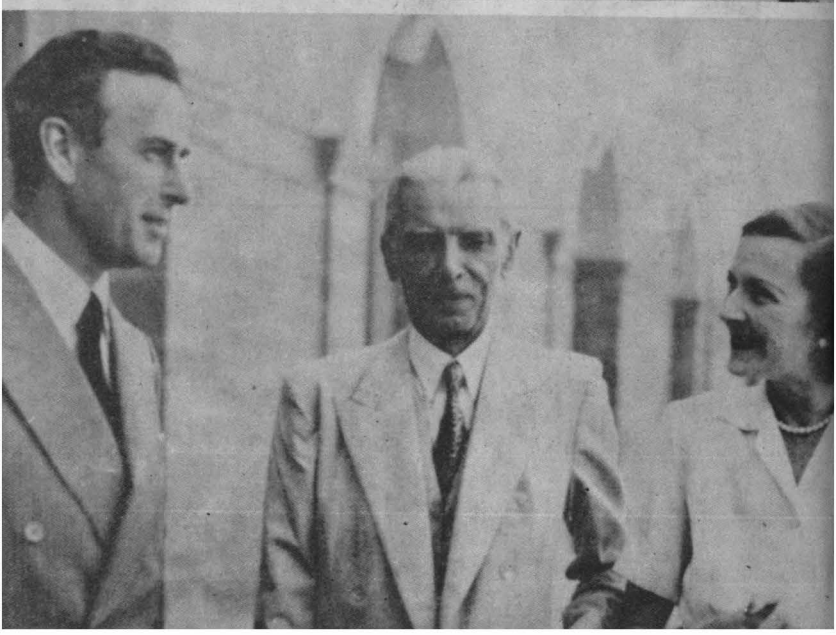

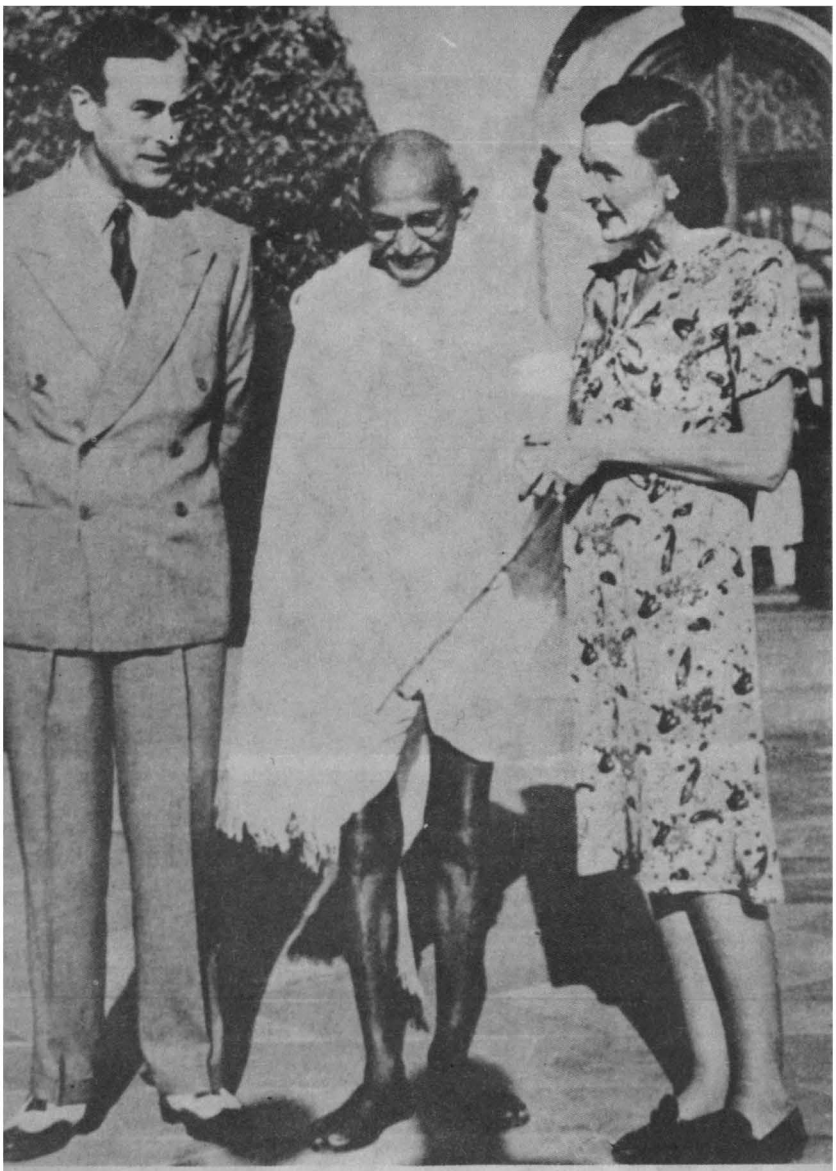
HİNDİSTAN, AŞKLARININ BEŞİĞİ VE DORUĞUNA ERDİĞİ YERDİ

Genç deniz teğmeni Louis Mountbatten 1921 yılında Edwina Ashley adlı büyüleyici İngiliz kızına âşık olmuştu. Westminster'deki evlenme törenleri, 1922 yılının en önemli sosvete olayıydı (sol sayfada üstte; gelinin solunda, geleceğin kralı VII. Edward, yani Galler prensi ve Windsor dükü görülüyor). Bundan yirmi beş yıl sonra, açık bir arabanın içinde, yeni yuvalarına, Hint genel valilerinin sarayının kapısına vardılar (sol sayfada altta). Görevlerinin en dramatik anılarını ise, Peşaver'de yaşayacaklardı. Elele 100 000 asi savaşçının karşısına çıkacaklar ve alkışlanacaklardı (aşağıda).

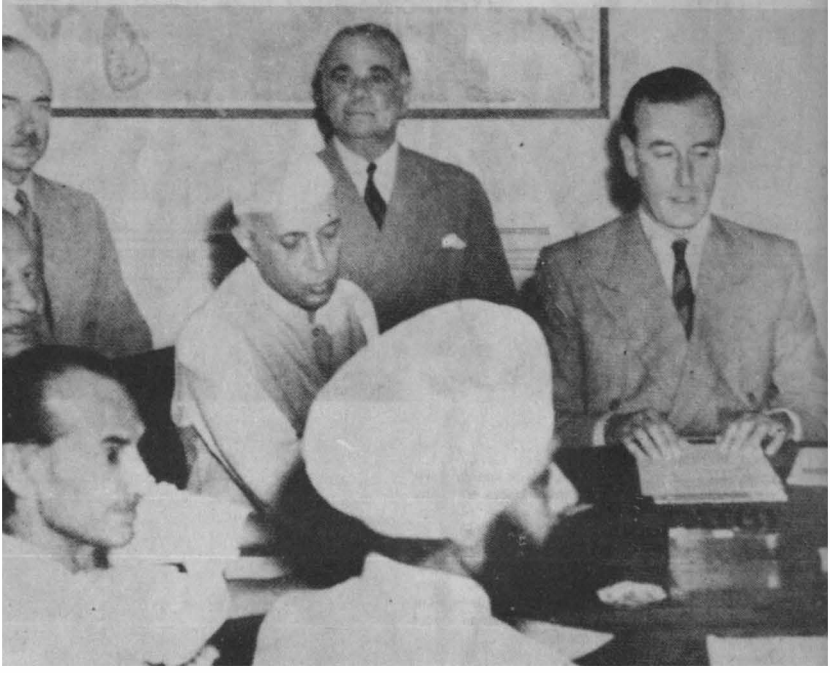

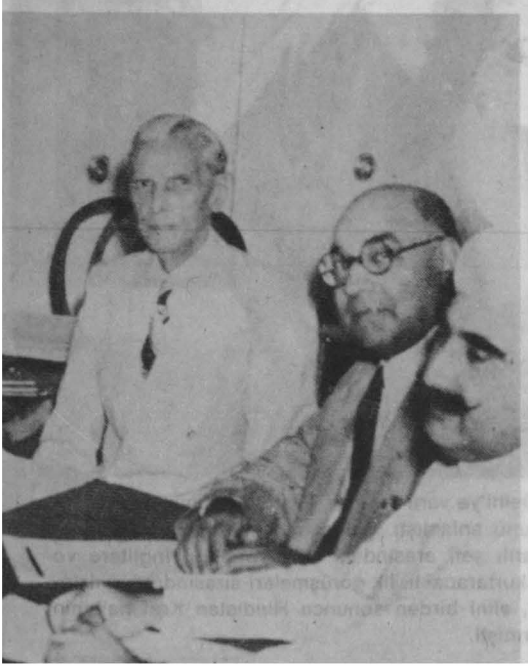

HİNTLİ LİDERLERE KARŞI
«GÖZ BOYAMA HAREKATI»
Louis Mountbatten, Hintlilerin üç büyük liderine karşı yürüttüğü görüşmelerde, devrim yaratacak bir taktik uyguladı. Hep bir arada toplantılar yerine, özel toplantıların sıcak samimiyetini tercih etti. Üç Hintli de hayatlarını İngiltere'ye karşı komplolar düzenlemekle geçirmişlerdi, ama aralarında anlaşmayı başaramamışlardı. Solda üstte, Hindu Jawaharlal Nehru; solda altta, Müslüman Muhammed Ali Cinnah; üstte, Hint halk kitlelerini İngiltere'ye karşı ayaklandıran şiddet aleyhtarlığı şampiyonu Gandhi ile.

400 MİLYON İNSANIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KOPARIP ALMAK İÇİN OTUZ YIL SÜREN MÜZAKERELER

Sırtında mütevazi «dhoti»siyle, Gandhi ülkesinin bağımsızlığını istemek için birçok defa Londra'ya gelmişti (üstte, 1931 yılında). Pasif direnişleri, İngiliz mallarını boykot edişi, sessiz gösteriieri ve İkinci Dünya Savaşı'nın sarsıntıları, İngiltere'yi onun istediğini kabul etmeye zorladı. 2 Haziran 1947'de (altta), Lord Mountbatten başlıca Hint liderlerine İngilizlerin ülkeden ayrılacaklarını ve Hindistan'ın iki devlete bölüneceğini haber veriyordu: Pakistan ve Hindistan. Mountbatten'ın sağından itibaren: Hindu liderleri Nehru, Patel ve Kripalani, Kongre Partisini temsil ediyorlardı; Baldev Singh, Sikh toplumunu temsil ediyordu; Müslüman Birliği'nin temsilcileri ise, Rab Niştar, Liyakat Ali Han ve Muhammed Ali Cinnah'tı. Kral naibinin ardında, yardımcıları Sir Eric Miéville ve Lord Ismay. Hint politikacılarının aşama sırasında hiç bir resmi görevi olmayan Gandhi, bu tarihi toplantıya katılmamıştı.

İNGİLİZLERİN ESKİ DÜŞMANI,
KRAL NAİBİNİN EŞİNİN OMUZUNA DAYANIYOR

Mountbatten daha Yeni Delhi'ye varır varmaz, Hint sorununun anahtarını Gandhi'nin elinde tuttuğunu anlamıştı. Şiddet aleyhtarlığının yaşlı peygamberiyle savaşın başarılı şefi arasındaki sevgi bağları, İngiltere ve Hindistan'ı bir felaketten kurtaracaktı. İlk görüşmeleri sırasında, İngilizlerin en amansız düşmanı, elini birden sonuncu Hindistan Kral naibinin eşinin omuzuna koyuvermişti.

bu gece özgürlük

dominique lapierre
larry collins

BELGELER
BİLGİLER
BÖLGELER

YAYINLARI
600 TL

